BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVII
GG
7
NAPOLI

XLVII
GG
7

XLVII
GG. 7

XLVII

G.G.

7

La seguente
non è esatta -
a foglio c'è il N: 7
9-4-47

42. F. 60

CLEANDER
ET
EUDOXUS,
SEU
DE PROVINCIALIBUS
Quas vocant, Litteris,
DIALOGI

E' Gallico exemplari , edito Coloniæ Agrippinæ typis Petri Marteau 1694.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

IHS

PUTEOLIS MDCXCV.
Typis Jacobi Raillard)(*Superiorum Permiſſu.*

INTERPRES
LECTORI.

EX omnibus libellis quos adverſus Jeſuitas inimicorum protudit malevolentia, vix ullus eſt qui majorem ipſis conflarit invidiam quam qui Litteræ Provinciales *inſcribitur. Is, licet contexatur totus è locis aut falſo aut inſcitè prolatis, licet atroces calumnias & propudioſa mendacia totidem prope pagellis contineat, ut è ſequentibus Dialogis abundè patebit; habet neſcio quid tamen quo placeat, & fidem imprudentibus incautiſque faciat. Hanc illi dotem conciliant potiſſimum duo.*

Primum veteratoria jocandi ratio, qua inducitur in hanc Litterarum ſcenam perſonatus actor, qui maligno percunctatori fingitur ineptiſſimè reſpondere, & quicquid illi obtruditur affirmare pueriliter, aut negare. Movet riſum hominis ſimplicitas miſera; & quamvis eadem ejus ſermoni apud prudentes & cor-

datos deroget fidem, nihilominus ita ferè ſit ut ridiculas perſonas non inviti audiamus, cernamuſve. Quis enim ridere non amet? Unde etiam accidit ut in laxatos riſu & delibutos joco animos calumnia & falſitas pedetentim obrepat.

Alterum quo libellus hic famoſus placet, ac veri colorem quendam obtinet, eſt procax & cōfidens ejus Auctoris audacia: qui res dubias affirmatè, falſas quaſi divina teſtatas fide refert: ſive id malitioſè fecerit, cum fraudis probè ſibi eſſet conſcius; ſive, ut veroſimilius eſt, in errorem inductus ab amicis, ea ſumpſerit pro veris, quæ per ſe cognoſcere ipſe non potuerit, homo in Theologicis, ut fatetur, tyro ac rudis: ſive demum ea non admodum pernoſcere curaverit, id unum ſpectans ut gratificaretur ſuis, & famam Scriptoris ingenioſi lepidique colligeret.

Non defuere qui Litteras iſtas Provinciales & Latinis Opuſculis & Gallicis confutarent: ſatis illi quidem acriter & eruditè: verum inamœno ac ſpinoſo plerumque ſermone, qui legentes abſterreret potius ac retardaret, quàm alliceret; adeout triumphare viſi dudum ſint Jeſuitarum adverſarii, perinde quaſi calumniis iſtis reſponſum non foret; quia quod reſponſum erat parum legebatur. Deſiderabant hactenus aliquid probi omnes in eo genere quod & Lectores delectaret pariter & doceret.

ret.

ret. Repertum denique eſt. Prodiit libellus ejuſmodi a Gallo Theologo nuper editus, in quo rationum ſolida vis, ac ſacra doctrina ſcientia, cum pari venuſtate ſermonis & lepore jungitur: de quo pronunciare licet multo verius quàm de Litteris Provincialibus neſcio quis jactavit, omnem Dialogi artem, leges omnes ac numeros in eo elucere.

Id opus incredibili hominum ſtudio exceptum in Gallia frementibus adverſariis, & ad inopinam lucem diſcuſſa nocte veluti perſtrictis. Cum vero in id incubuerint a multis annis ut Litteras iſtas Latino ſermone donatas uſque in ultimos Europæ fines deportandas curarent, viſum eſt mihi Gallicum iſtud antidotum in Latinum ſermonem ſumma fide convertere, quò & ſuus eſſet veritati locus, & obſtrueretur os loquentium iniqua. *Fruere, Lector, & quis ſit Provincialium Litterarum liber, hodie demum cognoſce.*

Provinciales latino ſermone donavit, ut nemo neſcit, Wendrokius; *id enim ſibi nominis Auctor adſcivit. Ab ejus interpretatione, cum citandus Paſchalis fuit, quibuſdam in locis conſultò diſceſſimus, ubi vel obſcura vel mendoſa videbatur; & ut Paſchalem ipſum, non ejus interpretem, agnoſceres, efficere conati ſumus.*

Unum eſt, antequam deſinam, de quo moni-

tos Lectores velim. Cum hujus libri Auctor, cujus ſinceritatem tantum laudare jure poſſum, quantum fidei mala in Jeſuitarum adverſariis agnoſcitur, intellexiſſet in eo elaborare me ut ſuum opus latino ſermone donarem; ipſe mecum egit ut duo quædam, in quibus peccavit imprudens, emendarem, vel plane tollerem. Primum habetur pagina Gallica 137. ubi inter damnatas ab Innocentio XI. propoſitiones hanc recenſet: Licitum eſſe in praxi ſequi opinionem probabiliter tantum probabilem. *Hanc ſane propoſitionem, pro eo quem legentibus objicit ſenſu, falſiſſimam eſſe arbitratur: at eandem inter damnatas numerari falſum eſt.*

Alterum extat pag. 161. ubi ſcribit librum Baunii ab Cleri Gallicani Comitiis cenſura non fuiſſe inuſtum, perinde atque ab Cenſoribus Romanis notatum conſtat. At rem ita ſe habere poſtea comperit. Minimè tamen fuit ab Epiſcopis opus Baunii cenſura confixum ob eam propoſitionem, de qua hìc agitur; verùm alias ob cauſas, propter quas defendendum ſibi Baunium Auctor noſter non putat. Ex duobus iſtis prius ſuſtuli, quia mature monitus ſum: alterum reliqui, quia tardius. Deletum puta, humane Lector, quod & ego, & Libri Author omiſſum vellemus.

Illa-

Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Domine.

IUſſu Dominationis Tuæ Illuſtriſs. ac Reverendiſs. perlegi librum, cui titulus, *Entretiens de Cleandre, & D'Eudoſſe ſur les Lettres au Provincial*, è Gallico in Italicum, ac Latinum idioma diligentiſſimè traductum. In eo non ſolum nil contrà fidem, aut bonos mores: verum etiam miram veritatis elucidationem, ex occaſione calumnias rejiciendi, & non inutilem Theologicarum opinionum explanationem deprehendi. ideo dignum, qui typis mandetur, exiſtimo. Neapoli ex noſtra Domo Sanctæ Mariæ Angelorum die 28. Octobris 1695.

Dominationis Tuæ Illuſtriſs. ac Reverendiſs.

Addictiſsimus Famulus
Franciſcus Maria Muſcettula C.R.

Stante ſupraſcripta approbatione quod poſſit imprimi, licentiam concedimus, ut imprimatur. Datum Puteolis die 4. Novembris anni 1695.

Fr. Ioſephus Epiſc. Puteolanus.

Ec-

Eccellentiſsimo Signore.

GIacomo Raillard ſupplicando eſpone à V.E. come desidera fare ſtampare li Ragionamenti di Cleandro, e d'Eudoſſo tradotti in Italiano, e Latino dal Franceſe, ſupplica perciò V. E. per la ſolita reviſione, e l'haverà à gratia, ut Deus.

Rev. Abbas D. Franciſcus Ridolfi videat, & in ſcriptis referat.

Soria Reg. Miroballus Reg.
Gaſcon Reg. Andreas Reg.

Proviſum per S.E. Neap. 21. Octobris 1695.

Maſtellonus.

Excellentiſsime Domine.

DE mandato E.V. Opus, cui titulus, *Cleander, & Eudoxus, Dialogi, &c.* diligentiſſimè perlegi, & in eo nihil omnino reperi, quod bonis moribus, ſeù Regię Juriſdictioni adverſetur; idcirco illud typis digniſſimum exiſtimo. In quorum fidem *Franciſcus Ridolfi* M. P. Neapoli 30. Octobris 1695.

Viſa ſupradicta relatione imprimatur, & in publicatione ſervetur Regia Pragmatica.

Soria Reg. Miroballus Reg.
Gaſcon Reg. Andreas Reg.

Proviſum per S.E. Neap 3. Novembris 1695.

Maſtellonus.

CLEAN-

EPISTOLA
S. FRANCISCI SALESII
AD R. P. LEONARDUM LESSIUM,

Cujus autographum in theca argentea aſſervatur Antuerpiæ in Domo Profeſſa Societatis Jeſu.

Admodum Reverende in Chriſto Pater.

ATtulit mihi Paternitatis Veſtræ litteras dilectiſſimus nobis Magiſter Gabriel, quæ ut perhonorificæ, ita & jucundiſſimæ mihi fuerunt. Amabam jampridem, imò etiam venerabar te, nomenque tuum, mi Pater, non ſolùm quia ſoleo, quidquid ea veſtra illa Societate procedit, magni facere; ſed etiã quia ſingillatim de veſtra Reverentia multa audivi præclara primùm, deinde vidi, inſpexi, & ſuſpexi. Vidi namque ante aliquot annos opus illud utiliſſimum de Juſtitia & Jure, in quo & breviter ſimul, & luculenter difficultates illius partis Theologiæ, præ cæteris Authoribus, quos viderim, egregiè ſolvis. Vidi poſtea Conſilium, quod a magni Conſilii Angelo per te mortalibus datum eſt, de vera Religione eligenda; ac demum obiter vidi in Bibliotheca Collegii Lugdunenſis Tractatum de Prędeſtinatione, quamvis nonniſi ſparſim, ut fit, oculos in eum injicere contigerit; cognovi tamen, Paternitatem Veſtram, ſententiam illam antiquitate, ſuavitate, ac Scripturarum nativa

Digitized by Google

authoritate nobiliſſimam de prædeſtinatione ad gloriam poſt prævisa opera amplecti, ac tueri: quod ſanè mihi gratiſſimum fuit, qui nimirum eam ſemper, ut Dei miſericordiæ, ac gratiæ magis conſentaneam, veriorem, ac amabiliorem exiſtimavi: quod etiam tantiſper in libello de Amore Dei indicavi. Cum igitur ita erga Paternitatis Veſtræ merita, quam dudum laudaverant apud me opera ejus, affectus eſſem, mirificè profectò gaviſus ſum, me tibi viciſſim utcumque etiam charum eſſe: quod ut ſemper contingat, & dictum Magiſtrum Gabrielem commendatiſſimum habebo, & ſi quid unquam potero, quod tibi placere cognoſcam, id exequar quàm impenſiſſimè. Valeat interim Reverenda Paternitas Tua, & te Deus uſque in ſenectam & ſenium nunquam derelinquat, ſed canos tuos benedictionibus cæli ornet, & compleat. Anneſſi Gebennensium 27. Auguſti 1618.

Adm. Rev. P. V.

Humilis & addictus Frater ac Servus in Chriſto

FRANCISCUS Epiſcopus Gebennensis.

FE-

FERIA 5. DIE 6. SEPTEMBRIS 1657.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & Univerſalis Inquiſitionis habita, &c.

SAnctiſs. D. N. Alexander Papa VII. præſenti Decreto prohibet, & damnat libros infraſcriptos, eoſque pro damnatis, & prohibitis haberi voluit, ſub pœnis & cenſuris in Sacro Concilio Tridentino, & in Indice librorum prohibitorum contentis, aliiſque arbitrio Sanctitatis Suæ infligendis.

Elenchus Librorum.

Decem & octo Epiſtolæ Gallico idiomate cōſcriptæ, quarum prior inſcribitur: *Lettre eſcrite a un Provincial par un de ſes amis ſur le ſujet des diſputes preſentes de la Sorbonne, de Paris ce* 23. *Janvier* 1556. Incipit: *Monſieur, nous eſtions biens abuſez.*

(Tum pergit enumerare ſingillatim Provinciales litteras, pluresque Arnaldi libellos. poſtremo hæc addit)

Præterea Epiſtolas, libellos, ac libros alios quoſcumque, in quibus doctrina Cornelii Janſenii Epiſcopi Iprenſis, in quinque propoſitionibus per Conſtitutiones Innocentii prædeceſſoris, & Sanctitatis Suę damnata, aſſeritur, aut quomodolibet approbatur, vel defenditur, tam impreſſos, quam imprimendos quocumque idiomate, vel quomodolibet etiam in ſcriptis evulgatos, vel in futurum evulgandos, Sanctitas Sua omnino damnat, & prohibet, ac dānatos & pro-

hibitos eſſe voluit, mandans, ut nemo, cujuſcumque gradus & conditionis exiſtat, etiam ſpeciali, ſeu ſpecialiſſima nota dignus libros prædictos, aut aliquem ex illis apud ſe retinere, legere, aut imprimere, aut imprimi curare audeat, ſub pœnis & cenſuris contra hujuſmodi delinquentes ſtatutis; ſed ſtatim quicumque illos habent, vel in futurum quomodocumque habebunt, locorum Ordinariis, ſeù Inquiſitoribus ſub jiſdem pœnis exhibere teneantur &c.

IN-

INTERDICTUM

Adverſus Provinciales Litteras á Sancta Inquiſitione Hiſpanienſi promulgatum Nonis Iunii anno 1693.

SANCTA Hiſpaniensis INQUISITIO, edicto, quod nonis Jun. an. 1693. Madriti edidit, in vetitorum indicem libros aliquot rejecit, eoſque inter, Litteras Provinciales Montaltii, de quibus hæc habet: *Prohibe un libro en quarto, cuyo titulo es*, Cartas Provinciales, eſcritas por Luis de Montalzio à un Provincial traducidas de Frances en Eſpañol, con el nombre, al parecer, ſupueſto de Gracian Cordero, Canonico de Burgos, y ſuena impreſſo en Colonia por Guillelmo Meterninch, año de 1684. *Por tener propoſiciones hereticas, erroneas, ſedicioſas, eſcandaloſas; y ſer dicho libro un defenſorio de la doctrina de Janſenio condenada por la Igleſia; con burla, e irriſion de los que ſiguen la dos Eſcuelas de Tomiſtas, y Jeſuitas; en grave offenſa de Santo Tomas, queriendo perſuadir que ſiente lo miſmo que Janſenio; y ſer aſſi miſmo injurioſiſſimo a la Religion de la Compañia de JESVS en todas las opiniones morales.*

Prohibemus (*ſunt ipſa edicti verba*) librum in quarto, cui titulus, *Litteræ Provinciales, à Ludovico Montaltio ad Provincialem ſcripta, è Gallico in Hiſpanum ſermonem converſa à Gratiano Cordero* (fictum videtur hoc nomen) *Ca-*

nonico Burgenſi , quæ impreſſa feruntur Coloniæ apud Guillielmum Meternich anno 1684. Quod is liber contineat propositiones hæreticas, erroneas, ſeditioſas, ſcandaloſas: Quod ſit apologia doctrinæ Janſenii ab Ecclesia proſcriptæ; non sine ludibrio, atque irrisione eorum, qui geminam Scholam Thomiſtarum, Jeſuitarumque ſectantur; ad insignem Divi Thomæ injuriam, quem perſuadere conatur unum atque idem cum Janſenio ſentire: Quod denique, dum agit de moralibus opinionibus, in Societatem JESU contumelioſus in primis ſit.

AP-

APPROBATIO

Illuſtriſsimi Archiepiſcopi Mechlinienſis.

QUamquam ea ſit fueritque ſemper in Ecclesia Catholica apud ſummos infimoſque de probitate vitæ ac doctrinæ Societatis JESU opinio & æſtimatio, quæ ad refringendas calumnias, quibus hoc tempore ejuſdem doctrina Moralis per Litteras vulgò dictas Provinciales tantopere impetitur, ipſa per ſeſe apud ſapientes & cordatos videatur ſufficere: tamen, quia diutina Societatis ejuſdem patientia & ſilentio calumniatores multo inſolentiores redditi, puſillis multis nimium credulis non leve ſcandalum ingenerant; juſtum & æquum cenſemus, ut pro communi ejuſdem Ordinis fama tuenda, & gravioribus animarum damnis avertendis, in unum collecta imprimantur Opuſcula Apologetica, a quibuſdam ex eadem Societate Theologis adverſus injurioſas illas Litteras antehac alibi ſeparatim edita, videlicet: *Premiere reſponſe aux Lettres, &c. par un Pere de la Compagnie de* JESVS. *Impoſtures Provinciales du Sieur de Montalte Secretaire du Porto Royal, decouvertes & refutées par un Pere de la Compagnie de* JESVS. *Reſponſe d'un Theologien aux propoſitions extraites des Lettres &c. Reſponſe aux plaintes &c. par le Pere François Annat. Reſponſe a la ſeizieme Lettre &c.* quæ reſponſio antehac non fuit edita. *Et Reſponſe a la dix ſeptieme*

Lettre, par le R.P. François Annat, de la Compagnie de JESVS. In quibus cum malevolorum fraudes & impoſturæ detegantur, & ſolidè refutentur, fructum, quem optamus, ex eorumdem impreſſione ſecuturum confidimus. Datum Bruxellis die 13. menſis Julii, anno 1657.

ANDREAS Archiepiſcopus Mechlinienſis.

DE-

DECRETUM

Sanctioris Conſilii Regis Chriſtianiſsimi

De Libro, qui inſcribitur, *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* lacerando, & comburendo per carnificem:

Nec non ſententia, & judicium Præſulum, aliorumque Doctorum Sacræ Facultatis Theologicæ Pariſienſis, qui memoratum librum examinarunt.

REge in Consilio ſedente, recitatum eſt Decretum in eodem Consilio Regio die 12. mensis Auguſti proxime elapſi editum ſuper variis querelis ad eum idcirco delatis, quod licet Conſtitutiones Summorum Pontificum Innocentii X. & Alexandri VII. doctrinam Janſenii Iprensis Epiſcopi in libro, cui titulus eſt *Auguſti-*

ſti-

ſtinus, contentā proſcribant; & iſtæ Conſtitutiones à Generalibus Gallicani Cleri Comitiis receptæ fuerint, promulgatæ ab Epiſcopis in ſuis Diœcesibus, ab Academiis uſu receptæ, ipsis etiam Regis declarationibus in Senatus acta relatis confirmatæ; nihilominus exirent in publicum quotidie nova ſcripta, doctrinam hancce condemnatam adſtruere nitentium; atque unum in primis, cui præfixus titulus, *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* quod præter propoſitiones hæreticas, quas continet, nomini etiam Ludovici XIII. glorioſæ memoriæ, maculam & labem inurit, nec non eorum famæ qui cum eſſent primarii ejus adminiſtri, commiſſa ſibi ab eodem negotia tractabant. Eo Decreto Rex, ut malo gliſcenti quantocyus occurreret, edixit ut idem iſte liber inſcriptus, *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* traderetur D. Baldazar, delegato ad eam rem cognitori, legendus & examinandus; itemque ut exquireret ſententiam Antiſtitum Rhedonensis, Rutenensis, Ambianensis, & Sueſſionensis; nec non virorum doctrina & pietate præſtantium, DD. Grandin, Leſtocq, Morel, Bail, Chapelas, Chamillard, Sauſſoy, & Patrum Nicolai, & Gangy Theologorum, ac Doctorum Sorbonicorum; quibus id negotii datum à Rege, ut ſententiam ea de re ſuam dicerent; atque omnia rite expenſa, & perſcripta eidem Regi deferrentur, qui de re tota poſtmodum ſtatueret.

Lecta ſunt in eodem Regio Consilio perſcripta rei geſtæ acta, & cognitio per eos inſtituta, quibus id provinciæ demandatum erat, die ſeptima hujus menſis Septembris. Illi in jis actis, poſt hunc librum accurate examinatum, declarant,

rant, Janſenianas hæreſes ab Eccleſia condemnatas propugnari, ac defendi tum in dictis Ludovici Montaltii Litteris, tum Willelmi Wendro*k*ii Notis, tum adjunctis Pauli Irenæi Diſquiſitionibus; atque id ita eſſe manifeſtum, ut, si quis neget, neceſſe sit vel non legiſſe librum hunc, vel non intellexiſſe, vel certè, quod pejus eſt,non putare id hæreticum eſſe,quod à Summis Pontificibus,& ab Eccleſia Gallicana, & à Sacra Facultate Theologiæ Parisiensi damnatur ut hæreticum. Teſtantur inſuper, maledicentiam, & petulantiam tribus illis authoribus adeo eſſe familiarem, ut nulli hominum conditioni parcant,non Summo Pontifici, non Epiſcopis, non Regibus,non præcipuis Regni adminiſtris, non ſacræ Facultati Parisiensi, non Religioſis familiis; ideoque hunc librum eſſe dignum pœna libellis famosis & hæreticis à *jure* conſtituta.

Audita, ut per D.Baltazar expoſita fuit, cauſa, diligenterque perpenſa, Rex in Consilio ſedens decernit,præcipitque,ut ejuſmodi liber inſcriptus, *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* tradatur D. Aubray rerum civilium Regio Judici in Caſtellana Parisiorum Curia, qui eum, Regio Procuratore adnitente, lacerandum & comburendum in eo Urbis loco, qui Crux Tiroria vulgo dicitur, curet per carnificem; & Regem poſt octiduum de peracta re certiorem faciat. Simul interdicit, ac omnino prohibet, ne quis Typographus,Bibliopola,Inſtitor, vel quiſpiam alius cujuſcumque Ordinis ac loci, excudat, vendat, diſtrahat, ac ne domi quidem retineat hunc librum, sive cum Notis, sive abſque Notis, Additionibus, Diſquisitionibus dictorum Wendro*k*ii, & Pauli Irenæi. Si quis contra fa-

xit,

xit, juſtæ ſeveritatis exemplum in ipſo ſtatuendum decrevit. Atque huic Decreto exequendo nullam afferri moram placuit per ullas interceſſiones, aut provocationes, quæ si oboriantur, earum sibi cognitionem reſervavit Rex, & aliis quibuslibet Judicibus ademit. Actum in Regio ſanctiore Consilio, præſente ipſo Rege. Pariſiis, die 23. Septembris anni 1660.

Obsignatum. *PHELIPPEAUX.*

JU-

JUDICIUM

Epiſcoporum, Doctorum,

Et Profeſſorum Sacræ Facultatis Pariſienſis.

NOs infraſcripti Regis decreto ſelecti ad ferendum judicium de libro, cui titulus eſt, *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* præmiſſo ejuſdem libri diligenti examine, teſtamur Janſenianas hæreſes ab Eccleſia damnatas in eo propugnari, atque defendi, tum in dictis Litteris Ludovici Montaltii, tum in Notis Wilhelmi Wendrokii, tum in adjunctis Diſquisitionibus Pauli Irenæi, atque id eſſe ita manifeſtum, ut ſi quis neget, neceſſe ſit, vel non legiſſe librũ hunc, vel non intellexiſſe, vel certe, quod pejus eſt, non putare id hæreticum eſſe, quod à Summis Pontificibus, & ab Eccleſia Gallicana, & à Sacra Facultate Theologiæ Parisiensis damnatur ut hæreticum. Teſtamur inſuper maledicentiam & petulantiam tribus illis authoribus adeo eſſe familiarem, ut nulli hominum conditioni parcant, exceptis Janſeniſtis, non Summo Pontifici, non Epiſcopis, non Regi, non præcipuis Regni Adminiſtris, non Sacræ Facultati Parisiensi, non Religiosis familiis; ideoque librum eſſe dignum pœna libellis famosis & hæreticis à ju-

jure conſtituta. Actum Pariſiis die 7. Septembris ann. Dom. 1660.

HENRICUS DE LA MOTHE E. Rhedonensis. HARDUINUS E. Ruthenensis. FRANCISCUS E. Ambianensis. CAROLUS E. Sueſſionensis.
CHAPELAS Cur. S. Jacobi. C. MOREL. L. BAIL. FR. JO: NICOLAI Prædicator. M. GRANDIN. SAUSSOY. F. MATTHÆUS DE GANGY Carmelita. CHAMILLARD. G. DE LESTOCQ.

EX-

Excerptum è Tabulario Senatus Aquenſis in Provincia.

CUm ſignificaverit Regis Procurator Generalis traditas ſibi fuiſſe Litteras decem & ſeptem, editas nullo vel authoris, vel typographi nomine, refertas calumniis, mendaciis, & erroribus, maledictis & rebus confictis ac falsò attributis Sorbonicæ Facultati, ſacræ Dominicanorum Familiæ; ac Societati Jeſuitarum, ut iis ignominia & invidia quæratur, ſimulque perturbetur publica tranquillitas, cum gravi proborum offenſione: cumque idem Procurator flagitaverit, ut huic malo quamprimum occurratur, indicta iis epiſtolis pœna, quæ famoſis libellis irrogari ſolet, nempe ut in ignem tortoris manu publicè conjiciantur: ſimul ut omnibus typographis interdicatur, ne illas aut divendant aut ſpargant in vulgus, conſtituta, ſi ſecus faxint, pœna ut ad triremes damnentur: item ut omnibus prohibeatur, ne quis eas penes ſe domi habeat, aſſervetque, ſed ad urbanum tabularium æterna ſepeliendas oblivione deferat: denique ut inquiratur, num quis contra Decretum ſuo rogatu edendum deliquerit.

SENATUS, auditis cognitoribus, quibus negotium datum erat, ut memoratas epiſtolas perlegerent, & expenderent; iiſdemque Litteris perlectis, illas declaravit, & declarat famoſas, calumniarum plenas, & publicæ rei pernicioſas. Quæ cum ita ſint, decernit ut in carnificis tra-

dan-

dantur manus igni per eum dedendæ in deſtinata plectendis ſontibus area, quæ eſt ad plateam à Prædicatoribus dictam in hac Urbe Aquensi. Interdixit, interdicitque typographis omnibus, ne illas prælo iterum ſubjiciant, aut alias generis ejuſdem: Bibliopolis omnibus, aut aliis quibuslibet civibus cujuſcumque conditionis & ordinis, ne eaſdem domi retineant, vendant ac diſtrahant, conſtituta quam corpore luant pœna: præcipit iiſdem ut illas quam mox ad publicum tabularium deferant, ibi tenebris & merita oblivione premendas, eadem irrogata delinquentibus pœna. Idem edicit ut in eos qui non paruerint, inquiratur per primarium Judicem Regium aut Senatus Accenſum: ac merita de ipsis, poſt quęſtionem habitam & cognitionem, ſumatur pœna quæ ſuperius eſt exposita. Atque ut omnibus res innoteſcat, Decretum hoc legi per præconem ac publicè per vicos & compita hujus Urbis Aquensis pronunciari voluit. Actum in Senatu Provinciæ, Aquis ſextiis, & in ipsius Curiæ repagulo promulgatum die nona Februarii anno Domini 1657.

Cum ipſo archetypo collatum.

Obsignatum. *STEPHANVS.*

CLEANDER, ET EUDOXUS, SEU DE LITTERIS PROVINCIALIBUS DIALOGI.

I. DIALOGUS.

EOrum, quos hic loquentes facimus, indoles & quaſi character, licet artis omnis & fuci expers, non adeò tamen hac noſtra ætate frequens, & uſitatus eſt. I.

Quanã perſonæ loquentes inducantur in his Dialogis.

Amici duo ſunt ab omni ſtudio partium in ea controverſia, quæ tot animorum diſſidia peperit, prorſus alieni. Hoc laborant unum,

I. DIAL. ne qua opinione præjudicata in hanc potius quam in illam partem ſe abduci patiantur:atque hunc animi quaſi ſitum & æquilibrium retinent, donec perpēſis ſynceri judicii, & ſagacis intelligentiæ trutina factis, quæ rem continent ac decidunt,uno rationis pondere abrepti ad complectendam veritatem ferantur.

II. *Libri totius argumentum & ſcopus.* Id agitur,quid ſentiendum de Litteris,quæ ad Provincialem inſcribuntur:de libro iſto ſermonibus hominum tantopere celebrato,tam dubię hactenus & ancipitis famæ; quem alii miris ornant laudibus,alii probris ac diris onerant;quem rei Chriſtianæ utiliſſimum aliqui dictitant, nonnulli pernicioſum & peſtiferum eſſe contendūt. Dignum profecto argumentum, quod nequaquam perfunctoriè tractetur: dignum quod & Jeſuitæ & eorum adverſarii, quique alterutris favent, diſceptari nunc tandem ſedulo gaudeant, ac lucem huic negotio hactenus expetitam afferri.

III. *Cur ficta perſonæ induĕātur loquentes.* Cum de iiſdem rebus, quas in his Dialogis agitamus, crebros inter ſe ab aliquot annis ſermones contulerint in congreſſu familiari, & quotidiano viri clariſſimi & nobiliſſimi; potueram, ſalva veritate & veriſimilitudine, colloquentes perſonas ipſas inducere, & nominibus uti non minus notis, quam magnis. Verum quia id ætatis noſtræ conſuetudo reſpuit, in eo plane abhorrens ab veteribus tum Romanis,tum Gręcis,apud quos Craſſi, Cottæ,Socrates,ipſi librorum auctores ſuis nominibus in iſto lucubrationum genere colloquebantur;aliam rationem inire ſum coactus. Itaque licet clariſſimorum virorum N, N, N, ſententias, animadverſiones,

ar-

I. DIAL.

argumenta proferamus, Cleandri tamen & Eudoxi colloquentium nomina tantum audientur.

IV.
Occaſio Dialogorũ Cleandri & Eudoxi.

Cleander igitur, & Eudoxus primum inter ſe de Litteris Provincialibus colloquendi occaſionem è libro quodam nacti ſunt, qui ab annis tribus, aut quatuor eſt editus, quique * *Comparatio veterum & recentiorum inſcribitur*. Quominus eum, ſtatim atque exiit, lectitarent, longum extra Galliam iter prohibuerat. In patriam reverſi eundem unà ferè integrum perlegerant, multaque inter legendum annotaverant (ſic enim ſolent, ſi quis recens liber editur, quem quidem legere operæ pretium ſit) cùm Cleander Eudoxo locum revocavit in memoriam, qui ipſos percuſſerat; & quem poſt cetera perpenſa reſervaverant excutiendum, quòd longioris operæ id examen foret, eamque rem ad plenum denique exquirere, & cognoſcere ſtatuiſſent. Extabat hic locus in ſecundo tomo, ubi mentio fit de Litteris Provincialibus, & ubi quę inducuntur colloquentes perſonæ, certatim conſpirant ad iſtas Litteras cumulandas ejuſmodi laudibus, quæ, haud ſcio, an fuerint unquam ullum in librum congeſtæ, aut congeri aliquando poſſint. Ipſiſſima, quæ illis perſonis affingit * Perraltus, verba refero.

* *Parallele des anciens & des Modernes, Tome II.*

PRÆSES.

Fateris igitur Lucianum & Ciceronem in »
arte Dialogi ſummos eſſe. Age quoſnam hu- »
jus ævi Scriptores comparandos illis putas? »

ABBAS.

Ego vero poſſem illis opponere non paucos »

* *Monſieur Perrault.*

I. DIAL. V. *Perraltiſententia de Provincialibus Litteris,*

„ qui primas in hoc ſcribendi genere nunc ferunt. Unus mihi omnium inſtar fuerit Illuſtriſsimus Paſchalis, cum decem & octo Litteris ſuis Provincialibus. Ex hominum decies centenis, à quibus fuerunt perlectæ, millibus, affirmari poteſt, neminem unum eſſe, cui legenti vel leviſſimum tædium obrepſerit.

EQUES.

„ Illas plus decies perlegi; & quamvis natura ſim impatiens moræ, atque omnia deproperare amem, ut quæque Litterarum illarum longiſſima eſt, ita mihi accidit jucundiſſima.

ABBAS.

„ Enimvero in iis ubique ſpirat integritas puri ſermonis, elucet ſublimis ſententiarum dignitas, ſolida rationum vis, argutiſſimus in jocando lepos; ubique demum venuſtas quædam & gratia, quam alibi uſpiam haud facilè reperias.

PRÆSES.

„ Iſtas quidem Litteras amœnitatis & venuſtatis plenas eſſe non inficior: ſed, amabo, tune decem & octo chartulas conferre auſis cum Platonis, Luciani, Ciceronis Dialogis, qui plurima conficiunt majora volumina?

ABBAS.

„ Voluminum numerus, & moles ad rem nihil pertinet. Si plus ingenui ſalis eſt in iſtis octodecim Litteris, quàm in omnibus Platonis Dialogis; plus argutæ & delicatæ dicacitatis, quàm in Luciani; dicacitatis autem ſemper candidæ, ac honeſto & liberali ingenio dignę: ſi plus ineſt roboris atque artificii in iſtis rationibus, quàm in Ciceronianis: denique ſi ars

Dia-

Dialogi conficiendi tota in illis cernitur, non- „ I. Dial.
ne voluminis exiguitas laudi potius, quam vi- „
tio verti debet? Dicamus id quod res eſt: ni- „
hil habemus in hoc ſcribendi genere perfectius. „
Legiſtin earum interpretationem latinam? „

PRÆSES.

Legi, & viſa mihi eſt longè pulcherrima. „

EQUES.

Num tibi æque atque ipſum archetypum ar- „
riſit? „

PRÆSES.

Æquè omnino. „

EQUES.

Gaudeo. Videntur tibi Luciani Dialogi, ſi „
leguntur Græcè, miros quoſdam habere ſales: „
iidem ſi Gallicè leguntur in Ablancurtio, in- „
ſulſi & languidi. Nunc vero ad Litteras Pro- „
vinciales quod ſpectat, Latinis juxta delectari „
te affirmas atque Gallicis. Fatère demum te „
in flagranti anticipatæ opinionis delicto eſſe „
deprehenſum. „

Aut iſtud Litterarum Provincialium præconium, excepit Eudoxus, oppidò nimium eſt, aut hic Libellus humani ingenii ſpecimen eſt, & opus omnibus numeris abſolutum. Non tantum in illo relucet ſermo purus, ſententiæ ſunt graves, rationes ſolidæ, arguti joci; verum etiam nihil niſi integritas eſt, nitor, dignitas, ſplendor, ſoliditas, argutiæ meræ ac Veneres. Artificium Dialogi totum ibi apparet atque extat. Quid ineſſe, quæſo, vitii poteſt huic libro, ſi res ita ſe habet; quid abeſſe laudis & ornamenti? Et eſt ille quidem Perralti Abbas in quibuſdam non nimis hebes ac tardus. Unum, hujus & Paſchalis

I. DIAL. cauſa, vereor, ne nimia peccetur hyperbolé. Iſtam quidem, repoſuit Cleander, qua utitur, cum ait, ab hominibus decies centenis millibus lectas fuiſſe Provinciales, patitur ſermonis vernaculi conſuetudo. Neque enim Grammatici tam ſunt in putandis numeris & rationibus religioſi & accurati, quàm inſtitores ac menſarii. Quod vero ſubdit, in hoc infinito legentium numero neminem repertum fuiſſe, quem iſtæ Litteræ tædio affecerint, certè Jeſuitas exceptos oportebat; quos, opinor, iſta lectio non magnopere delectavit.

Ain' tu vero? retulit Eudoxus. Ego complures eorum vidi, qui ſe hoc libro vehementer oblectatos eſſe dicerent, & quibus perjucundus eſſe videretur. Non quod vera cenſerent eſſe, quæ iſtis in Litteris diſputantur; omnino enim illos ſemper candidos & liberales jocos, quales Perraltus appellat, immanes ac putidas eſſe calumnias contendunt: ſed, ut homines ingenioſi ſolent, pigmenta orationis & floſculos ab iis, quibus pungebantur, aculeis norant ſecernere.

Næ illis gratulor, ſubjecit Cleander, qui, dum de ipſis narratur fabula, commodum duxerint ridere cum ceteris. Ita Socratem ferunt, cum illuderetur palam in Ariſtophanis comœdiis, ſeſe ridentibus & plaudentibus adjunxiſſe. Ceterum ſi alio nullo, quam Societatis ſuffragio & approbatione Litteræ Paſchalis niterētur, periculū eſſet ingens, ut opinor, ne plurimum de ſua fama & exiſtimatione deperderent. Itaque faciendum nobis arbitror, ut aliis judicandi regulis nunc utamur; imò nihil fieri poſſe à nobis conſultius puto, quam ut in examinandis univerſim hinc Pa-

VI. *Summa difficultas ſtatuendi de iſta controverſia, & Libro Provincialium.*

Paſchalis & ejus amicorum, inde Jeſuitarum libris, neutros admodum audiamus. Habent utrique nimirum, cur ſe invicem judices recuſent ac rejiciant, cauſas non leves; ac multò etiam graviores in eo, quo de agitur, negotio. Hæc una ſcilicet ex earum genere litium eſt, quæ cum ſponte ſua ſint implicatæ, alternis tamen ultrò citròque criminandi, reſpondendi, explicandique vicibus & ambagibus implicantur magis & obſcurantur, adeo ut nihil diſpicere quiſquam poſſit. Nunquam in varias partes tam diſtractæ fuerunt mentes hominum, ac ſententiæ. Sunt qui reos laxioris morum doctrinæ Jeſuitas pronuncient: ſunt qui Janſeniſtas meros obtrectatores eſſe ac ſycophantas arbitrentur, quòd Societatem alicujus in Chriſtiana republica numeri ac pretii, falſis criminationibus ideò vexent, quia operam in ipſorum novis opinionibus & erroribus oppugnandis ſtrenuè collocaverit. Qui nihil aliud niſi Provinciales legerunt, priorem ſententiam amplectuntur; qui reſponſiones dumtaxat Jeſuitarum, poſteriorem. Ego qui utraſque legi, hæreo anceps adhuc & incertus. Hinc, ſi lubet, ordiamur: quippe præcipuum eſt, atque adeo unicum fermè caput, de quo inter nos quærendum hodie ſit. Quod enim ad concinnitatem, elegantiam, lepores & munditias ſermonis attinet, ambo, ut reor, Perralto aſſentiemur. I. Dial.

Aſſentiemur autem? interpellavit non ſine ſtomacho Eudoxus: planè in hoc te non fero. Quid? Cum maxime docere nos videris, quàm diligenter omnis præcepta opinio fugienda ſit, ad hunc ſcopulum adhæreſcis; ac ſine ulla dubitatione calculum tuum & ſuffragium panegy- VII. *De ſtylo & concinnitate Libri Provincialium.*

I. Dial. rico adſcribis, qualem hactenus nulli vernaculo ſcripto tributum fuiſſe crediderim. Quò elogium iſtud eſt ſplendidius, & magnificentius, quò modum ac limites magis egreditur, eò majori apud nos ſuſpicione laborare debet: ac (fatebor ingenuè) per mihi gratum foret, ſi quas poſſem in eo Sole maculas deprehendere, quem ut nitidiſſimum ſydus oſtentare nobis amant.

Cum opinio præjudicata, retulit Cleander, eſt ejuſmodi, ut communi hominum ſententia comprobetur, præjudicii nomen exuit, ſaltem invidioſum & malè ominatum. Habet id veritas una, & quidem perſpicua, ut omnium favorem extorquere poſſit. Atque hoc tute confiteris, vel ipſos Jeſuitas debitā Paſchali laudem in ea re, de qua te mihi volebam aſſentiri, tribuere.

Ut concedam tibi, reſpondit Eudoxus, quod tanquam universè notum ac verum ſumis; haud tamen citra exceptionem, præſertim cum agitur de ingenii fœtibus, affirmari poteſt. Fateor librum, niſi qui ſit præclarè ſcriptus, publica omnium approbatione commendari non poſſe. Idem ferè libris uſuvenir, atque ſacris Oratoribus, qui Lutetiæ, vel in aula concionantur. Pone Oratorem eſſe mediocri & vulgari facultate dicendi præditum; quantumcumque ſudent amici ad conciliandam homini frequentiam & plauſum, ſeriùs ocyùs concidet. Contra, ſi cui non modo non minuitur, ſed accreſcit in dies numerus auditorum & plauſus, hunc in dicendo jure dixeris magnum. Verum, ut ſunt quidam ad ſummum excellentiæ apicem quaſi gradus, id contendo, ſi ſemel opus reipſa excellens hanc famam excellentiæ fuerit adeptum, poſſe ſtudio

& cu-

& cupiditate hominum illi pertinaciter faventium haberi poſtea excellentiſſimum, admirabile, cum alio nullo comparandum. I. Dial.

Quis auctores antiquos enumeret, quorum vitia in pretio & honore ſunt habita? quos vel dormitantes & negligentius ſcribentes, admirata poſteritas eſt, nemine auſo criticum in eos acumen & ſtylum exerere? Nonne hoc ipſum noſter ille auctor *Comparationis veterum cum recentioribus*, & quidam Critici ceteris audaciores obſervarunt? Quid ſi hæc eadem ſors Provincialium litterarum fuit? Quid ſi, poſtquam initio perſuaſum eſt, Paſchalem in iis loqui emendatè, totum opus molliter & affabre fuſum, multum eſſe in eo ſalis ac lepòris, ea poſtmodum inſedit hominibus opinio; *nihil in eo eſſe niſi meram ſermonis integritatem, ſplendorem ſententiarum, jocorum argutias; ubiquè Veneres & amœnitates, quas alibi nuſquam deprehendas: artem Dialogi totam ibi extare: nihil in eo demum genere pulcrius inveniri ac perfectius*? Equidem non id mihi ſumam, ut ſingulis in paginis aliquid notem vitii, aut pravarum locutionum indicem tàm longum texam, quàm texuit auctor Dialogorum Ariſti & Eugenii earum, quæ in libello vernaculo *Imitationis Chriſti* deprehenduntur, quod item opuſculum quaſi ſpecimen artis, & puri incorruptique ſermonis exemplum ubique venditabant. Verum, aliud agendo, fortaſſe reperirem ſatis multas, ut tibi nonnihil de hac præclara, quam vel in hoc ipſo genere de Litteris iſtis imbibiſti, opinione adimerem.

Mihi vero nihil feceris gratius, reponit

I, DIAL. Cleander. Neque diffiteor a me modò peccatum fuiſſe contra effatum illud primarium, quod à nobis poſitum eſt principio, meque (ſic enim loquitur auctor *Comparationis* eo quem proximè legimus loco) in *flagranti delicto* eſſe deprehenſum.

Tum Eudoxus: ſic ſumus, inquit, omnes; opinionis æſtu & conſuetudinis abripimur. Neque aliter quam ſeria & frequenti rerum ipſarum conſideratione mentem noſtram, ad temerè judicandum ſua ſponte pronam, inhibemus. Amat illa naturali quodam impetu dicere ſententiam de omnibus; ſimulque contentionem ac diligentiam, qua id fieri poſſit rectè, fugit: ſic veri ſtudioſa, ut vel ipſam veri ſpeciem ac inane ſimulacrum cupidè amplectatur. Ceterùm ſic habeto, nullo in loco plures nobis inſidias fuiſſe compoſitas quàm in iſto, nullibi datam impenſius operam, ut in paratos caſſes incauti duceremur. Utrinque clamitant: Cavete, ne quid anticipatæ opinionis ſequamini: germana ratio, mera rerum expoſitio, experientia ſola totius arbitra controverſiæ ſit.

Purum & integrum ad eas legendas accedere te volo (inquit Wendrokius in ea præfatione quam latinæ Provincialium interpretationi præfixit) *ac tuo magis quam alieno lumine de illis ſtatuere. Unum monebo, ſi modo ſparſa ab Jeſuitis adverſus has litteras vocula animum tuum occuparunt, æquitatis eſſe, ut ante omnia ad illam te redigas, quæ lectores decet, præjudiciorum vacuitatem.*

Inde vero Jeſuitarum defenſor in apologia ſua lectoris aurem alteram his vocibus perſonat:

nat: *Cave ſis, Lector candide, ne tibi litterarum iſtarum ſcriptor imponat; aut, ſi jam impoſuit, ne tua deinceps ad credendum facilitate abutatur. Id te monitum etiam atque etiam volo.*

Quid id eſt? ait Cleander: niſi, nos admonendo ut à præſumptis temere opinionibus caveamus, faciunt utrinque, ut iiſdem impleamur toti & occupemur. dum videntur antidotum offerre, virus ipſum propinant.

Rectè narras, retulit Eudoxus; tumque id fermè accidit, ut pars utraque voti compos fiat, ſi, alterâ inauditâ, alteram audias.

Atenim, inquit Cleander, ut negotium hoc totum ea, quam poſtulas, æquitate ac diligentia diſceptemus, video nobis plus una opus bibliotheca fore. Nec enim eſt in mea, neque, opinor, in tua Eſcobarius, Fagundes, Delacruz, Veracruz, aliique complures; quorum vel ipſa nomina ſic Montaltium perterruerunt, vix ut eos Chriſtianos eſſe crederet.

Non deerit iſta nobis librorum facultas, inquit Eudoxus. Janſeniſta quodam utor valde familiariter, qui Theologos morales Societatis habet omnes domi, quique nobis eorum copiam libentiſſime faciet. Nihil eſſe tamen cenſeo, quod hinc initium diſputandi & inveſtigandi faciamus. Antequam petitos è Jeſuitarum Theologis locos recognoſcamus, capita ſunt quædam generalia, quæ ſine bibliothecæ præſidio expendere poſſumus. Ejus generis eſt Syſtema politicæ Jeſuitarum aſtutiæ ad redigendas, ut jactat Paſchalis, populorum conſcientias in ditionem ſuam ac poteſtatem, idque ad majorem Societatis, non Dei ipſius gloriam. Latiſſime

VIII. Proponitur primum caput expendendum.

me

I. DIAL. me caput hoc patet, ex eoque multa ſunt apta & ſuſpenſa. Datur opera ſedulò in litteris ad Provincialem, ne Lectoribus excidat ejus rei memoria: imò, ſi Wendrokio credimus, in hoc uno Litterarum iſtarum cardo & cauſa omnis vertitur. Sic enim Latinam interpretationem ſuam inſcripſit: *Ludovici Montaltii* * *litteræ Provinciales, de morali & politica Jeſuitarum diſciplina*. Legamus, amabo, diligenter hac hebdomada & Provinciales & Jeſuitarum Reſponſiones, & quicquid ad hoc pertinet caput; quodque venerit nobis in mentem, alter alteri communicemus, & in medium conferamus. Deinde ad reliqua minutatim cognoſcenda deſcendemus, & quid nobis denique ſequendum ſit, ſtatuemus.

Quidquid eſt in me diligentiæ, ac laboris, totum id, ait Cleander, polliceor tibi ac ſpondeo.

Hic Eudoxus: Mirum profectò quantam Jeſuitarum exiſtimationi ac famæ labem inuſſerint hæ Litteræ, quàm multos ab eorum amicitia Lutetiæ, in Aula, in Provinciis dimoverint. Nihil æque ad ipſorum adverſarios & numero & viribus augendos valuit: nunquam quicquam inventum fuit ab hoſte ullo commodius & felicius ad hoſtiles copias & impetus aliò divertendos. Ab hoc uno libro plures ſunt Janſeniſtæ procreati, quàm ab ipſo Janſenii Auguſtino, quàm ab Arnaldi ſcriptis in unum collectis.

Hoc amplius, addidit Cleander: idem iſte li-

* *Montaltius eſt ipſe Paſchalis, qui ſibi id nominis indidit in litteris provincialibus.*

liber tertiam quaſi factionem & ſectam in Gallia edidit, quam mihi certum eſt amplecti, ſi modo Montaltius vera de Jeſuitis commemorat. hæc factio eorum eſt, qui novitatem fugitantes in diſputationibus de Gratia, & ceteris, quæ veniunt in controverſiam, argumentis, Eccleſiæ auctoritati ex animo ſe ſubjiciunt, neque, ut eam cavillando ſubterfugiant, adhibent parum ſynceras juris & facti diſtinctiones: neque tamen ſolutam illam & laxiorem morum doctrinam ferre poſſunt, quæ Jeſuitis objicitur. hæ partes, mihi crede, nihilo minus quam priores duæ, frequentes ac numeroſæ ſunt. I. Dial.

Et oportet eſſe procul dubio numeroſas, inquit Eudoxus: videnturque mihi partibus illis eſſe non abſimiles, quæ in Gallia tum coaluerunt, cum regnum auſpicatus eſt Henricus IV. nondum Catholicus. Hinc avitæ Religionis amor, inde iniqua fœderatorum ſtudia homines quam plurimos tenebant velut neutri addictos parti; ut neque fœderatis palam & aperte faverent, neque Regi, donec majorum ſuorum religionem eſſet amplexus. Sed vereor ut Jeſuitis ſententiam mutantibus res tam feliciter cederet, quam Regi Religionem mutanti tunc ceſſit; utque illorum innocentia palam agnita factionem hanc totam ad ipſorum partes traduceret. Medii homines & nullam in partem propenſi, itemque alii candidi & minimè malevoli, ſe illis præberent non iniquos. at quantus eorum numerus eſt qui tertiam illam factionem ſequuntur, partim quia præteriti fuerunt & neglecti à Janſeniſtis pariter ac Jeſuitis; partim quia in Religione anxii ac diligentes, non ita

ſunt

I. DIAL. ſunt de Caritate ſoliciti? Quam multos eſſe putas, qui cum eam ſedulitatem, quam adhibere conſtituimus, non afferant ad inveſtigandam criminum, quæ Jeſuitis objiciuntur, veritatem, de illorum doctrina pejorem in partem exiſtiment, nulla ratione alia & argumento nixi, quam Provincialium auctoritate, aut certorum hominum, qui ut reſcirent verum, nihilo plus quam illi laborarunt? Quotus quiſque vulgo eſt, qui ne deciperetur, providerit, aut legendis Jeſuitarum reſponſis, quæ ne inſpexit quidem; aut comparandis cum autographo Scriptorum locis, quos iſti Patres depravatos ab adverſariis, detruncatos, trajectos fuiſſe pugnant; aut etiam ſecum reputando nonnulla, quæ ſponte ſe offerunt, eamque vim habere deberent, ut ne quis præproperè, ac parum conſideratè de rebus tanti momenti judicaret? Crede mihi, qui ſimillima obeunt munia & officia, in quibus æmulationi eſt locus; qui contrarias in Scholis tuentur opiniones; qui cooptati ſunt in Congregationem hominum aliquam & Sodalitatem, cujus fama ipſis cordi & curæ ſit, & quam aliis antecellere cupiant; proclive eſt, ut perperam ac temerè de rebus eorum judicent, qui gloriæ ipſorum officere poſſunt: neque tunc ad normam prudentiæ ac diſciplinæ morum ſeverioris omnia exiguntur. Ut ut eſt, vulnus hoc à Janſeniſmo impoſitum dolebit Jeſuitis diu.

Plane iſti Porturegienſes * Doctores, ſubjecit Cleander, artis politicæ, ac ſolertiæ ſpecimen ea in re ediderunt. Actum de illis erat. Janſe-

* *Ita dicti à ſolitudine Portu-regienſi prope Pariſios.* Le Port-Royal.

Janſenii doctrina damnata Romæ fuerat: calculo ſuo & obſequentiſſima voluntate non tantum Gallia, ſed Eccleſia etiam univerſa Romanam ſententiam probaverat: eam Rex edicto peculiari ad omnes regni Præſules miſſo, promulgari & vim obtinere ſuam juſſerat: Pontificiam Conſtitutionem Pariſienſibus Theologis miſerat, mandatumque perſcriptum, quod Illuſtriſſimus Eccleſiæ Princeps * Mothodancurtius, Rhedonum tunc Epiſcopus, detulit, quo jubebantur in poſterum videre diligenter, ne quid aut in theſibus aut in prælectionibus excideret Profeſſoribus Baccalaureiſve, quod ab hac fidei regula vel tantillum diſſideret. Huic mandato ut mos gereretur, ſancitum Decreto fuerat, nequis Doctor aut Baccalaureus doceret propugnaretve ullam è condemnatis propoſitionibus; eà pœnà, ſi quis ſecus feciſſet, conſtitutà, ut ſacro Theologorum collegio excluderetur.

I. Dial.

IX. *Cōſilium Janſeniſtarum in edendis Provincialibus.*

* De la Mothe Houdancourt.

Gallicani Cleri ſolennis Conventus, qui tunc Pariſiis habebatur, ſuis ad Innocentium X. litteris eidem & gratulabatur & gratias agebat pro negotio tanti momenti profligato & ad exitum adducto: erantque litteris ſubſcripta Cardinalis Mazarini, ac ceterorum deinceps præſulum nomina. Diſtinctionem juris & facti, quod unum partibus reſtare perfugium videbatur, execratus quoque fuerat haud ita multo poſt alter Cleri Conventus, tanquam inane diverticulum, & inventum calliditatis plenum ac periculi, quod ad reſtituendum ſenſim errorem Portus-Regius inducebat. Nihil ad diſturbanda factionis conſilia opportunius fieri poterat, quàm Epiſtola

en-

I. DIAL. encyclica hoc de argumento à Præſulibus, qui Conventui aderant, ad omnes alios regni Antiſtites ſcripta; necnon alia, quam continuò miſerunt ad Pontificem, ut eum de novo iſto commento facerent certiorem.

Arnaldi propoſitio, *Oſtendi nobis ab Evangelio, in perſona Petri, juſtum, cui gratia defuerit ibi, ubi eum peccaſſe nemo neget*, * poſt multas in Sorbona deliberationes damnata fuerat tanquam temeraria, impia, blaſphema, jam anathemate percuſſa, & hæretica: ipſe turpiter Sorbona ejectus; ejus nomen expunctum è Doctorum albo; eodem decreto juſſi omnes, qui obtinere aliquem in Facultatis cœtibus locum vellent, omneſque Baccalaurei, qui Theologicas propugnare theſes cuperent, huic cenſuræ condemnationique ſubſcribere. Quid plura? nulla factio vexata gravius unquam & agitata, nulla certioribus tum Præſulum, tum Principum telis fuerat appetita: cum de repente ſcenam inverterunt iſti actores egregii: cumque maximè illos alii miſerabantur, alii vituperabant, inſultabant nonnulli, comœdiam occeperunt, quæ ſuperioris tragœdiæ memoriã omnem ſpectatoribus excuſſit. Homines fraudis ignaros ac propèmodum imprudentes ab eo, quod agebatur, negotio, aliò abduxerunt, ipſos etiam Jeſuitas; in quos impetum deinde fecerunt ex improviſo, licet initio velle ſibi rem eſſe cum Sorbona ſimulaſſent. Ita illos, à quibus antea oppugnabantur, laceſſere ſunt aggreſſi, & undique tam

* *Que l'Evangile nous monſtre un juſte en la perſonne de S. Pierre à qui la grace a manqué dans une occaſion, où l'on ne peut pas dire qu'il n'ait point peché.*

tam acriter, tam callidè urgère, ut plerique ipſis jam plauderent, qui averſabantur prius & oderant; plurimi qui eos tanquam fidei corruptores aliquandiu habuerant, demum aſſueverint eoſdem paulatim ut Evangelicæ morum doctrinæ defenſores ac diſciplinæ Eccleſiaſticæ inſtauratores intueri. I. Dial.

Ut video, inquit Eudoxus, hiſtoriam hanc tenes belliſſimè.

Cui Cleander: Lutetiæ degebam illo anno, ubi finem perdiſcendi juris faciebam: multique mihi erant in utriſque partibus amicitia conjuncti, quos, ut ſum cupidior cognoſcendi quæcumque ad ejuſmodi controverſias attinent, eò colebam impenſius. utriuſque partis conſilia & machinationes magnam partem cognitas habebam; hiſtoriamque Janſeniſmi tunc mirificè conſcripſiſſem.

Siquidem ita ſe res habet, reponit Eudoxus, fac, amabo te, ut memoria repetas ſaltem quæ ad Litteras Provinciales pertinent, & cuncta mihi ſingillatim atque ordine perſequaris; hiſtoriam peculiarem Provincialium, ejuſque circumſtantias omnes mihi pertexe. Non erit hoc nullius momenti ad inſtruendam litem, quæ nobis in manibus eſt. Ego vero ac lubens, reſpondit Cleander: hæret mihi res adhuc in recenti memoria: eam tibi repræſento.

X. *Hiſtoria Litterarum Provincialium.*

Intellexit Arnaldus, quaſcumque pro ſua vel Janſenii cauſa defenſiones graviter ac ſerio ſcriberet, ſerios quoque ac meditatos Judices habituras. Vidit etiam, quantumvis præclarè de ſe ipſo & commodè exiſtimaret, ſtare ſe diu non poſſe, adverſantibus Pontifice, Rege, Fran-

I. DIAL. ciæ Cancellario, Cleri Gallicani conventibus, Sorbona, omnibus Academiis & Sodalitatibus; ubique enim Janſeniſmus diro anathemate feriebatur. Difficile eſt tot pati accuſatores, tot judices rejicere, tot in ſubſelliis & curiis cauſam perdere; & eam nihilominus diu populo perſuadere bonam eſſe. Cum igitur feralis inſtaret dies, quo plagam illam inſanabilem, ac cęteris, quibus hactenus petitus fuiſſet, acerbiorem erat accepturus, ut videlicet Sorbonâ pelleretur, additis & inuſtis ad turpitudinem fœdiſſimis notis & titulis, perturbatoris, pertinacis, & hæretici; faciendum ſibi duxit, non ut vulnus hoc declinaret, quod fieri nullatenus poſſe intelligebat, verùm ut jocando cum amicis, elevaret illud ac mitigaret, populoque riſum daret: ea ſcilicet ſpe, fore ut idem ille populus ſpinoſis, quæ Sorbonam tandiu occupatam tenuerant, quæſtionibus defatigatus, ridendi quoque oblatam occaſionem fortaſſe non reſpueret, atque ita recẽs mimus tragœdiam veterem oblitteraret, ac ſeria opportuno ludo verterentur. Nec diu diſtulit, quin cogitata perficeret: apparuit confeſtim prima ad Provincialem epiſtola. Neque vero ille Provincialis ficta, ut multi putant, perſona fuit. Erat ille Pererius * quidam, Senator in ſuprema rei tributariæ Curia, Claromontii Arvernorum.

* *Monſieur Périer.*

XI. *Unde Provincialiũ nomen.*

Quis eſſet, novi, ait Eudoxus. Idem ille eſt auctor celebris experimenti de hydrargyro, in Podio Domenſi, * quod rogatu Paſchalis, cujus ſororem duxerat, fecit.

Is ipſe, ſubjecit Cleander. At quamvis decem & octo

* *Le puy de Dome en Auvergne.*

& octo litteræ extent, *ad Provincialem* inſcriptæ, quæ hodie ſub nomine Paſchalis circumferuntur, non omnes tamen ad Provincialem ſunt ſcriptæ. Quidquòd ne illud quidem ſatis conſtat, ſi nonnullos audimus, utrum omnes à Paſchali ſint elaboratæ. Meminiſſe potes decem priores dumtaxat *ad Provincialem* inſcribi. Quæ ſequuntur ſex, *ad RR. Patres Jeſuitas* ſcriptæ ſunt; poſtremæ duæ ad *Patrem Annatum.* I. DIAL. XII. *Auctor earumdem.*

Neque hoc me fugiebat, inquit Eudoxus: illud demiror, quod modo dixiſti, non ſatis conſtare, an omnes illæ decem & octo epiſtolæ à Paſchali fuerint lucubratæ. Atqui omnes ad unam Paſchali tribuit Perraltus in eo ſuorum Dialogorum loco, ubi mentionem ipſarum facit. *Illuſtriſſimus,* inquit, *Paſchalis, cum ſuis decem & octo Provincialibus litteris.* Præterea qui decimam ſeptimam conſcripſit, aliarum ſexdecim prius editarum auctorem ſe profitetur. Wendrokius in ſua interpretatione latina id videtur ubique pro certo ponere, omnes ab eodem ſcriptore exaratas fuiſſe. Quis igitur tibi eſſe dubitandi locus poteſt?

In commentariis quibuſdam manuſcriptis legi, inquit Cleander, tres priores litteras ab Arnaldo fuiſſe confectas; ibidemque ſubditur miſſas ab eo Doctore ad Paſchalem, licet aliqua inter ſe tunc ſimultate diſſidèrent: Paſchali ſatius viſum eſſe, ut ne præterea tractarentur ſalsè ac feſtivè res tam graves ab intelligentia vulgari disjunctę, quales in hiſce litteris agitabantur. Objiciendum aliud quidpiam populo, quod in ſenſus ac mentes faciliùs incurreret, quo ille teneretur aut paſceretur: Theologorum

I. DIAL. moralium deciſiones campum eſſe longe amœniorem, in quo hæc jocularis facundia poſſet exſpatiari, neque tam operoſum fore in eo verſari feliciter & excurrere. Ipſe nihil cunctatus totius operis formam quandam rudi pigmento adumbratam eidem propoſuit; quæ Arnaldo ſic arriſit univerſoque Regio-Portui, ut ſua omnia, operiſque totius adminiſtrationem confectionemque Paſchali permiſerint. Itaque poſt paulò, id eſt Februario exeunte anni 1656. prodiit quarta ad Provincialem epiſtola, quæ prima Paſchalis fuit; ſi vera ſunt quæ jam retuli, quorum fidem uſquequaque præſtare nolim, ob ea quæ protuliſti Perralti, Wendrokii, hoc eſt Nicolii, * & epiſtolæ decimæ ſeptimæ teſtimonia: facit etiam ipſe trium iſtarum litterarum ſtylus, ut à communi ſententia non abeam. Earum feſtivitas & lepos Arnaldum non olet, neque ſatis eſt in iiſdem fellis meri, ut ab hujus Doctoris calamo fluxiſſe videantur.

* *Monſieur Nicole.*

Ut ut hæc ſunt, fertur præterea * Merçus eques, quantumvis ſecundo plauſu quartam hanc Epiſtolam vulgus excepiſſet, auctor fuiſſe tamen Paſchali, ut abditas de Gratiâ diſputationes, in quibus adhuc illa verſabatur, penitus omitteret, ac latiorem ſibi campum aperiret. Paruit, grandi Jeſuitarùm malo, quorum in caput, quicquid contra opponerent, tela reciderunt, quæ in Morales Theologos dicacior ſatyra intorquebat: perinde quaſi omnium ineptiarum, quæ in morum doctrina odioſè finguntur & abſurdè, onus & invidiam ſubire debuiſſent.

* *Le Chevalier de Meré.*

XIII. *Succeſſus & progreſſus Provincialium.*

Sunt iſta, quæ ſingillatim recenſuiſti, exquiſita ſane, repoſuit Eudoxus, nec ita multis nota.

Re-

Reſtant, perrexit Cleander, alia quæ dicam, & exploratiora & reconditiora. Noſti, comœdiarum ſcriptores quid agant ſolenni more, antequam ſuas fabulas in vulgus edant. Fautores nimirum ſuos & præcones habent, in quibus ferè matrona quæpiam nobilis, genere & ingenio ſpectata, fabulæ natalibus & fato præſidet; eventumque omnem in ſe ſuſcipiens, notat ſuis eos locos; ubi exclamandum, ubi plaudendum ſit. Uti placuit hoc innocenti dolo ad promovendam rem Provincialium Litterarum & famam. Nivernenſis * Baſilica, hodie Contiorum domus dicta, habebatur quaſi domicilium venuſtatis & ingenii, quò ſolebat convenire quantum erat Pariſiis hominum politiorum. I. Dial.

L'Hoſtel de Conti.

Eos alliciebat urbanitas ſumma, elegantia & ſplendor lectiſſimæ fœminæ Pleſſææ-Guenegaldæ, cujus vir à ſecretioribus epiſtolis Regi fuit. Ad eam Portus-Regius, ubi non erat ignota, oculos adjecit, ut famam Provincialibus, etiam priuſquam in publicum prodirent, conſiceret. Ad ipſam itabant frequentius Abbas N. cujus ingenium & præclaræ dotes jam tum enitebant, ſed qui librum *de Officiis vita Monaſtica* condere nondum meditabatur: Vir Clariſſimus N. itemque alius N. ambo ſubinde Regi à ſecretioribus Conſiliis, & geſtis inſignibus tum præfecturis tum legationibus celeberrimi: Dominus N. imbutus adhuc hæreticorum erroribus, & apud Fucquetium ſummum rei ærariæ Tribunum in primis gratioſus, aliique nonnulli. Iis ipſa recitavit ſextam epiſtolam, quam manu exaratam acceperat; nihilque prætermiſit quo

Madame du Pleſſis Guenegand, femme du Secretaire d'Eſtat.

Monſieur le Surintendant Foucquet.

 lepo-

* *L'hoſtel de Nevers.*

lepores omnes & amœnitates à ſe deprehenſas iiſdem velut indice digito commonſtraret. Satis intelligis illam auditores habuiſſe benevolos & ad erogandum ſuum prolixè ſuffragium paratiſſimos, neque cujuſquam ſtudium & officium deſideratum fuiſſe. Itaque laudibus, quas ubique plenâ manu congerebant in Epiſtolam ſibi recitatam, accenſi ſunt cæteri omnes, ut egregium illud opus vehementer expeterent, quod paucis poſt diebus apparuit, & confeſtim à Lutetia in reliquas provincias diſſipatum incredibili cum fragore fuit, attonitis conſternatiſque Patribus Societatis. Nulla in re majorem quæſtum veredariorum præfecti fecerunt, interpellavit Eudoxus. Miſſa in omnes regni urbes Epiſtolæ exempla: & quamvis non magnus mihi cum Portu-Regio uſus ac neceſſitudo intercederet, faſciculus eorum non levis, in oppidum Britanniæ Aremoricæ, ubi tunc verſabar, ad me perlatus eſt gratis, & pretio vecturæ perſoluto: quem communicavi cum amicis, Epiſtolamque non ſine voluptate perlegimus.

Quod ſpectat Epiſtolas deinceps conſecutas, eadem fermè ratio inita eſt; ſubjecit Cleander. Septima pervenit ad Cardinalem uſque Mazarinum: riſit affatim ut cæteri. Octava poſt elapſum dumtaxat menſem exiit; credo ut cupidius expoſceretur. Apparebat enim omnia conſulto ac dedita opera fieri. Pauci unde manarent iſtæ litteræ norant; reliqui omnes divinabant. Jactatus eſt eorum auctor eſſe Gombervillæus, ſparſuſque Lutetia tota rumor. Pernegavit ipſe, ſcriptis ea de re ad Patrem Caſtillonium Colle-

gii Societatis tunc Rectorem, cui erat amiciſſimus, litteris. I. Dial.

Cęterum tam ſecunda Provincialium fortuna nequaquam efficere poterat, quominus plurimi, poſtquam riſerant, ſecum rem totam conſiderarent attentiùs, graviterque offenderentur, quòd verborum atrocibus contumeliis laceraretur fama ejus Societatis, cujus integræ non tantum vitæ hactenus tributa laus fuerat, ſed etiam doctrinæ. Marchioniſſa Sablæa, quæ Portui Regio cumprimis tunc favebat, temperare ipſa ſibi non potuit, quin aliquando ſciſcitaretur à Paſchali, utrum quæcunque affirmabat in ſuis litteris, haberet probè perſpecta & explorata. Si enim iſtis, inquit, omnibus non conſtat fides ac veritas, qui tandem, citra gravem noxam, poſſes ea pervulgare, & Corpori Jeſuitarum haud ſane ignobili tam inſignem maculam inurere? cui Paſchalis: Enimvero iſtud viderint, qui materiam mihi litterarum ſubminiſtrant: mea quidem certè cautio hæc non eſt, qui duntaxat illi materiæ ordinem ſuum & ſtructuram addo. *La Marquiſe de Sablé.*

Ego vero, adjecit Cleander, hoc nominatim audivi ex viris duobus graviſſimis, & digniſſimis quibus fides habeatur, qui hoc idem non ſemel de Marchioniſſa eadem Sablæa, poſtremis quos vixit annis, audierant.

Mihi ſane, ſubjecit Eudoxus, videtur Paſchalis feciſſe parum congruenter effatis iſtius doctrinæ morum ſeverioris: ac vereor ut inter placita hujus, ut ipſe vocat, laxioris & ſolutioris, reperiret ullum, per quod ipſi fas eſſet in ejuſmodi negotiis alienæ fidelitati tam oſcitanter

I. DIAL. fidere: præſertim cum non neſciret, eos, quibus operam ſuam & calamum addixerat, inimicitias cum Jeſuitis apertas exercère.

Porrò, inquit Cleander, eæ litteræ, quæ decimam ſunt conſecutæ, non amplius in laceſſendo & oppugnando verſatæ ſunt. Nam coactus ipſe Paſchalis fuit ad reſiſtendum ſe accingere, inſtantibus Jeſuitis, & contendentibus Regii-Portus alumnos complurium fallaciarum & mendaciorum à ſe fuiſſe convictos: de quibus omnino conticeſcere nihilque reponere honeſtum Paſchali ac decorum non fuiſſet.

XIV. *Interpretatio & appendix Provincialiũ. Quis VVendrokius,*

Nicolius haud ita multo poſt ſub Wendrokii nomine ſuppetias advenit; vel potius à ſuis eſt immiſſus, ut bellum adverſus Jeſuitas inchoatum profligaret. Egit atrociter & contenta voce in iis, quos ſuæ Provincialium interpretationi attexuit, commentariis, ubi Jeſuitas, tanquam deſpicatiſſima capita, inſectatur & vexat. Spem adverſariorum ac vota ſucceſſus vicit. hæc de hiſtoria Provincialium comperi.

Hic finem colloquendi fecerunt. Cleander Eudoxum valere juſſit, neque ſe ad inſtitutum de provincialibus ſermonem, niſi poſt aliquot dies, retulerunt, quemadmodum inter ipſos convenerat, ut eſſet otium relegendi quæ de morali Jeſuitarum doctrina utrinque fuerant conſcripta.

II. DIALOGUS.

Cum veniſſet ad Eudoxum Cleander, ut cum eo ſermonem de re nuper propoſita conferret, commodùm in Muſæo reperit volventem varios libros adverſus Jeſuitas aut pro ipſis editos, in quibus multa ipſe annotaverat, quoſque collectos ſuper menſa & paratos habebat. Agedum, inquit, pedem in Muſæum inferens, quid tandem cenſes de politica Jeſuitarum arte, & Paſchalis in eam animadverſionibus? num veram eſſe comperiſti partem primam illius præconii, quod Epiſtolis Provincialibus tribuitur à Perralto, *nihil eſſe non firmum in rationibus, ac ſolidum*? Enimvero hic ratiocinandum fuit, & acutum profectò, ac ſagacem oportuit eſſe Paſchalem, qui abdita penitus ante hanc diem myſteria detexit: neque exigua viri laus eſt, qui homines in tanta re tandiu cæcutire paſſus nõ ſit. I. *Ingreſſus in Colloquium.*

Mihi quidem, reſpondit Eudoxus, Syſtema politicæ Jeſuitarum calliditatis à Paſchali excogitatum ſatis veriſimile videtur. De illius tamen veritate nondum quidquam pronuncio: libet antea audire te eo de argumento diſſerentem.

Mihi vero, excepit Cleander, Syſtema illud valde ſuſpectum fit pluribus de cauſis. Syſtema eſt, ſicut ipſe omnino rectè nominaſti: videndum proinde, utrum ea, ex quibus eſt conſtructum, ſatis habeant firmitatis ac roboris; an non potius mera ſit hypotheſis, quæ quidem initio plau- II. *Syſtema Paſchalis de politica Jeſuitarum aſtutia.*

II. DIAL. plauſibilem in modum cum exponitur, eò Lectorem prima ſpecie inducit, ut dicat id quidem ita ſe habere poſſe: deinde autem ad extremum uſque pari artificio pertexta, & concinnata, ſic afficit legentis animum, ut ſibi denique perſuadeat, haud dubiè rem ita ſe habere.

Hoc ipſum eſt, inquit Eudoxus, hujus noſtræ diſceptationis caput, hæc ſumma: neque potuit id de quo quæſtionem inſtituimus, præcisè magis ac liquidò proponi. Sed ipſum Paſchalis librum inſpiciamus. Cedo Epiſtolam quintam; ibi enim ipſo exordio Paſchalis politicas artes, & myſteria Jeſuitarum exponit. Hæc igitur à Cleandro recitari eſt cœpta.

III. *Locus è quinta Provinciali ad verbum expreſſus.*

„ Quod eram pollicitus, exolvo: en tibi prima „ lineamenta moralis illius doctrinæ, quam boni „ Jeſuitæ tradunt, Illi *ſcientia, & prudentia præ-* „ *ſtantes viri, quos omnes divina regit ſapientia,* „ *humana philoſophia dux longè certior, longè ſe-* „ *curior.* Jocari me fortaſſe credis: at ego prorſus „ ſeriò loquor; vel potius ipſi ſic loquuntur in li- „ bro illo videlicet ſuo, qui inſcriptus eſt, *Imago* „ *primi ſeculi*. Eorum ipſiſſima, ut in reliquis hu- „ jus elogii partibus, exſcribo verba. *Societas eſt* „ *hominum, ſeu potius Angelorum, quam ſic præ-* „ *nunciavit Iſaias: Ite Angeli veloces.* Pote- „ ratne ipſos clarius Propheta deſignare? *Aquilæ* „ *ſunt ingenio. Turbam Phœnicum verè dixeris:* „ *plures enim eſſe Phœnices quidam Scriptor nuper* „ *oſtendit.* Denique *Chriſtiani orbis faciem immu-* „ *tarunt.* Quid credere dubites ipſis de ſe affir- „ mantibus? Et porro ita eſſe intelliges ex hac „ Epiſtola, quæ ipſorum tibi effata exponet. Ea di- „ ligenter pernoſcere ſtudui. Non ſatis habui, quę

me

me amicus noſter docuerat, cognoviſſe; nec illo » II. Dial.
auctore ac fidejuſſore uno fui contentus. Jeſui- »
tas ipſos adire,& inſpicere volui. Nihil ab ami- »
co niſi veriſſimè dictum fuiſſe comperi. Equi- »
dem ipſum nunquam mentiri exiſtimo : ſcies »
ubi hæc perlegeris. »

In eo quem habui cum illo ſermone , adeo »
inaudita,& immania narravit mihi, ut ægrè ad- »
modum fidem adjungerem. Verùm ea ipſa mihi »
in Jeſuitarum libris oſtendit, ut ad ipſorum de- »
fenſionem nihil reliquum fuerit,quod dicerem, »
niſi plures quidem ex ipſis ita ſenſiſſe ; non ta- »
men propterea æquum eſſe,ut illæ opiniones,& »
privatæ ſententię Societati univerſæ tribueren- »
tur. Et verò noſſe me ex ipſis aliquos affirma- »
vi, qui non minùs rigidi, ac ſeveri eſſent, quam »
erant ii, quos citabat,indulgentes & ſoluti. Hic »
enimvero mihi aperuit Societatis ingenium, & »
arcanam mentem haud ſane omnibus notam. »
hanc tibi explicari non moleſtè,credo,feres.Sic »
igitur ille exorſus eſt. »

Magnum quidpiam ad Jeſuitarum defenſio- »
nem,& patrocinium attuliſſe te arbitraris, dum »
aliquos ex eorum ſodalitate cum Evangelicis »
decretis non minus conſentire affirmas, quam »
alii quidam diſſentiunt ; atque adeo pertendis »
molliores opiniones toti tribuendas Societati »
non eſſe. Fateor iſtud quidem. Alioqui enim »
locum apud ipſos reperire non poſſent opinio- »
nes aliæ, illis laxioribus, & mollioribus adeo »
contrariæ, ac repugnantes. Sed profecto cum »
inter ipſos nonnulli ſint auctores,ac defenſores »
doctrinæ adeo diſſolutæ,inde iſtud viciſſim col- »
ligas,Societatis ingenium à ſeveritate Chriſtia- »

II. Dial. „ na eſſe diverſum; quo enim pacto opiniones ab
„ ea ſeveritate tam alienas ferrent?
„ Tum ego: quænam igitur eſt totius corporis
„ mens, quod conſilium? Nempe apud ipſos ni-
„ hil eſt fortaſſe ratum, ac fixum in commune, ſed
„ ſingulis quod libet, effutire licet. Minime gen-
„ tium, inquit. Tam latè diffuſum corpus con-
„ ſtare, & adminiſtrari, niſi certo conſilio regere-
„ tur, haud poſſet. Inſit ſpiritus neceſſe eſt, à quo
„ agatur intus, & ratis motibus cieatur. Quid quòd
„ inter ipſorum leges ea numeratur, nihil ut li-
„ brorum edant in lucem abſque Præpoſitorum
„ nutu. At enim, inquio, fieri quì poteſt, ut iſti
„ Præpoſiti Societatis, & Præſides tam pugnanti-
„ bus placitis ſubſcribant? Audies, inquit. Sic
„ igitur habeto, propoſitum ipſis finem hunc non
„ eſſe ut mores corrumpant: ſed nec illum etiam,
„ ut eos ad priſtinam ſeveritatem, probitatemque
„ revocent. vetat enim id politica calliditas. Hæc
„ mens illorum & ratio. Sat magnificè de ſe exi-
„ ſtimant, ut Religioni utile, ac prope neceſſarium
„ arbitrentur Societatis ſuæ magnam apud om-
„ nes gratiam, magnam eſſe auctoritatem; ſe con-
„ ſcientiarum omnium eſſe moderatores, & arbi-
„ tros. Porro quia Evangelica effata & ſeverio-
„ ra certis hominibus regendis idonea ſunt, tunc
„ illa uſurpant in loco: at quia longe plurimis ea-
„ dem effata non arrident, eadē miſſa faciunt, quā-
„ do rem cum ejuſmodi habent hominibus; ut hoc
„ pacto ſatis omnibus facere, ac omnibus omnia
„ fieri poſſint. Hinc adeo neceſſe eſt, ut in tanta
„ conditionum, nationum, perſonarum, quæ ipſis
„ tractandæ ſunt, varietate, diſſimilibuſque ſtu-
„ diis, habeant morum Doctores ad iſtam varieta-

tem

tem accommodatos, & verſatiles. Hinc etiam „ II. Dial.
facilè intelligis, ſi dumtaxat Magiſtros morum „
benignos haberent, ac remiſſos, futurum ut „
princeps illud ſuum & primarium conſilium, „
nempe devinciendi omnes, & colligandi ſibi, „
peſſundarent: ſiquidem ſeveriore diſciplina „
regi omnes pii volunt. Verùm cum ſint iſti non „
valde multi, ſeveris Doctoribus minimè multis „
ad regendos illos egent. paucis pauci ſufficiunt. „
at promiſcuæ multitudini laxiorem viam ſe- „
ctanti, ultro ſe offert moralium Theologorum „
molliorem doctrinam profitentium multitudo. „
Hac *tam comi*, ut loquitur Petavius, *& flexibili* „
ratione omnes amplectuntur, omnes ſublevant. „
Occurrat enim quiſpiam cui deliberatum ſit „
malè parta reſtituere: non committent, mihi „
crede, ut hominem à propoſito deterreant. Lau- „
dabunt potius mentem ſanctè, pieque ſuſcep- „
tam, & confirmabunt. Alter contra prodeat, qui „
abſolvi petat, nulla reſtitutione facta; rem opor- „
tebit valde eſſe arduam, ac difficilem, niſi ejus „
expediendæ vias molles aperiant, quarum peri- „
culum, & aleam omnem in ſe ipſi recipiant. Ita „
retinent amicos; contra inimicos ſe tutantur. „
Solutam fœdè ac remiſſam doctrinam objicis? „
Continuò propalam oſtentant auſteros illos „
Doctores ſuos, cum libellis quibuſdam de ſeve- „
ritate legis Chriſtianæ conſcriptis; eoque pacto „
imperitis, ac ſimplicibus, itemque aliis minimè „
res ipſas introſpicientibus, ſatisfaciunt. „

Sic idoneos cuilibet hominum generi Docto- „
res in promptu habent; atque ita ſolerter, & ac- „
commodatè, prout quiſque illos conſulit, re- „
ſpondent, ut iis in regionibus, ubi Deus Cruci „

II. DIAL. „ affixus ſtultitia eſt, ibi ſcandalum Crucis ſilen-
„ tio premant,& Chriſti Majeſtatem gloriamque,
„ cruciatus nequaquam aut mortem prædicent: id
„ quod in Indiis, & Sinenſi Regno præſtiterunt,
„ ubi fictorum etiam numinum ſimulacra colere
„ fas Chriſtianis eſſe voluerunt hoc ſubtili artifi-
„ cio. docent illos videlicet abditam ſub veſte
„ imaginem Chriſti gerere, ad quam tacita cogi-
„ tatione referant adorationem, quam falſo pa-
„ triæ numini Chacim-Choan, & Doctori Keum-
„ fucum palam exhibent. Hoc Jeſuitis Gravina
„ Dominicanus exprobrat. Teſtatur hoc ipſum
„ commentarius Hiſpanus, Regi Catholico Phi-
„ lippo IV. à Franciſcanis Inſularum Philippina-
„ rum oblatus, quem recitat Hurtadus in ſuo li-
„ bro, qui *de Fidei Martyrio* inſcribitur, pagina
„ 427. Quæ res in cauſa fuit,cur Cardinalium *de*
„ *propaganda Fide* Congregatio coacta fuerit Je-
„ ſuitis interdicere nominatim, propoſita pœna
„ excommunicationis,ne adorari fictorum numi-
„ num ſimulacra quocunque nomine permitte-
„ rent; neve Crucis myſterium iis,quos erudirent
„ de Religione, occultarent: imo ne quem ſacro
„ Baptiſmi fonte, niſi priùs ea de re admonitum
„ doctumque, abluerent. Tum etiam ut in ſuis
„ ædibus ſacris Chriſti è Cruce pendentis imagi-
„ nem publicè proponerent, edixit. Quæ fuſius
„ explicat Decretum eiuſdem Cõgregationis da-
„ tum die nona Julii anni MDCXLVI. & à Cardi-
„ nali Caponi obſignatum. En quo modo ſe in
„ Orbem univerſum infuderunt ope, ac beneficio
„ doctrinæ de opinionibus probabilibus, unde
„ hæc labes omnis tanquam è fonte profluxit, &
„ quo uno maximè fundamento cętera illorum
„ doctrina ſtat.

His

His perlectis Eudoxus repente in has erupit voces : Bellè profectò , eleganter , feſtivè ! ut ſcitè *Imago primi ſeculi* profertur! ut ex eo libro deſectæ particulæ inſeruntur aptè , ac ſuis locis includuntur ! Stylus ille ſimplex , & conciſus , quem initio adhibet; jocoſæ ſententiolæ , quas more parentheſis interponit , ad ea , quæ dixit breviter reſpectans : *Poteratne ipſos Propheta clarius deſignare ? Mentiri hominem nuſquam puto* : hæc arrigunt animos pariter & oblectant. Narrationis candor ingenuus: ars præcipua qua Lectorem conciliat,cavetque diligenter ne quid obſtet quominus benignè rem totam audiat. Vocula eſt hic nulla,quæ non collimet,quæ tela non præripiat Jeſuitis, & eos inermes ante ipſum certamen hoſti non objiciat. Quod nominatim de Sinenſi idololatria,velut ex ipſa re natum,& minimè accerſitum, injicit curſim expoſitum, nulla prætermiſſa tamen circumſtantia, quæ valere poſſit ad fidem ipſa rei narratione faciendam. — II. Dial.

Prorſus , inquit Cleander, amicum interpellans , niſi Jeſuitæ non modo rem ipſam factam eſſe pernegarent, verum etiam quàm eſſet turpiter conficta,quàm perſpicuè falſa,demonſtratum à ſe fuiſſe contenderent.

IV. *Quid in hoc loco Paſchalis velit.*

Nihil refert, ſubjecit Eudoxus: ſentio me ad credēdum rapi ferè invitum, & multis intelligo, perinde ac mihi, hoc idem perſuaſum eſſe debuiſſe. At enim obſerva, quemadmodum Paſchalis complexus ſit his pauciſſimis verbis ac ſtruxerit , quicquid erat opus ad eam rem, quam præcipue ſpectabat : nempe ut in Jeſuitarum corpus univerſum conferret allucinationes om-

nes

II. DIAL. nes & errata, quæ cunctis ipſorum Scriptoribus excidere potuerunt. Quidlibet opponas licet: hæc Epiſtolæ particula tanti fieri, quanti eſt, nequit. Cæterum, ſubdidit, cave propterea de me quidpiam deterius ſuſpiceris. Video enim nihil propius eſſe, quam ut me viciſſim accuſes quaſi præpoſtero in Paſchalem favore occupatum. Id unum volo, hunc locum ſolerter, & per quàm affabrè tractatum eſſe; nihil ad perſuadendum, certè ad imponendum, dici potuiſſe commodius.

Non me fallis, repoſuit Cleander; nec facies hodie, ut iniquiorem te Jeſuitis eſſe non perſentiſcam. Quin vidèris mihi paratus hunc deoſculari locum, & in illo acquieſcere, niſi eum tibi de manibus excuſſum, ac probe refutatum cernas.

Ego vero te oro etiam atque etiam, reſpondit Eudoxus, ne veniat in dubium tibi æquitas mea. Iterum ſpondeo; ac ſanctiſſime conteſtor me neutri addictum parti, eundem ſemper, & ęquum utrique fore: neque oculos quicquam meos ita ſtringere poteſt, ut transfuga veritatis, & prævaricator fiam.

Plane is ego etiam ſum, inquit Cleander. Itaque eadem æquitate animi & candore, omiſſis verborum phaleris & fuco, quid pro Societate dici poſſit, exponam.

V. *In quo artem Jeſuitarum politicā Paſchalis poſuerit.*

Politica Jeſuitarum ars, inquiunt, ac ſcopus eſt, ut conſcientias omnes in ſuam poteſtatem ditionemque redigant. Cùm vero duo ſint Chriſtianorum genera, alterum illorum, qui vera pietatis cupidi, tutos fidoſque duces expetant, eorum in gratiam, dederunt operam Jeſuitæ, ut morum

Doctores

Doctores aliquot ſeveriores haberent, ſed paucos paucis: cum contra Doctorum ſolutiorum agmen ultrò ſe offerat majori turba laxiorem viam ſectantium. Sic totum in orbem, ajunt, ſeſe Societas infudit probabilium opinionum ope, unde tanquam è vitiato fonte cætera doctrinæ flagitia fluxerunt. II. Dial.

Adderes, inquit Eudoxus, intentionis directionem, cum doctrina vocum ambiguarum. Sunt enim hæc etiam, Paſchale teſte, Jeſuiticæ morum doctrinæ capita præcipua.

Sic eſt, repoſuit Cleander: ſed quamvis ea ſint præcipua, poterunt à nobis tamen ſeparatim, ut propria quędam, ac peculiaria, quę rem universè non ſpectant, capita, examinari per otium. In Jeſuitarum arte politica nunc hæreamus; in conſpirante ad unum, eũdemque finem omnium ingenio; in conſentientibus ad Societatis gloriam, & amplitudinem peræquè omnium ſtudiis; in doctrina hinc mitiore, inde aſperiore, inter ipſorum Doctores tam præclarè diviſa, aliis hanc partem, aliis illam promoventibus, & eandem ad metam per iter tam diverſum contendentibus, ope ac præſidio probabilium opinionum. *Hoc aperuiſſe, eſt*, ſi Paſchalem audimus, *ingenium Societatis, perpaucis cognitum, aperuiſſe*. Sanè operæ pretium eſt hoc unum indagare curioſius. Nam ſi doctrinæ iſta diviſio verè probatur eſſe deprehenſa, ſi non eſt ficta fabula, ſi denique hoc unum caput liquidò conſtat, fidem apud me facile inveniet quicquid in Jeſuitas conjicitur. Nihil iraſcar Wendrokio illos inſectanti, & diris conviciiſque procaciter obruenti. Sed vix capio, ſerioque in animum

II. DIAL. vix induco,id conſilii potuiſſe informari,ac tandiu perduci, hoc eſt,uſque ad Paſchalis tempora,aut certè uſque ad Janſeniſmi natales,nemine ſentiente, atque animadvertente: tot in bellis,quæ cum Eccleſiæ Romanæ Doctoribus Calviniſtæ gefferunt,in quibus primi ſemper Jeſuitæ oppugnabantur, neminem ex illis pervicaciſſimis hoſtibus extitiſſe, qui eos hoc telo peteret:tot inter homines, qui ſtudium in hoc ſuum, laborem,meditationeſque contulerunt,ut ipſorum inſtituta,leges,& artes,ut iſti vocant, politicas cognoſcerent, carperent, probris,maledictiſq; vexarent, arcanum hoc abditum, & ignotum fuiſſe. Id meo judicio fidem nullam habet.

VI. *Arx Jeſuitica calliditatis à Paſchale exſtructa, an ſatis firma ſit.*

Age enim rem ipſam quæſo ſuis expendamus momentis,& in iſtam,ſi fas eſt,calliditatis Jeſuiticæ artem ingrediamur. Quis hujuſce conſilii tam inſolentis artifex? Ignatiuſne Societatis conditor? Quænam operis ejuſmodi extat in Societatis Conſtitutionibus, non dico deſcriptio, ſed linea, & adumbratio? Quæ decreta in ipſorum Congregationibus Generalibus edita huc ſpectant? Num quis ex eorum Præpoſitis Generalibus ab Ignatio ad hanc diem produci poteſt, qui hanc exitialem Evangelio, & integerrimæ Chriſti de moribus doctrinę peſtiferam conſpirationem fuerit machinatus? Caraffa, credo, vir, omnium conſenſu, inter homines, qui ſanctitatis laude noſtra memoria floruerunt, numerandus, quique poſt gubernatam annis aliquot Societatem, vix è vita ceſſerat, cum Paſchalis hæc præclara de Jeſuitis eſt commentus. Omninò enim ut gubernetur ejuſmodi conſilium, ac negotium ita conſtitutum delibera-

tum-

tumque, ut Paſchalis narrat, ad cujus effectionem conſpirare aut univerſum corpus, aut è ſingulis certè membris plurima in unam coeuntia mentem, ac ſententiam debent; opus eſt dux, & qui molem totam intus agat, ſpiritus, ex quo membra hæc omnia apta ſint, & ſuſpenſa. Cum Titus Oates, & Bedlous Anglicanam illam, qua periere Staffordius, Colmanus, & quinque primarii ejus regni Jeſuitæ, conjurationem confinxere, hanc ſimilitudinem veri, & colorem ſuis nefariis conſiliis obducere diligenter laborarunt. Societatis Præpoſitus Generalis, annuente ſummo Pontifice, omnia dabat, quæ ad bellum adminiſtrandum opus forent, mandata; omnia Regni Anglicani munia, Magiſtratuſque pro Imperio donabat. Affirmabant teſtes conſpectum à ſe diplòma ſigillo Societatis obſignatum, quo Arondelius Angliæ major Cancellarius dicebatur. Altero Powiſius ſupremus Ærarii Præfectus creabatur. Tertio Bellaſſius copiis contra Regem ſcribendis præficiebatur. Peterſius in eodem exercitu Belaſſii Legatus nominabatur. Omnia obſignaverat Societatis ſigillo, *Joannes Paulus Oliva* ejus Præpoſitus Generalis. Ita res videlicet definiuntur, & deſignantur ſingillatim: Dux, conjurati appellantur. Itaque plebs Anglicana auribus totis, & animis fabulam hauſit, & in artes Jeſuitarum politicas debacchata nimirum eſt. Quin igitur ad hunc ferè modum hæc altera, quæ illis objicitur, conjuratio informata proponitur? Præſertim quum admoneamur, ut in quinta Provinciali fit, hanc Evangelicæ morum diſciplinæ labem, & peſtem, non caſu, temeritate, levitate, ſed

II. DIAL. certo conſilio invectam fuiſſe: id quidem Jeſuitis unum, aut præcipuum, quò perveniant, non eſſe propoſitum: viam tamen hanc in commune ipſis conſtitutam eſſe, ac fixam, quam viam ſinguli quotidie, ut cuique commodum eſt, ſine ulla dubitatione, ac deliberatione ineant, ac perſequantur.

Vah! lepidam comparationem hanc tuam, excepit Eudoxus: Titus Oates, & Bedlous cum Paſchale componuntur! Illi veteratores, quorum conſilia dementiæ plena non minus quam ſceleris uſque eò bilem Arnaldo moverunt, ut ſe tenere non potuerit, quin eos furciferos in ſua Catholicorum Apologia nominaret. Cæterum ipſe Paſchalis, ſi hæc eadem ab illo quæſiviſſes, haud ſcio an non hæſiſſet, incertus quid reſponſi tibi daret. Quanquam in eo, quem modò legimus, loco videtur nodum hunc vidiſſe, ac ſolvere voluiſſe. Cum enim hoc probare, ac ſtabilire nitatur, quod in ipſius litteris tam latè patet, nempe varietatem iſtam, quæ inter morum Magiſtros, alios molliores, rigidiores alios intercedit in Societate, ut ipſe quidem ſentit, non à caſu, aut ſingulorum in eligendis, quas ſequantur, opinionibus arbitrio proficiſci, hæc habet.

Cognin. Tom. 1. pag. 292.

„ Quænam igitur, inquam, totius corporis
„ mens, quod conſilium? Nullum fortaſſe cer-
„ tum, ac ſtabile, ſed ſingulis, quod libet, effutire
„ licet. Hoc vero eſſe nequit, reſpondit alter:
„ conſtare tantum corpus, & contineri non poſſet,
„ ſi cæco impetu, non ab una mente motus ejuſ-
„ dem omnes moderante regeretur. Præterquam-
„ quod lege apud ipſos cautum eſt nominatim, ne
„ quid librorum in vulgus edant, Præpoſitorum

injuſſu,

injuſſu. Quid illi Præpoſiti, quo pacto tandem „ II. Dial.
poſſunt illis opinionibus ſubſcribere? hoc jam „
ex me audies. Sic igitur habeto &c. „

Iſtud ipſum in Provinciali nona, ut res momenti longe graviſſimi, repetitur. Quid ais? „
(inquit Jeſuita, qui loquens hoc loco inducitur) „
an ignoras Societatem noſtram ſuorum omnium libros præſtare, & eorum aleam in ſe diſcrimenque ſuſcipere. Te vero id reſcire operę „
pretium eſt. Hoc igitur ex me cognoſce, cautum eſſe in Societate noſtra, & vetitum ne Typographi, ac Bibliopolæ quilibet opus ullum à „
noſtris elucubratum divendant, ſine Theologorum noſtrorum approbatione, ac Præpoſitorum „
injuſſu. Itaque toti Corpori præſtandi ſunt ſingulorum libri. Hinc fit, nullum ut à nobis opus „
exeat, quod imbutum Societatis ingenio non ſit. „
Hoc te doceri ad rem attinuit. „

VII. *Jeſuitarum Regula, qua vetantur libros edere injuſſu Præpoſiti Generalis Societatis.*

Hinc vides, inquit Eudoxus, id velle Paſchalem, ut ars hæc politica ſit penès Præpoſitos Societatis, quibuſcum cæteri communi conſenſu ad finem toti propoſitum corpori aſſequendum conſpirent. Neque id vult ſolum, ſed etiam probat hoc argumento, quòd lege apud ipſos nominatim cautum ſit, uti revera eſt, ne quid in vulgus edant Præpoſitorum injuſſu.

Tum vero Cleander; en illæ, quas modo dicebas, ex intimo artificio depromptæ voces, quę velut obiter, & curſim jaciuntur, ſine arte, & fuco; quæ tamen Lectorum animos vehementius feriunt. Quàm ſæpè, quàm procaciter Jeſuitarum adverſarii; arrepta ex editis in eorum gratiam defenſionibus occaſione, decantaverunt hanc privatam ipſorum legem, quà vetantur li-

II. Dial. bros ullos pervulgare, ſine venia Præpoſiti totius Societatis? Ego vero cum hac hebdomada mecum hæc tacitus agitarem, incenſus ſum cupiditate penitius eam rem præ cæteris cognoſcendi. Itaque conveni nudius tertius Jeſuitam, quicum vetus mihi uſus intercedit, hominem ingenioſum, & ſpectatæ inter ſuos eruditionis, ac famæ: ſtatimque in hunc ſermonem ingreſſus, Scin', mi Pater, inquio, legem iſtam, quam in regulis haberi veſtris conſtat, ne opus ullum abſque Præpoſiti veſtri facultate in vulgus exire patiamini, ab adverſariis veſtris tanquam graviſſimum in vos telum adhiberi; eàque fieri, ut quicquid peccatur privatim à ſingulis, id univerſo corpori tribuatur.

Næ tu, repoſuit ille, vir bonus es; qui tam facile te in fraudem induci patiaris. Ita ſcilicet os tibi ſublinitur? Legem hanc nobis peculiarem, ac privatim latam dicis, quaſi nobis non eſſet communis cum univerſis ferè Sodalitatibus, & Corporibus, quorum partes ordine aliquo ſunt nexæ, vinculiſque regularum. Sed unis videlicet nobis ea lex, ut fraudi ſit, laboratur. Cognoſce quo res tota geratur pacto: quam nullius roboris ſit quidquid indè conſequi volunt adverſarii, facile perſpicies. Nefas nobis ſine Præpoſiti Generalis noſtri nutu librum quenquam in lucem edere. Quid id eſt? hoccine, ut Præpoſitus Generalis libros omnes, quicunque ex officina Jeſuitarum exeunt orbe toto, legat, recenſeat, & digni ſint necne qui edantur in lucem, per ſe ipſe ſtatuat? Id vero muneris, operiſque ſi illi imponatur, abundè illi negotii fuerit legendis dumtaxat libris; otii ſatis nunquam

erit.

erit. Fuit enim, quo Societatem gubernante, tot II. Dial.
edita ſunt de controverſiis ſolummodò Catholicos inter, & hæreticos quæſtionibus volumina, in Germania, Flandria, Francia, & Anglia, ut illud omne, quod exegit in Societate adminiſtranda, tempus peranguſtum iis evolvendis futurum fuiſſet. Id ergo ſic fermè peragitur.

Prępoſitus Generalis eam Provinciarum Pręfectis poteſtatem facit, ut conſcriptos ibi, ubi præſunt, libros approbent. Cave autem putes iſtos etiam ab ipſis Provincialibus perlegi libros. Iis per occupationes varias nō vacat. Deſignant igitur, ac pręficiūt huic muneri tres, quorum è ſuffragio probant ipſi librum, vel improbant. Porro illi tres delecti ad hoc munus, hanc ſervant præcipuam in judicando regulam, ut ex arbitrio, & mente ſua nihil ſtatuant, aut è privatis opinionibus, ac judiciis; ſed (præſertim in rebus Theologicis) ſententias in Catholicis Academiis, & Scholis vulgò receptas ſequantur. Ad hanc fermè regulam, quæ alias pleraſque longè optimas conjunctas habet, ſua ſuffragia dirigunt. Habes quomodo res tota peragatur: neque vero confici aliter poteſt. Ita vix quidquam eſſe diſcriminis vides inter librum tribus Sorbonicis Doctoribus approbantibus editum, ſi ſpectes totam domum Sorbonicam; & librum tribus itidem Theologis Jeſuitis approbantibus vulgatum, ſi totam Jeſuitarum Societatem ſpectes. Nec magis Jeſuitæ cujuſpiam opus univerſæ Societati, quam Doctoris unius Sorbonici librum Sorbonæ toti eſſe tribuendum.

Ita mecum ille: redegitque mihi tum in memoriam quemadmodum vexata Societas fuiſſet

II. DIAL. Patris Cotoni temporibus, itemque quando in Galliam primum eſt inducta; cum libris ex Italia, & aliunde accerſitis Jeſuitæ Galli perduellionis rei, aut jurium, ac libertatum Eccleſiæ Gallicanæ hoſtes traducebantur: & quemadmodum Aula pariter & Pariſienſis Senatus temporibus illis, tametſi alienas quaſdam, & acerbas de Societate opiniones imbibiſſent, & injectis aſſiduè ſuſpicionibus atrocibus adverſus eandem incenderentur, ſeſe nihilominus in iſta cauſa candidos illi Judices, & æquiſſimos cognitores præbuiſſent.

Siquidem eſt ità, Cleander addidit, ſi aliter eſſe nequit; quid cenſes de politica Jeſuitarum arte, & ſyſtemate à Paſchale compoſito? Quam tibi ſtabile videtur, ac firmum, quod fundamento tam infirmo, & vitioſo nititur? Nec nimis igitur abſurda forraſſe fuerit ea, quà ſum uſus, comparatio, etſi tibi parum commoda, mihi non

VIII. *Bella Paſchalis ratiocinatio.* uſquequaq; integra, & abſoluta videbatur. Quæ, malùm, iſthæc ratiocinatio eſt? Hiſpanæ Jeſuitarum Provinciæ Præpoſitus calculum ſuum aſcribit ſuffragio trium è Societate Hiſpanorum aliquem librum approbantium. Ergo liber, utpotè ab iſto Præpoſito Hiſpanienſi approbatus, univerſæ Societatis ingenio eſt imbutus. Ergo, cum iiſdem de rebus aliud alii Jeſuitæ ſentiant in ſuis libris, hæc diverſitas, quæ cæteros inter Theologos quotidie reperitur, partus erit artis politicæ Præpoſiti Generalis, omnia gubernantis, idque providentis in rem Societatis, & gloriam, ut hanc ſententiarum partitionem conficiat, ac foveat; quantumvis hinc certiſſimum Eccleſiæ exitium, quamvis morum, ac diſciplinæ

la-

labes,pernicies Evangelii ac ruina Orbi Chri- II. Dial.
ſtiano impendeat! Pudeat fabulæ, ſi quis hanc paulum modò apud ſe reputet.

Eudoxus, cui pergratum acciderat iſta ex Cleandro audiviſſe, ſic eſt ſubſecutus. Rem ipſam attigiſti:eam expoſuiſſe,Paſchalem exarmaſſe eſt, ejuſque litterarum inanitatem & imbecillitatem patefeciſſe. Noli tamen ea de re nimium placere tibi. Ita tibi concedo hujus ſyſtematis labefactati laudem, ut nonnihil etiam de illo ſuſpicatum eſſe me confitear ultro & prædicem; etſi perfida luce oculos intuentium perſtringat. aut enim conſtat, aut nititur quibuſdam paradoxis parum probabilibus, & ab vulgari hominum opinione ſenſuque omnino disjunctis. nam ſi vera ſunt, quæ de Societatis gubernatione Paſchalis docet, planè oportet eos omnes, ad quos iſta gubernatio pertinet, ſcientiæ politicæ miros quoſdam magiſtros eſſe. Atqui novi profecto complures ex illis in hac arte non peritiſſimos. Imo eſſe conſceleratos oportet,ac pietatis profeſſos hoſtes & Religionis. Age enim,Paſchalem iterum appello. Quid agunt illi, quid moliuntur, quid cogitant? Quid?niſi Evangelium convellere, niſi morum diſciplinam carni ſenſibuſque amicam, pro cæleſti doctrina Chriſti ſubſtituere, niſi Religionis myſteria ſanctiſſima temerare?idque ſcientes ac volentes,ex compacto, via certa & ratione, collatis inter ſe capitibus & conſiliis, ſuis cuique in tam deteſtabili coitione partibus attributis; impoſita his atroci & rigida perſona, illis blanda & indulgente. Ita non modo ipſorum Præpoſiti, ſed omnes eorum Theologi,

Con-

II. DIAL. Confeſſarii, Rectores animarum, tam diræ conjurationis conſcii erunt ac participes, hoc eſt, tanti Corporis pars longè maxima ac præcipua. exceptis enim junioribus, qui ſacris Ordinibus nondum ſunt initiati, plerique omnes, plus minus, ad animarum regimen adhibentur. hoc vero ipſe confirmo, ac in me recipio, nec mihi, nec tibi, nec Pariſino cuiquam aut è Gallia reliqua, ac ne ulli quidem ex iis, quos vocant, Janſeniſtis veniſſe in mentem, ut in aliquem Jeſuitam privatim ſibi notum, & uſu aliquo ac familiaritate conjunctum, hæc ſcelerum monſtra cadere putarent poſſe. Neminem adhuc audivi, qui de aliquo illorum nominatim diceret: hic Jeſuita mihi notus, homo eſt nequam, diſſolutus, atheus; qui nihil religioni habet; qui animam ſuam æternis oppignerare ſuppliciis pro Societatis ſuæ gloria commodiſque non dubitet. Quidquod illis universè virtutum certarum gloria conceditur, quas retinere ſine ſtudio religionis ac Numinis timore haud facilius quiſquam poſſit, quam ipſam religionem & Numinis metum cum iſtius infandæ politicæ legibus effatiſque conciliare? Legiſtin' aliquando in Janſeniſtarum libris communes quoſdam, in gratiam ſuarum partium & commendationem, locos? Eos quandoque arripere ſibi ac in rem ſuam transferre integros, ut ſunt, Jeſuitæ poſſent. En tibi unum ex iis locis: illum excerpſi è libello cui titulum fecere, *Pater Buhurſius calumniæ convictus*. * Eo utamur licet tanquam epiphonemate & clauſula eorum quæ modo ſunt à me dicta. Verba ipſa recenſeo.

IX. *Jeſuitarum mores calumnias adverſariorum refellunt.*

Næ

* *Le Pere Bouhours convaincu de calomnie.*

Næ illum eſſe animo pravo & perquàm corrupto neceſſe eſt, qui tantam pravitatem animo cujuſquam ineſſe ſuſpicetur. Nemo plane, niſi popularis auræ captator perditiſſimus, putet alios deditâ operâ fidem ac ſalutem ſuam pro inani gloriola aut inſulſa benè vel malè audiendi voluptate, paciſci velle. „ II. DIALI

Mitto quærere, inquit Eudoxus, quam iſtud verè fuerit ab iis pronunciatum. Valeat ſane in hominis alicujus privati cauſa: ſed quantò valere debet magis, ſi agatur de Præpoſitis Societatis, de Confeſſariis, de animarum rectoribus, de Evangelii apud exteras gentes præconibus, universè ac ſimul ſumptis? Vin'dicam quod ſentio? Minoris portenti loco ducerem unum aut alterum è doctoribus Janſeniſtis exiſtere intus impium ac flagitioſum, ſpecioſum foris larva & ſimulatione virtutis; quàm totum illum Jeſuitarum gregem eſſe fidei, Numinis, religionis expertem.

Quid dico autem Præpoſitos, animarum rectores, præcones Evangelii? Ex quo Paſchalis arcana hæc myſteria retexit, ut quidem gloriatur, atque in Jeſuitarum omnium manus Provinciales litterę venerunt; ex quo iſtarum fide ac fiducia litterarum tam multi ſibi fas putant eſſe, Societatis doctrinam de moribus, ut fractam turpiter & remiſſam, agitare; nonne juniores illi Jeſuitæ, ordinis myſteria celati hactenus, ſolertes iidem ut plurimum & ingenioſi, oculos aperuiſſent, & in corpore tam corrupto præterea cenſeri perhorruiſſent? Quam multos deſertores ac transfugas hæc tam juſta in ſpeciem, tam probabilis cauſa facere debuiſſet?

Ne-

II. Dial. Neque enim eſt iſtius Ordinis eadem ac cęterorum ratio & conditio. Patet ſemper ad exitum porta, aut iis certè, quibus exire certum eſt, pateſcit. Quis prætexendæ illorum aut inertiæ, aut inconſtantiæ ſpecioſior color? Quod vero ad illos ſpectat, qui nonnunquam è Societate propter mores minus compoſitos dimittuntur, ecquam ultionis viam poſſent nanciſci faciliorem ac tutiorem, quàm ſi hæc myſteria retegerent? an Præpoſiti Societatis, præter ſuam illam politicam artem, eam quoque vim & poteſtatem habent, ut faſcinent homines, ut puncto temporis atheos efficiant tam multos, qui ea tantum mente in religioſam ſe familiam receperunt, ut corruptelam ſæculi & contagia devitarent? Occulta igitur eſſe inter ipſos Jeſuitas illa politica fraus & calliditas nequit. Quod ſi non latet, ſi palam eſt; nonne portenti ſimile prorſus ac monſtri foret, ſi nemo illorum tam diras artes graviter & indignè ferret, nemo ad eas in lucem publicam emittendas prorumperet?

X. *Quam ſit incredibile Paſchalis commentum.*

Tum Cleander: Illud vero monſtri ſimilius foret, homines ita comparatos, uti nobis aliquando Jeſuitæ deſcribuntur, vias ad Societatis ſuæ gloriam amplificandam, uno conſenſu inire & perſequi tam diſſidentes ac diverſas, quam diſcrepantia ſunt ejuſdem Societatis munia & officia. Ex iis quidam in aula verſantur fama pollentes, auctoritate, gratià apud Principes; in ore hominum & honore ſunt: interim dum alii Canadenſibus in ſylvis errant, inedia & frigore confecti: alii graviore & æſtuoſo cælo Inſularum Auſtralis Americæ valetudinem debilitatum eunt, nulla ſpe illius in poſterum recreandæ;

dæ; ſiquidem vix trigeſimus quiſque illorum, qui in eas oras commigrant, vincere iſtius gravitatem cæli poteſt. Mitto dicere de Anglicanis patibulis, de ignibus & ſcrobibus Japonum, quibus extincti plerique præcones illorum Evangelici. Sic enim fertur, ſic ſcriptis publicè libris affirmatur, Jeſuitas qui degunt in exteris iſtis regionibus, nihilo eſſe his noſtratibus meliores. Faciant illic mercaturam, ſi Superis placet, idque ipſis uſque uſque oggeratur; & magnas colligant opes: levis hercle quæſtus foret pro tantis impendiis. Ac vereor ut inſtitores benè multi mercaturam ea conditione facere ament.

II. Dial.

Moralis practica tom. 2. in præfatione.

Convolabunt videlicet ad Iroquæos boni Jeſuitæ, ut Barbarorum ingluviem & avidas cruoris humani fauces ſuis carnibus elixis, toſtis, vivi ac videntes expleant: exigent aſperas hyemes in deſertis nemoribus cum fera & immani gente, nullo alio domicilio, quam contexta ex arborum corticibus caſa, ubi lenire frigoris vim ad malignum focum tentantibus fumus præcludit ſpiritum, oculoſque urit. Quo tandem conſilio? ut glorientur & gaudeant in ſinu molliorem diſciplinam morum ubique operà ſuà ſparſam; ut propàgent nomen Societatis; ut concionis pars aliqua ſint, in qua orator, ut fit, rogatus verba facere ad populum de Sancto Ignatio, gratulabitur Patribus Pariſinis, eoſque fratrum ſuorum piis, & Apoſtolicis laboribus commendare geſtiet. hoc ſi cuiquam probabile ſit, coaleſcet olim, ſpero, ſocietas aliqua prædonum, qui arctiſſimo fœdere ad furta facienda, populationes, cædes, incendia devincti, ſic inter ſeſe paciſcentur ac tranſigent, ut nonnulli

II. Dial. ex ipſis fruantur pacatè rapto, & ſociorum laboribus gaudeant, immunes ipſimet aleæ & periculi; alii vero, poſt abactas undecumque nullo ſuo emolumento prædas, rotas & cruces depoſcant ultro ſibi, ac ſupplicia excipiant acerbiſſima, ut gratificentur ſociis, eorumque incolumitatem ac ſecuritatem ſuò periculo exitioque redimant.

Sic profecto ſunt homines, retulit Eudoxus, amant ipſi ſe impenſius, quam ut publicæ utilitati, ſua ſpreta, totos ſe devovere velint. Mihi crede, homo ſic factus fictuſque, ut rei ſuæ prorſus oblitus, uni publicæ ſtudeat, ut ſuam oblectationem, commoda, quietem, vitam præ commodis & gloria ejus corporis in quod eſt cooptatus, penſi nihil habeat, ſi mores hominum, ut ſunt, æſtimas, ſomnium eſt. Ego vero hunc hominem eique conſimiles iiſdem verbis poſſem affari, quibus Jeſuitam navigantem in Sinas hæreticus Miniſter ante aliquot annos compellavit. Quæſivit ex eo, qua mercede ipſum induxiſſet Papa, ut iter hoc ſuſciperet longum, difficile, periculoſum. Cui Pater, nullà. Ehò! ſubjecit Miniſter Batavus vernacula ſua latinitate, *Benè ſtulti eſtis vos.*

Epiſt. Patris Verbieſt.

Et facerent ſtultè profecto, repoſuit Cleander, ſi tot è periculis tam inanem gloriolæ captarent fructum ambitioſè. Subtilior hæc & parum uſitata laudis aviditas eſt. Quos enim dabis mihi homines duos eadem vitæ conditione, ætate, ingenio, facultate prope pares, qui ubique conſentiant inter ſe, nunquam diffideant, nunquam alter alteri, occaſione datà, noceant; ſi modo ſint honoris amantiores, & eorum animis

mis ea cupido inſederit? Idem tu nihilominus II. DIAL. exiſtere affirmabis hominum complura millia, qui (ſi credimus architecto illius, quod excutimus nunc, ſyſtematis) ſint incenſi omnes incredibili cupiditate gloriæ, qui ſint iidem eruditi magnam partem & ingenioſi, quos eorumdem officiorum ambitus & æmulatio deberet ſua ſponte inter ſe committere & componere: eos, inquam, affirmabis, æquiſſimo animo, citra querelam omnem & contentionem, tam inæqualia obtinere loca & munia; in quibus tantum eſt diſcrimen, diſſimilitudo tanta, ſi vitæ quotidianæ opportunitates, domos, alimenta ſpectes; ſi uſum & conſuetudinem cum aliis hominibus, occupationes, animi tranquillitatem, in qua natura & ſenſus acquieſcunt; quanta inter pulcherrimas maximaſque Galliæ urbes, & Americanas ac Monomotapenſes ſolitudines intercedit. Planè ſi hoc ambitione & inanis gloriæ ſtudio efficitur, ſi artis politicæ opus eſt, nihil ætas ulla parturiit in hoc genere magis eximium ac ſingulare.

Quocirca (pace illius dixerim qui *Comparationem veterum & recentium ſcriptorum* edidit) ex iis quibus Provinciales litteras exornavit laudibus, eximam *rationum firmitatem*, ſaltem quod attinet ad primarium ac præcipuum illud caput: idque unum tribuere Paſchali videor poſſe, ut ejus induſtriam comparem cum artificio eruditorum pictorum, qui longos in tabulis proſpectus exhibent Opticæ beneficio, quique innumera objiciunt oculis miracula quibus jucundiſſimè falluntur, in quibus tamen dijudicandis ratio & mora brevi corrigit judicium

 cium ſenſuum fallax & præproperum.

Amo te,inquit Eudoxus,de iſta comparatione: nihil dici potuit ſimilius, nihil ad rem accommodatius.

Atqui, Cleander adjecit, eſt aliquid præterea quod dicam longè validius, quodque per ſe ita occurrit Provinciales legentibus,ſed attentè legentibus & omni præjudicata opinione amota,ut in mentem veniſſe quoque tibi nullus dubitem.

XI. *Inepta Paſchalis ratio ad probandā Jeſuitarum Politicā calliditatem.*

Paſchalis omnino promiſſis non ſtat. Id receperat ſe facturum ut veram ac germanam artis Jeſuitarum politicæ imaginem nobis ob oculos poneret:artis autem ejuſmodi,nihil ut in rerum humanarum tractandarum ſcientia ſubtilius quidquam ab quoquam excogitari potuerit. Illius technas ac præſtigias omnes à ſe detectum iri pollicetur. Quo tandem id pacto præſtat, quam init viam, ut eò quo volunt Jeſuitæ perveniant? eam rem ab illis adhiberi fingit, quæ ipſis cum aliis omnibus religioſis Ordinibus, cum cæteris Sodalitatibus,cum Academiis univerſis planè communis eſt; ex qua proinde non poſſit effici Jeſuitas eſſe aſtutiores cæteris, aut appareat certe alios nihil de calliditate illis concedere.

Quærebat nimirum,quomodo fidem aliquam & auctoritatem faceret illi varietati, quam affirmat apud Jeſuitas inter morum & animarum privatos rectores intercedere, quorum alii molles & benigni ſunt, alii auſteri & duri.Quid ait? vult à Jeſuitis inventam eſſe in Theologia doctrinam opinionum probabilium; cujus ea vis & facultas eſt, inquit,ut è contrariis Docto-

rum

rum ſententiis utramlibet eligere non modo fas, verum etiam utile ac neceſſarium ſit.

Satis commodè hoc à Paſchale excogitatam, excepit Eudoxus: & iſta diverſitas quam reperire eſt in rectoribus animarum, quorum hi ſeverè decidunt, illi indulgenter & benignè, utcumque ſit veriſimilis & probabilis, poſita opinionum probabilitate, quæ reipſa in cauſa eſt cur aliter alii pronuncient.

Rectè narras, inquit Cleander. Verùm hoc Paſchali perincommodè accidit, quod nemo neſciat hanc doctrinam Jeſuitis antiquiorem, imò adeo non peculiarem ipſis, ac propriam eſſe, ut antequàm tam atris coloribus deſcripta populo proponeretur, hoc eſt, ante annos triginta vel quadraginta, ubique trita in Scholis & pervulgata foret. Itaque Jeſuitæ ſui purgandi cauſa, & hanc a ſe culpam ſuſpicionemque amovendi, demonſtrarunt edito in eam rem libro, hanc ſententiam doctrinamque probabilitatis opinionum, qualiſcunque demum illa ſit, ſuæ magis Societatis non eſſe quàm Sorbonæ, quàm Lovanienſium Theologorum, quam Dominicanorum, Franciſcanorum, aliorumque omnium: illudque pugnaverunt, ac, meo quidem judicio, vicerunt, ſe nihil ea in re docuiſſe quod non præcipui ac ferè omnes iſtarum Scholarum tam inter ſe pugnantium Magiſtri docuiſſent. Fiet à me tibi hujus libri copia cum libebit: nam hujus rei, cęterà exploratiſſimæ, probatio nos aliò longius abduceret. Hoc unum interim ex eo nunc effici volo; ſi opinionum probabilium doctrina politicæ Jeſuitarum calliditatis ſumma & caput eſt, Dominicanos, *Quæſtio facti.*

II. Dial. Franciſcanos, Auguſtinianos, Sorbonam, Lovanienſem Academiam, cæteraſq; omnes nihilo eſſe in hac arte Jeſuitis inferiores. ſimul colligo, hinc quidem honorem haberi Jeſuitis, quem non merentur, nec verò poſtulant, ut celeberrimis tot Societatibus ingenio & ſolertia præſtare dicantur; inde vero agi cum iiſdem iniquiſſimè, dum iſto nomine eorum in caput conferuntur omnia quæ in corruptam morum doctrinam, verè an falsò, jactantur.

Hoc amplius. In his omnibus, ſive Familiis religioſis, ſive Academiis, non ſolum reperies hoc politicæ Jeſuitarum artis principium admirabile ac fundamentum, videlicet opinionum probabilium doctrinam, verum etiam omnia quæ huic adjuncta ſunt & nexa capiti, quæque huic fundamento aſtruuntur: eodemque filo & ductu orationis, quo telam hanc Provincialium adverſus Jeſuitas Paſchalis non minùs ſubtilitèr quàm benevolè contexuit, dabo tibi & oſtendam in Sorbona, in Academia Lovanienſi, in Dominicana cæteriſque religioſis Familiis, iſtos duplicis generis & coloris moderatores animarum, ſeveros & commodos: ac mutato duntaxat nomine Jeſuitarum in alicujus illarum Familiarum & Academiarum nomen, exiſtet illarum tibi panegyricus extemporalis, huic ſimillimus quo Jeſuitas in quinta Provincialium Paſchalis commendavit. Tollam ex illo fortaſſe hiſtoriolam Joannis Albani, itemque fabellam probabilis alapæ Compendienſis, pigmenta quædam ex *Imagine Primi Seculi* hauſta: quorum in locum, ſi mea ſcrinia pauliſper excuſſero, non ſufficiam tantùm

paria

paria complura & reponam, verùm etiam auctarium largè dabo. Ibi tum ut triumphabo! ut me jactabo! ut Paſchalis more cavillabor & ludos faciam, contextis & arbitratu meo diſpoſitis, quos è variis auctoribus conſarcinaverim, locis, eadem ac ille concludens, eaſdem nunc comparationes accerſens, nunc inſectationes ingerens, nunc apoſtrophas adhibens! ad extremum Dominicanos compellabo graviter, aut alios quoſpiam, quo ferè modo Paſchalis ſub finem Epiſtolæ decimæ tertiæ, Jeſuitas eſt adortus. Quando igitur, inquit, Opinionum » iſta probabilitas id præſtat, ut quæ ſunt à qui- » buſdam Scriptoribus veſtris bene & laudabili- » ter ſcripta, ea Eccleſiæ inutilia, utilia veſtræ » tantùm politicæ calliditati fiant; quid aliud in- » de concluditur, niſi ex illa ſententiarum diſcre- » pantia duplicem animum veſtrum planè co- » gnoſci? quem utique palàm detexiſtis, cum hinc » è vobis alios contra homicidium, alios, nec » ignobiles Scriptores, bene multos pro homici- » dio ſtare declaraſtis; ut ſic duplicem homini- » bus aperiretis viam, profligata & everſa ſimpli- » citate divini Spiritus, qui ambiguos illos & an- » cipitem inſiſtentes viam execratur his verbis: » *Væ duplici corde & ingredienti duabus viis*. »

II. Dial.

Neque hoc ipſum, Eudoxus ait, Jeſuitæ pridem ſuis in Apologiis non obſervarunt. Quod ſi ita eſt, hinc prorsùs arguitur quod volebas, nempe rationes a Paſchale allatas ad probandum, nequaquam ſolidas ac firmas eſſe, ſi ſoliditatem rationum ac firmitatem interpreteris, ut interpretandas monet vulgaris notio his vocibus ſubjecta. Sed eaſdem, credo, paulo beni-

II. Dial. gnius & laxius Comparationis Auctor interpretabatur. Academicus eſt: juris nonnihil in ſignificationem vocum habet. Parùm ſolidæ ſunt Paſchalis rationes ipſæ per ſe ſe: at ſolidas ingenium Auctoris, unde ſunt natæ, fecit. Quid enim tu ſolidum aliud in cogitando, in ſcribendo firmum reris, niſi ſcopum ictu certo petere, eò lectores dirigere, facere, ut eadem tecum & ſentiant & velint, ut litem & cauſam ei quem legunt ſcriptori adjudicent, abjudicent adverſariis? An hoc Paſchalem conſecutum negas? Teritur omnium manibus: illi creditur a multis: ferè ab univerſis, tanquam vera aut ſimillima veris dicenti, plauditur. Exactam illam & rigidam veritatem, ut normam, ſecutus non eſt, certe in iis, de quibus modo agimus, litteris: paſſa detrimenti quoque nonnihil fuit Chriſtiana caritas, cujus nomen adeo percrebuit è libris Porto-regienſibus: ſeveriorem morum doctrinam in ea re non uſquequaque audivit: cæterum voti compos denique factus eſt. Hoc qui faciat, eum ego vel ob id unum, ut Perralto gratificer, ſolide ratiocinari dicam. Tum autem, an putas id ſpectaſſe Paſchalem, ut verus ubique cenſeretur? Inire gratiam ab amicis voluit, famam colligere, ſibi aliiſque riſum excutere voluit. ...

XII. *Laus Paſchalis, ejuſd. aſtutia.*

Hic interfatus Cleander: Erras, Eudoxe, Paſchalis mentem non aſſequeris. Audi Wendrokium. Nec mora extremam partem Notæ in undecimam Epiſtolam primæ ſic legit: *Male & injuſte de iis ſentit qui Montaltium putat id unum ſtudio habuiſſe, ut riſus de Jeſuitis excitaret, & populorum animos ingenioſis ſcriptionibus deliniret. Gravius omnino ſanctiuſque ejus conſi-*

lium,

lium, *Jeſuitarum & Eccleſiæ utilitatem unicè ſpectans.* II. Dial.

XIII. *Caritas & benevolentia Montaltii ejuſque gregalium ergà Jeſuitas.*

Hic arridens Eudoxus, Lepidè dictum, inquit. Hic Wendrokium agnoſco & ejus gregales. Sic eſt, hoc unum viri boni ſtuduerunt ut Jeſuitis amicam rem & perutilem facerent, cum Provinciales conſcripſère; cum eaſdem ubique diſſipant; cum ſuis candidatis & aſſeclis eas, ut quintum Evangelium, tradunt; cum religioſi Ordinis, cujus nomen conſulto reticeo, alumni ipſis non infenſi, illas publicè in triclinio ſuis Convictoribus prælegi ante biennium voluerunt; cum editi ſunt in lucem ſex ſeptemve Tomi *Moralis Practicæ*, qui in Seminario Diœceſis N. olim dabantur promovendis ad ſacros Ordines, inſtar pii libri, ſtatis horis lectitandi; cum accerſuntur è Japonia, è Sinenſi Regno, è Philippinis Inſulis, è Paraquaria, libelli omne genus in Societatem ſcripti: cum *Theatro Jeſuitico*, quod opus perhibetur ab maledicentiſſimo & ineptiſſimo ſcriptore fuiſſe conſutum, præfixum eſt nomen optimi & illuſtriſſimi Hiſpaniæ Epiſcopi; cum in circulis, in lucubrationibus, & libris, virus omne obtrectationis & calumniæ in Societatem effunditur. Divus certe Paulus recenſens caritatis dotes, & ejuſdem effectus Corinthiis exponens, iſtos omiſit. Mihi vero ſæpius venit in mentem dubitare, num caritas Janſeniana ejuſdem eſſet cum Chriſtiana ſpeciei. Nullum vidi monſtrum ex tam pugnantibus contrariiſque partibus conflatum, ne dicam majori impietate & ſacrilegio imbutum, quàm illud ex caritate a divino afflata Spiritu concretum, & ex eo felle ac malevolentia, quæ

 ubi-

II. DIAL. ubique prorumpit atque extat, quam afflare omnibus, clam, palam, privatim ac publicè, moliuntur. Hac ſola cogitatione inſtructum nullæ me fraudes, nullæ fallaciæ in partes iſtorum pertraxiſſent: ac vehementer miror ſperaſſe homines non ineptos, ſe poſſe perdiu hac arte fucum facere mortalibus; qui, etſi corrupti ac depravati, non uſque eo tamen cæcutiunt, ut quæ a Deo, quæ a cupiditate ac libidine ſunt orta, non videant.

Equidem, addidit Cleander, nunquam riſum tenere potui, quotieſcumque vidi (vidi autem millies) uſurpari ab Arnaldo & ejus amicis artem illam admirabilem & arcanam pie, ſancteque adhibendi maledicta & obtrectationes vel atrociſſimas. Molierus alterum Tartuffum in ſcenam ſi induxiſſet, aut fallor, aut hanc illi perſonam & characterem affinxiſſet; nec minorem iſte riſum dediſſet hominibus, quàm hic prior, ſua impietate famoſus. *Moliere.* Nos verò, inquit, eandem in ſententiam de Syſtemate, quod Paſchalis ad exhibendam Jeſuitarum artem politicam excogitavit, ſatis, ut video, convenimus. Ignoſcis Perralto, qui ſolidum illud & firmum appellet, quia ſcriptor rectà collimat ad ſcopum, idque perficit ſubtiliter & apposite ad deſtinatum finem, ut veriſimilitudinem ubique aſpergat orationi, ſimulque amœnitate ſtyli & feſtivitate ſic lectorem teneat, illi ut non vacet attendere quàm vana ſit fallaxque totius operis compages & ſtructura. Hoc tibi do ſanè ac remitto.

Sed illud etiam concedis mihi, hanc politicam artem Jeſuitarum præclaram atque mira-

bi-

bilem,nec minùs execrandam, rem propiùs intuenti meram apparere fabulam, quæ, ſi ſecernas fucum veteratorii ſermonis, ne probabilitatem quidem habeat; ſed nec habere poſſit ullam, niſi in Anglia & Hollandia, ubi Judice populo, Jeſuitam inter & magum intereſt prorsùs nihil. II. Dial.

Sic planè ſentio,retulit Eudoxus. Quid igitur vetat,quominùs imitati Marchioniſſam Sablæam, de qua in priore Colloquio mentio eſt a te facta, quæramus a Paſchale, quo tandem pacto,ſalvis conſcientiæ morumque regulis,riſum movere ſibi ac populo potuerit conficta fabula & veri ſimulacro,quod etſi vacuum & inane ſit,ac tale introſpicientibus appareat,tetram tamen atque horridam imaginem imprimit in lectorum animis complurium?Quam fidem bonam, quam caritatis legem ſecutus laboraverit ſedulò in litteris conſequentibus,ut hanc imaginem adornaret pigmentis vividioribus,eique oculos hominum aſſuefaceret: mox, quaſi de illius veritate conſtaret, eandem ad inurendam nomini Societatis non obſcuræ notam fœdiſſimam adhibuerit? Ut enim recte annotaſti modò,illi Paſchalis joci non continuerunt ſe ſe intra eos limites & cancellos,quibus multi continendos putabant: vim opinione majorem & ſucceſſum habuerunt. Ipſe jocularian hanc hypotheſim de conſpiratione Jeſuitarum ad Societatis ſuæ amplitudinem, cui omnia vel ſanctiſſima illos poſthabere ac devovere vult, quaſi pro ſuo jure uſurpat in rem ſuam:hac utitur machina, ut eandem Societatem tanquam Eccleſiæ peſtem proponat; ut quidquid ab ea

II. DIAL. proficiſcitur, in odiũ, invidiamque vocet. Hinc ſi qua de moribus quæſtio perperam fuerit, aut videatur perperam ab Societatis Theologo fuiſſe deciſa; non jam id humani ingenii imbecillitati, ut in aliis Theologis usùvenit, aſcribitur: ſcelus eſt conſultò admiſſum; facinus eſt ad profligandam Chriſti doctrinam meditatum atque cogitatum. Fruſtrà proferuntur è primariis Societatis Theologis viginti, qui contrariã tueantur opinionem, ac doceant; valet hoc eò dumtaxat, ut commentum de partitione Doctorum in rigidos, molleſque ſtatuatur magis, & confirmetur. Quamcumque defenſionem opponant Jeſuitæ, patet hic Paſchali ſemper ad eos oppugnandos locus.

Nimirum hoc dicis, excepit Cleander, falſum illud, & commentitium ſyſtema, quod tanquam verum ubique ſumitur, & ex quo vim ſuam, ac robur habent quæcumque in Provincialibus proferuntur, immanem eſſe calumniam, fallaciam capitalem, à ſummo ad imum eodem tenore contextam.

XIV. *Erratum Jeſuitarũ grave.*

Quin dedocebant igitur populum Jeſuitæ? inquit Eudoxus: quin arcem hanc evertebant ſtatim? Imago fallax, quæ cùm eſt aſpecta curioſiùs, inanis apparet, ac vacua, detractis pigmentis, & fuco, evanuiſſet: riſiſſent homines, & pugilem hunc pro ſeveriore morum doctrina immiſſum in arenam, ac laniſtas imperitos ſibilis exploſiſſent; retortiſque in ipſos, ut par eſt, ſeverioris doctrinæ legibus, & effatis, ſuo illos, ut dicitur, gladio jugulaſſent. Omittendæ Jeſuitis erant illæ undetriginta impoſturæ ſingulares, quarum reos peragere adverſarios propa-

lam

lam ſunt conati; ab hac generali,& principe fallacia ducendum initium pugnæ fuit: hac detecta in lucemq; protracta (& eam detegere proclive, ac promptum erat) præparati ad rejiciendas alias animi hominum acceſſiſſent: excuſſæ hoc pacto fuiſſent, ac debilitatæ protinus Paſchalis reſponſiones: quæ, non ſecus,ac primæ illius criminationes, in hoc uno ſtant omnes, ac volvuntur cardine.Non eſt diſcuſſum,ac disjectum à Jeſuitis ſat maturè ſpectrum illud: effulſit aliquandiù ſuis fucatum coloribus,ac pro terriculo circumferri cœpit, quo ab eorum partibus avocati plerique, & fugati ſunt. De me ipſe confitebor, hoc ſi mihi fuiſſet à Paſchale perſuaſum, quod multis fuit, non meliores Magiſtros morum, & Rectores animarum Jeſuitas, quàm Antichriſtum ipſum, putaviſſem. Quin mihi videntur, qui hoc Paſchali crediderunt, egiſſe cum illis benigniùs. Reos impiæ in Chriſti doctrinam conjurationis Jeſuitas, ac tanti ſceleris convictos in profluentem abjici, rapi in malam crucem oportuit, & eodem exemplo, atque Judæos à Sacræ Fidei Quæſitoribus in Hiſpania convictos pertinaceſque, mactari. Tam immane ſcelus exploratum, & compertum, non leviore luendum pœna quam igne fuit. II. Dial.

Atrox edictum, & immane, inquit Cleander ſubridens! Malè profectò cum Jeſuitis ageretur, ſi res illis foret cum Janſeniſta bonæ fidei, qui eſſet ita, uti es, comparatus. Actum de illis, & conclamatum extemplo foret. Non eos comperendinares: pulchrumque tibi duceres imitari virum illum bonum religioſæ in Hiſpania Familiæ alumnum, qui, etiamnum vivente S. Igna-

Audio, retulit Eudoxus: attamen idem ille tuus *illuſtris*, & *admirandus* Paſchalis, quem appellare planum, & impoſtorem religioni habes, is, inquam, Judicum ſententia ità tractatus eſt, ut ii ſolent, quibus hæc nota, hoc nomen imponitur. Ejus Litteræ Provinciales publicè ad ignominiam fuerunt concrematæ ex Edicto Senatus Aquenſis anno 1657. *ut plena calumniarum, mendaciorum, obtrectationum, ac rerum falsò ſuppoſitarum*. Sunt ipſius Edicti concepta verba. Legas licet: en illud tibi ad calcem Reſponſionum à Jeſuitis tunc adverſus Provinciales editarum. Quo etiam in libello extremo, poſt Edictum Senatus Aquenſis recognoſces, cũ libuerit, elogia, quibus Epiſcopus Mechlinienſis * eaſdem Provinciales proſequitur: quas appellat *contumelioſas, ſcandaloſas, fraudulentas, ac veteratorias*; earumque Auctores vocat *protervos calumniatores*.

XVI. *Litteræ Provinciales cremata publicè &c.*

* *De Maliaes.*

Commemini, addidit Eudoxus, mihi nuper in ſcriniis meis neſcio quid quæritanti obſoletas inter chartas incidiſſe in manus unum ejus generis elogium: illud ſepoſui, & in hoc plutei mei loculamentum conjeci. Videſis. Judicium eſt, ac cenſura de Provincialibus, & Wendrokii in haſce Litteras Notis, à quibuſdam Galliæ Epiſcopis, & Theologiæ Pariſienſis Doctoribus, quos iiſdem examinãdis Rex præfecerat, edita.

XVII. *Judiciũ Epiſcoporum Galliæ, & Doctorũ de Provincialibus.*

» Nos infraſcripti Regis Decreto ſelecti ad ferendum judicium de libro, cui titulus eſt: *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* præmiſſo ejuſdem Libri diligenti examine, teſtamur Janſenianas hæreſes ab Eccleſia damnatas in eo propugnari, atque defendi, tum in dictis

Lit-

Litteris *Ludovici Montaltii*, tum in *Notis Wil-* »
lelmi Wendrokii , tum in adjunctis *Diſquiſitio-* »
nibus Pauli Irenæi : atque id ità eſſe manife- »
ſtum, ut ſi quis neget, neceſſe ſit vel non legiſſe »
librum hunc,vel non intellexiſſe;vel certe,quod »
pejus eſt , non putare id hæreticum eſſe , quod à »
Summis Pontificibus,& ab Eccleſia Gallicana,& »
à Sacra Facultate Theologiæ Pariſienſis dam- »
natur , ut hæreticum . Teſtamur inſuper male- »
dicentiam , & petulantiam tribus illis Auctori- »
bus adeò eſſe familiarem,ut nulli hominum cō- »
ditioni parcant; non Summo Pontifici , non »
Epiſcopis , non Regi, non præcipuis Regni Ad- »
miniſtris, non Sacræ Facultati Pariſienſi , non »
Religioſis Familiis: Ideòque librum eſſe dignum »
pœna libellis famoſis, & hæreticis à jure conſti- »
tuta . Actum Pariſiis die 7. Septembris anni »
1660. *HENRICVS DELA MOTTE Epiſcopus* »
Redonenſis . *HARDVINVS Epiſcopus Ruthe-* »
nenſis . *FRANCISCVS Epiſcopus Ambianenſis.* »
CAROLVS Epiſcopus Sueſſionenſis . *CHAPE-* »
LAS Cur. S. Jacobi . *L. MOREL* . *L. BAIL.* »
JOANNES NICOLAI. M.GRANDIN SAVS- »
SOIS . *DE GANCY* . *CHAMILLARD* . *DE* »
LESTOCQ. »

Quid animi nunc tibi eſt ? perrexit Eudoxus. Certè niſi tales erga ſe,'tamque ſtudioſos ſui amicos nactus Paſchalis fuiſſet , qualem ſe in eorum cauſa præbuerat,ea vox,*Paſchalis impoſtor* , non eſſet locutio tam nova, tam inuſitata. Næ iſti Jeſuitæ viri ſunt minimè mali, qui omnium iſtorum memoriam non refricent hominibus identidem, qui eam oblivione deleri patiantur.

Ha-

II. Dial. Habent Paſchalis fautores, inquit Cleander, quod reſpondeant: nimirum iſtas omnes Cenſuras, Edicta omnia, & Decreta per gratiam, auctoritatem, verſutaſque Jeſuitarum artes eſſe confecta.

Quid enim aliud reſpondeant? ſubjecit Eudoxus. Extremum hoc illis & facilè perfugium eſt. At nos illis perinde accredemus? Finge nihil quidquam eſſe falſi in omnibus Provincialibus, niſi hoc unum, de politica Jeſuitarum arte, princeps, & palmarium caput, quod ſua ruit ſponte; tamen Decreto Sanctioris Conſilii, Senatus Aquenſis Edicto, Cenſuris Mechlinienſibus æquitas ſumma, & ratio conſtaret. Grave profecto præjudicium, omen ingens, ex quo liceat conjicere, quid de cæteris capitibus exiſtimandum ſit.

Valeant, quæſo, præjudicia, interpellat Cleãder. Paulum interquieſce; mihi videris commotior. Judicem adhuc rationem unam ſecuti ſumus; hanc audire pergamus. Docuit illa nos hactenùs, arcanum illud percelebre Jeſuitarum, merum eſſe ſomnium: compactum à Paſchale ſyſtema nulla veriſimilitudine colorari: ſi morum doctrinam Jeſuitæ labefactarunt, id nequaquam ab illis factum conſilio, & communi conſenſu: Janſeniſtam inductum à Paſchale in quinta Provinciali facere imprudenter, cùm tam aperte, ac vehementer explodit, quod ipſi reſpondebatur, varietatem, & diſcrepantiam Jeſuitarum in ſolvendis quæſtionibus ad mores pertinentibus, non tam ab aliqua conſpiratione proficiſci, quàm à nimia dicendi, quodcunque veniſſet in mentem, facilitate, ac licentia. Effu-

gium

gium hoc reſervare, ac ſeponere, uſurpandum cum res poſceret, debuit. Huc enim, velit nolit, recidat oportet, ac revolvatur. Age igitur, expendamus, ſodes, num ſit verior in cæteris, & candidior: num reliqua ſint Jeſuitis ad defendendum æque, ac iſtud primum, prona, & expedita. Reſpuamus, ac pendamus pro nihilo quęcunque Paſchalis imponit huic vitioſo fundamento de duobus generibus eorum, qui animabus dirigendis navant operam. Leviculum eſt, ac puerile mentis vanas procudentis imagines inventum; jocus omni ſpecie veritatis vacuus. II. Dial.

Neque verò nos ludificentur magis hæc, ad quæ tanquam ad intercalarem clauſulam identidem redit malignè, ac procaciter, ſed inaniter, ac putidè: *En vobis aliud politica veſtra diſciplina arcanum; en quo veſtra iterum pernicioſa conſilia perducunt*: & alia id genus ſexcenta, quæ declamitandi cauſa jactat. Verba hæc ſunt.

Cum primũ conveniemus, de opinione probabili, totius politicæ Jeſuitarum artis primario fundamento, ſi videtur, diſſeremus. Perplacet, inquit Eudoxus: abdita, & ad inveſtigandum præclara materies, nec ſanè perfacilis: ac vereor ut eam explicare ſine adjutore, ſubſidioque poſſimus.

III. DIA-

III. DIALOGUS.

1\. *Abbatis, quē Cleãder apud Eudoxum offendit, indoles, & judicium de Provincialibus.*

Condicta rurſus ad colloquium Eudoxi domus fuerat. Eò Cleander adveniens offendit Abbatem N.... Is ad Eudoxum forte viſendi cauſa & ſalutandi acceſſerat; homo doctus ille quidem,& apertus,& veri tenax rectique,etiam fere plus juſto: qui poſt annos quinquaginta quàm natus erat, nondum conſueſcere potuerat, æquo ut animo videret homini ab homine fraudem & fucum fieri. Neque verò ſatis intelligebat qui poſſet aliquis haud ſyncerè agere: cumque alia omnia ignoſceret facile, cum ſi quid fide non bona geri cerneret, ſtomachari, obſtupeſcere,velle,ſimiliter atque Molieri Miſanthropus,ab hominibus demigrare, ne quem (ita enim dictitabat aliquando)cogeretur mendacem intueri vel planum, cui, cum veritatis damno atque injuria, plauderetur. Habebat hunc Paſchali honorem; ut illum in hoc fallacium hominum numero collocaret. Acumen ingenii, concinnitas ſermonis, jocorum argutiæ, quarum habebat guſtum non vulgarem, cum ipſum ſatis delectarent in aliis ſcriptis,nequaquam in Provincialibus itidem litteris arridebant. Eas laudari non ferebat,illudque dicere erat ſolitus,hanc unam earum Auctori laudem concedi poſſe, quæ venefico cuipiam tribueretur, ob toxicum ita ſcitè conditum ac paratum, ut ejus mortifera ſuavitate nemo non caperetur.

Eu-

Eudoxus, qui hac Abbatis indole, & ſtudio ſinceritatis interdum ſe oblectabat, hominem, cum Cleander advenit, irritare, & commovere occipiebat; eique commodum in manus dederat Tomum alterum *Comparationis veterum Scriptorum cum recentioribus*, &, num legiſſet, ſciſcitabatur. III. Dial.

Abbas libri titulum intuitus, cum illum aperuiſſet certo in loco, cui appoſita fuerat ab Eudoxo nota, incidit in Provincialium Panegyricum: at eum vix delibaverat perlectis verſiculis tribus quatuorve, cum librum in menſam projiciens, Neque dum legi, neque porrò legam, inquit. Nemòne, adjecit indignabundus, nemòne exiſtet unus, qui Sorbonam noſtram, qui Religionem, ejuſque defenſores vindicet ab iſtarum Litterarum petulantia? Non erit, ut conticeſcant aliquando, qui librum iſtum à ſacris pariter, & profanis Judicibus aut deteſtatum, aut flammis damnatum, laudibus ad faſtidium exquiſitis palam extollere non dubitant?

Riſum Cleandro movit ſtomachus Abbatis: &, Magnam igitur gratiam, inquit, nobis habiturus es, cum ſcies nos id agere modò, ut ejus, in quem adeò concitatus vidèris, cauſam cognoſcamus? Ades opportùnè, ſubjecit Eudoxus. Tuũ erit, ſi videbitur, cognitionem hanc noſtram, & diſceptationem adjuvare pro virili. Tam impedita, difficiliſque cauſa ſolertiam hominis eruditi, ſcientiamque deſiderat. Verùm amamus omnia expendere æqua, & ſedata mente, ac ſuis momentis æſtimare. Quocirca, ſi nos audis, æſtum hunc animi pauliſper comprimes.

Vos vero cur hæc de me cura ſolicitat? ex-

III. DIAL. cepit Abbas duriuſcule. Deceat hæc Judices lenitas, & moderatio, quales vos in hac eſſe cauſa libenter patior. At ego jam habeo conſtitutum quas partes agam. Mihi pridem, quid ſit de libro, ejuſque auctore ſentiendum, liquet: jam nunc me utriuſque accuſatorem profiteor; dumque has partes ſuſtineo, aliquanto vehementius agere, opinor, minime dedeceat.

Laudo, inquit Cleander: nos vero, addidit Eudoxum reſpiciens, advigilemus; caveamuſque ne, dum Abbati optimo gratificari volumus, nos æquiores Jeſuitis, iniquiores Paſchali præbeamus.

Tum Abbas, plurimi Jeſuitas facio, inquit; non tamen me illorum res, & cauſa nunc movet: movet amor oppreſſæ veritatis: movet hominum præceps, & ſuſcepta temere opinio de hoc libro, & exiſtimatio, quam confirmare in dies, & augere nonnulli ſatagunt in complurium animis, qui eam cōtinuò deponerent haud dubiè, ſi modo ad cauſas, quæ inſigne hoc ſpecimen, & exemplum calumniæ pepererunt, aliquantiſper animum attenderent.

II. *Cur Provinciales editæ fuerint.*

Conſtat inter omnes hunc librum ab ſuis auctoribus eo dumtaxat editum fuiſſe conſilio, ut objecta ſibi crimina ulciſcerentur, ac viciſſim accuſatores ſuos per fas, & nefas criminarentur. Inuſta fuerat Janſeniſtis, Eccleſiæ Decreto, hæreſeos nota. Quid reſtabat, niſi ut ipſorum adverſarii moralis ſaltem Doctrinæ corruptores eſſent? At enim in tam patenti campo quouſque demum progreſſi eſtis? Semel dumtaxat ea de re inter nos egimus, inquit Eudoxus. Jam tamen unum gravioris momenti caput ſic diſceptavi-

tavimus,ut ſententiam ſecundùm Jeſuitas tulerimus adverſus Paſchalem,& ſyſtema de politica Jeſuitarum arte ab illo per jocularem licentiam fabricatum. *III. Dial.*

III. Quid ſentiendum de Paſchalis ſyſtemate.

Hujus ſyſtematis quaſi ſolum, & fundamentum eſt,quędam conjuratio quam Theologi Societatis, moderatoreſque conſcientiarum finguntur cum ſuis Præpoſitis adverſus Evangeliũ, & Evangelicam morum doctrinam iniiſſe. Scopus autem conjurationis, amplitudo, & gloria, Societatis; merces, ac fructus, ipſorum exitium, ſimulque hominum innumerabilium pernicies æterna. Credant hoc Paſchali, qui volent. Ego, itemque Cleander, confirmamus hoc tibi, nequaquam nos eſſe tam obeſæ naris, id ut illi aſſentiamur, quod utrique noſtrum non modo veritatem, ſed ne ſpeciem quidem veritatis viſum eſt obtinere.

Hem! Paſchalis ipſe utrum id unquam credidit? exclamavit Abbas. creditne Arnaldus? quamvis mira quadam credulitate ductus, conſpirationem illam, hoc eſt rem omnium maxime incredibilem,quaſi veram,exploratam,conteſtatamque, ſuis paſſim in ſcriptis ſtatuere videatur.

IV. Argumentũ, & materia tertii Dialogi.

Excutiendum hodie nobis eſt, perrexit Eudoxus, caput de Opinionum Probabilitate, quo tanquam fundamento niti Politicam Jeſuitarũ machinam Paſchalis contendit, quodque moralis ipſorum doctrinæ primum elementum vocat. Hoc fuco nimirum colorare ſtudet lepidam illam partitionem, quam inter conſcientiarum rectores inſtituit,alios faciles, & cõmodos,alios ſeveros, & immites; de qua inter ipſos Jeſuitas,

II. Dial. ubique prorumpit atque extat, quam afflare omnibus, clam, palam, privatim ac publicè, moliuntur. Hac ſola cogitatione inſtructum nullæ me fraudes, nullæ fallaciæ in partes iſtorum pertraxiſſent: ac vehementer miror ſperaſſe homines non ineptos, ſe poſſe perdiu hac arte fucum facere mortalibus; qui, etſi corrupti ac depravati, non uſque eo tamen cæcutiunt, ut quæ a Deo, quæ a cupiditate ac libidine ſunt orta, non videant.

Equidem, addidit Cleander, nunquam riſum tenere potui, quotieſcumque vidi (vidi autem millies) uſurpari ab Arnaldo & ejus amicis artem illam admirabilem & arcanam pie, ſanctèque adhibendi maledicta & obtrectationes vel atrociſſimas. Molierus alterum Tartuffum in ſcenam ſi induxiſſet, aut fallor, aut hanc illi perſonam & characterem affinxiſſet; nec minorem iſte riſum dediſſet hominibus, quàm hic prior, ſua impietate famoſus. Nos verò, inquit, eandem in ſententiam de Syſtemate, quod Paſchalis ad exhibendam Jeſuitarum artem politicam excogitavit, ſatis, ut video, convenimus. Ignoſcis Perralto, qui ſolidum illud & firmum appellet, quia ſcriptor rectà collimat ad ſcopum, idque perficit ſubtiliter & appoſite ad deſtinatum finem, ut veriſimilitudinem ubique aſpergat orationi, ſimulque amœnitate ſtyli & feſtivitate ſic lectorem teneat, illi ut non vacet attendere quàm vana ſit fallaxque totius operis compages & ſtructura. Hoc tibi do ſanè ac remitto.

Moliere.

Sed illud etiam concedis mihi, hanc politicam artem Jeſuitarum præclaram atque mira-

bi-

bilem, nec minùs execrandam, rem propiùs intuenti meram apparere fabulam, quæ, ſi ſecernas fucum veteratorii ſermonis, ne probabilitatem quidem habeat, ſed nec habere poſſit ullam, niſi in Anglia & Hollandia, ubi Judice populo, Jeſuitam inter & magum intereſt prorsùs nihil. II. Dial.

Sic planè ſentio, retulit Eudoxus. Quid igitur vetat, quominùs imitati Marchioniſſam Sablæam, de qua in priore Colloquio mentio eſt a te facta, quæramus a Paſchale, quo tandem pacto, ſalvis conſcientiæ morumque regulis, riſum movere ſibi ac populo potuerit conficta fabula & veri ſimulacro, quod etſi vacuum & inane ſit, ac tale introſpicientibus appareat, tetram tamen atque horridam imaginem imprimit in lectorum animis complurium? Quam fidem bonam, quam caritatis legem ſecutus laboraverit ſedulò in litteris conſequentibus, ut hanc imaginem adornaret pigmentis vividioribus, eique oculos hominum aſſuefaceret: mox, quaſi de illius veritate conſtaret, eandem ad inurendam nomini Societatis non obſcuræ notam fœdiſſimam adhibuerit? Ut enim rectè annotaſti modò, illi Paſchalis joci non continuerunt ſe ſe intra eos limites & cancellos, quibus multi continendos putabant: vim opinione majorem & ſucceſſum habuerunt. Ipſe jocularíam hanc hypotheſim de conſpiratione Jeſuitarum ad Societatis ſuæ amplitudinem, cui omnia vel ſanctiſſima illos poſthabere ac devovere vult, quaſi pro ſuo jure uſurpat in rem ſuam: hac utitur machina, ut eandem Societatem tanquam Eccleſiæ peſtem proponat; ut quidquid ab ea

II. DIAL. proficiſcitur, in odiũ, invidiamque vocet. Hinc ſi qua de moribus quæſtio perperam fuerit, aut videatur perperam ab Societatis Theologo fuiſſe deciſa; non jam id humani ingenii imbecillitati, ut in aliis Theologis usùvenit, aſcribitur: ſcelus eſt conſultò admiſſum; facinus eſt ad profligandam Chriſti doctrinam meditatum atque cogitatum. Fruſtrà proferuntur è primariis Societatis Theologis viginti, qui contrariã tueantur opinionem, ac doceant; valet hoc eò dumtaxat, ut commentum de partitione Doctorum in rigidos, molleſque ſtatuatur magis, & confirmetur. Quamcumque defenſionem opponant Jeſuitæ, patet hic Paſchali ſemper ad eos oppugnandos locus.

Nimirum hoc dicis, excepit Cleander, falſum illud, & commentitium ſyſtema, quod tanquam verum ubique ſumitur, & ex quo vim ſuam, ac robur habent quæcumque in Provincialibus proferuntur, immanem eſſe calumniam, fallaciam capitalem, à ſummo ad imum eodem tenore contextam.

XIV. *Erratum Jeſuitarũ grave.*

Quin dedocebant igitur populum Jeſuitæ? inquit Eudoxus: quin arcem hanc evertebant ſtatim? Imago fallax, quæ cum eſt aſpecta curioſiùs, inanis apparet, ac vacua, detractis pigmentis, & fuco, evanuiſſet: riſiſſent homines, & pugilem hunc pro ſeveriore morum doctrina immiſſum in arenam, ac laniſtas imperitos ſibilis exploſiſſent; retortiſque in ipſos, ut par eſt, ſeverioris doctrinæ legibus, & effatis, ſuo illos, ut dicitur, gladio jugulaſſent. Omittendæ Jeſuitis erant illæ undetriginta impoſturæ ſingulares, quarum reos peragere adverſarios propa-

lami ſunt conati; ab hac generali,& principe fallacia ducendum initium pugnæ fuit: hac detecta in lucemq; protracta (& eam detegere proclive, ac promptum erat) præparati ad rejiciendas alias animi hominum acceſſiſſent: excuſſæ hoc pacto fuiſſent, ac debilitatæ protinus Paſchalis reſponſiones: quæ, non ſecus,ac primæ illius criminationes, in hoc uno ſtant omnes, ac volvuntur cardine.Non eſt diſcuſſum,ac disjectum à Jeſuitis ſat maturè ſpectrum illud: effulſit aliquandiù ſuis fucatum coloribus,ac pro terriculo circumferri cœpit, quo ab eorum partibus avocati plerique, & fugati ſunt. De me ipſe confitebor, hoc ſi mihi fuiſſet à Paſchale perſuaſum, quod multis fuit, non meliores Magiſtros morum, & Rectores animarum Jeſuitas, quàm Antichriſtum ipſum, putaviſſem. Quin mihi videntur, qui hoc Paſchali crediderunt, egiſſe cum illis benigniùs. Reos impiæ in Chriſti doctrinam conjurationis Jeſuitas, ac tanti ſceleris convictos in profluentem abjici, rapi in malam crucem oportuit, & eodem exemplo, atque Judæos à Sacræ Fidei Quæſitoribus in Hiſpania convictos pertinaceſque, mactari. Tam immane ſcelus exploratum, & compertum, non leviore luendum pœna quam igne fuit.

II. Dial.

Atrox edictum, & immane, inquit Cleander ſubridens! Malè profecto cum Jeſuitis ageretur, ſi res illis foret cum Janſeniſta bonæ fidei, qui eſſet ita, uti es, comparatus. Actum de illis, & conclamatum extemplo foret. Non eos comperendinares: pulchrumque tibi duceres imitari virum illum bonum religioſæ in Hiſpania Familiæ alumnum, qui, etiamnum vivente S.

Igna-

II. Dial. Ignatio, candidè, ac ſeriò affirmabat, *Jeſuitas* *In Vita S. Ignatii.* *omnes, à Perpiniano Hiſpalim uſque, eſſe concremandos*. Non tam atrociter Paſchalis edixiſſet. Ipſe quidem clarè, ac ſine circuitione dictitabat Jeſuitas, conſpirantibus animis, & conſiliis, de profliganda doctrina morum Evangelica inter ſe conſtituiſſe, ut ſua ſacræ Pœnitentiæ tribunalia, ædeſque ſacras populo frequenti complerent: deliberatum hoc illis, & certum eſſe; attributas ipſorum Doctoribus, & Rectoribus animarum ſuas cuique in hoc negotio procurando, promovendoque partes. Videbat ipſe nihilominus fidem ſibi affirmanti non ſic habitum iri, ut ad extrema ſtatim deveniretur: imò non dubitabat multos fore, qui non perinde in ipſius, atque in Evangelii, jurarent verba. Satis hoc illi erat ad eam rem quam moliebatur, ut huic fabulæ ſpeciem, ac tectorium probabilitatis induceret. Dubitatio mera, vel ſuſpitio eam vim, quam ſperabat, apud pleroſq; viros probos & integros erat habitura; ut nimirum diffiderent Jeſuitis, alienarentur, abſcederent. Satis ſuperque hoc futurum erat ad plurimos, qui non nimis ſunt ipſis amici, & benevoli, ſtimulandos, ut occiperent declamitare palã, ingemiſcere clam in aurem amicorum, fractos, & ſolutos Societatis mores, doctrinamque deplorare. Iſtæ querelæ jactatæ in populum, iſti gemitus arte ſimulationis eruditi, commovent homines, & imis audientium ſenſibus defiguntur. Atque hunc in modum nata eſt opinio præjudicata quam dicimus. En Paſchalis, aut Factio, quæ Paſchalem huic operi præfecerat, voti cõpos. Prodiit ſubindè Wendrokius ille, non jam

XV. *Quæ mens Paſchalis fuerit, cũ Provinciales cõſcripſit.*

jam Paſchalis ritu jocari amans, ſed convicia in Jeſuitas plenis buccis ingerens, & fidem, ipſa ſcribendi confidentia, extorquens. Vidi ipſe Pariſiis non unam Sodalitatem, virum in Aula Principem nonneminem vidi, excellenti pietate præditum, à quibus poneretur hoc tanquam certum, de quo nullus eſſet ambigendi locus, Doctrinam de moribus tradi à Jeſuitis ſolitam, eſſe omninò corruptam, ac diſſolutam. Quid ita? Docebit unus, inquiebant, Wendrokius: dicent Provinciales Litteræ. Religioſus vir N. in reconditiore ſcientia pietatis apprimè verſatus, ad eundem modum de illorum doctrina ſemper mecum eſt locutus: me Sacerdos virtute, ac ſanctimonia præſtans, ut genus hoc hominum diligenter fugerem, nec mihi quidquam rei cum illis unquam eſſe vellem, admonuit....

Quid ex iſtis omnibus efficitur, interpellavit ſubſtomachans Eudoxus, niſi Paſchalem ſubtiliſſimum, & unum ex omnibus maximè malitioſum, atque exitialem impoſtorem eſſe, qui cùm Jeſuitis crimen imponeret tàm atrox, quã commentitium, imò, ſi ex hominum communi more, ac ſenſu res penditur, prorsùs incredibile, ſatis habuerit ingenii, ut fidem, & plauſum tam ineptæ calumniæ conciliaret: ac proinde illum meritò culpam ſuſtinere judiciorum omnium, quæ falſo, ac temere ſuper ea re facta ſunt olim, ac porrò nunc fiunt.

Nec tibi non aſſentior, ait Cleander; nec tamen adeò ſyncere, præfractèque loqui velim; *Paſchalis impoſtor*, inuſitata vox eſt, in communi ſermone peregrina, & inſolens. Diceres *Paſchalem illuſtriſſimum, admirabilem* cum pleriſque omnibus appellares. Au-

II. Dial. Audio, retulit Eudoxus: attamen idem ille tuus *illuſtris, & admirandus* Paſchalis, quem appellare planum, & impoſtorem religioni habes, is, inquam, Judicum ſententia ità tractatus

XVI. *Litteræ Provinciales cremata publicè &c.* eſt, ut ii ſolent, quibus hæc nota, hoc nomen imponitur. Ejus Litteræ Provinciales publicè ad ignominiam fuerunt concrematæ ex Edicto Senatus Aquenſis anno 1657. *ut plena calumniarum, mendaciorum, obtrectationum, ac rerum falsò ſuppoſitarum*. Sunt ipſius Edicti concepta verba. Legas licet: en illud tibi ad calcem Reſponſionum à Jeſuitis tunc adverſus Provinciales editarum. Quo etiam in libello extremo, poſt Edictum Senatus Aquenſis recognoſces, cũ libuerit, elogia, quibus Epiſcopus Mechlinienſis * eaſdem Provinciales proſequitur: quas appellat *contumelioſas, ſcandaloſas, fraudulentas, ac veteratorias*; earumque Auctores vocat *protervos calumniatores*.

* *De Maliates.*

Commemini, addidit Eudoxus, mihi nuper in ſcriniis meis neſcio quid quæritanti obſoletas inter chartas incidiſſe in manus unum ejus generis elogium: illud ſepoſui, & in hoc plutei mei loculamentum conjeci. Videſis. Judicium eſt, ac cenſura de Provincialibus, & Wendrokii in haſce Litteras Notis, à quibuſdam Galliæ Epiſcopis, & Theologiæ Pariſienſis Doctoribus, quos iiſdem examinãdis Rex præfecerat, edita.

XVII. *Judiciũ Epiſcoporum Galliæ, & Doctorũ de Provincialibus.*

» Nos infraſcripti Regis Decreto ſelecti ad ferendum judicium de libro, cui titulus eſt: *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* præmiſſo ejuſdem Libri diligenti examine, teſtamur Janſenianas hæreſes ab Eccleſia damnatas in eo propugnari, atque defendi, tum in dictis

Litteris *Ludovici Montaltii*, tum in *Notis Wilhelmi Wendrokii*, tum in adjunctis *Diſquiſitionibus Pauli Irenæi* : atque id ità eſſe manifeſtum, ut ſi quis neget, neceſſe ſit vel non legiſſe librum hunc, vel non intellexiſſe; vel certe, quod pejus eſt, non putare id hæreticum eſſe, quod à Summis Pontificibus, & ab Eccleſia Gallicana, & à Sacra Facultate Theologiæ Pariſienſis damnatur, ut hæreticum. Teſtamur inſuper maledicentiam, & petulantiam tribus illis Auctoribus adeò eſſe familiarem, ut nulli hominum cōditioni parcant; non Summo Pontifici, non Epiſcopis, non Regi, non præcipuis Regni Adminiſtris, non Sacræ Facultati Pariſienſi, non Religioſis Familiis: Ideòque librum eſſe dignum pœna libellis famoſis, & hæreticis à jure conſtituta. Actum Pariſiis die 7. Septembris anni 1660. *HENRICVS DELA MOTTE Epiſcopus Redonenſis. HARDVINVS Epiſcopus Ruthenenſis. FRANCISCVS Epiſcopus Ambianenſis. CAROLVS Epiſcopus Sueſſionenſis. CHAPELAS Cur. S. Jacobi. L. MOREL. L. BAIL. JOANNES NICOLAI. M. GRANDIN SAVSSOIS. DE GANCY. CHAMILLARD. DE LESTOCQ.* II. Dial.

Quid animi nunc tibi eſt? perrexit Eudoxus. Certè niſi tales erga ſe, tamque ſtudioſos ſui amicos nactus Paſchalis fuiſſet, qualem ſe in eorum cauſa præbuerat, ea vox, *Paſchalis impoſtor*, non eſſet locutio tam nova, tam inuſitata. Næ iſti Jeſuitæ viri ſunt minimè mali, qui omnium iſtorum memoriam non refricent hominibus identidem, qui eam oblivione deleri patiantur.

Ha-

II. Dial. Habent Paſchalis fautores, inquit Cleander, quod reſpondeant: nimirum iſtas omnes Cenſuras, Edicta omnia, & Decreta per gratiam, auctoritatem, verſutaſque Jeſuitarum artes eſſe confecta.

Quid enim aliud reſpondeant? ſubjecit Eudoxus. Extremum hoc illis & facilè perfugium eſt. At nos illis periode accredemus? Finge nihil quidquam eſſe falſi in omnibus Provincialibus, niſi hoc unum, de politica Jeſuitarum arte, princeps, & palmarium caput, quod ſua ruit ſponte; tamen Decreto Sanctioris Conſilii, Senatus Aquenſis Edicto, Cenſuris Mechlinienſibus æquitas ſumma, & ratio conſtaret. Grave profecto præjudicium, omen ingens, ex quo liceat conjicere, quid de cæteris capitibus exiſtimandum ſit.

Valeant, quæſo, præjudicia, interpellat Cleãder. Paulum interquieſce; mihi videris commotior. Judicem adhuc rationem unam ſecuti ſumus; hanc audire pergamus. Docuit illa nos hactenùs, arcanum illud percelebre Jeſuitarum, merum eſſe ſomnium: compactum à Paſchale ſyſtema nulla veriſimilitudine colorari: ſi morum doctrinam Jeſuitæ labefactarunt, id nequaquam ab illis factum conſilio, & communi conſenſu: Janſeniſtam inductum à Paſchale in quinta Provinciali facere imprudenter, cùm tam aperte, ac vehementer explodit, quod ipſi reſpondebatur, varietatem, & diſcrepantiam Jeſuitarum in ſolvendis quæſtionibus ad mores pertinentibus, non tam ab aliqua conſpiratione proficiſci, quàm à nimia dicendi, quodcunque veniſſet in mentem, facilitate, ac licentia. Effu-

gium

gium hoc reſervare, ac ſeponere, uſurpandum cum res poſceret, debuit. Huc enim, velit nolit, recidat oportet, ac revolvatur. Age igitur, expendamus, ſodes, num ſit verior in cæteris, & candidior: num reliqua ſint Jeſuitis ad defendendum æque, ac iſtud primum, prona, & expedita. Reſpuamus, ac pendamus pro nihilo quęcunque Paſchalis imponit huic vitioſo fundamento de duobus generibus eorum, qui animabus dirigendis navant operam. Leviculum eſt, ac puerile mentis vanas procudentis imagines inventum; jocus omni ſpecie veritatis vacuus.

Neque verò nos ludificentur magis hæc, ad quæ tanquam ad intercalarem clauſulam identidem redit malignè, ac procaciter, ſed inaniter, ac putidè: *En vobis aliud politicæ veſtræ diſciplinæ arcanum; en quo veſtra iterum pernicioſa conſilia perducunt*: & alia id genus ſexcenta, quæ declamitandi cauſa jactat. Verba hæc ſunt.

Cum primũ conveniemus, de opinione probabili, totius politicæ Jeſuitarum artis primario fundamento, ſi videtur, diſſeremus. Perplacet, inquit Eudoxus: abdita, & ad inveſtigandum præclara materies, nec ſanè perfacilis: ac vereor ut eam explicare ſine adjutore, ſubſidioque poſſimus.

III. DIA-

III. DIALOGUS.

I. *Abbatis, quē Cleãder apud Eudoxum offendit, indoles, & judicium de Provincialibus.*

Condicta rurſus ad colloquium Eudoxi domus fuerat. Eò Cleander adveniens offendit Abbatem N.... Is ad Eudoxum forte viſendi cauſa & ſalutandi acceſſerat; homo doctus ille quidem, & apertus, & veri tenax rectique, etiam fere plus juſto: qui poſt annos quinquaginta quàm natus erat, nondum conſueſcere potuerat, æquo ut animo videret homini ab homine fraudem & fucum fieri. Neque verò ſatis intelligebat qui poſſet aliquis haud ſyncerè agere: cumque alia omnia ignoſceret facile, tum ſi quid fide non bona geri cerneret, ſtomachari, obſtupeſcere, velle, ſimiliter atque Molieri Miſanthropus, ab hominibus demigrare, ne quem (ita enim dictitabat aliquando) cogeretur mendacem intueri vel planum, cui, cum veritatis damno atque injuria, plauderetur. Habebat hunc Paſchali honorem, ut illum in hoc fallacium hominum numero collocaret. Acumen ingenii, concinnitas ſermonis, jocorum argutiæ, quarum habebat guſtum non vulgarem, cum ipſum ſatis delectarent in aliis ſcriptis, nequaquam in Provincialibus itidem litteris arridebant. Eas laudari non ferebāt, illudque dicere erat ſolitus, hanc unam earum Auctori laudem concedi poſſe, quæ venefico cuipiam tribueretur, ob toxicum ita ſcitè conditum ac paratum, ut ejus mortifera ſuavitate nemo non caperetur.

Eu-

Eudoxus, qui hac Abbatis indole, & ſtudio ſinceritatis interdum ſe oblectabat, hominem, cum Cleander advênit, irritare, & commovere occipiebat; eique commodum in manus dederat Tomum alterum *Comparationis veterum Scriptorum cum recentioribus*, &, num legiſſet, ſciſcitabatur. III. Dial.

Abbas libri titulum intuitus, cum illum aperuiſſet certo in loco, cui appoſita fuerat ab Eudoxo nota, incidit in Provincialium Panegyricum: at eum vix delibaverat perlectis verſiculis tribus quatuorve, cum librum in menſam projiciens, Neque dum legi, neque porrò legam, inquit. Nemòne, adjecit indignabundus, nemòne exiſtet unus, qui Sorbonam noſtram, qui Religionem, ejuſque defenſores vindicet ab iſtarum Litterarum petulantia? Non erit, ut conticeſcant aliquando, qui librum iſtum à ſacris pariter, & profanis Judicibus aut deteſtatum, aut flammis damnatum, laudibus ad faſtidium exquiſitis palam extollere non dubitant?

Riſum Cleandro movit ſtomachus Abbatis: &, Magnam igitur gratiam, inquit, nobis habiturus es, cum ſcies nos id agere modò, ut ejus, in quem adeò concitatus vidèris, cauſam cognoſcamus? Ades opportùnè, ſubjecit Eudoxus. Tuū erit, ſi videbitur, cognitionem hanc noſtram, & diſceptationem adjuvare pro virili. Tam impedita, difficiliſque cauſa ſolertiam hominis eruditi, ſcientiamque deſiderat. Verùm amamus omnia expendere æqua, & ſedata mente, ac ſuis momentis æſtimare. Quocirca, ſi nos audis, æſtum hunc animi pauliſper comprimes.

Vos vero cur hæc de me cura ſolicitat? ex-

III. DIAL. cepit Abbas duriuſcule. Deceat hæc Judices lenitas, & moderatio, quales vos in hac eſſe cauſa libenter patior. At ego jam habeo conſtitutum quas partes agam. Mihi pridem, quid ſit de libro, ejuſque auctore ſentiendum, liquet: jam nunc me utriuſque accuſatorem profiteor; dumque has partes ſuſtineo, aliquanto vehementius agere, opinor, minime dedeceat.

Laudo, inquit Cleander: nos vero, addidit Eudoxum reſpiciens, advigilemus; caveamuſque ne, dum Abbati optimo gratificari volumus, nos æquiores Jeſuitis, iniquiores Paſchali præbeamus.

Tum Abbas, plurimi Jeſuitas facio, inquit; non tamen me illorum res, & cauſa nunc movet: movet amor oppreſſæ veritatis: movet hominum præceps, & ſuſcepta temere opinio de hoc libro, & exiſtimatio, quam confirmare in dies, & augere nonnulli ſatagunt in complurium animis, qui eam cõtinuò deponerent haud dubiè, ſi modo ad cauſas, quæ inſigne hoc ſpecimen, & exemplum calumniæ pepererunt, aliquantiſper animum attenderent.

II.

Cur Provinciales editæ fuerint.

Conſtat inter omnes hunc librum ab ſuis auctoribus eo dumtaxat editum fuiſſe conſilio, ut objecta ſibi crimina ulciſcerentur, ac viciſſim accuſatores ſuos per fas, & nefas criminarentur. Inuſta fuerat Janſeniſtis, Eccleſiæ Decreto, hæreſeos nota. Quid reſtabat, niſi ut ipſorum adverſarii moralis ſaltem Doctrinæ corruptores eſſent? At enim in tam patenti campo quouſque demum progreſſi eſtis? Semel dumtaxat ea de re inter nos egimus, inquit Eudoxus. Jam tamen unum gravioris momenti caput ſic diſcep-

tavi-

tavimus,ut ſententiam ſecundùm Jeſuitas tulerimus adverſus Paſchalem,& ſyſtema de politica Jeſuitarum arte ab illo per jocularem licentiam fabricatum. III. Dial.

III. *Quid ſentiendum de Paſchalis ſyſtemate.*

Hujus ſyſtematis quaſi ſolum, & fundamentum eſt,quędam conjuratio quam Theologi Societatis, moderatoreſque conſcientiarum finguntur cum ſuis Præpoſitis adverſus Evangeliũ, & Evangelicam morum doctrinam iniiſſe. Scopus autem conjurationis, amplitudo, & gloria Societatis; merces, ac fructus, ipſorum exitium, ſimulque hominum innumerabilium pernicies æterna. Credant hoc Paſchali, qui volent. Ego, itemque Cleander, confirmamus hoc tibi, nequaquam nos eſſe tam obeſæ naris, id ut illi aſſentiamur, quod utrique noſtrum non modo veritatem, ſed ne ſpeciem quidem veritatis viſum eſt obtinere.

Hem! Paſchalis ipſe utrum id unquam credidit? exclamavit Abbas. creditne Arnaldus? quamvis mira quadam credulitate ductus, conſpirationem illam, hoc eſt rem omnium maxime incredibilem,quaſi veram,exploratam,conteſtatamque, ſuis paſſim in ſcriptis ſtatuere videatur.

IV. *Argumentũ, & materia tertii Dialogi.*

Excutiendum hodie nobis eſt, perrexit Eudoxus, caput de Opinionum Probabilitate, quo tanquam fundamento niti Politicam Jeſuitarũ machinam Paſchalis contendit, quodque moralis ipſorum doctrinæ primum elementum vocat. Hoc fuco nimirum colorare ſtudet lepidam illam partitionem, quam inter conſcientiarum rectores inſtituit,alios faciles, & cõmodos,alios ſeveros, & immites; de qua inter ipſos Jeſuitas,

ut affirmat, convenit. Nihil æque crebris ſermonibus nunc uſurpatur, atque Opinionũ Probabilitas: hoc argumentum quotidie illis, qui pietatem palam profitentur, itemque flagitioſis, & improbis in ore eſt. Hanc alii execrantur: cavillantur alii, ac rident: propugnare audent pauci. Quin ipſe pagi mei Parochus, cum nuper Dominica die, poſt Miſſæ ſolennis Evangelium, turbam agreſtem, ut fit, adhortaretur, totum quadrantem in inſectanda validis rationibus Opinione Probabili collocavit. Quid plura? Videntur omnes contra iſtam Probabilitatem conjuraſſe. Porrò autem quidquid atrocius in hanc jactatur, id totum confertur in Jeſuitas, qui taciti, ac ſcientes cauſam tradere adverſariis videntur. Age vero, ea de re quid cenſeas expone, niſi moleſtum eſt.

Equidem ſic exiſtimò, reponit Abbas, neminem eſſe qui, ſi paulummodo rem ipſam, quæ in controverſiam vocatur, cognorit, ac primas ſaltem communis ſenſus leges adhibeat ad judicãdum, non ſtatim intelligat, quàm mala fide Paſchalis, quam injuſte cum adverſariis egerit; quã iniquis artibus ſit uſus, quò voti fieret compos, nempe ut odium iiſdem, invidiamque conflaret.

Quam immania narras & ſtupenda! inquit Cleander. Hoc ipſum quod modo audiviſti, reſpondit Abbas, niſi probavero, cauſæ nihil dicam, quin me ſycophantam & veteratorem non tu modo clames, ſed quantum eſt hominum proborum, & ſapientum. At tu contra, ſi Paſchalem apud me purgas, ſpondeo me, quamvis armorum fragore omnis Europa circumſonet, in

Belgium,& Hollandiam uſque profecturum eſſe ad Arnaldum; ut ſolenni apud ipſum ſacramento, meum in Janſeniſtis nomen profitear. Auſcultate. III. Dial.

Enimvero hic ridere Eudoxus,& Cleander,ac de Belgico Batavicoque itinere cum Abbate tantiſper jocari, donec ille ſerio probare, quod erat aggreſſus, hunc in modum perrexit.

V. *An Jeſuita Auctores Probabilitatis.*

Quod Opinionum Probabilium doctrinam Paſchalis objiciat Jeſuitis,fero,inquit,ac patior: ſed quòd ſolis objiciat, quòd hanc eorum cauſam eſſe præcipuam velit, ac propriam, quantumvis aliud nihil dicant eam in rem, quàm quod cæteræ Societates,& Academiæ antea docebant quàm ipſi nati forent, hoc quid eſt, niſi calumnia, niſi injuria eſt? Quis enim poteſt hominum ſenſus eſſe, cum Scriptorem vident, diſſeminatis Lutetia tota, & Gallia libellis, Jeſuitas ad publicum tribunal quaſi unco impacto pertrahere; illos reos nominatim, ac propriè peragere; conteſtari palàm detectū à ſe fontem unde cætera illorum doctrinę flagitia profluant; oſtentare Societatis univerſæ Theologos, animarum rectores, & Præpoſitos, velut convictos, & in manifeſto crimine deprehenſos, tanquam peſtiferum dogma inducant, doceāt, exerceant, quo ſcelerum omnium immanitati, ac turpitudini conciliatur auctoritas, laxantur fœdiſſimarum frena cupiditatum, Mahometis denique profana ſuperſtitio in Evangelii locum nefariè ſubrogatur: deplorare, ac lamentari animarum interitum, quas corrumpant quotidie, quas in ſupplicia ſempiterna dejiciant;earum rationem ab ipſis repoſcere: demum tetra hæc, & impia

III. Dial. placita venditare, tanquam peculiarem doctrinam Societatis: conclamare propalam, & bellicum non minori tumultu canere, quàm ſi de omnibus Chriſtiani Orbis Doctoribus, & Theologis in ſacram militiam adverſus infenſiſſimū, & acerrimum Religionis hoſtem conſcribendis ageretur. Quæ poteſt, inquam, de Jeſuitis eſſe hominum opinio, cum hæc audiunt? Ecquid bonæ fidei, & æquitatis in ejuſmodi accuſatione, ſi eadem eſt Jeſuitarum cauſa cum cæteris & innocentia? aut ſi eadem eſt, vel gravior cæterorum, quam ipſorum privatim culpa? Volo in Probabilium Opinionum doctrina tantum eſſe periculi, tantum ſceleris, quantum Paſchalis pugnat, quantum perſuaſit benemultis, qui doctrinam illam ex ejus duntaxat Epiſtolis, ubi tam falsò tamque malignè explicatur, cognoverunt.

VI. *Jeſuitarum doctrina de Opinione Probabili, ipſis cum omnibus Catholicis Doctoribus eſt communis.*

Eſſet nihilominus longè levius Jeſuitarum crimen, ſi Lector admoneretur hanc ipſis eſſe cum Catholicis omnib. Scholis, cum Lovanienſi Theologica Facultate, cum Pariſienſi, commune. Eſſent qui vel hoc uno præjudicio commoti non auderent de illa ipſa doctrina pronunciare, ſeque à ferenda ſententia ſuſtinerent. Eſſent qui, cum cernerent eandem tam tetris depictam fuiſſe coloribus, de artificis manu, ac mente inquirendum cenſerent, num quo imbuta fuco, ac veneno foret. Nemo ad extremum, niſi juſtitiæ profeſſus hoſtis, derivanda in Jeſuitas unos erroris tam infandi probra omnia, & exitia judicaret: conjicerentur ſaltem in promiſcuā reorum turbam, ac venia fortaſſe non indigni cenſerentur, quod eorum peccaſſent exemplo, quibus dignitas ſua, profeſſio, eruditio, ætas

omnis

omnis id tribuit, ut honoris cauſa Magiſtri nominentur. III. Dial.

At verò quòd ex uſu,& conſuetudine ſermonis in Portu-Regio recepti, doctrina morum diſſoluta, & doctrina Jeſuitarum, duæ ſint loquendi formulæ idem ſonantes; quòd ità loquãtur, ac ſentiant homines innumeri, neque modo virtutis,pietatiſque contemptores,ſed ejuſdẽ etiam cultores,qui cum ſtudio pietatis obſtinatum in temerè ſuſceptis opinionibus animum, ſæpè etiam livorem, aut rerum ſuarum, ac privatæ utilitatis ſtudium fovent; quòd Jeſuitæ nota illa infami paſſim in quotidianis hominum congreſſibus,in libris,in concionibus deſignentur; demùm quòd conjurata in eos factio effecerit, ut hæc ipſorum doctrinæ velut forma, & character haberetur, eoque ipſo cunctis Doctoribus Catholicis oppoſiti ſtatuantur,quorum ipſi nihilominus veſtigiis inſtitère; hæc, inquam, quis non injuſtiſſima, & indigniſſima eſſe fateatur?

Præclare tu quidem, & cordatè, ait Eudoxus, Abbatem collaudans:unum hoc requiro, ut vera hæc eſſe doceas. Hoc vero incumbit probandum tibi. Nam ſi conſtat non aliam Jeſuiticæ Scholæ quam aliarum omnium, quas hactenus inter Catholicas numeravit Eccleſia, doctrinam eſſe; proculdubio non tantum fecit injuſtè Paſchalis, qui omne crimen detorſerit in Jeſuitas, verum etiam, ut recte animadvertiſti, vel hoc nomine uno exiſtimare quiſque poſſet doctrinã ejuſmodi non eſſe tam exitialem,ac peſtiferam, quam ipſe conatur demonſtrare. Hæc autem eſt Facti,ut loquuntur,quæſtio; quæ ut ſolvatur,to-

III. Dial. ta nobis opus Bibliotheca foret.

Ego vero Bibliothecam illam integram, quæ nobis opus foret, attuliſſem, inquit Abbas, ſi mi-

VII. hi hodie oblatum iri locum defendendæ cauſæ

Libellus inſcriptus, Quæſtio Facti. iſtius tam juſtæ putaviſſem. Libellum dico pagellis admodum quinquaginta conſtantem, cui titulus, *Quæſtio Facti*: in quo expenditur, an doctrina de Probabilitate ſit Jeſuitarum propria. Recenſet auctor Academias totius Europæ celeberrimas, & omnium Religioſorum Ordinum Scholas enumerat. Oſtendit, inter Scriptores à Jeſuitis diverſos, qui quæſtionem de Opinione Probabili tractarunt, aut etiam delibarunt ab centum ferè annis, quorum indicem texit bene longum, uſque ad annum 1659. quo libellum hunc edidit, unum extitiſſe Antonium Perez, qui ab una hujus doctrinæ, cæteris omnibus communis, parte diſceſſerit; illius, inquam, doctrinæ quæ, honoris credo cauſa, & benevolentiæ, ſolis Jeſuitis tribuitur. Addit auctor idem, ac planè demonſtrat, doctiſſimos Societatis Theologos magno conſenſu doctrinam illam arctioribus cancellis circumſcripſiſſe, quam laxioribus, & liberioribus priſtini Doctores incluſerant.

VIII. *Comitolus quis fuerit.* Demum Scriptorem unum Societatis, nomine Comitolum, citat, qui ſolus communem omnium ſuper ea re Theologorum ſententiam ex omni parte oppugnaverit, à quo contendit ſumpſiſſe Wendrokium quæcumque validiora profert ad vexandam Probabilitatis doctrinam argumenta.

Ex iis omnibus auctor iſtius opuſculi duo cō-[illegible]dit: primum, eſſe quam iniquiſſimum impo-[illegible] Jeſuitis onus præſtandi quodcumque eſt pe-

periculum in ea ſententia, quam niſi ducibus, III. Dial.
comitibuſque tot Theologis amplexi non ſunt: alterum, ſi quid laudis habet iſtius doctrinæ oppugnatio, laudem hanc Jeſuitis hactenus fuiſſe peculiarem; ac de Wendrokio cōqueritur, quòd cum iſti *Comitelo* tantùm deberet, tam parum illi gratiæ retulerit; neque iſtud ſaltem Lectores monuerit, illum è Societatis Scriptoribus unum eſſe.

Factum vero benè, inquit Cleander: penes me eſt is ipſe, in quo tantum roboris, ac momenti ponis, libellus; mentionem de illo feceram nuper cum Eudoxo diſſerens: attuli hodie, ut ipſi oſtenderem. En illum tibi.

Beaſti, inquit Abbas: ſumit confeſtim, evolvitque unà cum Eudoxo, cui protinus adnumeravit novem decemve Epiſcopos, ideſt, eos ferè omnes hujus generis, & nominis, qui de hoc argumento ſcripſere, jam uſque ab Sancto Antonino, qui hoc numero comprehenditur: recitat locos omnes, ac nomina librorum: item paginas appellat ſuis quaſque numeris ſignatas, unde illi erant loci deſcripti. Indicavit deindè, quæ in eam rem ſcripſerunt tres illi Sorbonæ Doctores ſpectatiſſimi, qui de Theologia univerſa Commentarios ediderūt, Gamachius, Iſambertus, & Duvallius. Libelli auctor Baillium addit, ipſum quoque Pariſienſem Theologum, & Pariſienſis Eccleſiæ Propœnitentiarium. Denique in conſequentibus ejuſdem opuſculi capitibus oſtendit planè conſentientes ſuper ea re Doctores omnes, Thomiſtas, Franciſcanos, itemque aliorum Ordinum, necnon Lovanienſes, Salmanticenſes, Complutenſes &c.

Si

III. Dial. Si res ita ſe habet, ſubjecit Eudoxus, omninò nulla unquam minus propria Jeſuitarum fuit, quàm hæc de Opinionibus Probabilibus doctrina. Sed locos omnes excuſſiſti probè? & ut pernoſceres quàm eſſent verè, fideliterque deſcripti, cum ipſis auctorum libris contuliſti?

Ad hæc Abbas, tria ſunt, inquit, quæ reſpondeam. Primum eſt, libellum hunc à Theologo Societatis P. Stephano Dechamps fuiſſe conſcriptum, homine accurato, & probatiſſimæ auctoritatis, ac fidei, cujus integritati, ac virtuti habetur honor à viris tota Gallia & genere, & auctoritate principibus, atque adeò ab iis Janſeniſtis quibus aliquis cum ipſo uſus interceſſit. Alterum eſt, neminem unum inventum fuiſſe poſt annos ampliùs triginta quàm hoc opuſculū exiit, qui locos illos tanquam falsò citatos argueret: quod factum proculdubio fuiſſet, ſi quis daretur arguendi locus. Unus, quod ſciam, Baronus è Dominicana Familia Theologus, exiliter, & jejunè jurgatur de quibuſdam circumſtātiis, quæ nihil admodùm faciunt ad rem ipſam, prout à P. Dechamps proponitur, ac defenditur. Tertium eſt, ex innumeris locis inſpectos mihi, & comprobatos fuiſſe propemodum triginta: nihil erit in me moræ quin eos tibi repræſentem in duabus tribuſve Lutetiæ Bibliothecis, ubi alios etiam locos, quos explorare nondum mihi licuit, aut eorum certe magnam partem reperiemus.

Præſtò erant Eudoxo in Bibliotheca ſua ſatis lauta Sorbonici Doctores illi tres, cum Thomiſtis quibuſdam. Ventum continuò in rem præſentem eſt. Educti primùm Doctores Pariſini:

ex

ex iis ſuum quiſque ſumit in manus, & locos in libello indicatos requirit. Eos, utpotè non ſemel perlectos, habebat Abbas in promptu: itaque Iſambertum aperiens in Primam Secundæ D. Thomæ, oſtendit quæſtionem de Opinione Probabili tractatam à pagina 133. ad 140. Ibi Theologus ille inſignis, & in rebus ratione, ac via tractandis eximius, definit primum ipſa vocabula, & quid ſit Opinio Probabilis, quid Probabilior, exponit. Deinde in articulo ſecundo quærit, *Utrum liceat agere ſecundum conſcientiam opinativam*; atque ita reſpondet. *Licet agere ſecundum conſcientiam opinativam; ideſt, quando conſcientia dictat aliquid eſſe probabiliter licitum, & honeſtum, tunc licet illud facere. Ita*, ſubdit, *communiter omnes*. Pergit. *Secunda Propoſitio. Quando ſunt duæ propoſitiones æque probabiles de honeſtate, & obligatione alicujus operis, tunc poteſt voluntas ſequi quam voluerit.* In ſequenti articulo id objicit ſibi. *Dices: Quid ſi ex duabus illis opinionibus æque probabilibus quædam ſit magis tuta, ideſt excludens omne periculum peccati, quia ſcilicet cenſet opus iſtud eſſe illicitum, à quo abſtinendo nullum eſt peccatū; altera vero non ſit ita tuta; quia aſſerit prædictum opus eſſe licitum, & proinde qui illam ſequitur non ita tuto operabitur; quia cum fortaſſe pars iſta ſit falſa, peccatum committit: dices, inquam, an tunc ex duabus illis opinionibus probabilibus poterit operans ſequi quam voluerit? Reſpondetur in tali caſu poſſe ſequi minus tutam: quemadmodum defendit Soto libro 3. de juſtitia, & jure, quæſtione 6. art. 5. cum multis aliis: & probatur &c.*

III. DIAL.

IX.

Iſamberti Doctoris Sorbonici ſententia de Opinione Probabili.

III. Dial. Titulus hic articulo quarto præfixus eſt. *Utrum quando probabilitas verſatur circa honeſtatem, vel obligationem operis alicujus, liceat voluntati, relicta probabiliori opinione, ſequi minus probabilem.* Sic reſpondet. *Quando circa honeſtatem, vel obligationem operis alicujus sūt utrimque Opiniones probabiles; quarum tamen altera eſt probabilior, poteſt voluntas in operando ſequi probabilem, relicta etiam probabiliori.*

Poſteà quædam ſibi objicit, in primis illud axioma juris: *In dubio partem tutiorem eſſe ſequendam. Superius explicatum eſt*, inquit, *de veris tantum dubiis, quæ proprium locum non habent in opinionibus.*

Denique articulo 6. num. 8. *Quando*, inquit, *dantur duæ ſententiæ, una probabilis, altera probabilior; hæc tutior, illa minùs tuta, circa honeſtatem, vel obligationem alicujus operis, quod me tangit, non obligor ex charitate ad operandū ſecundum ſententiam probabiliorem, & magis tutam; ſed ſine peccato poſſum operari ſecundum probabilem, & minus tutam ſententiam, omiſſa etiam tutiori, ut ſupra oſtendimus.*

Videtis, inquit Eudoxus, hoc loco recitato, nō modo non prolixè nimis, & copioſè citatum à P. Dechamps Iſambertum fuiſſe, ſed multa etiam omiſſa ex eodem, & relicta.

Pergamus porrò, ſubjecit Abbas: videamus quid ſentiat idem Doctor de cæteris, quæ doctrinæ Probabilitatum appendices quædam, & conſecutiones ſunt. Extemplo articulum quintum legit, ubi quærit Iſambertus: *Utrum Doctor conſulenti poſſit reſpondere ſecundum ſententiam probabilem, relicta magis probabili, & quidem*

ſua.

ſua. Poſt explicatos hujus quæſtionis varios ſenſus, reſpondet: *Debet prudenter omnia conſiderare, perſonam, & omnes circumſtantias tam perſonæ, quam temporis; & tunc omnibus diligenter penſatis poteſt conſulere, imò aliquando expedit, & oportet conſulere id quod eſt tantum probabile, relicto probabiliori; quia &c.* III. DIAL.

Inſpiciamus etiam, pergit Abbas, articulum octavum, & nonum. Inſcriptionem octavi hanc legit. *Utrum liceat agere contra propriam opinionem ſequendo aliorum ſententiam. Senſus articuli eſt*, inquit Auctor titulum exponens; *an, quando ex duabus opinionibus probabilibus una mihi magis placet, & in eam magis inclinat animus meus, imò & aſſentitur, poſſim nihilominus in operando ſequi alteram probabilem ei oppoſitam, non deſerendo aſſenſum prioris meæ ſententiæ?* Tum ſubdit: *Pars affirmans, quam loco propoſitionis ponimus, eſt communis... Eam enim omnes ferè S. Thomæ interpretes admittunt, & facilè probatur ex dictis &c.*

Articuli noni titulus eſt hic. *Utrum aliquando homo teneatur operari ex probabili aliorum ſententia contra propriam ſuam ſententiam etiam probabilem*. Reſponſio hæc: *Dantur caſus aliqui, in quibus non tantùm licet agere contra propriam ſuam ſententiam, ſed etiam in quibus tenetur homo operari ex probabili aliorum ſententia contra propriam ſuam ſententiam etiã probabilem. Ita communiter Doctores*. Iſti porrò caſus ſunt: Sicubi Confeſſarius pœnitentem audiat verſantem in opinione probabili quidem, ſed quæ Confeſſarii ipſius opinioni contraria ſit: Si Præpoſitus præcipiat ſubdito quidpiam proba-

III. Dial. babiliter licitum, quod tamen ſubditus tale eſſe non judicet:tunc,ſi audimus Iſambertum, tenetur & Confeſſarius pœnitentis, & ſubditus Præpoſiti ſententiam ſequi.

Advette porrò,adjunxit Abbas,S. Antoninum ab Iſamberto, ut ſuffragatorem ſuæ ſententiæ citari, qui hac tantùm circumſcriptione illam reſtringit: nempè, ſi Confeſſarius ſit Paſtor pœnitentis, debere tunc hujus opinioni probabili accommodare ſeſe,eique abſolutionem impertiri: ſi autem Paſtor non ſit, poſſe non abſolvere.

Duriùs illud paulò, inquit Eudoxus: attamen S. Antonini auctoritas,& argumenta quibus ſententiam ſuam Iſambertus firmat,hoc ſaltem mihi perſuadent,eſſe opinione difficilius de iſtis rebus planè, ac præciſe ſtatuere. Cæterùm, adjecit, ſi Paſchali veniſſet in mentem,Iſambertum Sorbonæ totius nomine loquentem in ſuis ad Provincialem Litteris inducere, eique dare partes, & locum illius Jeſuitæ, viri minimè mali, quem Societatis nomine fabulantem facit,eandem Iſambertus perſonam agere commode potuiſſet. Imò eandem imponere perſonam, æque jocularem, & ridiculam, ipſi Divo Thomæ Paſchalis potuiſſet, excepit Abbas. Proponenda tantùm fuiſſent,ac certo ordine collocãda quędam Sancti Doctoris placita, ut in doctrina Jeſuitarum factitavit, omiſſis rationibus, circumſcriptionibus, explicationibus idoneis, & cautionibus,quæ neceſſario ſunt adhibendæ,ut ea, quæ docentur,in uſum,& opus conferri jure poſſint. Amplius dico; ſi quis impius, ac nebulo unum in acervum colligere aggrederetur pro-

po-

poſitiones minus veras, quæcumque ſanctis Patribus exciderunt; ſi eorum locutionibus nonnullis deteriorem, quem haud ſemper apertè reſpuunt, ſenſum ſubjiceret, acciſis aliquot verbis, aliis adjectis, & inſertis; opus longè majoris, quàm Provinciales, molis componeret, cui facere titulum hujuſmodi, *Patrum Dogmata de moribus, ac Religione*, perinde poſſet, ac libro cuidam inſcriptio hæc nuper eſt indita, *Moralis Jeſuitarum Theologia*: cujus libri mera excerpta, Provinciales Litteræ ſunt, auctiora illa quidem, & ornatiora; itemque alteri libro longè uberiori, qui poſteà emiſſus fuit hoc nomine, *Moralis Jeſuitarum Doctrina*: quique in media, ante urbanam Lutetiæ Baſilicam, platea, in ignem eſt conjectus anno 1670. de ſententia, & auctoritate plurimorum Sacrę Theologię Pariſienſis Doctorum, ut famoſus libellus, mendaciis refertus, calumniis, auctorum locis falsò citatis, hæreſibus &c. Opus, ut ajebant, elucubratum à Doctore Perralto fratre illius Perralti veſtri, qui *Comparationem veterum Scriptorum, & recentiorum edidit*. III. Dial.

Minimè jam hunc miror, ait Cleander, ſi tam ſplendidus, tam effuſus Provincialium buccinator eſt: utrumque fratrem idem ſpiritus afflabat. Ad rem, inquit Abbas, redeamus. Non id jam agitur, rectè an ſecus Iſambertus docuerit. Hoc viri probitas, & eruditio exorare à nobis debet, ut ſaltem judicium noſtrum inhibeamus, neque in illum quidquam acerbius indicta cauſa pronunciemus. Id agitur, id conſtat, quod oculis ipſi cernitis, nimirùm Sorbonam, non minori tunc eruditionis fama, & Religionis Catholicæ

III. DIAL. cepit Abbas duriuſcule. Deceat hæc Judices lenitas, & moderatio, quales vos in hac eſſe cauſa libenter patior. At ego jam habeo conſtitutum quas partes agam. Mihi pridem, quid ſit de libro, ejuſque auctore ſentiendum, liquet: jam nunc me utriuſque accuſatorem profiteor; dumque has partes ſuſtineo, aliquanto vehementius agere, opinor, minime dedeceat.

Laudo, inquit Cleander: nos vero, addidit Eudoxum reſpiciens, advigilemus; caveamuſque ne, dum Abbati optimo gratificari voluimus, nos æquiores Jeſuitis, iniquiores Paſchali præbeamus.

Tum Abbas, plurimi Jeſuitas facio, inquit; non tamen me illorum res, & cauſa nunc movet: movet amor oppreſſæ veritatis: movet hominum præceps, & ſuſcepta temere opinio de hoc libro, & exiſtimatio, quam confirmare in dies, & augere nonnulli ſatagunt in complurium animis, qui eam cõtinuò deponerent haud dubiè, ſi modo ad cauſas, quæ inſigne hoc ſpecimen, & exemplum calumniæ pepererunt, aliquantiſper animum attenderent.

II. *Cur Provinciales editæ fuerint.*

Conſtat inter omnes hunc librum ab ſuis auctoribus eo dumtaxat editum fuiſſe conſilio, ut objecta ſibi crimina ulciſcerentur, ac viciſſim accuſatores ſuos per fas, & nefas criminarentur. Inuſta fuerat Janſeniſtis, Eccleſiæ Decreto, hæreſeos nota. Quid reſtabat, niſi ut ipſorum adverſarii moralis ſaltem Doctrinæ corruptores eſſent? At enim in tam patenti campo quouſque demum progreſſi eſtis? Semel dumtaxat ea de re inter nos egimus, inquit Eudoxus. Jam tamen unum gravioris momenti caput ſic diſceptavi-

tavimus, ut ſententiam ſecundùm Jeſuitas tulerimus adverſus Paſchalem, & ſyſtema de politica Jeſuitarum arte ab illo per jocularem licentiam fabricatum. III. Dial.

III. Quid ſentiendum de Paſchalis ſyſtemate.

Hujus ſyſtematis quaſi ſolum, & fundamentum eſt, quędam conjuratio quam Theologi Societatis, moderatoreſque conſcientiarum finguntur cum ſuis Præpoſitis adverſus Evangeliũ, & Evangelicam morum doctrinam iniiſſe. Scopus autem conjurationis, amplitudo, & gloria Societatis; merces, ac fructus, ipſorum exitium, ſimulque hominum innumerabilium pernicies æterna. Credant hoc Paſchali, qui volent. Ego, itemque Cleander, confirmamus hoc tibi, nequaquam nos eſſe tam obeſæ naris, id ut illi aſſentiamur, quod utrique noſtrum non modo veritatem, ſed ne ſpeciem quidem veritatis viſum eſt obtinere.

Hem! Paſchalis ipſe utrum id unquam credidit? exclamavit Abbas. creditne Arnaldus? quamvis mira quadam credulitate ductus, conſpirationem illam, hoc eſt rem omnium maxime incredibilem, quaſi veram, exploratam, conteſtatamque, ſuis paſſim in ſcriptis ſtatuere videatur.

IV. Argumentũ, & materia tertii Dialogi.

Excutiendum hodie nobis eſt, perrexit Eudoxus, caput de Opinionum Probabilitate, quo tanquam fundamento niti Politicam Jeſuitarũ machinam Paſchalis contendit, quodque moralis ipſorum doctrinæ primum elementum vocat. Hoc fuco nimirum colorare ſtudet lepidam illam partitionem, quam inter conſcientiarum rectores inſtituit, alios faciles, & cõmodos, alios ſeveros, & immites; de qua inter ipſos Jeſuitas,

III. DIAL. ut affirmat, convenit. Nihil æque crebris ſermonibus nunc uſurpatur, atque Opinionũ Probabilitas: hoc argumentum quotidie illis, qui pietatem palam profitentur, itemque flagitioſis, & improbis in ore eſt. Hanc alii execrantur: cavillantur alii, ac derident: propugnare audent pauci. Quin ipſe pagi mei Parochus, cum nuper Dominica die, poſt Miſſæ ſolennis Evangelium, turbam agreſtem, ut fit, adhortaretur, totum quadrantem in inſectanda validis rationibus Opinione Probabili collocavit. Quid plura? Videntur omnes contra iſtam Probabilitatem conjuraſſe. Porrò autem quidquid atrocius in hanc jactatur, id totum confertur in Jeſuitas, qui taciti, ac ſcientes cauſam tradere adverſariis videntur. Age vero, ea de re quid cenſeas expone, niſi moleſtum eſt.

Equidem ſic exiſtimo, reponit Abbas, neminem eſſe qui, ſi paulummodo rem ipſam, quæ in controverſiam vocatur, cognorit, ac primas ſaltem communis ſenſus leges adhibeat ad judicãdum, non ſtatim intelligat, quàm mala fide Paſchalis, quam injuſte cum adverſariis egerit; quã iniquis artibus ſit uſus, quò voti fieret compos, nempe ut odium iiſdem, invidiamque conflaret.

Quam immania narras & ſtupenda! inquit Cleander. Hoc ipſum quod modo audiviſti, reſpondit Abbas, niſi probavero, cauſæ nihil dicam, quin me ſycophantam & veteratorem non tu modo clames, ſed quantum eſt hominum proborum, & ſapientum. At tu contra, ſi Paſchalem apud me purgas, ſpondeo me, quamvis armorum fragore omnis Europa circumſonet, in

Bel-

Belgium,& Hollandiam uſque profecturum eſſe ad Arnaldum, ut ſolenni apud ipſum ſacramento, meum in Janſeniſtis nomen profitear. Auſcultate. III. Dial.

Enimvero hic ridere Eudoxus,& Cleander,ac de Belgico Batavicoque itinere cum Abbate tantiſper jocari, donec ille ſerio probare, quod erat aggreſſus, hunc in modum perrexit.

V.

An Jeſuitæ Auctores Probabilitatis.

Quod Opinionum Probabilium doctrinam Paſchalis objiciat Jeſuitis,fero,inquit,ac patior: ſed quòd ſolis objiciat, quòd hanc eorum cauſam eſſe præcipuam velit, ac propriam, quantumvis aliud nihil dicant eam in rem, quàm quod cæteræ Societates,& Academiæ antea docebant quàm ipſi nati forent, hoc quid eſt, niſi calumnia, niſi injuria eſt? Quis enim poteſt hominum ſenſus eſſe, cum Scriptorem vident, diſſeminatis Lutetia tota, & Gallia libellis, Jeſuitas ad publicum tribunal quaſi unco impacto pertrahere; illos reos nominatim, ac propriè peragere; conteſtari palàm detectũ à ſe fontem unde cætera illorum doctrinę flagitia profluant; oſtentare Societatis univerſæ Theologos, animarum rectores, & Præpoſitos, velut convictos, & in manifeſto crimine deprehenſos, tanquam peſtiferum dogma inducant, doceãt, exerceant, quo ſcelerum omnium immanitati, ac turpitudini conciliatur auctoritas, laxantur fœdiſſimarum fræna cupiditatum, Mahometis denique profana ſuperſtitio in Evangelii locum nefariè ſubrogatur: deplorare, ac lamentari animarum interitum, quas corrumpant quotidie, quas in ſupplicia ſempiterna dejiciant;earum rationem ab ipſis repoſcere: demum tetra hæc, & impia

III. Dial. placita venditare, tanquam peculiarem doctrinam Societatis: conclamare propalam, & bellicum non minori tumultu canere, quàm ſi de omnibus Chriſtiani Orbis Doctoribus, & Theologis in ſacram militiam adverſus infenſiſſimũ, & acerrimum Religionis hoſtem conſcribendis ageretur. Quæ poteſt, inquam, de Jeſuitis eſſe hominum opinio, cum hæc audiunt? Ecquid bonæ fidei, & æquitatis in ejuſmodi accuſatione, ſi eadem eſt Jeſuitarum cauſa cum cæteris & innocentia? aut ſi eadem eſt, vel gravior cæterorum, quam ipſorum privatim culpa? Volo in Probabilium Opinionum doctrina tantum eſſe periculi, tantum ſceleris, quantum Paſchalis pugnat, quantum perſuaſit benemultis, qui doctrinam illam ex ejus dumtaxat Epiſtolis, ubi tam falsò tamque malignè explicatur, cognoverunt.

VI. *Jeſuitarum doctrina de Opinione Probabili, ipſis cum omnibus Catholicis Doctoribus eſt communis.*

Eſſet nihilominus longè levius Jeſuitarum crimen, ſi Lector admoneretur hanc ipſis eſſe cum Catholicis omnib. Scholis, cum Lovanienſi Theologica Facultate, cum Pariſienſi, commune m. Eſſent qui vel hoc uno præjudicio commoti non auderent de illa ipſa doctrina pronunciare, ſeque à ferenda ſententia ſuſtinerent. Eſſent qui, cum cernerent eandem tam tetris depictam fuiſſe coloribus, de artificis manu, ac mente inquirendum cenſerent, num quo imbuta fuco, ac veneno foret. Nemo ad extremum, niſi juſtitiæ profeſſus hoſtis, derivanda in Jeſuitas unos erroris tam infandi probra omnia, & exitia judicaret: conjicerentur ſaltem in promiſcuã reorum turbam, ac venia fortaſſe non indigni cenſerentur, quod eorum peccaſſent exemplo, quibus dignitas ſua, profeſſio, eruditio, ætas

omnis

omnis id tribuit, ut honoris cauſa Magiſtri nominentur. III. Dial.

At verò quòd ex uſu,& conſuetudine ſermonis in Portu-Regio recepti, doctrina morum diſſoluta, & doctrina Jeſuitarum, duæ ſint loquendi formulæ idem ſonantes; quòd ità loquãtur, ac ſentiant homines innumeri, neque modo virtutis,pietatiſque contemptores,ſed ejuſdẽ etiam cultores,qui cum ſtudio pietatis obſtinatum in temerè ſuſceptis opinionibus animum, ſæpè etiam livorem, aut rerum ſuarum, ac privatæ utilitatis ſtudium fovent; quòd Jeſuitæ nota illa infami paſſim in quotidianis hominum congreſſibus,in libris,in concionibus deſignentur; demùm quòd conjurata in eos factio effecerit, ut hæc ipſorum doctrinæ velut forma, & character haberetur, eoque ipſo cunctis Doctoribus Catholicis oppoſiti ſtatuantur,quorum ipſi nihilominus veſtigiis inſtitère; hæc, inquam, quis non injuſtiſſima, & indigniſſima eſſe fateatur?

Præclare tu quidem, & cordatè, ait Eudoxus, Abbatem collaudans:unum hoc requiro, ut vera hæc eſſe doceas. Hoc vero incumbit probandum tibi. Nam ſi conſtat non aliam Jeſuiticæ Scholæ quam aliarum omnium, quas hactenus inter Catholicas numeravit Eccleſia, doctrinam eſſe; proculdubio non tantum fecit injuſtè Paſchalis, qui omne crimen detorſerit in Jeſuitas, verum etiam, ut rectè animadvertiſti, vel hoc nomine uno exiſtimare quiſque poſſet doctrinã ejuſmodi non eſſe tam exitialem,ac peſtiferam, quam ipſe conatur demonſtrare. Hæc autem eſt Facti,ut loquuntur,quæſtio; quæ ut ſolvatur,to-

III. DIAL. ta nobis opus Bibliotheca foret.

Ego vero Bibliothecam illam integram, quæ nobis opus foret, attuliſſem, inquit Abbas, ſi mihi hodie oblatum iri locum defendendæ cauſæ iſtius tam juſtæ putaviſſem. Libellum dico pagellis admodum quinquaginta conſtantem, cui titulus, *Quæſtio Facti:* in quo expenditur, an doctrina de Probabilitate ſit Jeſuitarum propria. Recenſet auctor Academias totius Europæ celeberrimas, & omnium Religioſorum Ordinum Scholas enumerat. Oſtendit, inter Scriptores à Jeſuitis diverſos, qui quæſtionem de Opinione Probabili tractarunt, aut etiam delibarunt ab centum ferè annis, quorum indicem texit bene longum, uſque ad annum 1659. quo libellum hunc edidit, unum extitiſſe Antonium Perez, qui ab una hujus doctrinæ, cæteris omnibus communis, parte diſceſſerit; illius, inquam, doctrinæ quæ, honoris credo cauſa, & benevolentiæ, ſolis Jeſuitis tribuitur. Addit auctor idem, ac planè demonſtrat, doctiſſimos Societatis Theologos magno conſenſu doctrinam illam arctioribus cancellis circumſcripſiſſe, quam laxioribus, & liberioribus priſtini Doctores incluſerant.

VII. *Libellus inſcriptus*, Quæſtio Facti.

VIII. *Comitolus quis fuerit.*

Demum Scriptorem unum Societatis, nomine Comitolum, citat, qui ſolus communem omnium ſuper ea re Theologorum ſententiam ex omni parte oppugnaverit, à quo contendit ſumpſiſſe Wendrokium quæcumque validiora profert ad vexandam Probabilitatis doctrinam argumenta.

Ex iis omnibus auctor iſtius opuſculi duo cõcludit: primum, eſſe quam iniquiſſimum imponere Jeſuitis onus præſtandi quodcumque eſt

pe-

periculum in ea ſententia, quam niſi ducibus, comitibuſque tot Theologis amplexi non ſunt: alterum, ſi quid laudis habet iſtius doctrinæ oppugnatio, laudem hanc Jeſuitis hactenus fuiſſe peculiarem; ac de Wendrokio cōqueritur, quòd cum iſti *Comitolo* tantùm deberet, tam parum illi gratiæ retulerit; neque iſtud ſaltem Lectores monuerit, illum è Societatis Scriptoribus unum eſſe. III. Dial.

Factum vero benè, inquit Cleander: penes me eſt is ipſe, in quo tantum roboris, ac momenti ponis, libellus; mentionem de illo feceram nuper cum Eudoxo diſſerens: attuli hodie, ut ipſi oſtenderem. En illum tibi.

Beaſti, inquit Abbas: ſumit confeſtim, evolvitque unà cum Eudoxo, cui protinus adnumeravit novem decemve Epiſcopos, ideſt, eos ferè omnes hujus generis, & nominis, qui de hoc argumento ſcripſere, jam uſque ab Sancto Antonino, qui hoc numero comprehenditur: recitat locos omnes, ac nomina librorum: item paginas appellat ſuis quaſque numeris ſignatas, unde illi erant loci deſcripti. Indicavit deindè, quæ in eam rem ſcripſerunt tres illi Sorbonæ Doctores ſpectatiſſimi, qui de Theologia univerſa Commentarios ediderunt, Gamachius, Iſambertus, & Duvallius. Libelli auctor Baillium addit, ipſum quoque Pariſienſem Theologum, & Pariſienſis Eccleſiæ Propœnitentiarium. Deniquein conſequentibus ejuſdem opuſculi capitibus oſtendit planè conſentientes ſuper ea re Doctores omnes, Thomiſtas, Franciſcanos, itemque aliorum Ordinum, necnon Lovanienſes, Salmanticenſes, Complutenſes &c.

Si

III. Dial. Si res ita ſe habet, ſubjecit Eudoxus, omninò nulla unquam minus propria Jeſuitarum fuit, quàm hæc de Opinionibus Probabilibus doctrina. Sed locos omnes excuſſiſti probè? & ut pernoſceres quàm eſſent verè, fideliterque deſcripti, cum ipſis auctorum libris contuliſti?

Ad hæc Abbas, tria ſunt, inquit, quæ reſpondeam. Primum eſt, libellum hunc à Theologo Societatis P. Stephano Dechamps fuiſſe conſcriptum, homine accurato, & probatiſſimæ auctoritatis, ac fidei, cujus integritati, ac virtuti habetur honor à viris tota Gallia & genere, & auctoritate principibus, atque adeò ab iis Janſeniſtis quibus aliquis cum ipſo uſus interceſſit. Alterum eſt, neminem unum inventum fuiſſe poſt annos ampliùs triginta quàm hoc opuſculũ exiit, qui locos illos tanquam falsò citatos argueret: quod factum proculdubio fuiſſet, ſi quis daretur arguendi locus. Unus, quod ſciam, Baronus è Dominicana Familia Theologus, exiliter, & jejunè jurgatur de quibuſdam circumſtãtiis, quæ nihil admodùm faciunt ad rem ipſam, prout à P. Dechamps proponitur, ac defenditur. Tertium eſt, ex innumeris locis inſpectos mihi, & comprobatos fuiſſe propemodum triginta: nihil erit in me moræ quin eos tibi repræſentem in duabus tribuſve Lutetiæ Bibliothecis, ubi alios etiam locos, quos explorare nondum mihi licuit, aut eorum certe magnam partem reperiemus.

Præſtò erant Eudoxo in Bibliotheca ſua ſatis lauta Sorbonici Doctores illi tres, cum Thomiſtis quibuſdam. Ventum continuò in rem præſentem eſt. Educti primùm Doctores Pariſini:

cx

ex iis ſuum quiſque ſumit in manus, & locos in libello indicatos requirit. Eos, utpotè non ſemel perlectos, habebat Abbas in promptu: itaque Iſambertum aperiens in Primam Secundæ D. Thomæ, oſtendit quæſtionem de Opinione Probabili tractatam à pagina 133. ad 140. Ibi Theologus ille inſignis, & in rebus ratione, ac via tractandis eximius, definit primum ipſa vocabula, & quid ſit Opinio Probabilis, quid Probabilior, exponit. Deinde in articulo ſecundo quærit, *Utrum liceat agere ſecundum conſcientiam opinativam*; atque ita reſpondet. *Licet agere ſecundum conſcientiam opinativam; ideſt, quando conſcientia dictat aliquid eſſe probabiliter licitum, & honeſtum, tunc licet illud facere. Ita*, ſubdit, *communiter omnes*. Pergit. *Secunda Propoſitio. Quando ſunt duæ propoſitiones æque probabiles de honeſtate, & obligatione alicujus operis, tunc poteſt voluntas ſequi quam voluerit.* In ſequenti articulo id objicit ſibi. *Dices: Quid ſi ex duabus illis opinionibus æque probabilibus quædam ſit magis tuta, ideſt excludens omne periculum peccati, quia ſcilicet cenſet opus iſtud eſſe illicitum, à quo abſtinendo nullum eſt peccatū; altera vero non ſit ita tuta; quia aſſerit prædictum opus eſſe licitum, & proinde qui illam ſequitur non ita tuto operabitur; quia cum fortaſſe pars iſta ſit falſa, peccatum committit: dices, inquam, an tunc ex duabus illis opinionibus probabilibus poterit operans ſequi quam voluerit? Reſpondetur in tali caſu poſſe ſequi minus tutam: quemadmodum defendit Soto libro 3. de juſtitia, & jure, quæſtione 6. art. 5. cum multis aliis: & probatur &c.*

III. DIAL.

IX.
Iſambertî Doctoris Sorbonici ſententia de Opinione Probabili.

Ti-

III. Dial. Titulus hic articulo quarto præfixus eſt. *Utrum quando probabilitas verſatur circa honeſtatem, vel obligationem operis alicujus, liceat voluntati, relicta probabiliori opinione, ſequi minus probabilem.* Sic reſpondet. *Quando circa honeſtatem, vel obligationem operis alicujus sūt utrimque Opiniones probabiles; quarum tamen altera eſt probabilior, poteſt voluntas in operando ſequi probabilem, relicta etiam probabiliori.*

Poſteà quædam ſibi objicit, in primis illud axioma juris: *In dubio partem tutiorem eſſe ſequendam. Superius explicatum eſt*, inquit, *de veris tantum dubiis, quæ proprium locum non habent in opinionibus.*

Denique articulo 6. num. 8. *Quando*, inquit, *dantur duæ ſententiæ, una probabilis, altera probabilior; hæc tutior, illa minùs tuta, circa honeſtatem, vel obligationem alicujus operis, quod me tangit, non obligor ex charitate ad operandū ſecundum ſententiam probabiliorem, & magis tutam; ſed ſine peccato poſſum operari ſecundum probabilem, & minus tutam ſententiam, omiſſa etiam tutiori, ut ſupra oſtendimus.*

Videtis, inquit Eudoxus, hoc loco recitato, nō modo non prolixè nimis, & copioſè citatum à P. Dechamps Iſambertum fuiſſe, ſed multa etiam omiſſa ex eodem, & relicta.

Pergamus porrò, ſubjecit Abbas: videamus quid ſentiat idem Doctor de cæteris, quæ doctrinæ Probabilitatum appendices quædam, & conſecutiones ſunt. Extemplo articulum quintum legit, ubi quærit Iſambertus: *Utrum Doctor conſulenti poſſit reſpondere ſecundum ſententiam probabilem, relicta magis probabili, & quidem*

ſua.

ſua. Poſt explicatos hujus quæſtionis varios ſenſus, reſpondet: *Debet prudenter omnia conſiderare, perſonam, & omnes circumſtantias tam perſonæ, quam temporis; & tunc omnibus diligenter penſatis poteſt conſulere, imò aliquando expedit, & oportet conſulere id quod eſt tantum probabile, relicto probabiliori; quia &c.*

Inſpiciamus etiam, pergit Abbas, articulum octavum, & nonum. Inſcriptionem octavi hanc legit. *Utrum liceat agere contra propriam opinionem ſequendo aliorum ſententiam. Senſus articuli eſt*, inquit Auctor titulum exponens; *an, quando ex duabus opinionibus probabilibus una mihi magis placet, & in eam magis inclinat animus meus, imò & aſſentitur, poſſim nihilominus in operando ſequi alteram probabilem ei oppoſitam, non deſerendo aſſenſum prioris meæ ſententiæ?* Tum ſubdit: *Pars affirmans, quam loco propoſitionis ponimus, eſt communis... Eam enim omnes ferè S. Thomæ interpretes admittunt, & facilè probatur ex dictis &c.*

Articuli noni titulus eſt hic. *Utrum aliquando homo teneatur operari ex probabili aliorum ſententia contra propriam ſuam ſententiam etiam probabilem.* Reſponſio hæc. *Dantur caſus aliqui, in quibus non tantùm licet agere contra propriam ſuam ſententiam, ſed etiam in quibus tenetur homo operari ex probabili aliorum ſententia contra propriam ſuam ſententiam etiã probabilem. Ita communiter Doctores.* Iſti porrò caſus ſunt: Sicubi Confeſſarius pœnitentem audiat verſantem in opinione probabili quidem, ſed quæ Confeſſarii ipſius opinioni contraria ſit: Si Præpoſitus præcipiat ſubdito quidpiam proba-

ba-

III. Dial. babiliter licitum, quod tamen ſubditus tale eſſe non judicet: tunc, ſi audimus Iſambertum, tenetur & Confeſſarius pœnitentis, & ſubditus Præpoſiti ſententiam ſequi.

Advette porrò, adjunxit Abbas, S. Antoninum ab Iſamberto, ut ſuffragatorem ſuæ ſententiæ citari, qui hac tantùm circumſcriptione illam reſtringit: nempè, ſi Confeſſarius ſit Paſtor pœnitentis, debere tunc hujus opinioni probabili accommodare ſeſe, eique abſolutionem impertiri: ſi autem Paſtor non ſit, poſſe non abſolvere.

Duriùs illud paulò, inquit Eudoxus: attamen S. Antonini auctoritas, & argumenta quibus ſententiam ſuam Iſambertus firmat, hoc ſaltem mihi perſuadent, eſſe opinione difficilius de iſtis rebus planè, ac præciſe ſtatuere. Cæterùm, adjecit, ſi Paſchali veniſſet in mentem, Iſambertum Sorbonæ totius nomine loquentem in ſuis ad Provincialem Litteris inducere, eique dare partes, & locum illius Jeſuitæ, viri minimè mali, quem Societatis nomine fabulantem facit, eandem Iſambertus perſonam agere commode potuiſſet. Imò eandem imponere perſonam, æque jocularem, & ridiculam, ipſi Divo Thomæ Paſchalis potuiſſet, excepit Abbas. Proponenda tantùm fuiſſent, ac certo ordine collocāda quędam Sancti Doctoris placita, ut in doctrina Jeſuitarum factitavit, omiſſis rationibus, circumſcriptionibus, explicationibus idoneis, & cautionibus, quæ neceſſario ſunt adhibendæ, ut ea, quæ docentur, in uſum, & opus conferri jure poſſint. Amplius dico; ſi quis impius, ac nebulo unum in acervum colligere aggrederetur pro-

po-

poſitiones minus veras, quæcumque ſanctis Patribus exciderunt; ſi eorum locutionibus nonnullis deteriorem, quem haud ſemper apertè reſpuunt, ſenſum ſubjiceret, acciſis aliquot verbis, aliis adjectis, & inſertis; opus longè majoris, quàm Provinciales, molis componeret, cui facere titulum hujuſmodi, *Patrum Dogmata de moribus, ac Religione*, perinde poſſet, ac libro cuidam inſcriptio hæc nuper eſt indita, *Moralis Jeſuitarum Theologia*: cujus libri mera excerpta, Provinciales Litteræ ſunt, auctiora illa quidem, & ornatiora; itemque alteri libro longè uberiori, qui poſteà emiſſus fuit hoc nomine, *Moralis Jeſuitarum Doctrina*: quique in media, ante urbanam Lutetiæ Baſilicam, platea, in ignem eſt conjectus anno 1670. de ſententia, & auctoritate plurimorum Sacræ Theologiæ Pariſienſis Doctorum, ut famoſus libellus, mendaciis refertus, calumniis, auctorum locis falsò citatis, hæreſibus &c. Opus, ut ajebant, elucubratum à Doctore Perralto fratre illius Perralti veſtri, qui *Comparationem veterum Scriptorum, & recentiorum edidit*. III. DIAL.

Minimè jam hunc miror, ait Cleander, ſi tam ſplendidus, tam effuſus Provincialium buccinator eſt: utrumque fratrem idem ſpiritus afflabat. Ad rem, inquit Abbas, redeamus. Non id jam agitur, rectè an ſecus Iſambertus docuerit. Hoc viri probitas, & eruditio exorare à nobis debet, ut ſaltem judicium noſtrum inhibeamus, neque in illum quidquam acerbius indicta cauſa pronunciemus. Id agitur, id conſtat, quod oculis ipſi cernitis, nimirùm Sorbonam, non minori tunc eruditionis fama, & Religionis Catholicæ

ſtu-

III. DIAL. ſtudio, quam nunc florentem non cohorruiſſe, non reclamaſſe, cum hæc in ejus Scholis doctrina traderetur, quæ modo in Jeſuitarum libris execranda, & deteſtabilis eſſe prædicatur. Sed ſinite me pauliſper, ut quos è Duvallio, & Gamachio poſtulatis locos, exquiram. Jam illos vobis inventos dabo.

Monſieur de Gamache.

In eum ipſum quem volebam Gamachii locum, ſubjecit Cleander, incidi, pagina 155. non tertia, ut à Typographo P. Dechamps perperam eſt editum.

X.

Gamachius Doctor Sorbonicus quid ſētiat de Probabilitate Opinionum.

Nos tantum ponemus aliquot aſſertiones. Prima eſt: non tenemur in foro conſcientiæ ſequi probabiliorem partem, ſed ſatis eſt abſolutè ſi ſequamur probabilem, quæ peritis, & doctis placeat; donec Eccleſia contrarium ſtatuerit, aut prima illa opinio è Scholis Theologorum omninò exploſa fuerit. Navarrus... Medina... In foro tamen exteriori cavendum ſcandalum infirmorum, & habenda ratio conſuetudinis.

Quos hic infirmos dici cenſes? inquit Eudoxus: Janſeniſtas fortaſſe, quos hæc doctrina tam graviter offendit. Atat periculum multo majus eſt, excepit Abbas, ne in crimen incurrant ſcandali Phariſaici, quod ſcandalo infirmorum opponunt Theologi. Ut tu ſemper iſtis infenſus es! ait Cleander: ſine me, quæſo, ut quem incepi locum abſolvam; reſtant perpauca:

Secunda Propoſitio. Sacerdos, ſivè proprius, ſivè delegatus, poteſt contra ſuam ipſius opinionem abſolvere pœnitentes, quos videt eſſe in oppoſita ſententia, licet minus certa, ac tuta; dummodò ea ſit probabilis, habeatq; aliquot Auctores Catholicos, ac peritos. Imò non ſolùm poteſt, ſed etiã debet.

Sa-

Satis ſuperque eſt, inquit Eudoxus. Age, Duvallium audiamus, num iſtis ſuccinat. En locum in Tractatu de actibus humanis quæſtione 4. articulo 12. pagina 115. paragrapho, cujus inſcriptio hæc eſt: *Quid agendum ſit in conſcientia opinativa*. Eaſdem uſurpat fermè voces, atque Gamachius. III. DIAL. XI. *Duvallii, & Baillii teſtimonia.*

Secunda Concluſio. Non tenemur in foro conſcientiæ ſequi probabiliorem partem; ſed ſatis eſt ſi abſolutè ſequamur probabilem, quæ peritis & doctis placeat, licet quibuſdam ſimiliter doctis diſpliceat: quod tamen ſub hac reſtrictione intelligendum eſt, donec ſcilicet Eccleſia contrarium non ſtatuerit, aut prima illa opinio è Scholis exploſa non fuerit. Ita Medina, & Navarrus in Caput Si quis. de Pœnit. *ubi expreſsè ait, nos non ſemper teneri tutiorem opinionem ſequi, ſed ſatis eſſe ſequi tutam.*

Interim autem dum Eudoxus, & Cleander cętera, quæ ibi traduntur à Duvallio perlegebant, obtulit ſe Abbati liber Ludovici Baillii *de triplici examine*. Et hunc etiam, inquit, eos reſpiciens, Doctorem Pariſienſem conſulamus. Baillius eſt, olim Eccleſiæ Pariſienſis Propœnitentiarius, quod ille munus magna cum dignitatis, & doctrinæ exiſtimatione geſſit, ſic, ut eſſet oraculum totius Civitatis. Hæc ille ſcribit. *Quamvis multi univerſaliter doceant ſecuritatem ſententiæ minus probabilis; limitanda tamen videtur hæc doctrina in materia præceptorum, & extra materiam Sacramentorum illorum, quæ ſunt neceſſaria, & inſtituta à Deo cum ſuis omnibus partibus neceſſariis, quæ, ſi deficiant, nihil efficiunt ex opere operato, quantumvis bona fide, &*

III. Dial. *cum opinione probabili ſuſcipiantur*. Habentur hæc verba in hoc meo editionis quintæ libro pag. 47. *de Examine pœnitentium*. Quid ſibi porrò velit, intelligis. Nempè contendit, cum de re Sacramentorum agitur, nefas eſſe ob peculiares quaſdam cauſas, opinionem ſequi minùs probabilem; at fas eſſe in iis, quæ pertinent ad præcepta, cùmque de re aliqua, licita ſit, nec ne, quæritur.

Sed operæ pretium eſt, quid ſuperiori pagella dicat, animadvertere. Ibi, ut virum prudentem decet, graviter admodum, & cautè diſſerit. Cum enim hinc quidem videat fieri poſſe, ut doctrinam illam aliqui pravum in ſenſum accipiant, eaque abutantur, dum opinioni attingunt probabilitatem, quæ nulla ſit; inde autem pro certo habeat fas eſſe opinionem probabilem amplecti, quæ verè ſit probabilis, hunc in modum loquitur. *Quare nondum ſatis mihi videtur pro rei gravitate, ac momento diſcuſſa doctrina, quæ ferè invaluit, de probabilitate opinionum; cuperemque doctiores hanc ſibi provinciam aſſumere, ut nodos illius omnes diſſolverent. Non tamen propterea exiſtimo illum viam tutam non ſequi, qui regitur opinione probabili, etiamſi forſitan benignior ſit: quia via tuta eſt qua peccatum vitatur, ut verè vitatur opinione quacunque probabili, vel etiam minus probabili, ſi tamen probabilis ſit. Neque etiam arbitror illum non excuſatum iri apud Deum, qui ſequitur opinionem probabilem, cum illam ſequendo ne quidem venialiter peccetur*. Audin?

Audio enimvero, ait Cleander, ſimulque hinc efficio Paſchalem, & eos, qui materiam illi, quã po-

poliret ſcribendo, ſuggeſſerunt,Jeſuitarum dũtaxat Scholas frequentaſſe, nec alios quàm Jeſuitarum Thelogos lectitaſſe. Neceſsè itidem eſt,ut Arnaldus Provinciales Litteras, cum ederentur, non viderit. Qui enim ſineret Jeſuitas cum ignominiæ nota perhiberi architectos doctrinæ,quam in Sorbonæ Scholis tradi ab iis qui, ſe vivo,ac vidente,tum docebant,Profeſſoribus, cerneret? Quod ſi poſtea nihilominus eas commendare Litteras, iiſque auctoritatem in vulgus, & famam conciliare non deſtitit, gravibus profecto,quæ nos fugiunt,cauſis impulſum ad id fuiſſe neceſſe eſt. Viri excellentes,& à vulgo ſemoti, magnorum adminiſtri nogotiorum, partium duces, quarum fama ipſis commiſſa, ſuas quaſdam habere poſſunt conſcientiæ regulas, quas uſurpare cæteris fas non ſit. III. Dial.

XII. *Paſchalis, Arnaldi &c. bona fides.*

Age,age,inquit Abbas, mecum candidè,& ſine circuitione dicito,id quod hæc facta tam perſpicua docent, Paſchalem, Arnaldum, aliosque partium iſtarum anteſignanos,qui ea in re aliiſque de genere hoc permultis delinquere per ignorantiam nequeunt, belliſſimos eſſe planos, hiſtriones certiſſimos, & nequiſſimos ſimulatores, qui male credulam plebem inani larva ludant. Dic illos furere cæca in adverſarios invidia,& omnem movere lapidem,ut eorum exiſtimationi, ac famæ ſempiternas turpitudinis maculas inurant. Parumne res ipſa loquitur? Quid opus circuitione,& ambagibus,quaſi quid ſentias non viderem?

Oh! ſilere prudentem interdum decet, inquit Cleander. Eudoxum vide; præ illo verboſus ſum.

III. Dial. Male vero ſit huic Abbati, ait ſubindignans Eudoxus; ita mihi rationes omnes conturbavit. Veneram alacer,& ad jocandum expeditus. Probabilitas Opinionum, Jeſuitarum indulgentia, & facilitas, magna mihi viſa erat ridendi ſeges, & cum amico garriendi. Nunc iſte quantam mihi religionem injecit, ac metum ne me hactenus temerarii judicii culpa ſexcenties implicuerim!

Atqui iſtos tibi ſcrupulos augebo,inquit Abbas: reſtant alia,quæ audias,longè graviora.Sed antequam tibi Thomiſtas, Scotiſtas, & cæteros ferè Theologos cum Sorbonicis Magiſtris idem ſenſiſſe, atque iſtos ſimùl omnes doctrinæ morum corruptores dici, tamque præclaro elogio haud ſane minus quam Jeſuitas ornari poſſe demonſtrem; libet exhibere tibi inſignem Wendrokii locum,in ejuſdem ad Provinciales Notis, quas non te fugit ab ipſo Paſchale perlectas, emendatas, & approbatas fuiſſe. Cedo mihi Wendrokium.

Id Jeſuitæ, tanquam iniquiſſimum, queſti erant,perrexit Abbas, quod nempè ſibi unis imponeretur onus,& crimen ſolutæ,ac depravatæ, verè an ſecus,Theologiæ;cum tamen in doctrina morum aliud nihil, quàm cæteri communiter, docerent; cùmque, utpotè omnium noviſſimi, aliorum veſtigia perſecuti tantùm eſſent. His querelis Wendrokius reponit locum communem bene longum, idque graviter pronunciat: *Nihil ad vitium excuſandum facit delicti ſocios habere*. Nec habuit neceſſe, inquit poſt paulò, *Montaltius libros ineptos undique conquirere, & ſcrutari,ut illud cognoſceret, an ſoli*

Je-

Jeſuitæ flagitioſi fuerint. Sic ille Jeſuitas appellat, comiter, ut vides, & urbanè. Subdit poſtea: *Etiamſi Jeſuitæ hinc inde corruptelas varias ex quibuſdam aliis arripuerint, tamen illarum auctores merito dicuntur.* Quid ita? Quia *latebant hæc dogmata in Bibliothecarum angulis; paucis nota paucis nocebant. At ipſa Jeſuitæ ſuper tecta prædicarunt; in Aulas Regum, in familias privatorum, in Curias Magiſtratuum invexerunt.* III. Dial.

Hem tibi, inquit Abbas, tot Theologorum ſcripta, tot eruditæ commentationes, ineptos inter libros recenſentur! Doctores Sorbonici, ac Profeſſores nullius ſunt auctoritatis, ac nominis: Eorum Schola Theologica, præ Jeſuitica, pagus eſt cum Lutetia comparatus: Quicquid ab clariſſimis ipſorum Doctoribus, viva voce, libris editis, ſcriptum, dictum, literis, ac monumentis conſignatum eſt, *paucis notum, paucis nocet*, paucis prodeſt.

Mittamus iſta, quæſo, interpellat Eudoxus: adeò inepta prorsùs, & abſurda ſunt.

Nec plura in eam rem Abbas, lætus, quod veritatem, & æquitatem hoc primo conflictu tam ſtrenuè propugnaſſet adverſus calumniam, & pertinaciam. Nam Eudoxus, cæteroqui ſua ſponte æqui, ac recti amans, pertinacius adhuc diſſentiebat, ac multo etiam magis quàm Cleander, qui Theologorum in ſcriptis hoſpes non erat. Is adeò, cum haud pœnitendum ad inſtitutam diſceptationem fructum ex Abbatis animadverſionibus capi poſſe cerneret, utendum opportunitate illa cenſuit. Quocirca hominem compellans perhumaniter: Quin tu verò per-

III. Dial. gis? inquit: tam belle progreſſus hic ſubito interſiſtis? Age, ſi quid habes in eam rem præterea, niſi moleſtum eſt, exprome.

Tum ille: Nihil eſt, æquè quod faciam libens. En igitur alterum, quod à Paſchale, & ejus amicis factum iniquiſſimè, ac fallaciſſimè aſſero, quodque niſi verum eſſe planiſſimè demonſtro, quin mendax, ac veterator, item ut illi ipſi, habear, non recuſo. Accipite: ajo, larvam quandam iſtius probabilis, quam vocant, Opinionis, & inane ſimulacrum eſſe ab iis confictũ, ut haberent, quem nullo negotio vincerent, hoſtem; ac portentoſum, ſpuriumque Jeſuitis fœtum, nunquam ex ipſis natum, ſupponerent.

Cedo enim quas opiniones Paſchalis oppugnet? Nempè illas quarum ope, ſi illum audimus, *vel unus Doctor omnium conſcientias ſusdeque vertet, & quo volet inflectet; idque ſemper impune, ac citra noxam: Idem nova morum præcepta condet:* Chriſtianus verò quilibet præſcriptas à Scriptura, Conciliis, Patribus regulas, & ſanctiones impune contemnet; infidelis, & hæreticus tutò in falſis Religionibus permanebũt.

Epiſtola 5. 6.

VVendrok. in Notis ad Epiſt. 5.

XIII. *Doctrina Jeſuitarum de Probabilitate depravata, & male prepoſita.*

Cohorreſcimus, & merito quidem, cum hæc audimus monſtra; & fontem, unde hæc labes Chriſtianæ rei tam peſtifera fluxit, execramur. Sed quoſnam iſtis petunt Paſchalis, & ejus interpres? quibuſcum adverſariis ſuſceptum ſibi certamen eſſe volunt? Nàm iſtas quidem duas, ut opinio ſit probabilis, ac talis à Theologo haberi poſſit, conditiones generatim, ac leges Jeſuitæ ſtatuunt: Primam, ut Fidei dogmati non repugnet, ut universè nihil habeat Eccleſiæ placitis adverſum, ac propoſitionibus, quarum veri-

ſatem aut eadem Eccleſia, aut evidens ratio quę- III. Dial.
libet aſtruit: Alteram, ut idoneis rationibus nitatur, neque à communi, & uſitato Doctorum sēſu, ob levia quædam argumenta diſcedatur. His profecto limitibus valdè circumſcribitur Theologi moralis licentia, qui *nova morum præcepta velit condere*. Poteſt ne, qui has regulas ſequatur, qui hanc Probabilis Opinionis definitionem à Jeſuitis poſitam retineat; num poteſt, inquam, ab effatis, placitiſque Scripturæ, Conciliorum, Patrum, impunè diſcedere? Poteſt ne hæreticus, aut infidelis ſuperſtitionem impiam, erroremque tutò retinere? Num Eccleſiæ calculo probata, & ſancita veritas cum ea pugnat, quam Sacræ nobis Literæ, Canones Conciliorum, monumenta Patrum tradunt? aut hanc reſpuere quiſquam poteſt, qui veneretur illam ac teneat?

Pergant enimvero dicere adverſarii Jeſuitarum, illos ab iſtis regulis diſceſſiſſe, definitionibus à ſe poſitis non ſtetiſſe: doceant hoc, inquā, ſed planè, & dilucide, non decurtatis, aut falsò prolatis eorum ſcriptis, non ſimul aſſutis librorum, & locorum laciniis, ac fruſtis, quæ inter ſe juncta faciem novam induunt, aliudque prorſus videntur ſignificare, atque illud quod, ſuo ſingula ſi legantur loco, revera ſignificant. Id ſi planum faciunt, do manus; hoſtis Jeſuitarum profeſſus, capitaliſque ſum. At ne mihi quiſpiam blaterator dictitet principia Jeſuitarum portenta eſſe immania, unde alia itidem pullulent mōſtra, in publicæ rei, & Chriſtianæ perniciem certiſſimam ac ruinam: ne pueriliter nugetur cum bono Jeſuita, qualem in quinta, & ſexta Epiſtola Paſchalis vir longè optimus naſo ſuſpenſum

adunco per omnes ineptias circumducit, tum è ridiculo ſermone concluſiones abſurdas, & falſas æquè, ac impias eliciat. Ne hic quidem Abbati non aſſentiri potuit Eudoxus; petiit ab eo tamen probari ſibi, quæ de Opinionis Probabilis definitione attulerat. Refragatur, inquit, Wendrokius, & contra vehementer pugnat; ac perpaucos vulgò invenias, quibus perſuaſum ſit hanc definitionem iſtis limitibus circumſcriptam, iſtis conditionibus temperatam, Jeſuitarum eſſe.

Nempè, inquit Abbas, quia plerique Litteras Provinciales dumtaxat, & earum interpretem lectitant; quia multis non libet, pluribus non licet adire Jeſuitarum libros: quia Wendrokium ignorant, dum litigat de iſta definitione, neque ſincere, neque cordate agere; quod faxo jam ut liquidò perſpicias. Præſtò ſunt apud me domi in Muſæo meo celeberrimorũ Societatis Theologorum de hoc argumento loci à me excerpti: date mihi hanc veniam eos ut requiram: excurro.

Digreſſo Abbate, cui domus erat in vicinia, cœperunt Eudoxus, & Cleander multa ſecum ipſi reputare. Ac prior Eudoxus: Quamvis, inquit, deliberatum nobis erat, nihil, quod opus ad veritatem indagandam foret, omittere; haud parum nobis tamen fuiſſet negotii, mea quidem ſententia, niſi ſuppetias adveniſſet opportunè Abbas eruditus. Ita omnia Paſchalis, & Wendrokius permiſcuerũt; ita res ipſæ tenebris obſitæ ſunt; ita doctrina morum illa, quæ ſe nimia ſeveritate commendat, blanditur ingeniis hominum, & ſpeciem veritatis belle aſſimulat: cõ-

XIV. *Quid profuerit initio Jeſuitarum adverſariis. Eorum artes.*

tra

ſtra autem germana, & Chriſtiana morum diſci- III. DIAL.
plina nonnunquam abſterret intuentes prima fronte,& ejus effata quædam vix placent, ac ſapiunt,ſi leviter,ac perfunctoriè deguſtentur. Viderunt hoc iſti Portus-Regii ſatellites Paſchalis, & Wendrokius; dumque placita utriuſque moralis doctrinæ,liberioris,ac rigidioris,opponunt aliis alia,indidem non parum in ſuam rem profecerunt. Huc accedit, quod ita confidenter, & affirmate loquuntur, ut dubitandi pene facultatem eripiant: cum vero hominibus permultis attulerunt conſuetudinem more ſuo loquendi,ſic,ut quæ ab illis aſſeverantur,licet paradoxa penitùs, ac minimam ſpeciem veritatis præ ſe ferentia, publica ferè vox & ſententia eſſe videantur.

Neque vero ſolùm,addidit Cleander,difficultate materiæ per ſe abſtruſæ,ac reconditę,& vario quaſi ancipitis doctrinæ vultu abuſi ſunt ad fucum faciendum,& cauſam contra Jeſuitas ſuffragiis vulgi vincendam; adjuverunt ipſi quoque Jeſuitæ, dum editis contra ſe ſcriptis oppoſuere ſcripta, vera illa quidem,& ſolida,ſed ſicca,& jejuna,lepore quodam venuſtatis, & ſucco deſtituta: de illis loquor, quæ principio ſunt ab iis edita. Superi, quantùm intereſt inter unam aliquam Paſchalis Epiſtolam, & eam, quæ hoc titulo prodiit: *Reſponſio prima adverſus Litteras Janſeniſtarum?* Hinc ille ſcilicet Jeſuitas præ ſe deſpiciens triumphare cœpit, perindè quaſi ſibi res non eſſet cum hoſtibus ad pugnam accinctis, ſed cum disjectis, palantibuſque copiis,quas fugientes ageret, pelleret, obtereret.

Video,inquit Eudoxus,quàm id Portu-Regiis pro-

III. Dial. proſuerit, obſuerit Jeſuitis. At, quæſo, nemone iſtis Scriptor unus erat, qui rem Societatis, famamque fulciret?

De P. le Moyne. Non ignobilem inter Scriptores locum adhuc obtinebat Pater Moynius, retulit Cleander; nec video cur illum Paſchali nõ objecerint, hominem ingenio liberali, & ad excogitandum prompto, in ſcribendo peramęnum, ac vividum, nec nullo inter eos numero, qui exculti bonis artibus, & humanitate perpoliti habebantur. Libellus Apologeticus ab eo multis ante annis editus contra librum, cui titulus erat præfixus *Theologia moralis Jeſuitarum*, non minorem famam eſt adeptus, quàm ejuſdem *Strigilis Pegaſi Janſeniani*:

Non ſatis idoneum fortaſſe Patres Societatis illum cenſuerunt, excepit Eudoxus, qui Paſchalis æmulari ſtylum leniter, & ſponte profluentem, ac ſimul nativo ſale ſparſum, poſſet. Hoc enim P. Moynius peccat, quòd ejus dictio parùm ingenua ſit, ac nativa, quòd ornare omnia, & expingere ſatagat, quod nihil non ingenioſè diceremet, nihil apertè, ac ſimpliciter eloquatur. Quid, ſi diffidens ipſemet ſibi, conferre ſigna, cùm novo adverſario, & in campum deſcendere non eſt auſus? Ut ut eſt, non jam iſta rectè, ac politè ſcribentium penuria laboratur apud Jeſuitas: profuit illis ſemel vinci: decem, aut undecim poſt annis prodiit Epiſtola ad virum in Aula Principem....

Lettre a un Seigneur de la Cour.

A quo fuerit conſcripta neminem fugit, inquit Cleander. Is enimvero Paſchali jam tum opponendus erat: jocatus fuiſſet bellè, Scriptor elegans & urbanus, nec iracundè rem, atque atro-

atrociter egiſſet, quod Jeſuitis tum accidit. Simillimo congreſſus ſtylo foret:compoſitæ,comparatæque cum reſponſis fuiſſent Litteræ, quæ tunc adeò tollebantur, ac præſtabant, ut quod à Jeſuitis exibat, jaceret penitus, vixque dignum luce putaretur. Novem ab hinc, vel decem annos & ſe tuentur, & oppugnāt adverſarios acriter, ac ſtrenuè: atque ut omittam *Defenſionem recentium Chriſtianorum, & Evangelii apud Sinas Preconum*,quæ Janſenianæ factioni gravem plagam necdum obductam impoſuit,meminiſſe potes, quemadmodum accepti fuerint, quibus hominum ſtudiis probati quatuor admodum, aut quinque libelluli, qui pro Jeſuitis in Philoſophici peccati cauſa prodierunt, ac meritò ſane laudati ſunt. Arnaldum enim petunt, & ejus amicos,qua maximè parte nudum,& patens vulneri latus præbent: neque commiſſa ſemel pugna abſiſtunt, mittuntve hoſtes, quin victos penitus illos,& profligatos habeant. Siſtunt illos, ſi divertuntur,ac declinant quopiam; eoſdem ad certa quædam capita revocant;ad debitam verbi gratia, & negatam hactenus tamen legitimæ poteſtati obedientiam: ad Auctorum locos inſignes,quos depravatos improbè, atque corruptos ita ipſis demonſtrant,ut mutire contra, vel infi-cias ire nequeant. Hæc omnia iſtos urunt, ac male habent, quippè qui reſiſtendi neceſſitatem ſibi allatam eſſe doleant, & quibus multo faciliores laceſſendi, provocandique partes erant. Sed quoniam à te injecta mentio fuit Jeſuitarum, qui tentare aleam ſcribendi contra Paſchalem auſi ſunt, reſcire velim de P. Annato quid cenſeas, à quo exaratus liber eſt hoc titulo,

III. Dial.

Bo-

III. DIAL. *Bona Janſeniſtarum fides*, & ad quem decimaſeptima & duodevigeſima Provincialis ſunt inſcriptæ?

Mea quidem ſententia, reponit Cleander, Annatus excellenti vir ingenio fuit. Nihil à Jeſuitis commodius & luculentius ſcriptum, quàm quod ab eo litteris mandatum eſt de iſtis, quæ tum calebant, contentionibus & controverſiis. Erat in optimo illo viro (talem quippe novi; modeſtiæ ſpecimen diceres & comitatis) facultas non vulgaris ad ſcribendum etiam vernaculè, ſi patrium ſermonem diligentius excolere ſtuduiſſet: Emicant identidem in ejus libris quædam ſubtiliter cogitata, prompta feſtivè, acriter dicta & vividè, nihil ut alibi viderim acutius.

Aſſentior tibi, inquit Eudoxus: atque ut nihil dicam de eximia viri virtute, quam à contrariæ factionis aſſeclis laudatam audivi, ingenium quidem certè in eo comperi exactum & accuratum, dicendi verò genus acre, delicatum, non abhorrens à jocis & ſalibus; quod in Theologo, ut vocant, Scholaſtico mirari ſanè licet.

Hæc inter ſe familiariter ſic & amice Cleander & Eudoxus agitabant, cum domo reverſus Abbas è capſula quadam ſua depromſit commentatiolum, quo rem a ſe propoſitam demonſtraret; collectos in unum videlicet locos variorum è Societate Theologorum de Opinione probabili, atque inprimis eorum quos Paſchalis tam contumelioſè in ſuis litteris appellat.

XV. *Laymāni ſententia de Opinione Probabili.* Primus occurrit opportune mihi Laymannus, inquit Abbas, quem in ſuis ad quintam Provincialem notis citat Wendrokius, ut oſtendat fu-

futilem eſſe querelam Jeſuitarum, doctrinam ſuam depravari, ac perperam exponi, ut illi ſcilicet confletur invidia, quiritantium. Non feret opinor gravatè, ſi quem ipſe teſtem dat, accipimus. Sic igitur Laymannus loquitur. III. DIAL. Tract.1.c.5. §.2.n.6.

Opinio probabilis definiri ſic vulgo poteſt: *Quæ certitudinem non habens, tamen vel gravi auctoritate, vel non modici momenti ratione nititur. Auctoritas gravis hoc loco cenſeri debet, quæ eſt ſaltem unius viri docti & probi.*

Hæc tantum è Laymanno Wendrokius refert, ut probet nihil eſſe cur Jeſuitæ querantur ex ipſorum principiis hæc deducta eſſe, nimirum *doctorem unum poſſe conſcientias ad arbitrium ſuſdeque vertere, & nova morum præcepta condere; poſſe Chriſtianum his nixum principiis decreta Scripturæ, Conciliorum, Patrum impune contemnere.*

Hic interfatus Cleander: Ponamus, inquit, nihil à Laymanno aliud ſcriptum eſſe; nihilominus abſurda hæc Wendrokii eſſet oratio. Liquet enim Doctorem iſtum, quem Laymannus doctum ac probum vocat, ab Eccleſiæ & Patrum decretis non facile diſceſſurum: in quibus rudem ac peregrinum illum non eſſe credibile eſt, ut pote doctum; nec adductum iri, ut ea depravet corrumpatque, ut pote probum. Ac ſi de re, quæ in dubium venit, ſtatuere per me ipſe non poſſum, facere prudenter videor, ſi ejus ſententia ſto, quem probum eſſe peritumque judicaverim.

Cum Abbas: Hoc ipſum Laymannus præclare animadvertit; & animadvertere Wendrokius, dum hæc ejuſdem verba legeret, debuerat.

Qui

III. DIAL. *Qui tamen* (Doctor videlicet auctorque idoneus Opinionis Probabilis) *talem doctrinam non inconſideratè ac temerè, ſed poſt perſpecta rationum pondera, quæ in oppoſitum afferri poſſunt, amplexus eſt: quod quidem ab ipſo factum fuiſſe alii plerumque præſumere poſſunt, præſertim qui indocti ſunt.*

Mane pauliſper, ait Eudoxus: depromam tibi ex iſto Muſæi mei loculamento Caſus conſcientiæ à Sanctabovio editos; qui, niſi me fallit animus, disertè docet nihil eſſe quod quiſquam dubitet in ejuſmodi Doctoris ſententia decretoque acquieſcere, niſi ſi qua peculiaris ratio ſuppetat cur aliter videatur eſſe faciendum. En tibi Tom. 1. pag. 517. caſu. 169. legas licet. Quæritur, *an citra ſalutis periculum liceat ſtare ſententia hominis qui vulgo doctus habeatur & pius?* Reſpondet, *Fas eſſe citra peccati periculum amplecti ſententias hominis qui vulgò doctorum & piorum in numero habeatur: niſi ſubſit aliqua nominatim cauſa, cur ejus deciſiones in dubium & ſuſpicionem veniant.* Locum notabo, addidit Eudoxus; quem, ubi res feret, ipſi Nicolio commonſtrem.

Monſieur de Sainte-Beuve.

Atenim, pergit Abbas, non hic hæret Laymannus. In eorum gratiam qui de Theologorum moralium decretis cognoſcere ipſi atque exiſtimare poſſunt, hæc ſubdit: *Ea verò ſententia probabilis cenſeri alteri non debet, quam unus pluresve Doctores contra communem invenerunt; alii verò poſtea examinantes communi calculo tanquam improbabilem ac ſingularem rejecerunt, adductis rationibus vel principum decretis, ad quæ priores illi vel non attenderunt,*

vel

vel ſolidè reſpondere nequiverunt. Videri poteſt III. Dial.
S.Thomas, Sylveſter, Navarrus.

Secundo dixi probabilem ſententiam eſſe, quam non modici momenti ratio aliqua confirmat, veritatique conſonam perſuadet: quod intelligi debet de viro docto & rerum perito, qui fundamenta contrariæ ſententiæ, licet alioquin communis, perſpexerit ac diſſolverit; ſicuti docet Vaſquez, Sanchez, Azor. Id tamen limitandum arbitror, niſi ſingularem viri docti ſententiam alii poſtea examinantes, tanquàm improbabilem & erroneam damnent.

Omnino, inquit Eudoxus, nihil dici potuit ſapientius, nihil certis juſtiſque limitibus adſtrictum accuratiùs. Neque jam video, his conditionibus ſervatis, quid inſit in hac propoſitione periculi: *Poſſe opinionem fieri probabilem gravis Doctoris auctoritate.*

Mane, dum cognoſcas cætera, inquit Abbas. Antequàm Laymannus iſtis veluti cancellis hanc materiam includeret, quæ hoc habet cum reliquis morum præceptis commune, ut abutentium errori vel improbitati opportuna ſit, nec minus imprudentium inſcitiæ, quam calumniæ malevolorum pateat, propter ſexcentas admodum ſubtiles & lubricas circumſtantias, quibus ſingulis niſi animum advertas diligenter, ſi unam prætermittas, vel adjicias, ſatis ſuperque eſt, ut omnis hæc doctrina in odium & invidiam adducatur. Laymannus, inquam, principio ejuſdem paginæ hoc poſuerat: *Caterùm cui una pars quaſtionis per rationem evidens, vel per fidem certa apparet, ei pars oppoſita ſivè contradicens, nullo modo probabilis videri poteſt, ſicut notavit Valentia.* Hic

Hic Valentia Societatis itidem Theologus eſt, ſubjecit Abbas: & amicum intuens, Quid hæc videntur? inquit: utrum cenſes periculum eſſe, ne opinio probabilis, quæ auctoribus Jeſuitis definit eſſe probabilis, fitque improbabilis, ſtatim atque Fidei decretis apparet contraria; ne, inquam, ejuſmodi opinio ſanctiſſimas morum leges a Sacra Scriptura, Patribus & Eccleſia traditas convellat? an hæc demum principia Jeſuitarum ac definitiones congruunt cum iis definitionibus ac principiis, unde tam multa tam belle Paſchalis deducit? Quid ſibi voluit infelix Wendrokius, cum Laymannum velut ſolutioris in hoc genere doctrinæ exemplum & ſpecimen attulit; cum eum produxit teſtem, ex quo intelligeretur Jeſuitas injuriâ conqueri, qui dicerent ſuas opiniones neque rectè neque bona fide a Paſchale proferri? vel in duobus illis, quos e Laymanno recitat, verſiculis, licet detruncatis, & a reliqua oratione divulſis, affatim eſt unde hic Theologus omni culpæ ſuſpicione liberetur, unde refellantur omnes ridiculæ concluſiones, quæ ex ejus doctrina perperam propoſita mendosè derivantur. Abbate paulùm interquieſcente, Eudoxus & Cleander notam Wendrokii perlegerunt, ac majorem in modum obſtupuere, iſtius Scriptoris confidentia & mala fide perculſi.

XVI. *Suarez de Opinione Probabili quid ſentiat: itemque Azor, Filliucius &c.*

Non vos tandiu tenebo citandis, qui reſtant, locis, inquit Abbas; ſunt enim breviores. Continuo locum Suaris protulit, ubi duas ille conditiones requirit ut opinio ſit probabilis. Primam, Ut *non repugnet auctoritatibus ab Eccleſia receptis, aut evidenti rationi: neque etiam teme-*

re

re contradicat communi & recepta doctrina Doctorum. Alteram, *ut ſolido nitatur fundamento.* III. DIAL. Tract. 3. in 1. 2. diſp. 12. ſec. 5.

Adjunxit alium Jeſuitæ Theologi locum. En vobis, inquit, Azorius: audite, amabo. *De Opinionibus deligendis poſſumus diſputare dupliciter: nimirùm aut in foro exteriori conſcientia, aut in foro interiori. Primùm expediam, quanam opinio ſit in foro exteriore amplectenda.*

Prima praceptio. Quotieſcunque ſententia aut definitio Fidei verbis apertis manifeſta eſt; tunc, quicquid Doctores alioqui graviſſimi tradiderint, opinio, qua hujuſmodi ſententia, vel definitione Fidei inniti aut fulciri dicitur, aut qua ei maximè accedit, eſt omnino tanquam certa & vera, quorumcumque Doctorum ſententia poſthabita, tenenda.

Planum hoc quidem & præciſè dictum, retulit Eudoxus. Hujus regulæ beneficio Decreta Fidei, & Evangelica de moribus præcepta in tuto ſunt. Sed obſerva Jeſuitam hunc, ut ipſe indicat locus, agere de Opinionum delectu *in foro exteriore*. At nunc inter nos maxime agitur de Opinionum delectu *in foro Conſcientia*.

Tum Abbas; quod quæris dabitur. Azorius poſt regulas complures de foro exteriore traditas, ſic ſcribit principio capitis 16. *Reſtat, ut nunc breviter explicemus, qua opinio ſit in foro conſcientia deligenda. Primo quaritur an regula ſeu praceptiones tradita à capite 9. uſque ad 13. ſint etiam in foro conſcientia obſervanda? Reſpondeo regulas priores tres, capite ſcilicet 9. 10. & 11. traditas, etiam in foro conſcientia eſſe ſervandas, quia in utroque foro locum & vim ha-*

 bent,

III. Dial. *bent, ut ex ipſis planè conſtat*. Quam proximè vobis recitavi regulam, ea prima eſt in capite nono. Age, Filliucium audiamus.

Nimirum unus ille eſt e viginti quatuor Senioribus, ait Cleander ſubridens.

Is ipſe, repoſuit Abbas; atque adeo unus ex iis, quos honoris, opinor, cauſa Paſchalis nominat, citatque, ad demonſtranda flagitia, quæ ex peſtifero Probabilitatis fonte fluxerunt. Atqui hæc ille ſcribit tractatu 1. de Decalogo cap. 4. num. 163. *Infertur ad opinionem probabilem requiri, ut communiter non reputetur continere errorem, nec eſſe abrogata per canonem aut decretum Superiorum*. Vultis Reginaldum? Azorium duntaxat exſcripſit.

Reginaldus lib. 13. cap. 2. num. 103.

Abunde eſt, inquit Eudoxus. Quid ſi autem egreſſi ſunt Jeſuitæ cancellos ac limites quos ſibi ipſi præſcripſerunt?

Hoc vero mox viderimus, adjecit Abbas, velut aliquantum ſuccenſens. Sed priuſquam huc imus, nonne hoc mihi concedes hodie, Paſchalem tuum, & ejus adjutorem Wendrokium, verba populo prorsùs dare, cum profitentur ac ſimulant explicare ſe Jeſuitarum doctrinam (ſi hæc Jeſuitarum doctrina potius, quàm omnium, qui ad illud tempus de moribus ſcripſerant, Theologorum Catholicorum, dicenda fuit) ejuſdem vero temperamenta omnia diſſimulant, modos & circumſcriptiones occultant, ut ex ea ſic deformata & conficta, concluſionum portenta quędam eliciant: cum affirmant audacter & conteſtantur, hanc a Jeſuitis labem in Chriſtianum Orbem eſſe invectam ope Probabilium Opinionum, quarum fines im-

immane quantum protulerint, ut nullus jam in Theologia morali ſit Evangelio Canonibuſque ſacris locus, quorum in ſedem recentioris Scholæ commenta fuerint ſubſtituta? III. Dial.

XVII. *Definitio Opinionis Probabilis apud Jeſuitas recepta.*

Opinionem Probabilem Jeſuitæ ſic universè definiunt: *Sententia eſt auctoritate gravi nixa, vel argumento non levi, contra quam nihil afferri poſſit, quo falſa eſſe demonſtretur*. Iiſdem nihilominus, perinde quaſi eſſent Ethnici, apud quos auctoritas Scripturæ & Conciliorum non cenſeretur in eo genere argumentorum eſſe, quæ certiſſimam fidem faciunt, exprobratur quòd alias penitus quàm Scripturæ, Conciliorum & Patrum regulas in ſua de moribus doctrina ſequantur, quod conſilia & effata, quibus conſcientias hominum regunt, ex argutiis duntaxat ſuorum Doctorum & arbitrio moderentur.

Ego vero, ita ille inſtitit ardentius, affirmare non verebor, atque adeo comprobabo, & certis exemplis evincam, hunc uſitatum eſſe in docendo ſcribendoque morem apud Jeſuitas Theologos (excipio nonnullos qui varia ex aliorum ſcriptis excerpta colligunt, aut eorum epitomen conficiunt, quibus aliud quidpiam eſt propoſitum quam ipſis auctoribus quos colligunt contrahuntque) ut ubicumque res ipſæ de quibus diſputatur, ſunt ejuſmodi, in quibus a Scriptura aut Conciliis aut Patribus peti poſſit agendi regula, ibi ſemper iſthæc præ aliis omnibus argumenta reſponſo Theologi ac deciſioni ſubjuncta cernantur. Ibi Sacræ paginæ teſtimonia, canones Conciliorum, Pontificum decreta, Civilis etiam juris ſcita, aut principem

inter probationes locum obtineant, ſi claræ ſint; aut, ſi ambigua, in diſceptationem vocentur. Aio nullos unquam extitiſſe Scriptores, qui è puriſſimis illis doctrinæ morum fontibus plura hauſerint, quàm primarios Jeſuitarum Theologos, Azorium dico, Suarem, Vaſquem, Laymannum, Leſſium, Thomam Sanchem... Mihi non creditis? Legantur ipſimet, aperiantur, proferantur: vel tacita librorum vox adverſariorum mendacia refutabit: evaneſcent ad veritatis lucem confictæ a Sycophantis præſtigiæ: calumniantium inepta loquacitas, quæ ipſis pro omni argumento eſt, deprehenſa & convicta turpiter obmuteſcet.

Places cum ſic iraſceris, ait Eudoxus non ſine riſu; neque me piget quod te commoverim: Jeſuitarum certè intereſt ſic tibi ſtomachum nonnunquam moveri. Quam acriter modo cauſam illorum egiſti! Hui! dixiſti pulcrè. Cæterùm mihi quoque perſuaſum eſt, eorum adverſarios in amplificandis rebus ac ſermone augendis modum non tenere, indulgere ſibi plus æquo Provincialium auctorem; ac bono illi Jeſuitæ, quem in his loquentem facit, nequaquam impoſitas fuiſſe a Societate partes mandatamque provinciam dicendi omnia, & concedendi, abſurda, ridicula, inſulſa, quæ illi Paſchalis affingit.

Tum Cleander; nondum, inquit, Abbati æquiſſimo & ſinceritatis amantiſſimo ſatisfacis; ſuo quidque nomine appellari vult. Hoc a te conceſſum illi modo fuit, meram eſſe calumniam, quòd objecta criminis loco ac piaculi fuerit Jeſuitis doctrina nuſquam ab ipſis tra-

dita;

dita, niſi cum Epiſcopis omnibus qui de hoc ar- III. Dial.
gumento ſcripſerunt, niſi ducibus auctoribuſque cunctis Sorbonæ Profeſſoribus, qui ſuos de univerſa Theologia commentarios litteris mandavere, niſi comitantibus ac viam eandem terentibus Thomiſtis, Scotiſtis, Academia Lovanienſi, Theologis propemodum univerſis. Id etiam contendit, improbitatis ac malitiæ multo etiam majoris eſſe, quòd eadem illorum doctrina deformata fuerit, quòd teterrimis & falſiſſimis depicta coloribus & populo propoſita, quòd definitiones mutilatæ, quod falſis interpretationibus depravatæ fuerint, ut ex illis conſectaria depromerentur tetra atque immania. Hoc tu vocas exaggerare, modum in augendis rebus non tenere; ille vero pugnat eſſe aliud nihil, quàm corrumpere, veneno inficere, mentiri, calumniari.

Iſthæc vero, Abbas clariſſime, ſubjecit Eudoxus, mera de vocibus controverſia eſt. Idem ego tecum ſentio, idem nobiſcum Cleander: quid quæris amplius? Quin potiùs, ut inſtituiſti, ſi quid præterea obſervatum habes, amicis impertiri pergis? Bonam atque utilem, ut vides, operam nobis navas.

Reſtant adhuc quæ dicam, non pauca, ſubjunxit Abbas; ſed, ut ingenuè fatear, temperare mihi non poſſum, quin invehar in Paſchalem & Wendrokium, cum intueor ab iis hac arrepta occaſione tam indignum in morem habitos per cauſam & nomen Caſuiſtarum, tot excellentes probitate ac doctrina viros; qui, dum viverent, magnum ſunt honorem conſecuti ab iis omnibus, quos Eccleſia tum ut lumina ſua & or-

III. DIAL. namenta ſuſpiciebat. Fruſtra, fruſtra, quò plus habeant apud populum fidei, offenſionis & invidiæ minùs, deditâ operâ ſimulant ſibi rem cum Jeſuitis unis eſſe, quos male perditos volunt, itemque cum aliis nonnullis, quorum exiſtimationi parcere haud valdè ſuâ intereſſe putant. In hac *nube Caſuiſtarum* (ſic enim loquitur Wendro*k*ius, eoſdem ranis comparans quæ Ægypto toti, Pharaonis temporibus, incubuerunt) pars quota Jeſuitæ ſunt?

In notis ad Epiſtolam 5. ſect. 6. §. 3.

XVIII. *In quos Paſchalis & Wendrokius per Jeſuitarum cauſam & nomen invehantur.*

Præeunt illis anteſignani, quorum ordo & dignitas omnibus non ambiguæ fidei Catholicis eximiæ cuidam venerationi ſemper fuit, Epiſcopi nimirum ævo ſuo peritiſſimi, Doctores lectiſſimi, celeberrimi Canonum & Pontificii juris interpretes. In iis recenſetur Sanctus Antoninus ille Florentinus Archiepiſcopus, Probabilitatis doctrinam unà cum cæteris amplectens; diſrumpatur licet Wendro*k*ius, qui hujus Sanctiſſimi Theologi auctoritatem, ac ſplendorem quo uritur, aut obſcurare objectis mendaciorum umbris nititur, aut elevare clam & in contemptum adducere ſtudet.

Quod ſi Jeſuitæ nonnulli, ut Suares, Vaſques, Sanches, Leſſius &c. in Theologorum commentariis nominati ſæpe ſunt unà cum reliquis Theologiæ luminibus, & honorificè appellari, non id ob eam cauſam eſt factum, quod *in eorum ſcriptis nulla pietas, nulla reluceat eruditio*, ut protervè aſſeritur: ſed quia in iiſdem eruditio pietaſque pari cum perſpicuitate, firmitate rationum & ordine conjunctæ, itidem ut in præſtantiſſimorum operibus Doctorum, ènitent. Neque vero Paſchalis, aut Wendro*k*ii, aut alio-

Wendrokius loco citato §. 1.

rum

rum, qui Theologos Societatis nunquam inſpexerunt judicio in ea re ſtabitur: Sed arbitra & judex erit optima Sorbonæ pars; ſed ipſa Lovanienſis Academia, exceptis tamen Baji Janſeniique diſcipulis; ſed eruditiſſimi Galliæ noſtræ Antiſtites; ſed Sacerdotes qui aures confitentibus præbent, quique diu in hoc ſacro miniſterio verſati, & quotidiana experientia docti ſibi ipſis conſcii ſunt, quantas ex eorundem Theologorum ſcriptis utilitates capiant. Audientur Summi Pontifices, qui plurimos ipſorum tam luculentis præconiis cohoneſtarunt: audientur teſtimonia plena dignitatis & commendationis; quibus cœtus ipſe & ſodalitas, cujus olim pars fuerunt, eoſdem propter egregiam virtutem & ſanctimoniam ornavit: a quibus profecto teſtimoniis eo magis abeſt falſi ſuſpicio, quòd nemo tum divinabat, futurũ aliquando ut Doctores tam catholicos, tam accuratos ut plurimum, tam ſolida eruditione præditos, Paſchalis aut Wendrokius aliquis tanquam doctrinæ moralis corruptæ reos accerſeret. III. Dial.

XIX. *Paſchalis, & Wendrokius, cujus auctoritatis, & pretii, in hac cauſa.*

Quæſo enim, perrexit Abbas, deponamus opiniones præjudicatas, & rem ipſam ſuis momentis expendamus. Quiſnam tandem Paſchalis eſt? quis Wendrokius? quo, inquam, uterque loco habendus & numero, in jis quæ nunc agitantur contentionibus? Scripſit Wendrokius Morales Diſſertationes: Paſchalis erat diſciplinis Mathematicis eruditus, ornatè, politèque ſcribebat: ambo nihilominus Patres meros crepant, & cenſoria gravitate illos morali Jeſuitarum Theologiæ, Eccleſiæ Decretis, Sorbo- *Eſſais de Morale,*

III. Dial. næ deciſionibus opponunt. Atqui ille Patres profectò, niſi oculis Portu-Regienſium, non legerat: Wendrokius planè miſerabilis eſt, ubi quid Theologicum in rebus iſtis attingit. Ille tenet animos legentium, quo pacto? jocandi & garriendi arte; hac enim pollet: hic, ſi nonnullis imponit, id aſſequitur inſigni licentia ſcribendi, confidentiaque. Et imponere nonnullis miror; ita fertur œſtro quodam, & furore percitus, nũquam mentis, nunquam ſui compos. Uterque Religioſis viris, quorum pietas hactenus in dubium non venerat, aggrediuntur inurere impietatis notam; inſulſitatis & ineptiarum, viris eruditis, qui ſapientiæ pariter, & ſcientiæ fama sẽper floruerant, quique profitentur eam tenere ſe doctrinam, quæ in Scholis omnibus Catholicis vulgo traditur. In hos teſtimonium iſti duo dicunt, qui homines, cujus auctoritatis, integritatis, fidei? manipulares duo legionis in Eccleſiam rebellis, incitati contra Sorbonam, & Jeſuitas ab Arnaldo, & immiſſi. Conſuunt decerptos è variis libris, auctoribuſque locos; diſponunt eoſdem arbitratu ſuo; quædam interſerunt è ſuo deprompta ſenſu; captant riſum, adhibita conſulto, quæ interloquatur, perſona ficta, & ridicula: hæc omnia infarciunt, intexuntque ſimul, ita ut qui legit, averſetur, ac perhorreſcat. Quod ſi quis eos ipſos auctorum locos in illam, unde ſunt abſtracti, ſedem reponat; jungat aſſertionibus à quibus abjuncti fuere; accipiat, ut ſe habent, cum ſuis limitibus, & circumſcriptionibus quibus arctantur, atque illigantur; tum videat nihil vulgò in iis eſſe, quod non ſit ſapienter dictum, & ſanioris Theologiæ, quæ de moribus diſputat, pla-

placitis conſentaneum. Dixi, vulgò nihil. Nàm, ut id rurſùs moneam, nequaquam animus eſt, eam Jeſuitis præter cæteros omnes Theologos vindicare prærogativam, ut falli, ut errare nequeant: quod ne ipſis quidem Sanctis Patribus datum fuit.

Hic interfatus Cleander, & ad Abbatem converſus, Tu vero, inquit, ſi nobis locorum iſtorũ, & quorundam, quæ ſingillatim perſtrinxiſti modò, factorum veritatem ita perſpicue comprobas, ut eſt à te comprobata illorum de quibus hodie diſſeruimus, nihil erit in nobis moræ, quin ambo in tua juremus verba, quin auctorem initæ *Comparationis inter veteres Scriptores, & recentiores*, valere cum ſuo Provincialium elogio jubeamus.

Fiet, cum vobis erit commodum, ait Abbas. Id vereor, ne vos detinuerim non ſine tędio, dum facta uberius proſequor, quæ, cum in hunc ingreſſi ſermonem ſumus, fortaſſe obiter delibata volueratis.

Obiter autem? Minimè gentium, retulit Eudoxus. Iſthæc facta rem ipſam continent, & ad vindicandos ab adverſariorum calumniis Jeſuitas vel ſola ſufficiunt: nec nihil ad ipſam quęſtionem juris dijudicandam valent. Quin ego, cum te audiebam, nonnulla cœpi mecum attentius penſitare, quæ me in eam magis mentem induxerunt, ut crederem id quod initio prædicavi, multo plus eſſe, quàm homines vulgò putant, laboris, de hac re tota ſtatuere. Ac ſane quo acrius in eam examinandam incubui per iſtos dies, eo magis fui, quam potiſſimùm partem amplecteter, ſolicitus, atque anxius.

Ju-

III. Dial. Juxta tecum fermè, ſubjecit Abbas, incertus animi pendeo. Sunt quorum falſitas comperta mihi denique, ac perſpecta eſt. Sunt quæ necdum habeo penitùs explorata. Nihil reticebo, cum primum vos reviſam: judicium veſtrum erit.

Ibi tum quidem finis de Opinionum Probabilitate diſputandi factus eſt: ſermo ad Litteras Provinciales rediit; in iiſque pauliſper hæſit.

XX. *De libro Litterarum ad Provincialem quædam generatim animavertenda.*

Abbas, utpotè ſagaciſſimi judicii, & apprimè gnarus quemadmodum oporteat, quod in libro ſolidum, & expreſſum eſt, ab eo, quod eſt vacuũ, & adumbratum, ſeponere; ſatiſque intelligens fallaci verborum ſplendore perſtringi aciem imprudentium, & effatis quibuſdam, ſententiiſque vagis, nihil certum, ac definitum ſpectantibus, expleri caſſam, & inanem veritatis orationem, fulcirique cauſam æquitate deſtitutam; multa graviter amicos in eam rem admonuit.

Primum ipſis breviter in memoriam redegit, librum exiiſſe nullum, qui potiori jure deberet eſſe ſuſpectus, quàm Litteras ad Provincialem; ſive ſpectaretur officina in qua procuſum illud opus; ſive occaſio, quæ illum fœtum excluſerat; ſive ſchedæ quarum fidem auctor ejus libri & artifex in ſcribendo ſecutus erat; ſive modus quo & conſcriptus, & vulgatus; ſive denique ſententia de illo ab iis dicta, qui eundem excuſſerant funditus, & excutere pro ſuo jure debuerant. Librum hunc ajebat eorum domi fuiſſe fabricatum, quorum ſaltem dubia in Catholica Fide integritas foret: editum per occaſionem Cenſuræ à Sorbona factæ de Arnaldi doctrina: eo modo eſſe conſcriptum, ut in illo derideretur palam Facultas Theologiæ Pariſienſis, ejuſque do-

doctrina in eo capite, quod ipſa primarium eſſe cenſeret, ac penitus neceſſarium, ut rata Decretis Eccleſiæ vis auctoritaſque conſtaret. In eodem libello ejuſdem Sorbonæ comitia, & cœtus ludibrio haberi, ſpretis per jocularia audaciã, illuſiſque viris honoratiſſimis totius Regni, & ſpectatiſſimis, qui iiſdem affuiſſent, Regis ipſius juſſu, & nomine: ad extremum iſtas Litteras aliud nihil eſſe quam comœdiæ genus quoddam, quo populus oblectaretur, Jeſuitarum ſumptibus, ac diſpendio; quòd per eos opera præcipuè data crederetur in condemnandis quinque Janſenii Propoſitionibus. III. DIAL.

Addidit ſecundo loco, librum eſſe nullum in quo nequius, & callidius uſurpentur ſententiæ quædam generales, in ſpeciem ſplendidæ, revera perquam appoſitæ ad faciendum fucum ingeniis, aut hærentibus in extimo rerum cortice, aut parùm laborãtibus exquirere quò iſtiuſmodi ſententiæ pertineant, & quas ad res privatim, quàm ſincerè accommodentur. Ibi uſque & uſque prædicari nullam eſſe propoſitam Chriſtianis regulam morum aliam præter Sacras Litteras, Patres, Concilia: quæ vero à recentioribus excogitata ſunt, vel ob ipſam novitatem, lubrica merito & periculoſa cenſeri.

XXI. *De Theologis Moralibus, ſive Caſuiſtis, quid ſentiendum.*

Uberius in iſto capite, ac diutius paulò verſatus eſt Abbas, illudque percommodè, ac ſolerter explanavit. Fingite vobis, inquiebat, Parochum, qui Sacra Biblia à capite ad calcem, ut dicitur, memoriæ mandaverit; qui complexus animo fuerit Tomos decem & ſeptem Conciliorum poſtremæ editionis; qui Auguſtinum totũ, Hieronymum, Chryſoſtomum, quãtum eſt Græ-

co-

corum Patrum, ac Latinorum, teneat memoriter;qui nihilominus nullum ex iis legerit Scriptoribus, quos Caſuiſtas appellamus. Scire pervelim quo tandem pacto iſte Parochus ad ſacras Confeſſiones audiendas aggrederetur? quam iniret viam in explicandis, ac diſſolvendis quæſtionibus ad conſcientiam pertinentibus,de quibus eum ſui conſulerent? Num in libris Divi Auguſtini contra Pelagianos,aut Sancti Proſperi, eſſet inventurus quemadmodum ſecerneret impedimenta matrimonii, quibus aut penitus dirimitur, aut illicitum dumtaxat redditur? Num reperturus opportunitates varias, atque artes, quæ tunc adhibendæ ſunt ad vitanda ſcandala,diſſidia familiarum, & exitia prævertenda? Num cogniturus ex iiſdem voluminibus quid eo loci tolerandum,quid permittendum,prohibendumve ſit, ut res, tempus, occaſio admonet? quæ quidem omnia quam ſunt ad perveſtigandũ definiendumque difficilia! Qui tandem poterit iſte Parochus,ſive in Urbe, ſive ruri, reſpondere de certis contractibus,an validi ſint, necne, juſti, an injuſti: extricare dubitationes quas afferunt ſexcentæ circumſtantiæ diverſi generis, ac modi,in iis ipſis contractibus,qui ſunt vel maxime uſitati,& ipſa conſuetudine approbati? Quã, in aliqua rei alienæ reſtituendæ cauſa, partem opinionis ancipitis ſequetur,ubi ſæpè ſit,ut juris ſive à natura, ſive ab hominibus poſiti regula quæpiam evertere aliam, ac peſſumdare videatur? Quam multæ innaſcuntur quotidie in Cenſuris, irregularitatibus, diſpenſationibus, difficultates, ac lites, quas neque proſpicere Concilia,neque reſolvere potuerunt;quibus explicandis,

dis, ac pertractandis experientia una, uſuſque confitentes audiendi, locum dedit?

Vix ullam ſcientiæ moralis partem reperias de qua idem affirmari non poſſit. Enimvero, an non Jus Divinum, quod Sacris Litteris continetur, & Jus Eccleſiaſticum, quod habetur in Conciliis, perinde atque Jus Civile, ſunt regulæ à Deo profectæ, quibus mores hominum, & controverſiæ componantur? An non ex iiſdem tamen oriuntur quotidie diſſidia ſexcenta, diſcrepanteſque ſententiæ? Utamur iſtis regulis ſanctiſſimis, & fruamur, inquiunt iſti noſtri Correctores; miſſos Caſuiſtas faciamus. Quo nobis tot illorum tam immania volumina, quibus implentur, & onerantur Bibliothecæ? Ego vero viciſſim hoc illis reſpondebo. Tam multæ ſunt præclarè, ac ſapienter conſtitutæ leges: miſſos faciamus tot Juriſconſultos, tot legum Commentarios, quibus refertæ Bibliothecæ gemunt. Quæram illud etiam & percontabor, cur in tanta legum optimarum copia tam fertilis ubique litium fruticet ſeges, cui ſecandæ, & demetendæ par eſſe vix poſſit tot Judicum induſtria; licet calleant leges ipſi, & in lectitandis earum interpretationibus, commentariiſque doctiſſimorum virorum diu ſint, multumque verſati.

Denunciat pœnitentibus Concilium Tridentinum impoſitam ipſis legẽ, & neceſſitatem eſſe, ut peccatorum numerum, variaſque ſpecies Sacerdotibus aperiant. Par impoſita lex Confeſſariis, ut jubeant explicari ſibi ſpecies iſtas, quò de illis cognoſcant, ac judicent. Quis dicat in Sacris Codicibus, in Patrum ſcriptis, in Decretis Conciliorum reperiri, quemadmodum

va-

III. Dial. variæ iſtæ peccatorum ſpecies internoſci queāt? Patet enim hoc latiſſime, & perdifficiles explicatus habet, niſi quis Theologiam Scholaſticam, ut appellant, & Moralem, imo & ipſam Dialecticam apprimè norit.

Magna ſanè iſtis, qui tantopere contemnuntur, Theologis habenda gratia, quod hæc omnia digeſſerint, expoſuerint, enucleaverint; quibus ſi careremus, quam graves ſcrupulos, tum pœnitentibus, tum Confeſſariis, iſthæc à Concilio ſancita lex injiceret?

Non eſt omninò, non eſt opponenda doctrina Sacrorum Librorum, Patrum, & Conciliorū, doctrinæ Theologorum, & Caſuiſtarum complurium: quemadmodum leges legum interpretibus, & explanatoribus opponendæ non ſunt. Liceat ſcrutari, rectè ne, an ſecus, concludant: an Patres tali in re hunc in modum ſtatuiſſent; an à recta via Caſuiſtæ deerraverint, inſcitia, improbitate, pertinacia. Hoc videre, hoc ſcrutari Præſulum eſt: ſed eorumdem etiam eſt, uti & Lectoris cujuslibet Chriſtiani, fidem affirmanti Paſchali continuò non habere; non jurare in verba, quæ exſcribit ex auctoribus, etſi maxime libros, capita, paginas appellet. Nimis multa fidem ejus elevant: nec Paſchali contra Jeſuitas ſcribenti, niſi admodum temerè, creditur. Ad ſummum id concedi poteſt, ut qui eum legit, dubitet an fortaſſe verum, licet ab hoſte profeſſo, dicatur: neutiquam autem, ut ii contra quos dicit, tanquam Prætoris edicto, condemnentur, haud ſecus atque homines, ut quidem ipſe jactat, imperiti Eccleſiaſticæ doctrinæ, lapides offenſionis objecti populo Chriſtiano, Evangelii,

& Evan-

& Evangelicæ morum diſciplinæ corruptores, quorum adventu Sacra Scriptura, Concilia, Patrum ſcripta, de medio ſublata ſint. III. Dial.

Hoc mihi, perinde ac tibi, perſuaſum eſt, inquit Eudoxus, iſtum, de quo egiſti modò, Parochum, cum ſuis Bibliis, Conciliis, & Patribus, ſæpe in magnas conjectum iri anguſtias, ut propoſitas à ſuis, ſive conſulentibus, ſive confitentibus, difficultates expediret; niſi haberet in promptu aliam quandam magis peculiarem regulam, quę generales iſtas leges ſingulis rebus particulatim applicaret. Idem illi prorsùs eveniret, quod nonnullis Profeſſoribus juris, qui Inſtituta, Codicem, Digeſta, tāquam ungues, digitoſque ſuos tenent; qui nihilominus rectum conſilium dare villico ſuo de limitibus agri cum vicinis litigāti, neſciunt. Non unum ego novi Parochum, Doctores non paucos novi, qui cum palam declamitent in Jeſuitarum Moralem, aſſervant ſuis in Muſæis Cardinalem de Lugo, Leſſium, Sanchez, Azorium, Laymannum, eoſque, tanquam reſpondentes de jure Advocatos, conſulunt; & iiſdem ita auſcultant, ut magnam ſibi ex eorum conſiliis reſponſiſque famam apud omnes colligant.

XXII. *S. Caroli Borromæi, S. Frāciſci Saleſii, &c. dicta, & decreta de Caſuiſtarum libris.*

Eſt ut dicis, inquit Abbas: neque aliud fuiſſe cauſæ reor, cur S. Carolus Borromæus in libello quem edidit, de ratione confitentes ritè audiendi, ſuis Parochis diſertè præcipiat, ut *manibus continuè terant* (ſunt ipſius verba) *auctores*, ut vocat, *Claſſicos*, qui pertinentes ad conſcientiam quæſtiones accuratè pertractarint.

Hoc ipſum S. Franciſcus Saleſius ſpectavit in opuſculo, quod Sacerdotibus ſuis inſcribit, hoc

præ-

III. DIAL. *Avertiſſement aux Côfeſſeurs.*

præfixo titulo: *Admonitio ad Confeſſarios*, ubi poſt varias præceptiones, & conſilia, quibus ad confeſſiones piè, ſanctèque excipiendas eos uti jubet, hoc poſtremum, ut eſt in hiſce meis excerptis, ſubjicit: *Pater Valerius Reginaldus Societatis Jeſu, qui docuit Theologiam Dolæ* (is unus eorum eſt, quos peſſimè Paſchalis accipit) *noviſſimè librum emiſit de Prudentia Confeſſariorum, ex quo magna in eos, qui legent, utilitas redundabit. Habetis, fratres cariſſimi, quinque & viginti capita, quæ vobis judicavi eſſe proponenda, &c.*

Venit etiam in meas manus ejuſdem Sanctiſſimi viri ad Patrem Leſſium Epiſtola, quæ cum cæteris ipſius litteris edita non eſt, ſed alibi extat, cujus autographum Antuerpiæ ſervatur. qua in epiſtola primum quidem ſignificat quanto habeat in pretio libros, quicunque a Societatis Scriptoribus prodeunt, ac præ cęteris confectos ab ipſo privatim Leſſio; deinde hæc ſubdit: *Legi ante annos aliquot utiliſſimum opus tuum de Juſtitia & Jure, in quo non ſolide minùs quam dilucidè, atque adeò meliùs, quàm ulli, quos quidem legerim, Theologi, ſolvis & explicas difficillimos, qui occurrunt in hac Theologiæ parte, nodos.* Quemnam autem eo loco librum, adjecit Abbas, S. Franciſcus Saleſius tam honorificè prædicat? quem ſibi tantopere ſatisfeciſſe profitetur? Illum ipſum videlicet (id a vobis animadverti velim) quo Leſſius, apud Paſchalem, nomen hoc & elogium eſt promeritus, ut homicidarum, decoctorum, fęneratorum &c. patronus & fautor diceretur.

Rem narras haud leviter ſane animadverten-

ten-

tendam, ait Cleander: neque minoris, opinor, ponderis ac momenti auctoritas Sanctorum Borromæi & Saleſii, quam Paſchalis & Nicolii eſſe debet. III. Dial.

Quid quod nuperrimè, adjecit Abbas, unus è ſpectatiſſimis & illuſtriſſimis Galliæ Præſulibus, Epiſcopus Meldenſis, in ſuis Synodalibus Statutis numeravit inter libros à Sacerdotibus ſuæ Diœceſeos perlegendos ad artem rite confeſſiones audiendi perdiſcendam, Toletum & Azorium, ambos è Societate JESU, quorum alter etiam a Paſchale numeratus eſt inter primarios heroas doctrinæ morum ſolutæ? an non habent Jeſuitæ quòd gaudeant gratulenturque ſibi, non omnes omnino Portu-Regiorum technis ac fallaciis irretitos eſſe? *Monſieur l'Eveſque de Meaux.*

Eo decurrebat Abbas ut Jeſuitarum Apologiam perſequeretur, in qua videbatur illi oratio non defutura, ita probè inſtructam litem & adornatam attulerat; cum perincommodè accidit ut afferretur Eudoxo de re gravioris momenti ſcheda, cui reſcribendum illico foret. Ibi Cleander Abbatem orare vehementer inſtitit, ut colloquiis omnibus adeſſe ne gravaretur, quæ de Litteris Provincialibus ipſe cum Eudoxo habiturus erat; quod ſe facturum Abbas prolixè eſt pollicitus. Ita inter eos convenit, ut poſtridie in Bibliothecam Pariſienſem aliquam ſe conferrent, inſpicerentque num Thomiſtæ, Lovanienſes, cæterique in tradenda Opinionis Probabilis doctrina cum Jeſuitis Sorbonicisque Profeſſoribus conſentirent. Item ut componerent accuratè cum ipſis Auctorum libris eos locos quibus erat uſus Abbas, ut oſtenderet

III. Dial. immutata, vitiata, & prolata fallaciter a Paſchale & Wendrokio Jeſuiticæ doctrinæ principia. Quod eſſe verum ſi deprehenderetur, nihil ſe dicturos ajebant cauſæ, quin utrumque, uti poſtulabat, mendacem & impoſtorem ſimpliciter aperteque pronunciarent. Ad extremum id ſibi faciendum decrevère, ut eos locos expenderent ſingillatim, quos Jeſuitæ conteſtantur detruncatos magnam partem, aut falſo productos, aut perperam trajectos. Ita demum Abbas & Cleander abſceſſerunt.

IV. DIALOGUS.

Poſtridie convenit Eudoxum & Cleandrum Abbas hora cõſtituta. Eos extemplo deduxit ad Patres N. N. quorum Bibliothecam norat libris, quos expectebant, probè inſtructam. Hic novâ victoriâ partes veritatis auxit. Oblatus illi tum fortè eſt in eadem Bibliotheca Baccalaureus, loco nobili natus adoleſcens, Cleandro & Eudoxo cognitus: qui cum eos perhumaniter ſalutaſſet, ubi quamobrem veniſſent reſcivit, riſum enimvero tenere non potuit. Rogat quid illis nunc tandem in mentem venerit ea de re dubitare, de qua tot ab annis nemini vel leviſſimus hæreret ſcrupulus. Revocare in dubium, inquit, utrum Opinionum Probabilium doctrina Jeſuitarum ſit unicè propria, cujus ipſi artifices ac defenſores aut ſoli aut cum paucis quibuſdam, puta Caramuele aut Diana, ſint, perinde eſt ac dubitare Roma ſit aliqua in rebus nec ne, aut major Vizirus in Imperio Turcico.

Hic Abbas: Sic ſum, inquit, alienis oculis parùm fido: præſtat omnino, cum de factis ejuſmodi agitur, omnia inſpicere per ſe ſe: & magnam a nobis gratiam inieris, ſi nos adjuvare non gravaberis ad eam rem quam paramus. Id agimus demum ut refellamus ac pudore ſuffundamus è Jeſuitis unum, cujus audacia nimium diu credulis hominum auribus impune verba dedit. Ille ante annos triginta non dubitavit affirmare, tetras ac flagitioſas ſuæ Societatis in doctri-

IV. DIAL. namorum opiniones, communes eidem eſſe cum Ordinibus religioſis omnibus, cum plurimis Epiſcopis, cum celeberrimis Europæ totius Academiis, cum ipſa denique Sorbona, cujus in oculis, in ore tot ſapientiſſimorum Doctorum, ſuam illam audaciam defigere non erubuit. Extat iſtius Jeſuitæ liber Pariſiis editus cum privilegio: in quo quidem prætermiſsâ juris quæſtione, verâ ne an falſa, frugi an prava Probabilitatis doctrina ſit, hæret in quæſtione facti, & id unum probandum ſuſcipit, doctrinam hanc centum ab hinc fermè annos, ad annum uſque 1660. quo librum ſuum edidit, communem fuiſſe ac pervagatam omnium iſtorum Præſulum, Ordinum Religioſorum omnium, Academiarum & Doctorum: quod ſi unus aliquis proferatur illam qui oppugnaverit, ſe facile daturum alios decem, a quibus fuerit propugnata: ex tribus ad ſummum quatuorve, qui ab ea diſceſſerint, duos e Societate ipſa eſſe. Audin' paradoxum? adjecit Abbas irato ſimilis (loqui ex animo crederes): tum ſermonem proſecutus, Scriptor iſte, inquit, quò rem propoſitam clariùs diſtinctiùſque conficiat, omnem Probabilitatis doctrinam revocat ad propoſitiones duas, quibus re ipſa continetur tota. Prima eſt, *Duarum opinionum probabilium licet amplecti minus tutam*: Altera, *ex opinionibus duabus probabilibus licet ſequi minus probabilem*. En tibi duo monſtra, en duo peſtiferi fœtus, è deteſtanda Jeſuitarum calliditate politica procreati, ut Paſchalis & Wendrokius affirmant; in quos ipſi tota opum vi depugnandum ſibi eſſe putaverunt. In hoc tamen libello (& libellum è pera

I. *Libellus inſcriptus Quæſtio facti, quid argumenti, & quonam pacto tractet.*

II. *Capita duo, ad quæ revocatur tota quæſtio Probabilitatis opinionum.*

pro-

protulit) fidenter aſſeritur iſtas propoſitiones IV. DIAL.
duas nunc ſeparatim nunc conjunctim fuiſſe traditas ab agmine permagno Theologorum, qui Jeſuitæ non eſſent, quorum & appellantur nomina, & ſcripta recenſentur. Obſecro, hujus tu ſcriptoris, ſi vera non dicit, inſolentiam feras?

Hic enimvero ridere juvenis Baccalaureus cum Eudoxo & Cleandro, qui de induſtria id ſatagebant ut illi aſſentiri, & omnem abrogare libello ejuſque auctori Jeſuitæ fidem viderentur. Tum ille: Ego vero, inquit, non gravabor venire in partem laboris & operæ, quam Abbas ornatiſſimus ſuſcipere, licet inutilem, decrevit. Itum ad libros continuò, quos Bibliothecæ Præfectus, ut quiſque poſtulabatur, promebat. Ordinem capitum in opuſculo Jeſuitæ deſcriptorum ſervarunt, & ab Epiſcoporum indice ſunt exorſi.

III. *S. Antonini ſententia de Probabili Opinione.*

Lecta primùm eſt in Sancto Antonino propoſitio prior his verbis expreſſa: *Eligere viam tutiorem conſilii eſt, non præcepti*. Torſerat iſte locus Wendrokium: itaque reſpondit, ibi Antoninum agere duntaxat de conditionum & vitæ generum delectu; idque unum velle, quamvis tutior vitæ religioſæ via foret, nullius tamen præcepti eſſe amplecti vitam religioſam, ſed tantùm conſilii. Sed hæc Wendrokii explicatio ut refelleretur, perlectum eſt quod ex eodem loco deinceps attulit Jeſuita libelli auctor. Agit ibi Antoninus de actione, in qua dubitatur an peccati quidpiam ſubſit, necne: id quod revera ſumma & cardo eſt, in quo tota hujus Paragraphi quæſtio vertitur. Sic igitur ſcribit Antoninus.

IV. Dial. *Quod dicitur Eccleſiaſtici* 3. Qui amat periculum, in illo peribit. *Hinc eſt quod B. Thomas, & alii dicunt, quod ille qui agit id de quo eſt dubium utrum ſit mortale an non, peccat mortaliter, quia periculo ſe exponit mortalis. Cum ergo in aliqua materia morali ſunt varia & contraria opiniones, ille qui adhæret opinioni latioris via videtur ſe exponere periculo mortalis, quia in dubio; cum poſſit illa opinio eſſe falſa & contraria vera. Sed ad hoc reſpondetur, quod utique ille qui agit ſcienter id de quo dubitat eſſe mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiamſi illud in ſe non eſſet mortale; ſumendo proprie & ſtrictè dubitationem, videlicet prout rationes ſunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam quàm ad aliam. Sed ſi dubitet leviter quis, & per modum ſcrupuli; ſicut dubitat & formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhæret ipſi ſententia, quod tamen formidat de oppoſito; ſic agendo contra tale dubium, non peccatur, dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipſa magis quàm pro oppoſita opinione; etiamſi ipſa opinio, quam tenet, non eſſet vera: & hoc, niſi ipſa opinio ſumpta eſſet contra manifeſtum teſtimonium Scriptura, vel determinationem Eccleſia. Talis enim non operatur in dubio mortalis, ſed ſecundùm opinionem probabilem.*

Hæc doctrina Baccalaureo parum arridebat; nec ſatis poterat capere, quemadmodum poſſet extra noxam eſſe qui quid ageret dubitatione implicatus. Abbas adhibendam ibi dixit ex Antonini ac Theologorum illi ſuffragantium ſen-

ſententia principiiſque diſtinctionem dubitationis *Speculativæ* & *Practicæ*: quod negent illi ſcilicet alteram cum altera neceſſario junctam eſſe, ac fieri contendant poſſe ut aliquis agat in dubio *ſpeculativo*; quamvis manente dubio *practico*, ad agendum proſilire ſit nefas. Cæterum, inquit, hodierna nobis quæſtio de Jure non eſt, ſed de Facto: neque id agimus recte an ſecus Antoninus ſenſerit; ſed quàm belle probent Jeſuitæ illum in eadem cum ipſis fuiſſe ſententiâ. IV. Dial.

Saltem, ſubjunxit Baccalaureus, id videtur Antoninus optare ut ſequamur opinionem probabiliorem, dum concedit ut ſequamur minus tutam.

Neque vero quidquam aliud amplius contendit Jeſuita, inquit Abbas. hoc unum probare nititur, Antoninum in ea fuiſſe ſententia ut putaret conceſſum eſſe opinionem ſequi merè probabilem; atque adeò ex duabus probabilibus amplecti minus tutam, tametſi non vacet ea periculo falſitatis. Si eſſet hic diſputandi locus, hoc uno S. Antonini principio univerſam Paſchalis ac Wendrokii de hoc negotio Theologiam everteremus.

IV.
Quid ſentiāt de Probabilitate Didacus Alvarez, Zerola, Maldenus, & alii Epiſcopi.

Ventum deinde eſt ad Didacum Alvarem, celeberrimum illum in concertatione *de Auxiliis* Dominicanæ cauſæ defenſorem, dum in eadem adhuc Religioſa Familia cenſeretur: qui poſtmodum ad Tranienſem in Regno Neapolitano Epiſcopatum eſt evectus. Diſputationis octogeſimæ titulus hic erat: *An ex duabus opinionibus probabilibus liceat amplecti utramlibet, relicta etiam probabiliore*. Ac primo qui-

IV. DIAL. dem exponit quid Cajetanus ſentiat, quid alii Thomiſtæ nonnulli, qui videntur cenſere amplectendam eſſe probabiliorem: deinde loquitur hunc in modum num. 4. *Secunda ſententia eſt præcedenti oppoſita aſſerentium quod quilibet poteſt ſequi opinionem quam judicat eſſe probabilem. Tenet hanc ſententiam Magiſter Medina & alii doctiſſimi Thomiſtæ.* Tum pergit. *Videtur probabilior alia tertia opinio, quam tenet Magiſter Bannes 2.2.q.10.art.1.dub.3. concl.4.*

Hanc tertiam ſententiam explicat ipſe, additque certos cancellos intra quos continere ſeſe debeat quiſquis opinionem ſequatur minùs probabilem, & intra quos ſi quis conſiſtat, conciliari videntur poſſe priores duæ. Sunt autem illi; ne quid importet opinio detrimenti ſive alteri homini ſive Religioni; ne ſit ulla circumſtantia quæ honori divino adverſetur. Demum præſtruit aliqua fundamenta, quæ communiter admittuntur ab auctoribus utriuſque ſententiæ. *Quando*, inquit, *opiniones ſunt æque probabiles, poteſt quis ſequi quam maluerit per ſe loquendo. Et idem dicendum quando exceſſus in probabilitate eſt minimus: tunc enim ſaltem non erit peccatum mortale ſequi opinionem minus probabilem.*

Addit: *Quando pœnitens ſecutus eſt opinionem practicè probabilem, tenetur Confeſſarius abſolvere illum & ſeſe conformare ſententiæ pœnitentis, etiamſi habeat evidentiam oppoſitæ ſententiæ. Verbigratia pœnitens fecit aliquem contractum, de quo probabilis opinio aſſerit eſſe licitum; Confeſſarius autem tenet tanquam probabilius, aut tanquam certum ſibi, quòd eſt illicitus:*

non

non poterit negare abſolutionem pœnitenti,etiãſi pœnitens nolit abſiſtere ab illo contractu ... Et ratio eſt, inquit paulo ante: *nam pœnitens ſequendo opinionem probabilem non peccavit.* His ita conſtitutis,hanc tertiam ſententiam amplectitur, & argumentis Cajetani reſpondet, quæ, magnam partem,id unum probant, adhibendas eſſe videlicet eas,de quibus antea meminit,circumſcriptiones,& fines,quos cuncti Jeſuitæ,qui quidem hanc ſententiam ſequuntur, nequaquam omittunt adhibere. IV. DIAL.

Tum vero Abbas ita breviter eſt prolocutus, & ex iis quæ perlecta erant hactenus collegit, primo nihil dici clarius poſſe quo doceretur multis in locis fas eſſe *opinionem ſequi minus probabilem, etſi minus tutam:* deinde ex uno Alvaris teſtimonio ſatis conſtare Medinam, & doctiſſimos alios Thomiſtas in ea eſſe ſententia, quæ Jeſuitarum eſſe propria diceretur: atque adeo nihil eſſe cur de libris eorundem Thomiſtarum evolvendis, & ſingillatim inſpiciendis præterea laborarent.

His auditis hęrere,atque obſtupeſcere Baccalaureus noſter: ridere clam & in ſinu Cleander & Eudoxus,qui pridiano cum Abbate congreſſu eruditi,minus iſta mirari didicerant.

At inſtitutum ſermonem proſecutus Abbas, ſequentem propoſitionem oſtendit apud Joſephum Anglez Epiſcopum Bozanenſem in Sardinia (*a*); Thomã Zerolam (*b*); Malderũ Epiſcopum Antuerpienſem (*c*). *Quando pœnitentis opinio eſt probabilis, & ſi Sacerdotis opinio probabilior ſit, Sacerdos illi abſolutionem neque debet denegare, neque poteſt*. Deinde iſtam apud Bartho-

(a) *Quæſtione de Confeſſ. difficult.* 8.
(b) *In praxi pœnit. c.* 22, *q.* 3.
(c) *Edit. Veneta* 1559. *in* 1.2 *q* 19. *diſput.* 56.

IV. DIAL. tholomæum Ledeſmam Epiſcopum itidem Dominicanũ(*d*): *Hæc cõcluſio eſt contra Adrianum, quæſt.5.de confeſſ. dub.7. ubi dicit, quod quis tenetur ſequi tutiorem opinionem, & contrariam etiam probabilem omittere: ſed nihilominus noſtra concluſio eſt veriſſima*. Eſt autem ejuſmodi concluſio, *licère ſequi minus tutam, & minus probabilem*.

(d) *Tract. de Pœnit. Sacr. difficult.* 14. *pagina* 731. *Edit. Sal.* 1585.

Ibid.

Iterum inſpectus eſt Malderus Antuerpienſis Epiſcopus, ut ejus concepta hæc verba monſtrarentur. *Licet aliquando ſequi opinionem minus probabilem relicta probabiliori, etiamſi probabilior fuerit tutior... Confeſſarius tenetur abſolvere pœnitentem habentem opinionem probabilem, ſecundum quam ab eo opere proponit non abſtinere, quod ſecundum probabiliorem tenet eſſe illicitum. Sequitur & iſtud ex dictis. Cum enim non habeat pœnitens propoſitum peccandi, immerito ei negaretur abſolutio. Et ita tenent communiter Doctores.*

Repertus eſt in eandem ſententiam locutus fuiſſe Martinus Bonacina. Quærit, *Utrum peccet, qui ſequitur opinionem probabilem, relictâ tutiore, vel probabiliore*. Reſpondet his verbis: *Poſſumus abſque peccato ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliore, & tutiore*.

Datus eſt etiam ſuus Barboſæ locus, homini Juris Pontificii, & Canonum conſultiſſimo, eidemque Epiſcopo Uxentino, quem cæteris aſtipulari compererunt.

Tom. 11. *diſp.* 2.*q*.4.*p*.9.

Ventum erat ad Caramuelem denique, cum Abbas pauliſper cunctatus: Non auſim, inquit, hunc Jeſuitarum adverſariis judicem proponere, ita male ab Janſeniſtis tractatus fuit, nullâ di-

 IV. DIAL.

dignitatis habita ratione (in Epiſcoporum quippe ordine recenſetur) ſed illius æque, ac Eſcobarii nomini ab iis inuſta quædam eſt ad ludibrium nota, vix ut appellari ſine riſu poſſit. Tum autem fortaſſe longius in hoc negotio progreſſus eſt. Sed quicquid demum ſenſerit, eum certe poſſumus ut teſtem facti, quod habebat exploratiſſimum, audire.

Illa ſententia (inquit, in hac ſua, quam cernitis, Morali Theologia Alexandro VII. nuncupata) *hodie eſt omnium, poſſe hominem tuta conſcientia ſequi opinionem minus probabilem.* Addit hoc etiam: *Tenet communis ſententia eſſe licitum, relicta opinione probabiliore, & magis tuta, ſequi minus probabilem, & minus tutam.*

Habetis igitur, ſubiunxit Abbas, Epiſcopos etiam omiſſo Caramuele octo, omnes & doctrina, & pietate conſpicuos, qui priorem doctrinæ Probabilitatis partem tueantur, ac defendant: ſeptem, qui utramque amplectantur partem, hoc eſt doctrinam hanc, quàm late patet, totam. Age, quid Jeſuitis poterat accidere glorioſius, quàm quòd præ ipſis tot homines illuſtriſſimi, & eruditiſſimi nullo in pretio, ac numero habeantur: quòd in cauſa, quæ communis omnium eſt, tanquam duces & ſigniferi ſpectentur, digniqueſ judicentur in quos acies hoſtium incumbat omnis, dum tot Epiſcopi, tot Antiſtites, tot magna nomina ne appellantur quidem?

Epiſcopos dicis tu quidem, retulit Eudoxus arridens, verum Italos dumtaxat; Hiſpanos, Belgas. Apud me profecto, ſi Baccalaureus eſſem, ut hic, Sorbonicus, plus valerent Doctores Sorbonici duo, quàm tota iſta Præſulum turba, qui

qui fortè Jeſuitis uſi magiſtris, profeſſoribuſque ſunt. Hoc igitur à Patre tuo Dechamps require, inquit ad Abbatem converſus, ecquos auctores Facultatis Theologicæ Pariſienſis pro ſe laudet, ac citet. Nam ego quidem & Cleander, quorum id non adeo intereſt, ad Thomiſtas vobis præparandos interim accingimur.

Lepidam ſanè exceptionem tuam! ſubjecit Abbas. Non placent tot inſignes Epiſcopi tibi, quos etiā fortaſſe Jeſuitis favere ſuſpicaris. Atqui eorum partim mortem obierant, cum Jeſuitarum nomen eſt exortum; partim ſuos ante Commentarios ediderunt, quàm ullus è Societate quidpiam de Theologia ſcripſiſſet; partim etiam Dominicanæ Familiæ, aut Academiæ Lovanienſis Doctores erant, haud multum, ut apparet, de fama Societatis, aut doctrina ſoliciti. Nihil erit in me tamen moræ quominus Doctorum Pariſienſium arbitrio ſtemus. Inſpiciuntur extēplo Iſambertus, Duvallius, Gamachius, Baillius, à Patre Dechamps citati, rogaturque Baccalaureus, ut in ipſis ea legat, quæ pridie Cleandro, & Eudoxo monſtrata fuerant, nempè iſtas propoſitiones ſimpliciter, ac ſine circuitione perſcriptas: *Non tenemur tutiorem ſequi opinionem: Sine peccato poſſum operari ſecundùm minus probabilem, & minus tutam opinionem, relicta tutiore, & probabiliore.*

Obſtupuit Baccalaureus, nec plura ſe deſiderare dixit, ſibi factum ſatis eſſe. At enim, addidit, cur inſedit hæc animis hominum opinio, ut propriam eſſe Jeſuitarum doctrinam hanc affirment omnes, hanc eſſe veluti teſſeram qua ſecernatur, hoc fundamentum quo nitatur illorū

cor-

corrupta de moribus doctrina,& ars, induſtriaque politica? Quid eſt, quòd Paſchalis,& Wendrokius,omiſſis cæteris,unos illos invadãt; quòd eos,& eorum ſententias in hoc negotio, tanquã peſtes,ac ſcãdala Religionis eſſe dictitent; quòd hæreticos admoneant, ne doctrinam Eccleſiæ Jeſuitarum doctrina metiantur, à quorum placitis, & erroribus videlicet Academiæ Catholicæ, Sodalitates aliæ,& Ordines Religioſi cæteri longè abhorreant? Vos vero, inquit, Eudoxum & Cleandrum intuens, graves mihi ſcrupulos injicitis. Quoties enim huic Societati male precatus ſum ob eam cauſam! Factum quippe eſt per caritatem, & curam Janſeniſtarum, ut id adeò certum habeatur, ac teſtatum,adeò ſermonibus omnium celebratum ſit, nullum ut à me, cum ita locutus ſum, *judicii temerarii*, aut maledicentiæ,aut calumniæ crimen ſuſceptum eſſe putaverim. IV. DIAL.

Ego vero te laudo, inquit Eudoxus, de religione, & ſcrupulo illo tuo. Sed age, obſecro; Paſchalis, Wendrokius, Arnaldus, ejuſque amicorum grex, nonne ſatis habent auctoritatis, & gravitatis,ut ne dicaris temerè judicare, licet in re falſa? Crede mihi, ſi ejuſmodi peccatorum onere levari voles, ea depone in aures Parochi N. . hominem noſti,auſterum in paucis,ac rigidum. Id præſto tamen ac ſpondeo futurum, ut indignum te, qui abſolvaris, non cenſeat. At rem ipſi omnem cum ſuis adjunctis omnibus, & appendicibus expone.Nam ſi temere quidpiam exiſtimaſſe te, aut malignè prolocutum eſſe de doctrina nonnullorum Theologorum, generatim dices; de Arnaldo,aut Janſeniſtis ſermonem

eſſe

IV. Dial. eſſe ſuſpicabitur, nec erit impune tibi. Id in Jeſuitas admiſſum à te fateberis? eriget continuo te, conſolabitur, & animum quaſi religione futili conſtrictum laxare, ac dilatare beniguiùs adnitetur: docebit non eſſe tam grande piaculum, ſi quis levicula iſta in quēpiam conjiciat: imo ſi jaciantur in Jeſuitas, nonnihil indidem oriri aliquando boni poſſe.

Sub hæc digreſſo Baccalaureo, reſtiterunt ambo aliquandiù, varioſq; locos cum ipſo Scriptorum, unde ſumpti proferebantur, contextu conferre perrexerunt, qui apprimè ſimiles, ac citati cum fide eſſe, comperti ſunt. Sed obſtrepente ſenſim ingrati, & inamœni laboris tædio, quinque tantùm, aut ſex præterea delegerunt è præcipuis, & rem diſertiùs ſignificantibus, quorum veritatem comprobarent; in primis autem è Dominicanis Theologis petitos: idque ob eam cauſam, quod & Scholam Thomiſticam facerēt permagni, & quod ex eadem Dominicana Familia haud ita pridem quoſdam, non ſat gnaros proculdubio quid ſentirent Doctores ſui, vidiſſent, qui dedita opera ſtuderent in Jeſuitas derivare quidquid exitii, ac periculi, ſeu verè, ſeu falsò, ex opinionum probabilium doctrina metuitur.

V. *Theologorum è Dominicana Familia judicium de Probabilitate.*

Sed antequam alios contenderent locos, monuit Abbas Cleandrum, & Eudoxum, annotarēt eam in libello Patris Dechamps paginam, ubi hoc habetur, Theologos Dominicanos, qui de hoc argumento ante annos admodum centum ſcripſiſſent, omnes in eo congruere, ut duas iſtas ex æquo propoſitiones doceant: *Neminem teneri ad ſequendam opinionem tutiorem: Licitum*

eſſe

eſſe amplecti minus probabilem, & minus tutam, relicta tutiore, & probabiliore. Adeò ut, pergit ille, nullum ex iis ipſis, quos quidem legerim, aut qui ab auctoribus à me inſpectis appellantur, deprehenderim, quem aliud ſenſiſſe vel minima ſuſpicio ſit. IV. Dial.

In iis autem Thomiſtis primo loco numerabat Bartholomæum de Medina, quem Antonius Senenſis in ſua Bibliotheca Theologum excellentem, & numeris omnibus abſolutum vocat, nec pietatis minus & probitatis quàm eruditionis laude inſignem. Et vero lectæ ſunt eæ voces in ejus Commentariis in 1. 2. S. Thomæ qu. 19. art. 6. c. 3. multo ante editis quàm quiſquam Jeſuita materiam hanc attigiſſet. *Ex hoc naſcitur magna quæſtio: Utrum teneamur ſequi opinionem probabiliorem, relicta probabili; an ſatis ſit ſequi opinionem probabilem.* Exponit deinde contrariam ſententiam, atque ita quæſtionem ſecat: *Mihi videtur, quod ſi eſt opinio probabilis, licitũ eſt eam ſequi, licet oppoſita probabilior ſit.*

Cum inter auctores, qui ordine deſcripti ſequebantur, legiſſet Cleander nomen Dominici Bannez, eum conſuli placuit. Erat, inquit, Doctor ſane gravis, & unus ex iis, quibus Diva Thereſia conſcientiæ ſuæ moderatoribus utebatur. Continuo ejus Theologiam in medium profert: aperit locum in Primam Secundæ qu. 10. art. 1. dub. 3. c. 4. ubi ſic loquitur. *Dicimus opiniones eſſe in duplici differentia: quædam enim verſantur circa actionem aliquam exercendam, ut an aliquis contractus ſit licitus, vel illicitus: quædam vero verſantur circa res; an ſcilicet aliquid ita ſit, vel non ſit; an hæc domus ſit propria, vel aliena.*

na. Dicimus ergo, quod de opinionibus prioris generis verum eſt, poſſe hominem ſequi probabilem opinionem, relictâ probabiliori.

Eja verò, inquit Eudoxus, Divę Thereſiæ moderator, unus quoque è multis illis eſt, qui laxiorem morum doctrinam ſectantur! Neque eſt remedio locus: nam Sacra Inquiſitio, quæ hæc doceri patiebatur, nunquam profectò Portus-Regii Doctorem in Hiſpania impune degere, aut ibi Litteras Paſchalis publicari paſſa foret.

VI. *Libellus Provincialium vocatus ad Tribunal Inquiſitionis in Hiſpania.*

Documento ſit, adjecit Abbas, quod ibidem contigit anno ſuperiori. Non nemo Religioſæ Familiæ alumnus id ſuſceperat, ut Provinciales Hiſpano ſermone donatas, excudendas typis Madriti curaret: nimirùm (ſic enim perhibent) ut mitterentur in Indiam uſque, & Chriſtianis earum incolis regionum proponerentur Jeſuitæ iiſdem deſcripti coloribus, quibus eorum imaginem in Gallorum Catholicorum animis depingere nonnulli voluerunt. Neſcio quo fato res ad Inquiſitionem delata. Citatur reus: interrogatus de novo, qui penes ipſum deprehenſus erat, libro, negat ſe reſcire quid iſthuc libri ſit: ad ſe miſſum fuiſſe; undènam, indicatum nō fuiſſe. Sed folia cum apparerent à Typographo recentia, convictus denique eſt, & in cuſtodiam, donec aliud ſtatueretur, traditus.

Quid, inquit Cleander, an id quod narras Jeſuitæ reſciverunt? Maximè, reponit Abbas, dolentque ſibi datum eſſe tam juſtum de ejuſmodi hominibus conquerendi locum.

Perlecti deinde ſunt in ipſo Jeſuitæ libello cęteri, quos laudat, Thomiſtæ; neque viſum eſt neceſſe,

ceſſe, ut ipſimet auctores adirentur, è quibus ſumma cum fide loci omnes illi revera ſunt exſcripti.

IV. Dial.

Gregorius Martines Tom.1.in 1.2. ad qu.19. art. 6. *Prima Concluſio. Non ſolum eſt licitum ex duabus propoſitionibus æqualiter probabilibus probabilitate practica eligere quam quis maluerit, ſed etiam eſt licitum ſequi minus probabilem, relicta probabiliori... Secunda pars Concluſionis eſt contra Cajetanum, & Sylveſtrum; eſt tamen communis, quam tenet Medina hic, & optimis rationibus probat; & modo probatur, &c.*

Petrus Ledeſma in ſumma par.2.tract.8.c.22. *Reſpondetur eſſe probabilius, cum divini perinde naturaliſque ſit juris, licere Judici ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliore. Hanc ſententiam tenet Magiſter Medina, & Orellana, & multi alii Doctores, ac præcipuè diſcipuli S.Thomæ in 2.2.q.67.art.4.*

Ho! nunc certe, exclamavit Cleander, Jeſuitæ moralem Dominicanorum doctrinam corrigent. Ut enim liquidò mihi conſtat, in Societate aliud communiter docetur, cum ſermo eſt de Judicibus: & primarii ejus Doctores huic propoſitioni palam ſunt adverſati. Ac optimis illi quidem rationibus nituntur, planèque demonſtrant, quid interſit inter Judicum privatim cauſam, & cæterorum, quibus aut Religionis decus, aut aliena res, ſaluſque commiſſa non eſt.

Suarez, Vaſquez, Valentia, Sanchez, Tannerus, Becanus, Coninkus, Granado, Salas, Filicius, Layman, Reginaldus, Gordonus, &c.

Nominabantur deinceps in Indice libelli è Dominicanis Vincentius Candidus Magiſter Sacri Palatii. *Dico primò: Confeſſarius quicumq; abſolvere poteſt pœnitĕtem ſequentem opinionem probabilem, relicta ſua opinione probabilio-*

Tom.1. Diſquiſ. Moral. Diſquiſ. 3. art.20.

IV. Dial. *liori* Et numero 3. *Utrum liceat in qualibet materia conſulere opinionem probabilem , relicta probabiliore* ? Reſpondet : *Quicumque alius conſultus extra confeſſionem licitè poteſt probabilem opinionem in omni materia amplecti, ac etiam aliis conſulere, relicta probabiliori.*

Joannes Ildephonſus Baptiſta Cæſarauguſtanus, cujus opus editum Romæ fuit, jubente Dominicani Ordinis Conventu Generali. (In ea circumſtantia expendenda ſermo aliquantiſper hæſit : & hanc opinor Paſchalis haud prætériiſſet, ſi qua Theologia Jeſuitę Opinionem Probabilem defendentis edita fuiſſet in lucem juſſu Comitiorum Generalium Societatis). *Quando opiniones probabiles*, inquit Ildephonſus ad 1. 2. diſp. 208. frag. 1. n. 154. *verſantur circa actiones exercendas, ſeu, quod idem eſt, circa jus, poteſt homo ſequi quamcumque opinionem probabilem practicè.*

Pag. 181. *centrov.* 14. Poſtremi numerabantur in eodem indice Paulus de Blanchis, & Joannes Baptiſta Hacquetus: quorum ille hæc ſcribit : *Si opinio pœnitentis eſt probabilis apud doctos, & prudentes in tali materia, tunc Sacerdos ſive ordinarius , ſive delegatus, debet eum abſolvere, licet probabilior ſit oppoſita ſententia.* Hacquetus verò cum quæſiſſet , *Utrum liceat ſequi opinionem minus probabilem, etiam relicta probabiliori, & magis tuta*? Sic reſpondet : *Dico licitum eſſe ſequi in praxi opinionem minus probabilem , & minus tutam , ſive propriam , ſive alienam ; dummodo ſit ſimpliciter probabilis .*

Petiit Abbas deinde , num placeret componi cum ipſis auctoribus locos aliquot è Lovanien-

ſibus

ſibus Doctoribus exſcriptos, & à Patre Dechāps addu&ctos. Negarunt Eudoxus, & Cleander opus eſſe, ſibique cumulatè ſatisfactum dixerunt. Eos dumtaxat Ordinum Religioſorum auctores, & Academiarum Doctores, quorum nomina reliquis in capitibus recenſebantur, obiter enumerare libuit, qui admodum ſexaginta inventi sūt. Verùm diligenter, nec ſine ſumma voluptate perlegerunt ultimum libelli ejuſdem caput, in quo P. Dechamps pauca quædam, ac perquam ſanè appoſitè ad rem obſervat. IV. Dial.

Primum illud eſt, quod jam Abbas commonuerat, quodque ſua ſponte, tametſi nullus moneret, ipſis occurrebat, æquumne eſſet, aut rationi ullo pacto conſentaneum, tribuere Jeſuitis, tanquam privatam ipſorum, ac propriam opinionem, doctrinam in ſcriptis Theologorum, ac Doctorum, qui cunctis in Ordinibus Religioſis, & Catholicis Academiis floruiſſent, promiſcuè ſparſam, & pervagatam, præſertim cum Iſambertus ſcriberet in Gallia, *Ita communiter Doctores*: Bonacina in Italia, *Ita communiter Theologi:* alii in Hiſpania, alii in Germania ore uno loquerentur, *Hæc ſententia eſt communis in Scholis*; *Illa ſententia eſt hodie omnium*. *Navarra, Joannes Caram. Ep. Miſienſis.*

Alterum eſt, multo ridiculum magis, & iniquum eſſe tribuere Jeſuitis opinionem, tanquā auctoribus ejus, & architectis, quam ante Jeſuitas natos tot celeberrimi Doctores traderent. *Ita communiter Theologi*, inquit Petrus Navarra jam ab anno 1597. *Stant ab hac ſententia Doctores multo plures, & majoris auctoritatis, ac rationes graviores*; inquiebat Salonius è Sancti Auguſtini Familia jam ab anno 1592.

IV. Dial. VII.

Jeſuitæ doctrinam Probabilitatis arctioribus quàm alii multi terminis circumſcribunt.

Tertium, Jeſuitas præ cæteris Theologis in id incubuiſſe, ut hanc doctrinam arctioribus terminis includerent; quam conſtat unam inter alias moralis doctrinæ partes abutentium fraudi ac temeritati maxime opportunam eſſe, niſi uſurpetur ut par eſt; & cujus fines reipſa Doctores quidam, a quibus fuit ante Jeſuitas tractata, longiùs protulerunt. Eam ob cauſam Suarez, Vaſquez, Sanchez, & alii ejuſdem Societatis doctiſſimi Theologi acriter demonſtrarunt, & omnes æquales ſuos Theologos aſſentiri ſibi coegerunt, nullum huic doctrinæ locum eſſe, cum ageretur de Judicibus in ferenda ſententia, de Medicis in adhibendis morbo remediis, de Profeſſoribus Theologiæ in deligendis, quas docerent, ſententiis. Ac Theologis nominatim præcipit Moralis doctrina quæ in Societate traditur, ut ſi effugere culpam velint, opiniones duntaxat eas ſequantur in negotio Religionis, quæ ſint tutiores, &, quando agitur de Sacramentis, magis conſentaneas communi Eccleſiæ conſuetudini, ac prudentum arbitrio pro certis haberi ſolitas.

Quartum illud denique animadverſum fuit, quod in ſuperiore Dialogo fuerat leviter delibatum; hanc doctrinam, ex quo percrebuerat, ad annum uſque 1660. a nemine in omnibus ſuis partibus fuiſſe oppugnatam, præterquam ab Scriptore uno, eoque Jeſuita Italo (is Comitolus dicebatur) unde Wendrokius ſumpſerat ea, magnam partem, quæcunque in hanc ſententiam tolerabiliter & commodè ſcripſiſſet; quamvis lectores ſuos nequaquam monuerit Comitolum hunc, quem citat, inter Scripto-

res

res Societatis numeratum eſſe. IV. Dial.

Sub hæc Abbas amicis oſtendit in complurium Jeſuitarum libris, quam illi Probabilis Opinionis definitionem ponerent, quibus eandem ſeptis & cancellis ſepirent Laymanus, Suarez, aliique Societatis Theologi, è quibus deſcriptos locos pridie ipſis obtulerat. Ita demum perfecit ut malam Paſchalis fidem ac Wendrokii plane cernerent, qui doctrinam hanc mendaci fuco illitam obſcurant, atque formam illius effingunt à veritate prorſus abhorrentem, quò in Jeſuitas dicta jacere, ſtruere calumnias impune poſſint. Et jam è Bibliotheca pedem efferebant, cum Cleander conjectis fortè in libellum Patris Dechamps, ut apertus reſtiterat, oculis, legit in ejuſdem pagella 33. nomen Patris Morini ex Oratorii Congregatione. Hem, inquit ſubridens, etiam Oratorianos ſubſidio Jeſuitæ vocant ad tuendam Probabilitatem!

VIII. *P. Morini ex Oratorii Congregatione ſententia de Probabilitate.*

Euge, retulit Eudoxus, Patrem Morinum inſpiciamus. Rem ſanè miram & portenti ſimilem! Notatus eſt locus, libro octavo de Pœnitentia cap. 4. num. 19. Ibi reipſa hæc legerunt.

Franciſcus Suarez tractatu 3. ad 1. 2. diſp. 12. ſect. 6. num. 10. prudenter mihi videtur circumſcribere caſus in quibus neceſſe eſt opinionem certam præferre probabili, & probabiliorem minus probabili: mihi enim videtur certum & evidens aliquando probabilia certis præferri poſſe. Quibus igitur indiciis & argumentis hac dignoſcemus? Quando ſcilicet, inquit Suarez, ex juſtitia vel caritate tenemur vitare damnum quod in re ipſa ſubeſt, vel periculum ejus, &c.

IV. DIAL. Nunc profectò Jeſuitæ litem vicerunt, exclamat Eudoxus, vincentque toties, quoties judex æquus & prudens cauſam, uti jam fecimus, expendet. Poſt paulò digreſſi ſunt ad captandam liberiorem auram, quærendi contentione & excutiendi curioſè ſingula defatigati; attamen læti, quòd in tanta caligine veritatem diſpicere contigiſſet.

SECUNDA PARS Quarti Dialogi.

SEcundùm deambulationem itum eſt Abbatis domum. Ibi de rebus levioris momenti ſermones adhuc ultro citroque habiti aliquandiu: quos ubi frigere ſenſim ac langueſcere animadvertit Eudoxus, Abbatem ex improviſo adoritur; &, Tu vero, inquit, Abbas clariſſime, quid cenſes de quæſtione Probabilis Opinionis in ſe ſpectata? Mittamus modò quærere quid ab aliis ſuper ea quæſtione factum, quid exiſtimatum ſit: de ipſa re quid, amabo, videtur tibi? I. *Quid ſentiendum de Probabilitate Opinionum in ſe ſpectata.*

Mihi verò, inquit Abbas, eo de negotio ſtatuere, & quid potiſſimum ſequar, decernere haud ſane promptum eſt. In ejuſmodi quæſtione tam facile deſtruas omnia, quàm difficile quicquam adſtruas. Utramlibet è ſententiis extremis pugnantibuſque amplectaris, continuò deducuntur conſecutiones, quæ propugnari nullo modo videntur poſſe: in medio ſi conſiſtas cum nonnullis, id verò fieri nequit, ut apparet, niſi extremæ utriuſque ſententiæ fundamenta, quæ volebas everſa, reſtituas ac reponas.

Mirum dicis, inquit Eudoxus. Hoc porrò ſi ita eſt, quis ferat homines quoſdam ea de re tam fidenter aſſeverare, tam expeditè ſtatuere?

Illi vero, excepit Abbas, hoc negotium leviter examinarunt, aut partium, ad quas eos for-

IV. Dial. tuna detulerat, tempeſtate quadam & æſtu abrepti ſunt; aut paſſi ſunt oculos ſuos vana & inani ſpecie perſtringi; aut obtundi aures clamoribus ſublatis ex compacto in Flandria & Gallia, quibus Roma ipſa perſonuit. Sed Romæ, ut ſcis, omnia pedetentim & ſedatè fiunt: itaque lis tam anceps & periculoſa ibi adhuc ſub Judice eſt. Hoc unum habeo quod dicam; Paſchalis & Wendrokii ſententiam non fero: de aliorum Theologorum opinione ſtatuo nihil: judicium aliorum eſto.

Atqui plauſibilis eſt illa tamen oratio & valdè ſpecioſa, ſubdit Eudoxus, cum dicitur tutiorem partem ſemper amplectendam eſſe, quamvis minus probabilem. Vide, ut ſe jactat Wendro*k*ius, ut triumphat in ſuis ad quintam Provincialem notis, ubi Syſtema ſuum proponit, & adverſariorum Syſtema omni ope convellere nititur: adverſarios autem inducit ſibi Jeſuitas unos, qui eo in loco Thomiſtarum omnium & Scotiſtarum, omnium Salmanticenſium, Complutenſium, Lovanienſium, & Sorbonicorum Doctorum partes ac vicem obtinent; itemque omnium Canonici juris interpretum, omniumque Antiſtitum quos appellaſti nobis, quoſque nominatim tot maledictis proſcindere honeſtum Wendro*k*io ac liberale viſum non eſt.

II. *Primũ VVendrokii principium de Probabilitate.*

Plane hic locus eſt mirificus, reponit Abbas; atque iſtud in primis effatum, quo velut cardine vertuntur ac volvuntur cætera: *Opinionem probabilem ſecuram, hoc eſt peccati expertem; non eſſe, niſi vera ſit.* Adeo ut judicium omne quo ad mores vel meos, vel aliorum, qui me conſulunt, regendos nitor, ſi falſum ſit, quan-

tum-

tumlibet cætera probabile ac bene fundatum, nocentem me apud divinum tribunal faciat. Hujus proculdubio principii prorſus inepti & cum errore conjuncti abſurdæ conſecutiones cum facile ſint animadverſæ, ea præſertim cauſa fuit, cur hæc opinio corruerit. IV. Dial.

Fruſtra ſudatum eſt ab hujus doctrinæ artificibus, ut illi vis auctoritaſque conciliaretur. Doctores, & moderatores animarum vel maximè cupidi reſtituendæ veteris morum auſteritatis, nuncium illi remittere coacti ſunt; quantumvis arrideret illis prima fronte obfucatam ſeveritatis ſpeciem. Quantumvis ad illuſtrandam ipſorum in regendis conſcientiis artem, ac diſciplinam valitura videretur; quantumvis, & ſua ſponte & utilitatis illecebra deliniti, raperentur ad amplectendas, fovendaſque certorum hominum pietatis quoddam genus profitētium partes, quibus haud dubie placituri erant, ſi tutiores ſententias propalam, & in omni re ſectari ſe oſtentarent: attamen ſolidi nihil, ac firmi ſubeſſe huic doctrinæ uno conſenſu omnes agnoverunt, ipſaque ratione, & experientia victi abſurdam eſſe, nec ullum eidem in moribus, vitaque communi locum eſſe poſſe perſpexerūt.

Quo tandem enim illa pertinet? quid ſtatuit? Nempè, ut in nulla conſcientiæ regula poſſis acquieſcere, niſi adſit evidentia, quæ ut plurimum, atque adeò ferè ſemper in rebus ad mores ſpectantibus abeſſe ſolet; ut Judicibus omnibus, etiamſi muneris ſui partes omnes accuratè impleverint, injiciatur nō levis quædam, & temerè ſuſcepta dubitatio, ſed gravis & minimè contemnenda, ne in omnibus ferè, quas di-

IV. Dial. dicunt, ſententiis luendum æterna pœna ſcelus admittant. Etenim Judices, etiam æquiſſimi, & optimi, in oppoſitas quotidie abeunt ſententias; atque adeò neceſſe eſt hos aut illos falſa in *ju*dicando ſequi principia, aut veris uti perperam, ac proinde injuſtè facere. Neque aut illa, quam adhibuerint ad rem cognoſcendam, diligentia, aut in conſectandis veri veſtigiis cura, aut periti ſſimorum Juriſconſultorum auctoritate liberantur culpa, ſiquidem falſam opinionem, & juſtitiæ adverſantem amplectuntur. Sequitur ut idem ſcrupulus injiciatur ob eandem cauſam Patronis omnibus, & Procuratoribus, in omnibus fermè, quas in ſe recipiunt cauſis; in quibus profectò reperire eſt perpaucas, quarum jus, & æquitas tam perſpicua ſit, quàm Geometricæ demonſtrationis veritas evidens, & manifeſta eſt: Ut in eandem conjiciantur dubitationem ii omnes, quorum jura ſunt ambigua, & controverſa, ſi lites aut intendunt, aut intentatas fovent: Ut eadem ſolicitudine perturbentur quicumque animabus gubernandis præſunt: Item Confeſſarii quilibet ſexcentis in locis, ubi quidpiam eſt ſtatuendum, præſertim in reſtitutionis onere aut imponendo, aut levando: utrumque enim perinde intutum eſt, & æquitati adverſarium, ſi quid ſecùs quàm *j*us ferat, edixeris: Mercatores itidem omnes, in varia negotii gerendi ratione: Ad extremum mortales univerſi, qui in extricandis communis vitæ innumeris nodis, ac difficultatibus ſola probabilitate ducuntur. Hæc omnia, inquam, tolerabilia non ſunt viſa.

III. *Alterum Wendrokianæ doctrinæ principium.*

Adde alterum illud principium, quod tanquã verum ſumit Wendro*k*ius, ad vitioſum doctri-

næ

næ ſuæ ſyſtema fulciendum: *Ignorantiam invincibilem à peccato non excuſare*. Quod nemo ſanus, quamlibet vim ſibi adhibeat, non reſpuet: quod pugnat cum ea, quam animis noſtris impreſſam habemus, opinione, ac judicio de divina bonitate: quod poſtremò Romana cenſura confixum nuper fuit. Et eo ſane adſtruuntur, & revocantur aliquot Janſenii Propoſitiones damnatæ, ac præcipua quædam Concilii Tridentini dogmata ſubruuntur. IV. DIAL.

Adde unum tot incommodis remedium ſuggeri à Wendro*k*io, haud ſane idoneum, ut opem divinam ſcilicet imploremus: perinde quaſi præſto futura nobis eſſet divinitùs immiſſa lux quolibet temporis puncto, qua illuſtrati, quid verum ſit nec ne, diſpiceremus. Eas ob cauſas præclara iſta Theologia deſtituta, & derelicta demum fuit. Sed hoc, opinor, Wendro*k*ius, & ejus amici parum curant. Valuit ad obſcurandum Jeſuitarum nomen iſta in ſpeciem laudabilis ſeveritas, illorum ſolutæ, ac molli, ut jactabatur, doctrinæ morum oppoſita: id volebant unum illi, & quod volebant abundè conſecuti ſunt.

Tum Cleander: Non ita pridem, inquit, Doctorem iſtius ſeverioris diſciplinæ patronum perturbavi graviter, atque impedivi. Nodum illi ſolvendum objeci ſuper contractibus, qui de annuo cenſu pecuniæ penſitando ſunt inſtituti. Sic hominem ſum aggreſſus. Conſtat, inquio, ejuſmodi contractus æquitatem probabilibus dumtaxat argumentis niti. A duobus tantum tribuſve ſeculis uſurpari, aut certè auctoritatẽ, ac firmitatem obtinere cœpit. Principio numera- *Contracts de Conſtitution de rente.* IV. *Contractus cenſus, niſi admiſſa Probabilitate ſtare non poteſt.*

IV. Dial. ratus eſt ab Doctoribus aliquot inter contractus uſuræ labe inquinatos, ac plane iniquos: in quo ſcilicet bis exigitur eadem pecuniæ ſumma, quæ ſemel tantum eſt data: ſiquidem cum poſt annos viginti renumeratur tibi caput, ac ſors cenſus annui, puta librarum mille uſuris quincuncibus, quæ tibi ſunt perſolutæ, contingit ut tibi penſitata fuerint quadraginta librarum millia pro viginti millibus, quæ primùm à te, is qui cenſum annuum numeravit, acceperat. Tunc ea de re non minori animorum æſtu concertatum eſt, quàm noſtra memoria diſputatũ de Tribus Cõtractibus fuit. Præterea, ut ejuſmodi contractui juſtitia conſtet, perſpicuum eſt adhibendam eſſe luculentam intentionis directionem, qua fiat ut, dum ſortis dominium transfers, nolis certam pecuniæ ſummam quotannis pernumerandam emere (neque enim pecunia pecuniam emas) ſed jus exigendi quotannis certam pecuniæ vim ab eo cui ſors fuerit numerata. Hæc omnia ſunt ad extricãdum haud ſane expedita. Habebat ille tuus Doctor nihilominus, quod reſponderet, inquit Eudoxus: nempè iſtos annuos cenſus à duobus Summis Pontificibus Martino V. & Calliſto III. toleratos, aut approbatos eſſe. Extant illorum ſuper ea re Decretales Epiſtolæ.

Au denier vingt.

Neque hoc mihi non reſpondit ille, ſubjecit Cleander: ſed urgere hominem, & premere ſic perrexi. Primùm, inquio, non ea Summorum Pontificum eſt poteſtas, ut juri naturali derogent, cui contractum hunc tam adverſari quàm ipſam uſuram Doctores non pauci contendebant. Deinde vero complures eorum, qui tutiorem partem ſemper amplectendam cenſent, ho-

homines non ignoti, haud quaquam cenſent ſatis eſſe in Summi Pontificis auctoritate momenti, & roboris, ut ſententia prius dubia, evadat ejus nutu, & calculo certa. Denique ambo illi Pontifices, niſi hac gemina conditione (cæteras enim omitto) contractum hunc non probant. Prima eſt, ut cenſus collocetur in aliqua re certa, ad id velut oppignerata, quæ ſit ejuſmodi, ut ex ſe fructum ferre queat, qualis eſt domus, aut fundus, in eaque nitatur jus illius, qui cenſum exigat. Altera conditio eſt, ut ea re, ſeu fundo, ſeu domo, pereunte, cenſus præterea non pendatur. His omnino conditionibus levantur, ac molliuntur graviſſimæ difficultates, quibus Doctores ab eo contractu approbando deterriti fuerant. IV. Dial.

Atqui conditiones iſtæ in Gallia non ſervantur. Qui cenſum ſtato tempore penſitat, is & ſuas universè fortunas, & ſe ipſum obligat: quod ſi fortunæ pereant, obligata nihilominus perſona manet. Et Pius V. qui duos illos Pontifices conſecutus eſt, & Concilium Burdegalenſe ſuperiori habitum ſeculo, geminam, quam dixi, cōditionem affirmant eſſe neceſſariam. Patet igitur eum facere multo tutius, qui nullos habeat, inſtituat, accipiatve annuos ejuſmodi cenſus, ſaltem quo more in Gallia ſunt conſtituti. Si enim rem iſtam penitus excutias, nulla eſt ab annis ducentis trecentiſve nova demonſtratio ad contractum hunc ab omni ſuſpicione injuſtitię purgandum reperta, quæ potior, & firmior foret iis rationibus, quæ tunc ab ejus defenſoribus afferebantur: nec ulla viciſſim validior confutatio argumentorum, quibus eundem alii rejectum

ibant:

IV. Dial. ibant: hoc eſt, ut verbo dicam, mera probabilitate, quamquam non levi, contractus iſtius ęquitas defenditur.

Atqui hæc probabilitas non efficit, ut eum eſſe juri naturali conſentaneum liquidò conſtet: quantumvis illi & conſuetudinis auctoritas, & momenta rationum, quę viris probis, & compluribus eruditis probabiles admodum viſæ ſunt, ſuffragentur. Quid ſi autem iſti eruditi, ideſt Theologiæ Scholaſticæ, aut Moralis Profeſſores, Juris Canonici Doctores, & Conſulti, in tam perplexo negotio hallucinati ſunt? quid de infinita Chriſtianorum multitudine fiet, generis omnis, & conditionis, qui collocatæ in fundo pecuniæ annuos cenſus aut accipiunt, aut penſitãt? Quid de nobis Gallis fiet, apud quos ratio non ducitur earum conditionum, per quas cautum eſſe iſti contractui Pontifices Maximi voluerũt: quibus adhibitis ne illius quidem æquitati ſatis conſultum fuiſſe Doctores plurimi judicarunt; ſublatis vero, ſtare illum poſſe tam multi alii negaverunt? Ex his omnibus perſpicuum fit, omnes ſaltem in Gallia ea in re probabilem, ac minus tutam partem ſequi. Hæc ego cum meo Doctori propoſuiſſem, ſudavit ille ſatis, neque quod opponeret, habuit.

Ad hæc Abbas, minimè, inquit, miror: his enim rationibus opponi ab homine cordato nihil poteſt; ſimulque intelligitur quanto illi verſentur in errore, qui effata quædam generalia pertinacius amplectuntur, in quibus veri ſpecies quædam relucet, oculoſque perſtringit; vitioſa tamen eſſe deprehenduntur cum ad ſingulas res ventum eſt, ad quas accommodari ſexcentis in lo-

locis nequeunt. Huic argumento, quod à cenſus annui contractu duxiſti, alia ſimillima propè innumera informari poſſunt, quæ nemo item diluet. Non ſum equidem neſcius hunc ipſum nodum tunc propoſitum fuiſſe cum emendandæ morum, ut jactabatur, doctrinæ ſtudio calerent animi. Quæſita nodi ſolutio qualiſcumque, ac ſi paulummodo Conſultores voluiſſent obluctari, hanc profectò extorſiſſent à reſpondentibus confeſſionem; Neminem teneri ad amplectendam ſemper opinionem tutiorem. Quid plura? Vel hoc ſigni ſatis eſt, in moribus haud dubiam eſſe doctrinæ falſitatem, cum ex ea tam gravis, tam communis in quotidianæ vitæ commercio oritur perturbatio. Divinæ adverſatur illa Providentiæ; atque adeò à primariis illis æternæ Veritatis legibus abhorret, à quibus tanquam à ſuo fonte, tum humana ratio, tum ſenſus communis, quos habemus vivendi, & ſentiendi datos divinitus duces, profluxère. Hinc perbrevi tempore ſtetit hæc doctrina, & valuit. Ea ſors nimirum eſt earum opinionum, quæ modum, & ſobrietatem neſciunt.

IV. Dial.

Caſus conſcientiæ à Sãcta-Bovio editi Tom. 1. pag. 585.

Ain' tu vero concidiſſe penitus doctrinam illam, & exploſam eſſe? Quid igitur eſt, quòd nonnulli, cum de iſtis rebus diſſerunt, adhuc generatim pronunciant tutiorem ſemper viam ineundam eſſe; eam ſcilicet, quæ cum lege magis congruat (ità enim loquuntur) & quæ magis abſit à cupiditate: Hoc ſentire germanos omnes Chriſtianos, hoc facere: Probabilitatem nunquam à Patribus, aut naſcentis ac florentis Eccleſiæ alumnis habitam eſſe pro norma, ad quam Chriſti diſcipuli mores exigere ſuos poſſent?

Quàm

IV. DIAL. Quàm proclive,ac ſpecioſum eſt, inquit Abbas,perſonam Doctoris in rigida morum Schola profitentis, induere! Non eſt emendus longo ſtudio, multa eruditione præclarus iſte titulus. Sit modo quiſpiam ita comparatus,ut in circulis fidenter pronunciet, ac decidat quidlibet, ut quoslibet, jure an injuria,condemnet,æterniſq; ſuppliciis addicat: tanti magiſterium hoc illi conſtabit. De iſtis Doctoribus mihi ſermo non fuit, cum dixi Wendrokianam hac in parte doctrinam concidiſſe. De Confeſſariis loquor: loquor de peritiſſimis,& ſpectatiſſimis animarum rectoribus,qui ab ea penitus in agendo,pronunciandoque diſcedũt; quia perſpectam ejus principiorum falſitatem habent; quia conſecutionũ abſurditatem,quæ ex ea deducuntur,vident.Qui quidem hodie paſſim id pro certo confirmant, cum adverſis veluti frontibus opiniones duæ cõtrariæ pugnant,eam quæ minus tuta ſit,evadere tutiſſimam ope, ac momentis rationum, quibus oppoſitam vincit. Loquor de Theologis, qui Probabilitatis cauſam ſuis in ſcriptis jam à multis annis excutiunt. Illi, (ſi unum, itemque alterum excipias,qui coguntur abſurda longè plurima, & duriſſima concoquere, nec ſolum cum cæteris, ſed ſecum etiam fœdè pugnare) hos,inquam, ſi excipias, reliqui omnes in eo maximè verſantur, ut refellant hanc ſententiam: Poſſe quemlibet ſequi opinionem, quæ ſit eadem & minus tuta,& minus probabilis;& oſtendant nefas eſſe minus tutam partem amplecti, niſi ſit eadem probabilior. Sed nihil magis abhorret à vero quàm quod iſti Doctores,ſi eos appellare ſic licet, Wendrokiani, tam in Theologicis hoſpi-

ſpites,ac peregrini,quàm ipſe Wendroxius, nec minus ad quidlibet affirmādum,quàm ille, projecti,aſſerere non dubitant,Probabilitatem nullo modo fuiſſe habitam pro morum norma vel à Patribus, vel à primorum temporum antiquis illis, ac germanis Fidelibus.

IV. DIAL. V.

Doctrina Probabilitatis probata, & uſurpata fuit à SS. Patribus, & florentis Eccleſiæ alumnis.

Hanc tamen velut arcem iſti Doctores acriter propugnant, in eoque argumento, ut ajunt, *negativo* ſe vehementer jactant, ſubjecit Cleander. Id quidem fateor,inquit Abbas, diſputatum in Scholis tum non fuiſſe, utrum liceret opinionem ſequi probabilem, eandemque minus tutam: ſed illud etiam cōfirmo, ſanctiſſimos quoſque in agenda vita hoc ipſum ſecutos ſine ullà religione fuiſſe, ſi quis incideret paulo difficilior nodus, quem principes illæ morum noſtrorum regulæ,Scriptura,Canones, & quæ tum extabant Decreta Præſulum, haud ita facile ſolverent. Quod ſi de earundem regularum mente ac ſententia controverſia quæpiam fuiſſet coorta certis in circumſtantiis,tum aliis alia ſentientibus, unuſquiſque quod erat viſum ſequebatur, eaque vox Pauli Rom. 14. valebat: *Qui non manducat, manducantem non ſpernat; & qui manducat, non manducantem non ſpernat*. Quo loco redit mihi in mentem anceps ac periculoſum tempus Eccleſiæ,de quo Annales Eccleſiaſtici meminerunt,ſub Juliano Apoſtata. Id exemplo nobis & argumento ſimul erit.

Baron. ad ann. 362.

Inter cæteras artes quas Julianus adhibuit ut ſacrilegos & jam abrogatos profanorum Numinum cultus revocaret, hanc potiſſimùm uſurpavit, ut cibaria in macello Conſtantinopolitano proſtare ſolita impiis cærimoniis inquinaret: in

IV. DIAL. primis vero juſſit, ut quicquid venale proponeretur, oblatum Idolis antea foret. Qui tum verſabātur in hac Urbe ampliſſima & maxima Chriſtiani, nefas ſibi eſſe crediderunt quicquam è macello petere. Itaque, quandiu valuit Edictum, frumento dumtaxat, quod in horreis locupletiorum haberetur, vitam ægre ſuſtentarunt, eoque minimè commolito, ſed aqua ferventi, ut cuique commodum erat, incocto.

VI. *Exemplum inſigne petitū ex Antiochenorum Chriſtianorum facto.* Edictum huic ſimillimum ab eodem Imperatore promulgatum Antiochiæ fuit: polluta pariter profanis religionibus alimenta. Sed aliud Chriſtiani Antiochiæ atq; Conſtantinopoli cenſuerunt: opſonia in macello venalia non emerunt ſolùm, ſed iiſdem etiam, ut ante, veſci non dubitaverunt. Eccleſia, quæ Conſtantinopolitanorum factum probaverat, Antiochenorum non improbavit: idq; Theodoretus & narrat, & Apoſtolis verbis è prima ad Corinthios epiſtola cap. 10. ſumptis firmat: *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſciētiam*. Locum hunc Apoſtoli norant profecto æque Conſtantinopolitani atque Antiocheni, ſed ſuo quique modo eundem accipiebant: hinc gemina opinio probabilis exiſtebat, illa tutior, hæc minus tuta.

Continuo Eudoxus: En, inquit, uſum Probabilitatis mirificè ſtabilitum, hinc diſcrepantibus Chriſtianorum hujus utriuſque Urbis ſentētiis, inde Eccleſiæ Antiochenos nequaquam condemnantis calculo. Certè Theodoretus illorum factum approbās impoſitam tutioris partis amplectendæ legem eſſe non putabat.

Quid quod, adjunxit Abbas, ipſi ſacri Codi-

ces

ces ejus generis exempla ſuppeditare mihi poſ-ſent? Vel illud quam inſigne eſt, quod in Eccleſia Judäica quæſitum ac deciſum fuit tempore Antiochi Epiphanis, utrum die Sabbathi prælium committere fas eſſet. Non ſuppetebant Judæis tunc Arca & Prophetæ quos conſulerent. Militare conſilium advocatur, inſtituitur deliberatio, & pugnam iniri Sabbatho poſſe decernitur. Quæ profecto ſententia & minus tuta erat, & Legi ac innatis huic populo de Religione avita opinionibus adverſari videbatur. Vah! interpellavit Eudoxus; quam vellem vocatum ad hocce conſilium fuiſſe Wendrokium! Dubium non eſt, quin ſi ſuam ibi, ſuper quinta Provincialium, diſſertationem recitaſſet, exploſi Mathatias & Judas Machabæus fuiſſent, atque exſibilati.

IV. Dial. VII.

Exempla è Sacris litteris petita.

Sic arbitror, inquit Abbas. Sed ut ad Chriſtianos, qui primis temporibus florebant, redeamus; quo magis animum adverto ad illorum rationem & mores, eo vehementius adducor ut credam nunquam majorem fuiſſe probabilibus ſententiis locum, neque magis viguiſſe illud effatum quo ſtatuitur fas eſſe citra noxæ periculum ſequi opinionem Doctoris, qui vir probus & peritus habeatur. Si quis tum Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aliquam doctrinæ ac pietatis famam collegerat, ejus ſententiæ, opiniones, dicta totidē erant oracula, quibus omnes ſine ulla dubitatione, ut ſi data divinitus forent, auſcultabant in iis rebus, ubi nulla Sacræ Paginæ aut Conciliorum vox audiebatur. Vides ut errant tota via Wendrokius & cuncti ejus gregales. Producant quippe nunc, & contendant

IV. DIAL. nullum in Sacra Scriptura, in Sanctis Patribus, in Eccleſiæ naſcentis uſu, Probabilitatis veſtigium extare.

Admonet me, inquit Cleander, mentio à te jam facta de Sanctis Patribus, ut exponam vobis quod nuper, me præſente, contigit, quodque opportunè ab inſtituto ſermone haud alienum occurrit. Conveneram Illuſtriſſimum Eccleſiæ Principem Epiſcopum N. Eodem confluxerant ſalutandi cauſa viri lectiſſimi. Aderat etiam Abbas è Janſenii grege, qui de morali Jeſuitarum doctrina ſermonem injecit, multaque garrire cœpit, in primis de iſta Probabilitate, in qua nũc ſumus. Epiſcopus, homo ingenii ſagaciſſimi, minimèque cæco animi impetu ad odium aut favorem abripi ſolitus, cum ſermonem longiùs trahi videret, non ſine aſtantium tædio, ſic interfatus eſt. Narro tibi, inquit arridens, Abbas clariſſime, deciſionem pronunciatam haud ita pridem in Indiis, ductam è principiis Probabilitatis: ſed ea lege narro ut eam cures inſerendam in Tomum octavum *Moralis Practicæ*, antequam ab Arnaldo fuerit omnino confectus. Ego vero illud in me recipio, excepit Abbas, ſi quidem eam judicabis tanti eſſe, locum in eo Tomo memorabilem habituram. Cui Præſul: Tuũ hoc judicium erit: rem ipſam modo, uti ſe habuit, accipe.

Gallo mercatori erat uxor præſtanti formæ. Is navem fregit in Indico mari, vixque evaſit in Oppidum Hiſpani juris. Continuò deducitur ad Urbis Gubernatorem, ut peregrini ſolent, hominem ferocem & libidinoſum; qui ut primùm feminam hanc vidit, exarſit. Admonitus merca-

tor,

tor, conſilii & auxilii inops accurrit ad Oppidi IV. Dial.
Collegium; rogat evocari ſibi duos è Magiſtris, alterum qui Theologiam, alterum qui moralem ſcientiam docebat. Adſunt; iis mœroris ſui & ſolicitudinis cauſam exponit. Exploratum habeo, inquit, non cũctaturum Gubernatorem uxorem meam ducere, ſi nuptam non eſſe reſciſcat: nondum enim uxorem eſſe meam intellexit. Porro, ut certis auctoribus comperi, deliberatum ipſi eſt me, immiſſis percuſſoribus, de medio tollere, ſi mihi matrimonio junctam cognoſcat, aut ſi, quominus eam ipſe ducat, obſtem: ſin vero in me nihil eſt moræ, hanc mihi copiam & facultatem dabit, ut ſedem hic & domicilium collocem, atque accepta naufragio damna cumulatè ſarciam. De meo matrimonio tacere poſſum, quod omnibus latet; eamque affinem meam prædicare, uti eſt re ipſa; quam, niſi petita & impetrata diſpenſatione, non duxi. Quicquid juſſero, morem illa geret, ſat ſcio: cæterum, Deum hactenus præſentem & propitium millies expertus, perire prorſùs malim quam ejus majeſtatem aliquo crimine violare: & me tacita quadam fiducia conſolatur & in eam ſpem adducit non datum iri eam poteſtatem Gubernatori ut, quæ deſignavit, exequatur, aut aliquid in meam uxorem admittat.

Thelogus prior verba facit: dolet mercatoris vicem, denunciatque aliud reſtare nihil, niſi ut egregio iſto facinore fidem ſuam & amorem Deo approbet, vitam ultro in apertum diſcrimen objiciẽdo: ſi rogatus hæccine uxor ipſius ſit, reſpondeat affinem eſſe, mendacium planiſſimè admitti, aut ambiguam uſurpari vocem, quam

IV. Dial. adhibere ſit nefas : verum illud eſſe longè graviſſimum quòd inducere nequeat uxorem ad diſſimulandum id quod eſt, ſeque affinem ipſius prædicandã, quin eam apertè conjiciat in adulterium, cujus ipſe conſcius & particeps futurus ſit: ſi tantam in divino præſidio ſpem ponit, id præcipuè confidat, futurum ut ipſum Deus periculo eximat, quo minimè retur modo: nihil autem eſſe quòd ſperet fore ut Deus mentem Gubernatoris incenſam libidine convertat ac mutet: aut uxorem ſuam ab eo tutetur crimine, quo ſe ipſa, dum obſequi viro ſtudet, implicuerit: id enim ſine ſumma temeritate, & culpa præſumi ſpe non poſſe Hæc profectò, inquit Abbas Janſeniſtarum cliens, deciſio & reſponſio Jeſuitæ non eſt.

Mane pauliſper, adjecit Præſul. Caſuiſta viciſſim verba facit, ſeque aliter prorſus cenſere mercatori renunciat. Primùm enim cum eam affinem eſſe ſuam dicet, nihil dicturum eſſe mẽdacii; veritatem quidem celaturum, at nihil falſi locuturum; quod profectò culpa vacat. Deinde, quod attinet ad adulterium, cui objicitur ipſius conjux, hanc in eo culpam non hærere: officio ſatisfacere, ſi Deum pia precatione conciliare ſtudeat, ſi rem omnem ejus benignitati cum fiducia permittat. Quod ſi religio aliqua injiciatur ne Deum ſic tentet, multo magis tentatum iri, ſi manifeſtum mortis periculum adire non dubitet ea fiducia, fore ut ex eo divina ope ſalvus & incolumis emergat. Id modò ipſi eſſe faciendum, ut non de morte dumtaxat vitanda cogitet; ſed prætereà voluntatẽ retineat, in qua ſe jam eſſe confirmabat, quidlibet potius perferendi,

rendi, quàm in Deum peccandi. IV. Dial.

Oh! Jeſuitam agnoſco, exclamat Janſeniſta. Quod ſi alter itidem Jeſuita ſit, planè hæc illa eſt partitio a Paſchale detecta, quæ inter Jeſuitas animarum rectores intercedit, quorum alii rigidi ſunt & ſeveri, alii molliſſimi & indulgentiſſimi.

Sic eſt profecto, inquit Præſul. Theologi ſententia quin tutior ſit ac probabilior, Caſuiſtæ minus tuta minuſque probabilis, nemo ambigat. Nemo, excepit Janſeniſta: qui etiam rogare Præſulem inſtitit, ſi verè geſta res ita eſſet, ne gravaretur, ſibi affirmare: quippe quæ eſſet perquam idonea, ut in *Moralem Practicam* adderetur.

Ubi vidit Præſul hominem eò, quo volebat, inductum, addidit ſubridens: Atqui Abbas optime, hæc quam narravi modo, mera parabola eſt. Nunc quid arcani tegat accipe: Quod in iſto mercatore fictum atque adumbratum audiviſti, hoc ipſum contigit Abrahamo, ut noſti probe. Is, quo mortem effugeret, auctor fuit Saræ, ut hominibus a Pharaone & Abimelecho miſſis renunciaret ſe Abrahami ſororem eſſe, uxorem eſſe non diceret. Quem Theologum loquentem feci, is S. Joannes Chryſoſtomus eſt, qui Epiſtola 3. ad Olympiadem Abrahamum planè culpat, quaſi qui uxoris adulterio aſſentiatur, & ovem objiciat lupo; qui fallat, ac documento ſit vel ſanctiſſimis viris quàm eos ſua interdum virtus probitaſque deſtituat. In Caſuiſta vero Sanctum Auguſtinum agnoſce qui diſertis verbis docet Abrahamum vacaſſe culpa, cum Saram affirmavit ſororem ſuam eſſe; *quia*, inquit, *tacuit aliquid* *Lib.22. contra Fauſtum c.33.& ſeq.*

K 4 *veri,*

IV. Dial. VIII. *veri, & non dixit aliquid falſi.* Audi porro quid addat Auguſtinus: *Hoc Abrahæ factum lenocinio ſimile videtur, ſed non valentibus ex illius æternæ legis lumine a peccatis rectè facta diſcernere: quibus & conſtantia pertinacia videri poteſt; & virtus fiduciæ, vitium putatur audacia; & quæcunque ſimiliter objiciuntur quaſi non rectè agentibus, a non rectè cernentibus. Neque enim Abraham flagitio conſenſit uxoris, ejuſque vendidit adulterium: ſed ſicut &c. Et ipſe conjugem caſtam, & caſto corde ſibi cohærentem, de cujus animo, ubi pudicitia virtus habitabat, nullo modo dubitabat, tacuit uxorem, dixit ſororem; ne, ſe occiſo, ab alienigenis atque impiis captiva poſſideretur: certus de Deo, quod nihil eam turpe at flagitioſum perpeti ſineret.*

Auguſtini ſententia de Abrahami facto.

Adjungit circumſtantias rationeſque, a me in exponenda mercatoris cauſa notatas; & in Caſuiſtæ reſponſo: illam in primis, quòd Abraham confideret, quicquid demum eveniret, uxorem ſuam divinitus ab omni labe periculoque prohibendam. Ubi etiam vides (ſubjecit ad extremum Præſul.) Auguſtinum hic directionem intentionis uſurpare in loco: denique totum hoc negotium ita deciſum ab eo, quaſi qui perſuaſum haberet fas eſſe partem amplecti minus tutam, uti Abrahamus reipſa præſtiterat. Certe neuter iſtorum ſatis commode ratiocinabatur; ſi partem hanc minus tutam, eandemque pariter eſſe minus probabilem non videbat; quod ſi hoc viderunt ambo, dicendi profectò ſunt in illorum fuiſſe ſententia, qui cenſent eligi poſſe opinionem minus tutam, licet ſit eadem minus probabilis.

Hic

Hic enimvero circumſpectare Janſeniſta, angi, & ludos perturbatione ſua, iis qui aderant, ac riſum dare. Verum ubi ſe pauliſper collegit, præfractè affirmat, nihil quidquam tale in Auguſtino a quoquam oſtendi ſibi poſſe. Continuò Epiſcopus N. arreptum è pluteo ſextum Auguſtini Tomum profert, caſumque, & ejus deciſionem fusè monſtrat in vigeſimo ſecundo contra Fauſtum libro; ſimulque commonet hominem non modo non tutum & a peccandi periculo ſemotum, ſed ne probabile quidem eſſe jus, ac licentiam debacchandi in quemquam tanta cum impotentia, quanta in Jeſuitas ſævire non ceſſabāt ejus amici Janſeniſtæ: longè ſatius fore, & ad exemplum præſtabilius, ſeveriorem morum doctrinam factis ipſis, etſi taceret lingua, prædicare, quàm eandem venditare verbis, factis autem & pugnante vita refellere. IV. Dial. VI

Dictum ſapienter, & opportunè, inquit Eudoxus. Et ſane, qui doctrinam Jeſuitarum de moribus tam fœdè proſcindunt, ii ſi reputarent ſecum attentius cujuſmodi commētariis, quorum hominum fide & auctoritate freti ita ſentiant ac loquantur: ſi rationes expenderent quibus poſſent induci meritò ad ſentiendum de illa doctrina aliter ac plerique vulgo exiſtimant; ſi eas quæ ſubeſſe poſſunt cauſas attenderent, cur venire in dubium debeat illorum aut ſinceritas aut prudentia qui vel maxime in eo genere deterere Jeſuitarum famam ſtudent: hæc, inquam, ſi penſitarent, fortaſſe adducerentur ut crederent, minorem ad ſummum probabilitatem tribui poſſe illorum opinioni qui arbitrentur licitum eſſe iſtos ſermones ſerere, & iis habere fidem quos

IV. DIAL. ipſorum adverſarii in vulgus ſpargunt. Sed nimirum ſic ſunt iſti correctores moralis diſciplinæ, ut quas præſcribit illa præcipuas & capitales regulas, iis ſe ſe ſolutos interdum eſſe putent.

Romæ autem, ſciſcitatur Cleander, quid cenſent de præclaro iſto effato, quo ſtatuitur tutiorem partem eligendam ſemper eſſe? Quid cenſeant, quæris? reſpondit Abbas: condemnant. Certè propoſitionem hanc Alexander VIII. cenſoria inuſſit nota: *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*. Hæc propoſitio ex altera illa proximè deducitur. Quippè ſi lex impoſita eſt omnibus eligendæ tutioris ſententiæ, ex eo planiſſimè conſequens eſt nefas eſſe contrariam amplecti opinionem, quantalibet probabilitate prædita ſit.

IX. *Roma de Probabilitate quid cenſeat.*

Hoc patet, inquit Eudoxus. Miſſum igitur faciamus Wendrokium cum ſua doctrina morum ultra fas, modumque provecta. Verum ægrè ad oppoſitam accedo ſententiam, quæ docet poſſe nos ſequi opinionem minus tutam, cum eadem eſt minus probabilis. Quin mediam inſiſtimus viam, in qua ejus opinionis eligendæ facultas, ac venia datur, quæ ſit minus tuta, modo ſit probabilior?

Valdè tibi aſſentior, ait Abbas; neque eſt quod malim quàm hanc mediam inire viam: & eò complures hodie Theologi delabuntur. Verum omnibus accuratè perpenſis, Doctores hujus mediæ, ac mollioris probabilitatis patronos video, non minus quam cæteros, in ſua doctrina explicanda, tutandaque laborare. Longum eſſet explicare tibi quemadmodum premantur ab

iis,

iis, qui opinionis minus probabilis doctrinam, partesque defendunt, & quibus eos viciſſim argumentis ipſi premant, ac vexent. Multa penes me domi ſunt volumina, unde hæc diſcas, ſi tibi aut iſta pernoſcendi avidus, aut legendi patiens animus eſt.

X. *Doctrina Probabilis Opinionis breviter collecta.*

Non eſt, crede mihi, excepit Eudoxus: ac nobis, opinor, ſufficiet, quam perſpicuè ac dilucidè dediſti, probabilis opinionis explicatio; hanc infigere altius in animo placet. Eſt, inquiebas, ſi probe commemini, nec Fidei, nec principiis Fidei, nec evidenti rationi contraria; quæ ſententiæ oppoſitæ argumenta plauſibilem in modum diluit; quæ cæteroquin una vel pluribus gravis momenti rationibus nititur, hoc eſt, ejuſmodi rationibus, ut valere apud hominem prudentem poſſint, eòque illum perducere, ut fateatur ſententiam oppoſitam non eſſe certam.

Rem ipſam tenes, inquit Abbas. Porrò id prætereà diligenter eſt animadvertēdum, oportere, ut omnes iſtæ conditiones conveniant etiā illi opinioni, quæ vocatur minus probabilis. Omnes enim quos modo laudavimus, variarum Gentium, Academiarum, Ordinumque Doctores, qui tam conſentientibus ſtudiis docuerunt fas eſſe opinioni minus probabili adhæreſcere, ſine ullo peccati periculo, iidem hoc ſemper poſtularunt, ut opinio hæc minus probabilis, verè eſſet probabilis. Sin autem oppoſitæ opinioni tam certa, tam evidens veritas adſit, ut iſti ſuam probabilitatem adimat, ab inſtituta quæſtione diſcedetur. Ita qui ex ipſis tradunt fas eſſe opinionem ſequi minus probabilem, eam ſolummodo ſequi fas eſſe concedunt, quæ ſingulis iſtis

con-

IV. DIAL. conditionibus, tum poſitivis, ut vocant, tum negativis omninò ſit munita; idque fatentibus omnibus, vel certè compluribus eorum à quibus eadē opinio minus probabilis impugnatur. Ea ratione, ut vides, doctrinæ Patrum, Traditionis, & Cōciliorum auctoritati cautum eſt; cum hæc primaria ſtatuatur ab iis Theologis regula, ne quid contra illa omnia peccetur, & opinionem vel hoc nomine uno decernant improbabilem, ſi illis adverſetur.

X.

Etiamſi huic doctrinæ, quam expoſuiſti modo, veritas non conſtaret, excepit Cleander; conſtaret hoc certè, neque abſurdam, neque impiā, neque execrandam eſſe; neque talis poſthac à me cenſeretur, quamvis tot inſignes, eruditoſque patronos, atque aſſertores non haberet.

Ad hæc Abbas: hoc unum modo ut concluderes volebam: hoc uno cauſam adverſus Paſchalem, & Wendrokium vincunt me patrono Jeſuitæ, & ſexcenti alii, quorum fama & probitas malè vexabatur, Theologi.

XI. *Hoſtes infenſiſsimi Probabilitatis eandem in praxi amiciſſime amplectuntur.*

Ego vero, ſubjecit Cleander, donec iſtæ lites funditus componantur, peroptarem lata interim lege ſanciri, ne quis opinionem inſectaretur minus probabilem, aut alias quæ cum ea ſunt junctæ propoſitiones; conſtituta delinquentibus hac pœna, ut contrariam opinionem in agendo ſequerentur.

Irrita facis vota, inquit Abbas: nunquam iſtud ſancietur: nimis multorum intereſt, ne lex feratur ejuſmodi. Quin ipſi moderatores conſcientiarum intercederent. Quid cenſes dicturum Sacerdotem clariſſimum N. ſi è nobilibus, quas confitentes audit, matronis una, dum de fortu-

nis ac bonis ſuis deliberat, dubitatque quam bene pars eorum aliqua parta ſit, idcircò ejus ſententia, judicioque non ſtaret, quòd unius auctoritas Doctoris ad conciliandam opinioni probabilitatem haud ſufficiat, multo verò minus ad ſecuritatem: ſi juberet proferri ſibi, & produci Doctorum duodecim ſententias ac teſtimonia, ipſorum manu chirographoque obſignata? IV. DIAL.

Quid cenſes dicturum Abbatem N. ſi, propterea quod opinio quæ patitur obtineri plura beneficia Eccleſiaſtica, quorum unum fructus non exiguos habeat, eſt omnium conſenſu & minus probabilis & minus tuta; cogeretur in ea te doctrinam opinionis minus probabilis facto ipſo deſerere, in quam tamen ubique declamitare, & invehi non ceſſat?

Quid narras autem? percunctatur Eudoxus: an vera prædicas, cum ais opinionem eorum, qui plura poſſideri beneficia poſſe putant, haberi minus probabilem? Vera, inquit Abbas. Nulla unquam opinio cum altera, quæ ipſi opponitur, collata, potiori jure quàm iſta potuit appellari minus probabilis. Qui aliter loquuntur, ii aut parum loquuntur ſincerè; aut, quæ ſit iſta voci ſubjecta notio, cum Probabilitatem dicimus, ne intelligunt quidem. Ipſa Tridentini Concilii verba, argumenta Divi Thomæ, Caſuiſtarum placita, quamlibet ſoluti, & indulgentes eſſe jactentur, planiſſimè oſtendunt, eos qui plura poſſident Eccleſiaſtica beneficia, aut omnes, aut ferè omnes alia vulgò ratione tutos eſſe non poſſe quàm opinionis minus probabilis præſidio: neque alii fermè ulli ex iſto excerpi numero queūt, niſi quos Ritualis liber Alectenſis reipſa eximit, Seſſ. 24. c. 17. Quodlib. 9. art. 15. Pag. 357.

ni-

IV. Dial. nimirum bonos Sacerdotes quoſdam, qui probè directâ intentione freti, & idoneorum Clericorum coacti paucitate, *multa beneficia retinent diutius quàm vellent... qui agrè adducuntur, ut ea deponant, ac tradant aliis à quibus pravè adminiſtranda ſatis ſciunt... qui interea laborant pro virili, ne quam exemplo iſto ſuo & facto peccandi anſam, & offenſam cuiquam objiciant...*

Audio quid velis, Eudoxus inquit: cæterùm ſi temerè præjudicatis opinionibus ducerer, vel id quod dixiſti modo de pluribus beneficiis ſimul poſſidendis, ſatis argumenti foret quo perſuaderetur mihi opinionem minus probabilem, ac minus tutam eligi tuto poſſe. Quam multos enim cernimus tum Antiſtites tum Abbates, viros graves ac probatos, ſeverioris diſciplinæ præcones, plura uno lauto & pingui Beneficia obtinere? Præterea illorum plerique ſuos habent Confeſſarios, ac moderatores in celeberrimis Lutetiæ Seminariis, ubi frequens item, & quotidiana ſeverioris diſciplinæ mentio: quin etiam eorum nonnulli domicilium illic ſuum habent. Igitur neceſſe eſt, ut & Confeſſarii Præſulum iſtorum atque Abbatum, & ipſorum Confeſſariorum Confeſſarii, & moderatores graviſſimi, ac præpoſiti domorum illarum, cenſeant opinionem probabilem ac minus tutam tuto & impunè præoptari poſſe. Quod cum ita ſit, demiror quid venerit in mentem Janſeniſtis litem ſuper ea re Jeſuitis intendere.

Præclarè vero cum Jeſuitis agitur, excepit Abbas, ſi quos certis in Seminariis inveniant, qui vitio illis, & ſceleri non vertant doctrinam

quam

quam habēt ipſimet in uſu quotidianæ vitæ tam familiarem & amicam. Neque hoc tamen obſtat quominus ibi cæteras inter præceptiones, quæ junioribus Abbatibus ibidem inſtitui ſolitis traduntur, hæc præcipua ſit, aut hæc iiſdem certe facultas ac venia detur facillimè, ut moralem Jeſuitarum doctrinam, quotieſcumque datur occaſio, exagitent atque inſectentur; ut eoſdem tanquam Probabilitatis artifices jocis ac ſalibus aſpergant; ac demum quo habeant iſti adoleſcentes egregium ſpecimen hujus Chriſtianæ atque urbanæ dicacitatis, ipſis interdum Provinciales Litteræ in manus dentur cum elegantibus Wendrok*i*i notis. Quid ibi agatur, qui ſermones iis de rebus habeantur, clam me non eſt. IV. Dial.

At, quæſo, inquit Eudoxus, ad Abbatem N. hoſtem Probabilis Opinionis adeò capitalem, redeamus. Oportet illum tot onuſtum Prioratibus & Abbatiis obfirmaſſe animum in hac ſententia, libras quinquagies aut ſexagies mille cenſus annui, eſſe tanti, ut quiſpiam animam Tartaro devoveat. Nam cùm conſtet, affirmantibus etiam Caſuiſtis, unicum iis qui Eccleſiaſtico Beneficio non uno potiuntur eſſe perfugiū in doctrina opinionis minus probabilis, non auſim eos condemnare quibus eſt bona fide perſuaſum fas eſſe hac doctrina uti: at iſte, qui ad ipſum Probabilitatis nomen exardeſcit, vel furit potiùs, quo ſe tandem vertet? Nonne adverſum ſe ſententiam ipſe dicit? Eccui Deus voces iſtas juſtiùs oggeret: *Ex ore tuo te judico ſerve nequam!*

Hominem expecto, ait Cleander, dum, ut aſſo-

IV. DIAL. ſolet, præclara ſuæ de hoc argumento doctrinæ moralis effata mihi occinat. Illum coram teſtibus idoneis ac locupletibus adigam eò, ut vel recantet quæcumque hactenus contra Probabilitatem auſus eſt effutire; vel è ſuis Beneficiis tria exuat, aut ſpem, ſi quam habet, cæleſtis gloriæ potiundæ prorsùs abjiciat. Tum Cleander, Abbatem reſpectans, Nihil agis, inquit, cum Jeſuitas tam ſedulò, tam operosè tutari ſtudes: non facies aliquando ut ne doctrinam hanc, tãquam proprium ſuæ Societatis fœtum, deoſculari dicantur & unicè complecti.

XII. *Jeſuitarum ratio & inſtitutum in tuẽda Probabilitatis cauſa.*

Unde iſtud hauſeris neſcio, retulit Abbas. Cæterum mihi videntur in ea re perquam prudenter ac probè ſe gerere. Cùm eorum Doctores in Academias cooptati ſunt, & in Scholas ad profitendum inducti, offenderunt iſtam doctrinam uſu communi receptam, pervagatam, ab cæteris vulgo traditam, ac nominatim ab Sancti Thomæ diſcipulis. Potuitne fieri quidquam ab iis ſapientius, quàm ut morem gererent conſuetudini, idem cum omnibus ſentirent? Extiterunt in ipſis nonnulli quibus ea doctrina non placuit: in oppoſitam ivere iſti ſententiam, neque illam ſolùm docuerunt in Scholis, verùm etiam in libris publicè editis, idque non modo non vetantibus, ſed approbantibus quoq; ipſorum Præpoſitis ac Rectoribus.

Ex quo in hanc doctrinam conclamari cœpit, unuſquiſque ipſorum eandem ac prius libertatem retinuit, nedum ſibi iſtius doctrinæ patrocinium ſumpſerunt. His poſtremis annis contraria ſententia in Pariſienſi Collegio docebatur: quod item, ut audivi, factitatum Lugduni eſt,

To-

Toloſæ, Flexiæ, Romæ. Nuperrimè in eodem Collegio Pariſino propugnata fuit in propoſitis publicè Theſibus:aderam ipſe teſtis oculatus. Alii ſatius duxerunt nihil in utramque partem ſtatuere, quod mihi quoque faciendum eſſe *judicavi*. Emiſſi ab eorum Scriptoribus libri ſuper ea opinione ab annis aliquot, non tam in eo laborarunt ut eandem tanquam doctrinam, de qua jure contendi non poſſet, propugnarent, quàm ut oſtenderent illam deteriorem in partem accipi, dirum ipſi virus allini, tetris ideò atque horridis pigmentis aſpergi, ut ipſorum Doctoribus corruptæ morum doctrinæ nota & ignominia inureretur. Populum candidè ac modeſtè monuerunt, ſi quid ineſſet in iſta doctrina vitii ac periculi, immerito hanc in ſe ſe invidiam refundi, qui nec ſoli nec primi eam docuiſſent; nec niſi malignè admodum fieri ut in ea re ſegregarentur a numeroſo Præſulum, Doctorum ac Theologorum agmine, quos imitari, quos conſequi, pulcrum ſibi ac neceſſarium putaviſſent. IV. Dial.

Id quidem ipſorum adverſarii videntur poſtulare, ut eam Jeſuitæ damnent ac proſcribant: ſed cur poſtulent, mea quidem ſententia, nihil eſt. Cum ita proponitur atque explicatur, uti revera eſt; cum certis cautionibus & circumſcriptionibus munitur ac vallatur quibus eam Jeſuitæ præ cæteris aſtringendam eſſe putaverunt: cum eadem tot peritiſſimorum Doctorum, quorum indicem vidiſtis, quaſi nube tegitur ac defenditur; nihil dum commeruit profectò cur ita condemnetur. Illam Jeſuitæ, qualem adverſarii exhibent, deteſtantur: ejus & principia & con-

IV. DIAL. cluſiones damnant; ac ſuam negant eſſe, cum larva hæc illi inducitur. Ad extremum mittat vocem Eccleſia, decernant pro imperio quibus ea poteſtas eſt: nihil in Jeſuitis erit moræ quin, refragrante licèt ac reclamante turba, probitate, & eruditione tot Doctorum qui ab annis centum quinquaginta ejus patroni fuerunt ac propugnatores, illam ejurent atque abdicent. Id cõfirmare ac ſpondere nihil vereor, futurum ut ipſorum Præpoſiti eam tota Societate doceri vetent. Laudem obedientiæ ac docilitatis tanquam propriam ac ſuam ſibi ſemper vindicarũt; huc adverſarios adhuc provocant. Quid ſit de Probabilitatis doctrina ſentiendum Eccleſia pronunciet, quemadmodum de Janſenii doctrina pronunciavit; non tergiverſabuntur Jeſuitæ, non confugient ad diſtinctionem Juris, & Facti, non alia id genus diverticula perſequentur.

Exemplo ſint ac documento Theſes paucis ante annis ab iiſdem condemnatæ; abjuratæ Propoſitiones quæ fuerant a quibuſdam ſodalibus ſuis leviter ac parum conſideratè prolatæ; depoſiti ac ſuo moti loco earum auctores, ſi parum obſequentes deprehenderentur; mos ubique geſtus Eccleſiæ decretis, quæ ad doctrinam pertinerent, cæca quadam obedientia. Facerent utinam Superi eadem ut exempla laudari poſſent in factione ideò Jeſuitis tam acriter infenſa, quod reipſa Catholicæ doctrinæ ſimiliter infenſa ſit. Sed hæc docilitatis & obſequii gloria eorum ſemper fuit qui ſe germanos Fideles, qui hujus Sanctiſſimæ Matris filios veros ac legitimos dici vellent; ut pervicaciæ, cavillationis, aſtutiæ labes errori, factionibus nefariis & coitionibus,

tionibus, addicta & inuſta ſemper fuit. IV. Dial.

Hic finem dicendi fecit Abbas, ſeque partes æquitatis ac juſtitiæ, in ea quam tuebatur cauſa, ſuſcepiſſe, Eudoxo & Cleandro approbavit. Ambo mox ab eodem exorarunt atque impetrarũt, ut ipſa inſequenti die iterum convenirent ad excutiendas criminationes cæteras, quibus Paſchalis Theologos Societatis in Provincialibus ſuis inceſſebat.

V. DIALOGUS.

I. *Examen quartæ ad Provincialem Epiſtolæ.*

Sub ipſum prandium Cleander & Eudoxus Abbatem deduxere ad Jāſeniſtam Eudoxi amicum, illum ipſum de quo egerant in primo congreſſu; cujus in Bibliotheca Theologiæ Moralis è Societate Doctores collecti viſebantur. Et quidem ſperabant fore ut eundem cum Abbate committerent, inducerentque ad pugnam, in qua non ſine voluptate experturi eſſent quemadmodum alteruter è diſputatione ſe ſe evolveret, ubi dumtaxat veritas factorum, perſpicuo librorum teſtimonio comprobanda, & oculorum judicio decidenda cauſa erat. Verum præter ſpem evènit perincommodè ut novus ille adverſarius, quem Abbati deſtinaverant, domi ſuæ non adeſſet. In ejus Bibliothecam nihilominus itum eſt, quam ingrediens Eudoxus Abbatem ita compellat: Dimidia conſilii noſtri parte fruſtrati ſumus. Nobis animus erat ſtrenuū tibi pugilem objicere, qui ardorem tuum in tutanda Jeſuitarum cauſa paulum reſtingueret. Res tibi nobiſcum facilior & pugna eſt; pulcrius tecum ac per te Veritas vinceret, ſi ſudoris aliquid haberet ac negotii victoria.

Ego vero, inquit Abbas, nequaquam vos ita lenes ac remiſſos, uti dicitis, hoſtes experior. Ceditis, fateor, veritati, ſed ejus evidentia victi fractique; & male res mihi ceſſiſſet, niſi cataphractus in campum deſcendiſſem. Meam interdum ſinceritatem ad cælum extollitis: ambos tamen jam ſenſi non admodum comparatos, ut affirmanti

manti mihi quidlibet crederetis. Cæterum laudo inſtitutum veſtrum, & probo: ſic exquirenda veritas eſt. V. Dial.

At tu, excepit Cleander, num in cæteris, quibus impugnantur Jeſuitæ ab Auctore Provincialium, capitibus, perinde acer & invictus es, atque nobis es viſus, in ſolvenda, quam iniiſſe finguntur adverſus Evangelicam morum doctrinam, conjuratione; in partitione illa commentitia quæ rectores conſcientiarum in ſeveros indulgenteſque dividit; & in Probabilitatis negotio?

Veſtrum judicium erit, inquit Abbas. hoc unū vobis confirmare poſſum, nihil a me veniæ datum iri eorū Theologis, ſi quid illos delinquere animadvertero. At vos viciſſim cavete, ne fidem & commenta Paſchalis ſecuti, eam omnem morum doctrinam diſſolutam appelletis, quamcumque ipſe talem in ſuis litteris nominat. Sin eſt ut occurrant nobis Societatis nōnulli Theologi, qui exerrent à recta doctrinæ moralis veræ germanæque via, nihil in eos gravius, quàm in alios quoſpiam Theologos, ſtatuite: quàm in Doctorem Sorbonicum, cujus librum tres e ſuis ſodalibus approbaſſent; quàm in Dominicanum item Theologum cujus operi præfixa Theologorum ac Provincialis ſui eſſent ſuffragia. Jeſuitas ſane reprehendite, ſi quid peccent, ſed ita ut errata privatorum ac ſingulorū univerſo Corpori, tanquam peſtem omnibus membris communem, ne tribuatis. Ac ne ipſi Corpori quidem quominus eam tribuatis, vetabo, ſi pro Doctore uno qui rem quampiam pravè deciderit, ac manifeſto lapſus errore fuerit, alios decem

V. DIAL. aut viginti è Societate non produco, qui contrariam ſententiam docuerint. Num vobis videor nimium Jeſuitis patrocinari? ac ſi his conditionibus cauſam vincunt, nonne jure vincent?

Æquum dicis, ſubjecit Eudoxus: ordiamur à principio, & quæ ſequentur deinceps, uti ſe dabunt, excutiamus. Deciſionum molliorum, ut Societatis adverſarii volunt, & laxiorum index quarta in Epiſtola inchoatur. En, inquit, Epiſtolam hanc aperiens, quemadmodum loquentes Jeſuitas Paſchalis faciat ore illius Patris, viri minime mali, ex quo Societatis arcana cognoſcit. *Hoc ſentimus, neminem in peccato jure culpari poſſe, niſi qui de illius pravitate divinitus ſit admonitus, & ad illud fugiendum excitatus.*

II. *Propoſitio à Paſchale Jeſuitis affictа, quam apud eos falſam eſſe multis modis conſtat.*

Ad hæc Abbas exclamans: Falſum, inquit, falſum è multis hoc primum. Fgo vero contra, fidentèr affirmo, ſi ſententia huic propoſitioni à Paſchale ſubjecta ſpectetur, Jeſuitam qui quid hujuſmodi docuerit neminem unquam excitiſſe. Age, videamus, excepit Cleander; ut ſe dant initia, ſat bellè nobis diſputatio procedet. Abbas interim pergens, Expendamus, inquit, quot modis falſam hanc propoſitionē eſſe Jeſuitæ doceāt.

Primò, ſexcētis in actionibus, in quibus animus cupiditate, ac perturbatione vehementiori incitatus non eſt, quas ipſa per ſe abhorret natura, & refugit, tradunt Jeſuitæ, ex communibus Theologiæ placitis, peccare hominem, & quidem graviter poſſe, tametſi nulla donatus à Deo ſit gratia, ut vocant, actuali; nullo afflatu, inſtinctuque divino ad vitandum peccatum impulſus. Rem ipſam & meam pariter ac illorum mentem pro-

po-

poſito exemplo facilius capietis. Proditum eſt literis, (idque memini me alicubi legere) Chriſtianum Pictorem non imperitum, qui ſervitutem apud Turcas ſerviebat, tabellam à ſe pictam Mahometi ſecundo, non imperito picturæ æſtimatori, obtuliſſe, Divi Joannis Baptiſtæ præciſum caput exhibentem. Laudavit Mahometes; unum tamen, inquit, hæc tua pictura peccat: os certo quodam modo contortum, ut in abſciſſis vulgò capitibus cernitur, deſidero. Vix ea, cum accedere propius mancipium aliud, quod aſtabat, jubet; eximit acinacem, caput miſero demetit, ut præſenti, & horribili exemplo Pictorem edoceret. V. Dial.

*A*junt Jeſuitæ, neque ullus illorum diſſentiet, ea in re, aliiſque id genus ſexcentis, in quibus licentia, impunitas, interdum impia ſceleris oſtentatio, quotidie homines in flagitia Chriſtianis, atque adeò hominibus indigna ſcientes ac prudentes impellunt, ſpreta reclamantis conſcientiæ, ipſiuſque naturæ voce; tunc, inquam, etſi gratia, quæ dicitur actualis, abſit motuſque divinus, graviſſima patrari crimina: quandoquidem, ut rectè docet Auguſtinus libro de ſpiritu, & littera cap. 27. *Non uſquequaque adeò in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, unde meritò dici poſſit etiam in ipſa impietate vita ſua facere aliqua legis vel ſapere*. In quo mirificè Divus Thomas, Sanctus Auguſtinus, Jeſuitæque conſentiunt.

Secundo, Jeſuitæ docent, ſi quis periculi gnarus in proximam occaſionem peccati temerè ſe conjicit, nullo tunc modo divinam Providen-

V. DIAL. tiam teneri ad hominem lapſu prohibendum; & quamvis nulla divinitus gratia eſſet afflatus, eo temporis puncto, quod antecedit peccatum, cujus in periculum ſe conjecit, nihilominus peccatum iſthuc ipſi meritò imputandum.

Tertio, ebrium ſimiliter in culpa eſſe, ſi quid temulentus admiſerit; ſi quas, exempli cauſa, voces impias, & in Deum contumelioſas protulerit; licet propter obrutam vino rationem, neque quid peccet intelligere, neque monentem intus audire Deum poſſit.

Docent quarto, ea peccata, quæ conſuetudine, ac frequenti lapſu inoleverunt, verbi cauſa, hominis ſæpe, ac temere dejerantis falſa juramenta, & diras precationes, illi univerſa imputari, quamvis in hæc flagitia labatur alia penitus omnia cogitans, neque animum advertens ad id, quod re ipſa committit, mali; niſi ſerio ejuſmodi criminum dolore tactus, vitioſam conſuetudinem ex animo deteſtetur, eamque vera ſinceraque pœnitentia pro viribus evellere moliatur.

III. *Multa peccātur ex ignorantia, incogitantia, Dei oblivione &c.*

Ad extremum tradunt eorum delictorum, quæ ex ignorantia *vincibili* oriuntur, hoc eſt, quę admittuntur contra legem & præceptum, quod cognoſci potuit, ac debuit, culpam in iis hærere, qui delinquunt; licet tum maxime de actionis perverſitate ac vitio nihil cogitent, neque divinitus ante moveantur quàm delinquant. Hæc omnia illis Abbas deinde in permultis, qui aderant libris Jeſuitarum oſtendit, ubi fuſius eadem iſta tractabantur. Mox in hanc ſententiam perrexit.

Suarez, Vaſquez, Layman, Sanchez, Lugo, Valentia, Tānerus &c.

Inde perſpicitis quàm verè Paſchalis tan- quam

quam *Principium* apud Jeſuitas *indubitatum* vē- V. Dial.
ditet, hanc, quæ nobis in manibus eſt, propoſitionem: *Neminem in peccato iure culpari poſſe, niſi qui de illius pravitate divinitus ſit admonitus, & ad illud fugiendum excitatus:* quam propoſitionem tot modis apud eoſdem Jeſuitas falſam eſſe conſtat.

Sane ſubjecit Eudoxus, quod attinet ad poſtremum illud de ignorantia *vincibili*, cujus modo feciſti mentionem, non potuerunt Jeſuitæ clarius quid ſentirent & liquidius conteſtari, quàm in libello haud ita pridem ab ipſis conſcripto, cui nomen inditum, *Error Peccati Philoſophici ab Jeſuitis impugnatus*. Validiùs cauſa propugnari nulla poteſt, quàm hæc ab illis defenſa fuit: omnibus animis & viribus in eam, ac meritò quidem, incubuerunt. En vobis librum, inquit Abbas: & pera libellum protulit.

Enimvero, ſubjunxit non ſine riſu Cleander, veniſti ad pugnam apprimè inſtructus.

Ohe! reponit Abbas, dubiumne id tibi eſt? An putas iſta mihi eſſe in promptu poſſe, niſi proſpiciantur, atque præparentur? nonne temerè facerem ſi de rebus ejuſmodi diſſerere aggrederer non meditatis probè & cogitatis, coram vobis duobus, ingenioſis viris? Ingenioſis autem? imo etiam ita comparatis, ut quamvis æquitatis amantiſſimi, tamen perinde atque alii complures, nonnihil malignæ voluptatis caperetis, ſi cerneretis Jeſuitas paulò minùs, quàm oſtendo, à criminibus objectis eſſe disjunctos. En vobis locum de quo ſermo incidit: habetur pagina undeviceſima.

Sic eſt, & id quovis pignore contendo atque »

V. Dial. „ confirmo, neminem unum repertum iri è tot Je-
„ ſuitis, Sacræ Scripturæ Interpretibus, Theologiæ
„ Scholaſticæ, Moralis, Controverſæ, Profeſſori-
„ bus, quęſtionum ad conſcientiam pertinentium,
„ Sacrorum Canonum, rerum piarum Scriptori-
„ bus, Concionatoribus, imò etiam Philoſophis:
„ ajo, inquam, neminem ex iis omnibus inventum
„ iri, qui, cum ageret de officio per ignorantiam
„ aut incogitantiam omiſſo, non diſtinxerit eam,
„ quæ culpę obnoxia eſt, ab alia quæ vacat culpa;
„ quique nullam ignorati male flagitii excuſatio-
„ nem à priore illa peti unquam poſſe, non do-
„ cuerit.

Inductionem ſane dicis bene longam, & accuratam, inquit Cleander, per omnium Profeſſorum, & Scriptorum genera ductam. Ac veros profecto fuiſſe tunc Jeſuitas oportuit, ſiquidem eos mendacii arguere nemini tunc in mentem venit.

Hæc igitur, perrexit Abbas, è Jeſuitarum mente ſententia eſſe poteſt hujus, quæ ipſis à Paſchale tribuitur, propoſitionis: hæc unica item eſt ſententia propoſitionum aliarum iſtius affinium, quæ dedita opera eundem in locum contruduntur, ut eorum doctrinæ invidia quæratur: nihil aliud, inquam, ſibi propoſitiones iſtæ volunt, niſi peccatum omne, quod quiſque admittit, eſſe voluntarium aut in ſe aut in ſua cauſa: nemini vim & neceſſitatem, ut peccet, afferri: atque ad commerendam noxiam, ſive, ut loquuntur, ad demerendum, etiam in ſtatu naturæ lapſæ, requiri libertatem oppoſitam neceſſitati. Quamobrem hoc diſplicere Paſchali & ejus amicis debeat, non te fugit. Hæc Jeſuitarum doctrina

pu-

pugnat ex diametro ſcilicet cum ea quam in Janſenio damnarunt Pontifices Innocentius X. & Alexander VII. Satisfaciunt nobis, inquit Eudoxus; nihil eſt ſuper eo capite, quod præterea requiramus. Mihi vero, adjecit Abbas, nondum eſt ſatisfactum. Eum ipſum, ſodes, locum & quæ ſequuntur iterum legas velim. V.Dial.

Eudoxus hunc Paſchalis locum rurſus evolvit. Hoc igitur ſentimus: *Neminem in peccato jure culpari poſſe, niſi qui de illius pravitate divinitus ſit admonitus, & ad illud fugiendum excitatus*. Intellexiſtin'? Perculit me hæc oratio. Ex ea enim & quæ per imprudentiam, & quæ Deo penitus oblito peccantur, vitii expertia judicari videbam...

Hic Abbas; reſiſte quæſo: Quid venit in mentem tibi cum hæc audis? Omninò iſtud, reſpondit Eudoxus, quod epiſtola tota reliqua menti objicit; nempe hanc eſſe Jeſuitarum doctrinam, nihil ut *per imprudentiam peccari* velint: flagitia omnia facinoroſorum, qui peccandi conſuetudine occalluerunt, *à quorum mentibus abeſt ſemper Deus, expertia culpa eſſe: ſi quis ſemel à ſe impetraverit, ut Deum prorſus obliviſcatur, omnia illi pura ſceleris fore in poſterum: ridendam, aut certe miſerandam eorum ſimplicitatem eſſe, qui dimidia velut ex parte nequam & improbi ſunt: depoſitam illorum ſalutem, quibus aliquod virtutis ſtudium ſupereſt: at quorum plena, integra, corroborata vetuſtate, pura & puta improbitas eſt, illos abeſſe Tartaro quam longiſſimè*.

Jam vero ex iis, quæ expoſui paulò antè, pergexit Abbas, quæ in Jeſuitarum libris commonſtra-

 ſtravi, an eandem animo cogitationem & imaginem informas? Imò planè diverſam, inquit Eudoxus. Ex iis quippè mihi liquet multa per imprudentiam peccari, ut ille tuus ſatis demonſtrat prava dejerandi conſuetudine implicatus. Video facinoroſos omnes, cum oblivione Dei admodum voluntaria teneantur, eorum ſcelerum quæ ſic admittunt culpam omninò ſuſtinere, ſi Theologiam Societatis audiamus, ac pœnas eorundem ſcelerum multo graviores ipſis imminere, quàm illis *ſemipeccatoribus quibus aliquod virtutis ſtudium ſupereſt*. Quid plura? dicendum planè, ac ſine circuitione fatendum eſt, calumniam hanc meram eſſe.

Bene habet, excepit Abbas, mihi nunc factum eſt ſatis. Vos vero, ſi plenius animum explere veſtrum ſuper ea re percupitis, facite ut alteram Jeſuitarum de Peccato Philoſophico Epiſtolam perlegatis, præſertim pag. 5. ubi hæc habentur eorum dicta nomine.

„ In hoc verſatur nova quæ nobis imponitur
„ hæreſis, quod affirmare dicamur ignorantiam
„ omnem & oblivionem Dei, licet voluntariam,
„ & culpæ obnoxiam, ut eſt revera in Atheis, in
„ falſorum Numinum cultoribus, in impiis, in re-
„ liquis omnibus flagitioſis, à quibus accuſator,
„ explicandæ hujus hæreſeos cauſa, exempla ſu-
„ mit: omnem, inquam, ignorantiam & oblivio-
„ nem Dei ſufficere, ut peccata committant merè
„ Philoſophica, quibus Deus nequaquam offenda-
„ tur. Atqui hoc ipſum omnes tanquam deteſta-
„ bilem hæreſim condemnamus: iidem nihilomi-
„ nus contendimus, id in nullis Auctorum noſtro-
„ rum ſcriptis extare.

Le-

Legite pariter alium in *Errore Peccati Philoſophici per Jeſuitas oppugnato* locum, pag. 17. &c. Ibi Societatis doctrinam omnem, quæ huc pertinet, explicatam planiſſimè, cerneris: quid ſibi velint Theologi, tum Jeſuitæ, tum Thomiſtę, ac cæteri paſſim, cum ajunt ad offenſam Dei neceſſarium eſſe, ut peccati pravitas cognoſcatur; ut qui delinquit, animum ad eam, quæ ineſt peccato, mali rationem advertat; quo pacto fiat, ut homines nequam, ac libidinoſi, vel ſi maximè Deum videantur obliti, ejuſmodi cogitationes non raro ſuſcipiant. Denique nihil eſt ad hocce argumẽtum quod pertineat, in his duobus opuſculis non admirabiliter explanatum. Adjecit Abbas Suaris locum inſignem, quem ut legerẽt, oravit; in quo declaratur quid ſit incogitantia, atque ita declaratur nihil ut poſſit eſſe liquidius; quamvis ea res per ſe admodum ſit abſtruſa, & ad evolvendum perdifficilis, quam proinde deligendam ſibi Janſeniſtæ putaverunt, ut in iis rebus intricandis jactare ſe poſſent liberius, quas extricare cujuſvis non eſt. — V. Dial. — *Suar. de actib. humanis diſput. 7.*

IV. *P. Baunii propoſitio expenditur, & explicatur.*

Procedamus ſane, inquit Cleander Abbatem reſpiciens: jam quidem per te Societatem univerſam probè vindicatam, & aſſertam habemus. At vereor ut Patrem Baunium tam facilè tutari poſſis ac defendere in eadem cauſa. Is ille nimirum eſt, *qui tollit peccata mundi*, ut Paſchalis hoc loco jocatur, utque olim dictitabat Hallerius, cum erat Jeſuitis infenſior.

Fac me non poſſe Baunio tuo patrocinari, retulit Abbas, quid mea? Parum ipſi, mihi crede, Jeſuitæ laborarent, ſtaret ille an caderet: imò primi omnium deſtitutum eundem, atque condemna-

V. DIAL. demnatum eſſe paterentur, ſi docuiſſet quæ ipſi tribuuntur a Paſchale. Sed age, inſpiciamus.

Sumitur in manus Paſchalis, apud quem hæc Baunii verba referuntur excerpta ex eo, quem idem Baunius Gallico ſermone conſcripſit, libro, & quam *Peccatorum ſummam* appellavit. *Ut quis peccet, ac Deo judice reus habeatur, noverit oportet pravum eſſe quod facere decernit, aut de ejus pravitate ſaltem addubitet; timeat aut judicet rem Deo diſplicere, ab eoque prohiberi; ac nihilominus opus aggrediatur poſitaſque per præceptum metas veluti tranſiliat.*

Ad hæc Abbas: Ex iis, inquit, quæ modo a me de doctrina Jeſuitarum explicata ſunt, non eſt operoſum intelligere quid hæc ſibi Baunii verba velint. *Ut quis peccet reuſque peccati ſit apud Deum, noverit oportet*: hoc eſt, oportet illum nõ ignorare ea videlicet ignorantia quæ ſit non voluntaria, *pravum eſſe quod facere decernit; aut ſaltem de ejus pravitate addubitet, &c.* Qui probas, ſciſcitatur Cleander, hanc ejus mentem eſſe?

Probare, inquit Abbas, neque meum, neque Jeſuitarum eſſet. Accuſantur; datur illis crimini unius ex ipſorum Scriptoribus propoſitio, cujus verba in deteriorem ſenſum accipiuntur: coarguant illos adverſarii, crimen oſtendant: hoc ipſis onus incumbit, hæ ſunt ipſorum partes. Sed non agam tecum tam rigidè. Quin probem, ſi quidem jubes, nõ recuſo: ſic igitur probo.

V

Ignorantia voluntaria, ſeu vincibilis peccatum non excuſat.

Ac primo quidem Baunius docet, aut, ubicũque ſe dedit occaſio, tanquam certum ponit, ignorantiam voluntariam, quæ *vincibilis* dicitur, ad excuſandam culpam afferri nullo modo poſſe.

poſſe. Hoc planè rem decidit, ac Baunii propoſitionem omni culpæ ac vitii ſuſpicione liberat. V. Dial.
Legite, amabo, paginam 775. *Summa Peccatorum*, unde ſumpſit Paſchalis quæ reprehendit: ac videte quemadmodum Baunius Scripturę Sacræ auctoritate probet ignorantiam voluntariã meritò culpari. *Talis ignorantia*, inquit, *eſt vitioſa, ut Apoſtolus ad Corinthios ſcribens docet, Ignorans ignorabitur.* 1. Cor. 14. Porro effatum iſtud & dogma, *Ignorantiam voluntariam ad peccatum excuſandum non valere*; adeo inter omnes Theologos ſine ulla controverſia & dubitatione conſtat, ut, quando agunt de cognitione ad peccandum neceſſaria, nihil eſſe putent cur moneant agere ſe dumtaxat de cognitione quæ opponatur ignorantiæ non voluntariæ. Hoc tanquam per ſe notum ac perſpicuum ſilent & ſubaudiunt Theologi ſexcenti in omnibus quas ſuper ea re huic Baunii propoſitioni ſimillimas propoſitiones edunt; neque Wendro*kius* ullo in loco nequior fuit, aut in Theologicis videri debuit indoctior, quàm cum in hunc Jeſuitam de hoc argumento diſputavit. (*Nota 1. in Epiſtolam* 4.)

Deinde verò, quid ſentiat Baunius ſatis ſuperque patet vel ex ea ratione quam ad ſuam aſſertionem confirmandam adhibet. Atque hæc ipſa Sancti Thomæ in materia ſimili ratio eſt: nempe, *nullam actionem homini probro dari, quin voluntaria ſit* (Bauni pag. 906.) Quæ verba Baunius propoſitioni ſuæ ſubtexit. Ex quo id unum efficitur, oportere ad culpam contrahendam, ut qui peccat non ignoret ignorantia haud voluntaria pravi aliquid in eo eſſe quod agat: alias

enim

V. Dial. enim quælibet ignorantia nequaquam impedit quominus actio ſit voluntaria, proindeq; actionem, ut ſenſit Baunius, culpa non liberat. Intelligo, ſubjecit Eudoxus; videntur hæc eſſe manifeſta.

Tertio, ut offuſam malignis in hanc doctrinam animadverſionibus Paſchalis ac Wendrokii caliginem Abbas diſcuteret, amicos rogavit perlegerent quæ proxime Baunius ſubjungit, ejuſdem aſſertionis explicandæ cauſa. *Voluntas*, inquit, *eò fertur* (ad rem ſcilicet vetitam) *eam amplectitur atque expetit: quod facere poteſt vel apertè ac diſtinctè, vel tacitè, vel demum, ut loquuntur, virtualiter. Apertè quidem, cum appetit re ipſa, odio habet, admittit aut reſpuit quod ipſi mens objecit tanquam bonum vel malum. Virtualiter cenſetur aſſentire* (quæ ſequuntur verba notari diligenter a vobis velim, inquit Abbas) *cum præteritus aſſenſus adhuc manet; qui permanere tamdiu putandus eſt, dum neque eſt revocatus neque interruptus aut impeditus aliquo actu contrario.*

Cum Abbas: Videtis, inquit, ad peccandum non requiri a Baunio ut quis de peccati pravitate cogitet eo ipſo temporis articulo quo peccat; ſed ejus ſententia, quòd cogitatio hæc anteceſſerit, ſatis hoc unum eſſe cauſæ ut incogitantia, quæ actionem ipſam comitatur, meritò culpanda ſit.

Oſtendit ipſis etiam paginam 92. ubi hæc leguntur: *Jurare etiam verum inconſideratè & cum periculo pejerandi, quia ſatis accuratè res prius expenſa non fuit, culpa letalis eſt: ejuſmodi enim periculum cenſetur in cauſa ſua voluntarium*

rium, nempe in prava & exitiali temerè ſic & inconſideratè jurandi conſuetudine. V. Dial.

Qui Theologus ita loquitur, iſne potuit hunc propoſitioni, de qua agitur, ſenſum ſubjicere, *Neminem unquam peccare, niſi qui eo ipſo temporis puncto quo peccat, de actionis pravitate cogitet?* Omnino igitur Baunii propoſitio, ſi ſenſum ejus nativum ſpectes, aliud nihil ſignificat, niſi neceſſe eſſe ad contrahendam culpam, ut quis cognoſcat, vel certè dubitet num qua pravitas actioni ſubſit; hoc eſt ut ne ignoret ignorantia, quæ vinci non potuerit, actionem illam obnoxiam peccato eſſe.

Ex iis quæ hactenus dixiſti plane perſpicitur, excepit Cleander, hanc Baunii mentem fuiſſe. At quin iſti Caſuiſtæ cavent, ne quas id genus propoſitiones ancipites effutiant, quæ anſam carpendi adverſariis præbent?

Hoc mihi rependis ſcilicet, reponit Abbas, qui id oneris ac laboris ſumpſerim ut rem tibi probarem quæ minimè probationis indigebat, & accuſationem hanc frivolam diluerem? Tamen patienter fero, & quod objectas, refellam.

In artibus ac ſcientiis, ut probè noſti, uſus inter peritos receptus ambiguitatē ſermonis tollit, & ſuum propoſitioni cuique ſenſum tribuit. Inter Theologos, quod ex me ſatis ſuperque audiviſti, in ea re, de qua nunc agimus, uſus & conſuetudo nullum patitur eſſe ambiguitati locum: & antequam *Theologia Moralis* Auctor ſcripſiſſet, nemini venerat in mentem aliam illi propoſitioni, atque vulgò ſubjicitur, ſententiam ſubjicere.

Cum enim de peccati natura Theologi diſ-

V. Dial. putant, in eo conſentiunt omnes poſt S. Auguſtinum & D. Thomam, ut ejus definitio ſtare non poſſit, niſi ſit voluntarium: tum hanc peccati definitionem, ſimulque rationem voluntarii ut illuſtrent, afferunt in exemplum ea peccata quæ voluntaria eſſe omnino conſtat; ea nempe quæ quis ſciens ac prudens, & de actionis pravitate cogitans, admittit. Iidem poſtea, ſive dum reſpondent rationibus ſibi objectis, ſive alio quopiam loco, definitionem illam extendunt ad certa peccatorum genera, quibus ineſſe iſta ratio voluntarii adeo perſpicuè non videtur. Tale eſt peccatum ab Adamo in poſteros tráſmiſſum, quod eſſe quoque ſuo quodam modo voluntarium oſtendunt: tales culpæ, quæ propter peccandi conſuetudinem excidunt nobis imprudentibus: tales ab ignorantia, quæ vincibilis dicitur, profectæ. Hanc ſecutus Theologorum viam, quam ipſe quoque Auguſtinus terit, Pater Baunius peccati naturam ita definivit ut ſuam definitionem nihilominus poſſet, occaſione data, quemadmodum pro Scholæ more præſtitit, extendere in alias peccatorum ſpecies, quæ dumtaxat in causâ voluntaria ſint.

Si res ita ſe habet, inquit Eudoxus, non modo nihil peccavit Pater Baunius, cum ad hunc modum mentem ſuam expoſuit; verum etiam malignè factum aut inſcitè fuit ab iis qui negotium homini ſuper ea re exhibuerunt.

VI.

P. Baunius ex cõmuni Theologorum, Sorbonæ Doctorũ &c. uſu ſenſuque locutus eſt.

Cum Abbas, Faxo, inquit, hunc morem Theologorum oculis ipſis jam cernas: neque auctores tibi ac teſtes citabo Societatis Theologos, qui ſuſpecti eſſe tibi poſſent; imo neque ipſos Thomiſtas aut Scotiſtas: ſed te mediam in Sorbonam

nam deducam, ejuſque Theſes ipſas proferam. V. Dial.
En tibi reſponſum a Jeſuitis *Theologia Morali* datum ſuper hoc argumento. Legeſis hæc verba paginæ 7. ſecūdę partis. *Cum hac maximè ſcribo, eſt mihi pra oculis propugnata Theſis in Sorbona anno* 1640. *die* 3. *Octobris, actore & propugnatore Petro Bunoto, Praſide M. Morello, approbata per Magiſtrum Forgetum, qui tunc Syndicus erat ac Parochus Sancti Nicolai a Cardueli: qua in Theſi leguntur hac verba. Ad omne peccatum* „ *prarequiritur expreſſa cognitio malitia moralis,* „ *vel expreſſa dubitatio ne actui eliciendo talis* „ *malitia moralis inexiſtat.* „

An non videtur Patris Baunii propoſitio, mera eſſe interpretatio hujus Theſeos, quæ latinè dicit quod ille Gallicè parum eleganter edidit? Ejuſdem Apologiæ auctor ſimillimam Duvallii Sorbonici Profeſſoris propoſitionem citat; additque, id quod veriſſimum eſt, Divos Thomam, Bonaventuram & Antoninum, nec non Gerſonem in ea re haud aliter ac Baunium loqui.

Næ tu, repoſuit Eudoxus, ad pugnam bene cōparatus acceſſiſti. Imo paratior opinione tua, excepit Abbas: appello judicem hujus controverſiæ & arbitrum quem tu, ſat ſcio, non repudiabis. Simul conjicit oculos in librorum loculamentum, cujus in media parte jam tum ab ipſo in muſæum ingreſſu animadverterat poſita, quæ requirebat, ſcripta. Quæſo, inquit, Cleandrum huic loculamento vicinum compellans, cedo mihi codicem hunc manuſcriptum membrana tectum. Educit Codicem Cleander, & inſcriptionem tergo appoſitam legit: *Tractatus de Peccatis in Sorbona dictatus a Sancta-Bovio.* *Monſieur de Sainte-Beuve*

V. DIAL. Iterumne, exclamat Cleander, Sancta-Bovium Patris Baunii fidejuſſorem in hacce cauſa eſſe?

Abbas, qui cognita hæc habebat ſcripta, quorum ſexcenta exempla extant per totam Galliam ſparſa, librum aperit eo loco ubi hoc argumentum tractat, obtulitque Eudoxo: is latinè, quæ ſequuntur, legere cœpit. *Ad hoc ut delectatio in appetitu ſenſitivo exurgens ſit peccatum mortale, debet eſſe plena advertentia ex parte rationis circa actum formaliter, ut malus eſt & prohibitus, ... niſi forſan operans liberè & advertenter cauſam dederit delectationi tali. Probatur prima pars: Quia ubi eſt tantùm ſemiplena advertentia, ibi non eſt perfectè volũtarium: ergo &c. Secunda oſtenditur: quia ſi advertatur tantùm in actum materialiter ſive phyſicè conſideratum, & non formaliter, ſeu moraliter, erit tantùm volitus actus iſte, ut eſt quid phyſicum, & non ut eſt quid morale: ergo non ut malum; & in hoc non erit malitia*. Tract. de pecc. diſp. 5. ſect. 1. art. 3.

Ho! inquit Eudoxus, Baunium habemus cõtra omnia probè munitum tela... Mihi quidem exploratum eſt, Arnaldo ejuſque gregalibus lõgè præſtabilius viſum iri hominem miſſum facere cum bona gratia, quàm una cum eo Sancta-Bovium condemnare.

Eo me adegiſtis, inquit Abbas inſtitutum ſermonem perſequens, ut quæ protuleram certis argumentis comprobarem. Itaque pro meo jure facerem, ſi vos citandis ad faſtidium Auctorũ teſtimoniis ac locis defatigarem: & promptum ac proclive mihi foret, adeò multæ ſuppetunt in eam rem auctoritates. Sed quia remitti hanc

vobis

vobis moleſtiam & condonari poſtulatis,exora- V. Dial.
ri me ſinam, ſi modo unum audieritis adhuc teſtem. Is Arnaldi ſummus fuit: hinc quanta eſſe illius auctoritas debeat intelligetis. Idem Lovanienſis Doctor: cujus nomen cæteraſque dotes aperiam, ubi, quid doceat, expoſuero. En illud vobis, ut ipſe his oculis perſpexi in ipſa Theſi, quam fideliter recitat Auctor libri, cujus inſcriptio eſt, *Error Peccati Philoſophici à Jeſuitis oppugnatus*: Ad hoc ut quis incurrat peccatum mortale, requiritur plena & perfecta cogitatio, ſeu expreſſa advertentia malitiæ, vel periculi ejus, vel ſaltem expreſſa aliqua dubitatio, ſeu ſcrupulus.

Audite jam quemadmodum Auctor operis *de Errore Peccati Philoſophici ab Jeſuitis oppugnati* occaſionem adverſarii compellandi ex his verbis ſumat: Nonne tibi videtur Jeſuita quiſpiam hæc dictaſſe? Attamen, quis credat? hæc dictata fuerant à Doctore Pontano, famoſo illo approbatore tum Auguſtini Iprenſis ab Eccleſia condemnati, tum Montenſis Interpretationis, cujus eſſe judex idoneus, cum Gallicè neſciret, nõ poterat. Hic ille, inquam, Pontanus Jeſuitarum cenſor multo acerrimus, hanc Theſim obſignavit, &, cum propugnaretur, diſputationi præfuit.... Eſt autem hoc unum è Decretis Academiæ Lovanienſis, nulli ut Doctori liceat ullas approbare Theſes, aut iiſdem præſidere, ſi quid alienum ab totius Academiæ ſententia contineant.

Satis hæc ſuperque ſunt, exclamat Eudoxus: reliqua ſanè mittamus: nec in eo item immoremur, quod Patri Annato Paſchalis objicit. Me-

V. DIAL. mini me locum hunc in iſtius Jeſuitæ libro legere, qui id unum intelligi vult, *Deum impoſſibilia non jubere*; atque adeò, ſi quis vitari peccatum aliquod negaret poſſe ſine gratia illo ipſo temporis puncto data, jam conſequens fore ut vel Deus gratiam hanc impertiret, vel in culpæ loco peccatum hoc non poneret. Atque hæc doctrina nihil niſi condemnatam in Janſenio doctrinam oppugnat. Non agitur prorſus eo loci de projectis ad omnem licentiam & libidinem hominibus, aut obduratis, aut aliqua vitioſa conſuetudine implicatis; non de illis, qui delinquunt ex voluntaria officii ignorantia incogitantiave. Ille locus vel ſolus mihi, cum legerem, perſuaſit Paſchalem hic non ſuo uti marte; qui, ut cauſam labantem fulciat, tam infirmo niti argumento cogatur. Tum autem non is erat Annatus qui facile hallucinaretur, & in Theologicis cespitaret.

VII. *P. Annatus malè à Paſchale reprehenſus, & quam ob cauſam.*

Videſis tamen, excepit Abbas, ut hic Paſchalis triumphet. Audi quæ Annati propoſitioni ſubnectat. *Beaſti, inquam. Eja, quam præclara inde auguror! Cerno jam animo quam multa inde nectantur. Quot mihi ſeſe myſteria offerunt? Hujus quidem ignorantiæ ac Dei oblivionis opera multo plures abſolutum iri video, quàm divina gratia & Sacramentis.* Quis hic entheus animi & orationis æſtus? perrexit Abbas. Quid hoc ſomnii, vel potius ſceleris eſt?

VIII. *P. Baunii liber an Romæ cõdemnatus, & in Galliã?*

Omittamus modo Annatum, interpellavit Cleander; at pauliſper ad Baunium, quæſo, redeamus. Unum adhuc eadem in Epiſtola video non leviter prætereundum. Aſſerit Paſchalis *Summam Peccatorum* à Baunio elucubratam,

Ro-

Romæ itemque à Præſulibus Gallicanis fuiſſe proſcriptam: addit Wendrokius hãc ipſam Baunii, de qua nunc agitur, propoſitionem olim in Sorbona fuiſſe cenſoria inuſtam nota. V. Dial.

Malim certè mihi, retulit Abbas, in hac noſtra controverſia rem eſſe cum Janſeniſta tuo, hujus Bibliothecæ domino, quàm tecum. Quippe antequam ipſi reſponderem, & cum eo de bona Janſeniſtarum fide, cujus in hoc ipſo loco veſtigium aliquod extat, expoſtularem, quærerem ex illo quid ſentiat de Inquiſitionis Romanæ cenſuris? Num in ſua pariter ac noſtra cauſa totum judicium penes hoc tribunal eſſe velit? In eam conditionem ſi conveniret, Baunium profectò Jeſuitæ omnes Inquiſitorum ſeveritati dederent: ſed rurſum Jeſuitæ ipſi defenſionis & Apologiæ contra Litteras Provinciales nihil egerent, quarum & nomen ac titulos fusè in Decretis Inquiſitionis perſcriptos legere eſt.

Quid narras? inquit Eudoxus Abbatem interpellans: nudius tertius legebam in Portu-Regienſium libello, quem in Montenſis Teſtamenti cauſa edidere, *Non raro inde perſpici librum quempiam integram ac ſanam continere doctrinam, quòd Romana cenſura notatus fuerit.* *Lettre à un Conſeiller.*

Id ſi eſt ita, inquit arridens, fulmen contra Baunium & Paſchalem intortum non modo eos non dejecit, ſed ne infuſcavit quidem. Eſt hic profectò quiddam, adjecit, in Janſeniſtarum inſtituto non cohærens, neque ſatis aptum. Demiror quàm parùm conſtent ſibi. Fuerit aliquis Jeſuitarum liber in Romanum Indicem relatus; ſatis eſt cauſæ, ut infamis habeatur. In eundem Indicem viciſſim conjectæ ſint Provinciales,

V. DIAL. Novum Teſtamentum Montenſe: fuerit hoc idē Teſtamentum duorum Summorum Pontificum cenſura confixum; ſatis eſt argumenti, ut libri illi innocentes & integri pronuncientur, ſatis cauſæ ut in majori quam antea pretio, in deliciis amoribuſque ſint!

Ut ut eſt, retulit Abbas, cur aliquis liber in *Indicem* reponatur, Roma vulgo non explicat. Sæpe aliud vitii nihil eſt, quàm quòd in eo typis excudendo peccatum quidpiam contra leges Typographis latas juriſque formulas ſit. Interdum id accidit propter nonnulla principia parum conſentanea placitis quibuſdam Doctorum Juris Canonici in Italia, quos inter & Gallicanos Doctores non ſemper convenit. Cujus generis nonnihil in Baunii libris eſſe poteſt, quod Cenſoribus non arriſerit, de Regiorum Adminiſtrorum juriſdictione. Ac revera ſatis conſtat eam rationem ab iis allatam fuiſſe à quibus, ut cenſura notaretur, laboratum fuit: Illis, inquam, ipſis, qui apud Gallos ſe oſtentant & popularem captant auram inſectandis Tranſalpinis, & Gallicanis Libertatibus cupidè aſſerendis. Hoc vero notum eſt atque apud omnes pervulgatum, Provinciales habitas fuiſſe Romæ in numero famoſorum libellorum, & ut calumniis & impoſturis refertas, atque adeò erroribus & ſcabie Janſeniana infectas. Divinet jam qui volet ob quam ex illis potiſſimum cauſam Inquiſitionis Decreto confixæ ſint.

Quod attinet ad Epiſcopos Galliæ, perrexit Abbas, legamus iterum, quæſo, Paſchalem: *Factum malè (inſuſurrat in aurem mihi Janſeniſta meus) quod liber iſte damnatus Romæ fuerit, & à Præ-*

à Præſulibus Gallicanis. Ibi reſpiciens Clean- V. DIAL.
drum Abbas, cum audis, inquit, è Paſchale Baunii librum ab Epiſcopis Galliæ fuiſſe damnatum, nonne credas id in Conſeſſu Epiſcoporum totius Nationis factum eſſe? Certè, ſubjecit Cleander, in Gallicani Cleri Comitiis putavi.

Minimè gentium, repoſuit Abbas. Hoc unum ſibi vult Paſchalis, notatum fuiſſe Baunii librũ à Gondrino, Archiepiſcopo tum Senonenſi; item ab Epiſcopo tunc Bellovacenſi, & à Convenenſi Præſule, illo ipſo, qui ad Tornacenſes Infulas translatus, mortem paucis abhinc annis obiit.

Hoc tantum? ait Cleander. Baunius & Jeſuita, & Janſeniſtarum adverſarius non mollis erat: id unum abunde fuit, cur apud iſtos Judices cauſa caderet.

De Sorbona nihil dicam, Abbas addidit, niſi quod intelligi vix queat, quo tunc pacto cenſoria Doctorum virgula ſignum fuerit appoſitum in Jeſuitæ libro propoſitioni, quam in Sancta-Bovii ſcriptis omnes amplecterentur, quam aliquot ante menſibus publicè propugnaſſent, ut è citata modo Theſi cognoviſti: ſubjectum eidem propoſitioni, contra Baunii mentem, ſenſum quem ipſi Theologiæ conſuetudo non tribuit; quem illi omnia, unde ducitur, principia prorſus abrogant; quem eidem ipſe Baunius nequiviſſet ſubjicere niſi, non dico hæreticus, ſed fatuus & amens fuiſſet.

Crede mihi, in iſtis contentionibus, in variis ludificationibus, & malis artibus ac verſutiis quibus tum Jeſuitæ vexabantur, ſatis illis erat negotii non tam ut ſe defenderent, quam ut eum in ſua defenſione tenerent, quem ſibi retinendũ

ſem-

V.Dial. ſemper eſſe vel ſuo damno ac detrimento cenſuerunt, modum atque obſervantiam, adverſus quaſdam Sodalitates quæ ipſorum rem & famã penſi contrà nihil habebant; imo in quibus certi homines moleſtiam ipſis acerbè atque atrociter exhibebant.

Sane quidem, inquit Eudoxus, tunc nullum nõ moverunt lapidem Janſeniſtæ, ut omnium animos & odia in Jeſuitas accenderent, & illis ceſſit res è ſententia. Qui plurimis in Societatibus eorum opera exarſit ignis, vivit adhuc in aliquibus & ſedulò fovetur.

Utinam, repoſuit Abbas, minus vera narrares! Sed hujus Epiſtolæ examini finem hic imponamus: in ea quippe nihil eſt præterea quod Moralem Jeſuitarum doctrinam propriè ſpectet. Date mihi modo hanc veniam, ut vobis obiter ſubjiciam unum è multis quæ per ſe ſatis occurrunt, præſertim quod attinet ad artes malignas & veteratorias auctoris Provincialium.

Illud autem quod animadverti à vobis velim eo ſpectat ut conſideretis, quàm imbecilla ſit ac futilis tota hæc Paſchalis oratio. Obſecro enim, quo nituntur fundamento præclara illa conſectaria doctrinæ morum remiſſæ ac diſſolutæ, in gratiam ganeonum, impiorum, ultionis avidorum, contumelioſas in Deum ac Superos voces effundentium, Epicureorumq; quę conſectaria Jeſuitis attribuit? Hoc nituntur uno, quod aſſerit perſonatus ille Jeſuita, prężeunte verba & pręcinente Paſchale: videlicet ut aliquis jure culpetur neceſſarium eſſe afflatum Dei, mentem colluſtrantis, & cogitationem injicientis, qua, qui peccat, facinoris pravitatem illo ipſo tempo-

re

re ſecum reputet. Nituntur Baunii propoſitio- V.Dial.
ne, itemque Annati, quorum amborum alia mens, alia penitus, quàm quæ ipſis affingitur, ſententia fuit. Vel ſola diſtinctio peccati in ſe aut in cauſa tantum voluntarii, delicti per ignorantiam *invincibilem* nec voluntariam, itemque per ignorantiam *vincibilem* ac voluntariam admiſſi, iſtas omnes larvas diſcutit ac depellit.

Ita flagitioſi omnes, omnes impudici, omnes Epicurei, quibus patronos in Societate inventos Paſchalis gloriabatur, jacent ex omnium Jeſuitarum principiis convicti ac rei facinorum, quibus eos liberari ab Jeſuitis affirmat. Hæc omnia perſpicere, ut ea quæ cernuntur oculis, potuiſtis ex illis paucis ipſorum Theologiæ effatis quæ jam delibavi. Nihilominus tamen, (quod mirari ſanè licet) in ſpecioſis illis delationibus *Hæreſeos Peccati Philoſophici*, quibus, tanquam certo fulmine, obruendi Jeſuitæ videbantur, quodque momento detonuit evanuitque, jubetur conſuli quarta Provincialium, perinde quaſi cauſam illorum & crimen demonſtratum aperte contineat, nullus ut ipſis præterea patere ad defenſionem debeat locus. Quid, amabo, cenſetis?

Rem tibi non ingratam fecero, Abbas ornatiſſime, interpellavit Eudoxus, ſi renarrem hic hominis longè prudentiſſimi voces, quas ex eo tum audivi. Secundam Jeſuitarum Epiſtolam & quem citaſti modo librum de *Errore Peccati Philoſophici* ab eorum Theologis oppugnato, proximè legerat. Negabat ſe, hoc libro perlecto, jocis ac ſalibus, quibus aſperſa erat quarta ad Provincialem epiſtola, præterea moveri; ſed ridere ſe viciſſim, & hanc jacturam abundè ſar-

cire,

V. Dial. ſcire, cum Arnaldum legeret ſeriò atque acriter denunciantem deferentemque ad Judices *Novā* de Peccato Philoſophico *Hæreſim*. Enimvero ſe riſum ſingulis prope capitibus nō tenere. Nempe, inquiebat, in his libris duo ſunt à Jeſuitis demonſtrata. Primum, nemini ex ipſorum Theologis dubium unquam fuiſſe, quin impii, libidinoſi, peccandi conſuetudine vitioſa irretiti, re ipſa peccarent, æternaſque illorum criminum daturi pœnas eſſent, quibus obſtringunt ſe ſe; tametſi trāquilli & otioſi ſint, ac nullis conſciētiæ ſtimulis crucientur. Alterum, contrariam opinionem ex Jeſuitarum principiis deduci non poſſe, ſiquidem omnes ad unum aſſerunt neque in ignorantia, neque in incogitantia, neque in conſuetudine, aut cæcitate, ſi fuerint voluntariæ, ullam delicti excuſationem legitimam, aut ſempiterni ſupplicii deprecandi cauſam eſſe. Iſta duo, ajebat, a Jeſuitis clarè comprobata, omnem, qua joci & ſales Quartæ Provincialium prætexuntur & colorantur, veri ſimilitudinem abſtergunt, atque adeo leporem univerſum eluunt. Nihil quippe eſt futili ac inepta dicacitate, cujus appareat falſitas atque extet, inſulſius: vel potius nihil ad ſtomachum & odiū cordatis hominibus movendum aptius.

Conſimili de cauſa qui debacchantem ac nōnunquam furentem in ſuis quinque Denunciationibus Arnaldum legit, temperare ſibi non poteſt quin erumpat in iſtas ſæpiſſimè voces: In quos demum iſte vir bonus furit? Habet in manibus Divionenſis Profeſſoris ſcripta, ut ipſe teſtatur; legat. Idem Profeſſor eadem publici juris fecit, idoneis teſtimoniis & auctoritatibus pulcè

crè munita & obſignata , ut in omnium oculis V. Dial.
propoſita fidei ſuæ integritas ac ſententiarum pateret. Verba,quibus expreſſa ejuſdem Theſis eſt,Jeſuitæ condemnant,& jure fuiſſe reprehenſa confitentur. Arnaldum inclamant commentitios ſibi fingentem hoſtes, & inania , quæ debellet, monſtra fabricantem : conteſtantur, excepto ignorantiæ non voluntariæ dogmate,quę peccantem excuſet , cætera omnia neque concluſiones, neque principia ſuorum eſſe Theologorum; probant, demonſtrant. Equidem id tunc temporis, ait Eudoxus, leviter credebam; nunc res mihi æque ac tibi comperta eſt , Abbas eruditiſſime. Ad Quintam Epiſtolam tranſeamus.

SE-

SECUNDA PARS Quinti Dialogi.

JAm, inquit Abbas, in ſuperioribus colloquiis excuſſimus bonam partem earum rerum quę in hac quinta tractantur epiſtola, cujus præcipuum argumentum eſt doctrina Probabilitatis opinionum. Reſtant modo nonnulla, præter hoc primarium caput, examinanda.

En tibi, ait Eudoxus per jocum, occurrit primo loco levicula res & nullius ferè momenti. Objiciunt Jeſuitis quod ſubtili quadam intentionis directione coli falſa Numinum ſimulacra ſinant ab Indiæ Sinarumque Chriſtianis. Legamus locum ipſius epiſtolæ; extat hic in meo Provincialium libello pagina ſeptuageſima quinta.

I. *De Idololatria Sinēſibus Chriſtianis a Jeſuitis, ut dicitur, permiſſa.*

„ Sic idoneos cuilibet hominum generi Do-„ ctores in promptu habent, atque ita ſolerter & „ accomodatè, prout quiſque illos conſulit, reſpō-„ dent, ut iis in regionibus, ubi Deus cruci affi-„ xus ſtultitia eſt, de ſcandalo crucis ſileant; & „ Chriſti majeſtatem gloriamque, cruciatus ne-„ quaquam aut mortem, prædicent: id quod in In-„ diis & Sinenſi Regno præſtiterunt, ubi fictorum „ etiam Numinum ſimulacra colere fas Chriſtia-„ nis eſſe voluerunt, hoc ſubtili artificio. Docent „ illos videlicet abditam ſub veſte imaginem „ Chriſti gerere, ad quam tacita cogitatione refe-„ rant adorationem quam falſo Patriæ Numini „ Chacim-choano, & Doctori Keum-fucumo pa-

lam

lam exhibent. Hoc Jeſuitis Gravina Dominica- » V. DIAL.
nus exprobrat: teſtatur hoc idem Commentarius »
Hiſpanus Regi Catholico Philippo IV. a Fran- »
ciſcanis Inſularum Philippinarũ oblatus, quem »
recitat Hurtadus in ſuo libro de *Fidei Martyrio*, »
pagina 427. Quæ res in cauſa fuit cur Cardina- »
lium *de propaganda Fide* Congregatio coacta »
fuerit Jeſuitis interdicere nominatim, propoſi- »
ta pœna excommunicationis, ne adorari inaniũ »
Numinum ſimulacra quocumque nomine per- »
mitterent, neve crucis myſterium iis, quos eru- »
dirent de religione, occultarent: imo ne quem »
ſacro Baptiſmi fonte, niſi prius ea de re admo- »
nitum edoctumque, abluerent. Tum etiam, ut in »
ſuis Ædibus ſacris Chriſti è cruce pendentis »
imaginem proponerent, edixit. Quæ fuſius ex- »
plicat Decretum ejuſdem Congregationis da- »
tum VII. Idus Quintiles anni MDCXLVI. & a »
Cardinale Caponi obſignatum. En quo modo ſe »
in orbem univerſum infuderunt, ope ac benefi- »
cio doctrinæ de opinionibus Probabilibus, &c. »

Hæc, fateor, inquit Cleander, tam ſtupenda ſunt; iſtæ criminationes tam diræ atque atroces; hæc omnia tam longinquis è regionibus petita, ut ea prædicantibus *Moralis Practicæ* Auctoribus habere plane fidem, vix ac ne vix quidem unquam potuerim.

Quidni autem, retulit Abbas? Quid? Tune etiam fidem abrogas iſtis quæ iidem tam ſancte affirmant, Jeſuitas in cauſa extitiſſe, cur apud Japones in Chriſtianum nomen tam dirè ſævitum ſit, quod Hollãdis hactenus tributum erat; à Jeſuitis, non item ab illis, perſuaſum fuiſſe Japoniæ ac Sinarum Regibus, hoc unum ſpecta-

re

V. DIAL. re Monachos Hiſpanos, dum aditum in hæc tẽtabant Regna, ut eadem Hiſpaniæ Regi ſubjicerent; non modo abigi cæteros Evangelii præcones a Jeſuitis & male vexari, verum etiã mulctari uſque ad mortem: compertiſſimum tota in Hiſpania fuiſſe, datum ab iis ſemel, iterum, ac tertio venenum Doctori Joanni Eſpino. Mitto ſexcentas id genus alias leves noxas, quas non magis religioni habere prædicantur, quàm illi apud nos in Gallia, qui regias inſident vias, graſſatores nefarii ac prædones.

Moralis Practica Tom. 1. pag. 209.

II. *Summi Pontificeſ, ac Reges rationem Jeſuitarum & inſtituta in Indis Sinenſibuſque Chriſtianis erudiendis probant.*

Rides, optime Abbas, inquit Eudoxus. Cui ille: Agamus ſeriò, per me licet. Ajo ego & confirmo, ſi perinde iſta ſunt uti nobis narrantur, multo majorem in Summis Pontificibus, in Regibus Hiſpaniæ, ac Luſitaniæ, quàm in Jeſuitis culpam reſidere. Ad eorum quippe Tribunalia criminationes ejuſmodi & querelæ, commentarioli, & expoſtulationes adverſus Societatem deferuntur. Tamen nihilominus iſti Pontifices ac Reges, Eccleſiæ ac Regnorum ſuorum obliti, Jeſuitas ad Sinenſe Imperium & Indiam ire jubent, rogant, obteſtantur ut in felici colenda meſſe laborem impendant; etſi quotidie moneantur hanc ab illis corrumpi ac diſperdi: quin adhortantur, ut, quo cœperunt hactenus, pede pergant; nec ullum omittunt locum ſignificandi, ab iis plane ſibi ſatisfieri.

In hanc ſententiam loquuntur Urbanus VIII. ſub quo Pontifice delatorum vox audiri Romæ cœpta primùm eſt, in diplomate ad Japonios Chriſtianos miſſo anno 1626. Alexander VII. anno 1655. in litteris ad Helenam Auguſtam uxorem Yumliè, qui tum Sinenſis Regni Pro-

vinciis aliquot imperitabat, ſcriptis; itemque in V. Dial. alio Decreto anni 1656. in quo rationem & inſtituta, quæ tenere ſe Jeſuitæ Sinenſes profeſſi ſunt, nominatim probat: Clemēs IX. anno 1669. in alio itidem Decreto, in quo anteceſſoris ſui Decretum confirmat: Innocentius XI. in eo Diplomate quod ſcribit ad Patrem Verbieſtum, rebus in Sinenſi Regno præclarè geſtis inclytum; nec non in altero ad Chriſti cultores in Tunquino degentes dato, cum ad eos remitteret Jeſuitas jamdiu ab ipſis expetitos: denique Alexander VIII. & Innocentius XII. in ſuis ad Sinenſem Imperatorem Diplomatibus; quorum ille Jeſuitas multis laudibus proſequitur, hic ab anteceſſore dicta teſtimonio ſuo calculoque comprobat.

3. Dec. 1681.

7. Jan. 1689.
25. Jul. 1690.
2. Septemb. 1691.

Magna ſunt hæc profecto & gravia, clariſſime Abbas, repoſuit Eudoxus, at nonnihil tamen generalia. Rem ipſam de qua nunc agitur, videamus, Decretum illud dico anni 1646. permiſſam illam falſorum Numinum adorationem. Ad hæc Abbas duriuſculè: Mihi quidem ea, quæ modo dixi, videntur ad ipſam rem ſatis directò ſpectare, neque prolixa ratiocinatione opus eſſe, ut ex hoc Summorum Pontificum, & Hiſpaniæ Regum facto, ex eorum Diplomatibus ac Decretis in eam rem editis, colligatur, quæcumque ſuper hoc negotio contra Jeſuitas jactata ſunt, puras ac putidas eſſe calumnias: ac ſi ſuppeterent eorum inimicis, ad eos premendos & coarguendos tam luculenta, quam quæ modo recitavi ad comprobandam ipſorum innocentiam, teſtimonia & inſtrumenta, longè uberiores acrioreſque declamationes fuiſſe prodituras,

V. DIAL. ras, quàm quibus adhuc ſex ſeptemve Moralis Practicæ Tomi referti ſunt. Sed ea nimirum ſors Jeſuitarum eſt. Somniaverit quidpiam non nemo ex ipſorum adverſariis, frigidus aliquis rumor cōtrà ipſos auctore incerto manaverit per populum: ſatis hoc ſuperque eſt ad aſpergendam eorum famæ labem: ad eandem vero eluendam certis atque authenticis actis auctoritatibuſque ſemper opus eſt. Poſt annos centum Namurcenſes bombæ in iis, quos Portus-Regius aliquis tunc ſcribet, annalibus legentur tāquam res certiſſima, & exploratiſſima; perinde atque cuniculus Anglicanus nitrato fœtus pulvere & a Jeſuitis incendendus, inter facinora nullatenus dubia in Britannorum hæreticorum annalibus numeratur.

Veniamus igitur, ſiquidem ita jubes, ad egregium Paſchalis locum, in quem paucula ſum notaturus, quorum veritatem & fidem in præſentia, vel domi meæ, vobis probabo.

III. *Decretum Congregationis de Propaganda fide temerè à Paſchale prolatum.*

Principio, quod attinet ad illud Decretum, de quo fit mentio in hac ad Provincialem epiſtola, neceſſe eſt Paſchalem id ex memoria dixiſſe, qui illud neque ipſe legerit, neque ii qui hominem ad ſcribendum induxerunt. Nullum extat Decretum Congregationis de *Propaganda* editum ſuper ea re anno 1646. ſed 1645. neque datum illud fuit menſe Julio, at Septembri; neque Cardinalis Caponi, ſed Ginetti nomen præfert. Ita minutæ illæ circumſtantiæ, quas adeo religiosè Paſchalis, quo fidem faciat majorem, perſequitur, eò dumtaxat valent ut graviori ſuſpicione laboret ipſius teſtimonium, velut hominis qui de re minime explorata diſſerat, qui ſequatur

tur commentariolos quorum fides merito nutat; & quicquid in calamum venit, effutiat. V. Diaz.

Falſum videtis & mendacem: calumniatorem & ſycophantam audite. Nemo eſt qui cum hunc Paſchalis locum legit, non exiſtimet Jeſuitas, dicta cauſa, omnium iſtorum criminum cõvictos, frequenti Congregatione fuiſſe, decreto contra ipſos diſertis verbis perſcripto, condemnatos; tum admonitos & rationem priſtinam in Proſelytis ac Neophytis ſuis erudiendis mutare juſſos, maximè vero præceptum ipſis fuiſſe ut eos à profanorum Numinum cultu abducerent, ac prohiberent quas permiſerant erga Chacin-Choamum, & Kèum-fucum, ſive Confucium, adorationes. Atqui hæc omnia quàm longiſſimè à veritate abſunt. Et quoniam cuncta vobis minutatim poſtulatis exponi, rem totam habetote.

Ex quo Evangelici præcones aliorum Ordinum in Sinenſe Regnum venerant, perlati fuerant Romam varii contra Jeſuitas libelli ſuper eo, de quo nunc diſſerimus, negotio, atque inter cæteros duo præcipui: unus à binis Philippinarum Epiſcopis conſcriptus, alter à Dominicano presbytero, Chriſtianæ Fidei præcone, cui nomen Joannes Baptiſta Morales. Ac primus ille quidem per Epiſcopos Philippinenſes miſſus, nõ diu Jeſuitas ſolicitos habuit: ambo enim iſti Præſules haud ita multo poſt per litteras Summo Pontifici ſignificarunt, certis auctoribus fuiſſe ſibi compertum, rem habere ſe aliter atque antea falſis narrationibus deluſi ſcripſerant: quocirca facere non poſſe quin Patres Societatis de tam iniquis accuſationibus purgarent, & eorum

V. Dial. pariter ac veritatis patrocinium pro viribus ſuſciperent.

At Pater Morales ea etiam Congregationi propoſuit quæ ſcrupulum ipſi ac difficultatem moverant, in quibus hæc duo præcipuum obtinebant locum; videlicet, *num eſſet fas ad ſimulacrum Chin-Choami ſe proſternere; & Confucio ſacrificare?*

Jeſuitis, qui, ut facile apparebat, iſtis interrogationibus petebantur, nihil tunc quo ſe defenderent apud vulgus ſuppetebat, præter Philippinenſium Præſulum, quas modo dixi, litteras. Apud vulgus, inquam: nam eos Congregatione nominaverat quidem, ſatiſque habuerat ad ea quæ Pater Morales poſtulabat reſpondere: quorum pleraque, itidem ut iſta duo, difficultatis nihil habebant. Conſecutum eſt Decretum Pontificium, in quo Congregationis reſponſa comprobabantur; ſimulque vetitum, ne quis apud Sinas gereret ſe aliter atque præſcriptum iſtis reſponſis fuiſſet: quorum unum erat, nefas eſſe Confucio ſacrificare. Porro vetitum id fuit, *non Jeſuitis nominatim ac proprie*, ut Paſchalis aſſerit (eaque calumniæ pars non levis ac circumſtantia eſt) *ſed omnibus & ſingulis Miſſionariis, cujuſcumque Ordinis, Religionis & Inſtituti, etiã Societatis Jeſu.* Quæ poſtremæ voces, pro uſitata Romanæ Curiæ ſtylique formula, in omnibus Decretis ad Religioſos Ordines pertinentibus jam pridem addi ſolent. Atque hæc omnia, *donec Sanctitas ſua* (ita enim concluditur Decretum) *vel Sancta Sedes aliud ordinaverit.* Quod vel unum indicio eſt Sanctam Sedem de ipſo facto amplius cognoſcere voluiſſe. Nam de Jure ni-

nihil deliberandum præterea aut exquirendum erat, ac præſertim de ſacrificio, quod fieri Confucio perhibebant. Res ipſa loquebatur. V. Dial.

Et vero cognita ſubinde res ea certius & intellecta fuit. Cum enim poſt aliquot annos Romam è Sinenſi Regno veniſſet Pater Martinius Jeſuita, totum hoc negotium & Pontifici & Congregationi ad plenum explicuit. Docuit natam idololatriæ ſuſpicionem è cærimoniis quas in honorem Confucii Doctores, cum creantur, adhibent; quæ merè politicæ ac civiles, nullatenus religioſæ ſunt: nihil hic ſacrificii, nihil, quod rem ſacram vel leviſſimè redoleret, eſſe. Itaque in gratiam Jeſuitarum Decretum alterum Congregatio edidit anno *1656.* quod profectò auctor Provincialium, aut ejus interpretes minimè ignoraſſent, ſi tam infenſum & adverſariũ fuiſſet Jeſuitis quàm eſt iiſdem amicum, & eorum innocentiæ ſuffragatur. Sane eſt ejuſmodi ut à quibuslibet morum Doctoribus aliis, quàm Portu-Regiis, fuiſſet impoſita Paſchali neceſſitas ea, quæ ſuper his in ſua ad Provincialem epiſtola ſcripſerat, retexendi ac recantandi.

Eudoxus qui hæc omnia avidis auribus excipiebat: Næ tu, inquit Abbatem reſpiciens, peritè ac ſcienter dicis: ſed unde hæc hauſiſti tandem?

In ipſis fontibus, reſpondit Abbas; in graviſſimis & locupletiſſimis, quæ in ejuſmodi ſuppetere negotio poſſint, auctoritatibus ac teſtimoniis. Atque hic fortaſſe dabitur nobis facultas oſtendendi tibi eorum ſaltem excerpta. Si Janſeniſta tuus rerum iſtarum & librorum tam eſt cupidus, quàm narras, & curioſus indagator, non

V.DIAL. dubito, quin eum omnibus *Moralis Practicæ* Tomis, habeat etiam Jeſuitæ lucubrationem à quo ejuſdem Moralis pars confutata eſt. Qui enim ſcripta id genus & contentiones cupidius aſſervant, vix omittunt, quæ in utramque diſſeruntur partem, colligere.

Continuo Abbas oculos & manus ad loculamentum id, in quo poſiti Moralis Practicæ Tomi conſpiciebantur, adjecit; nec eum ſua fefellit opinio. Ibidem quippe offendit librum, cui hæc inſcriptio præfixa: *Defenſio recentium Chriſtianorum, & Evangelii apud Sinas præconum &c.* Ibi commonſtravit Eudoxo excerpta è teſtimoniis plerifque & auctoritatibus, quibus eorum quæ modo dixerat veritas & fides aſſerebatur. In primis autem excerptam Decreti anno 1656. editi partem oſtendens, in eo præſertim loco immoratus eſt ubi de religioſo cultu, qui Confucio adhiberi jactabatur tanquam Numini, agitur. In hæc verba pars ea Decreti edita eſt.

1. Parte pag. 196. 2. edit.

„ Tertiò quæritur num accipiendorum graduũ „ cærimoniam, quæ fit in aula Confucii, Chriſtiani litterati licitè agere valeant. Nã nullus intervenit ſacrificulus, vel ex Idololatrica Secta Miniſtellus: nihil omnino fit ab Idololatris inſtitutũ: ſed ſoli ſtudioſi & Philoſophi conveniunt, Confucium tanquam Magiſtrum ſuum agnoſcentes, civilibus ac politicis ritibus ex ſua prima inſtitutione ad merum cultum civilem inſtitutis. Omnes enim graduandi ſimul aulam Confucii ingrediuntur, in qua eos expectant Cancellarii, Doctores ac Examinatores. Ibi ſimul omnes ante nomen Philoſophi, nihil omnino offe-

offerendo, illas faciunt cærimonias & inclina- V. Dial.
tiones more Sinico, quas omnes diſcipuli faciũt "
ſuis Magiſtris vivis:atque ita,cognito Philoſo- "
pho Confucio pro Magiſtro, gradus accipiunt a "
Cancellariis , ac diſcedunt. Præterea aula illa "
Confucii,Gymnaſium eſt,& nõ Templum pro- "
priè dictum: nam clauſa omnibus eſt præter- "
quam ſtudioſis. "

RESPONSIO.

SAcra Congregatio,juxta ea quę ſuperius pro- "
poſita ſunt,cenſuit permittendas Sinenſibus "
Chriſtianis prænominatas cærimonias: quia vi- "
detur cultus eſſe merè civilis & politicus. "

Nec miror, excepit Eudoxus, præteritum a Portu-Regiis Decretum iſtud: innocentes eſſe Jeſuitas & hac liberatos nolebant eſſe culpa.

Tum Abbas:Dabo aliquid etiam luculentius: Apologias,inquam,Jeſuitarum ab ipſis Dominicanis factas;Dominicanis autem nominis ac notæ in Ordine iſto non vulgaris. Age,licet nobis hæc omnia in *Recentium Chriſtianorum Defenſione* perlegere. Hujus Defenſionis Auctor poſt varia, quibus Jeſuitas nihil in ea re peccare probat,argumenta, hæc maximè ſcribit. *1.Part.pag.* 210.

Vereor ne Jurieo & Practicæ Moralis Aucto- " *M.Jurieu.*
ri veniat in mentem ſuſpicari hanc epiſtolam "
(Patris Petri de Alcala Dominicani, cujus è litteris verba quædam Auctor proximè protulerat)ab aliquo Jeſuita ſcriptam vel dictatam fuiſ- "
ſe.Rem ipſam explorare,cum lubebit ipſis,licebit. Sed quid opponent tandem huic, quod jam "
prolaturus ſum, & quo multa uno continentur, "

V. DIAL. teſtimonio? Datum illud fuit a celeberrimo Do-
„ minicanæ Familiæ alumno Patre Joanne de
„ Paz Theologiæ Profeſſore emerito, & Acade-
„ miæ Manilenſis Rectore, Priore ac Vicario ſui
„ Ordinis Provinciali. Hic in ſuis ad Tunquinen-
„ ſium Evangelii Præconum dubitationes reſpon-
„ ſis, quæ Manilæ anno 1680. typis edita ſunt, ſu-
„ per his altercationibus de idololatria Chriſtia-
„ nis Sinenſibus objecta (nam illæ quoque ad Tũ-
„ quinenſes pertinebant) poſteaquam, quid ſenti-
„ ret, edixit, in quo planè cum Jeſuitis, vel potius
„ cum Decreto anni 1656 congruit, hunc in mo-
„ dum de ſuis reſponſis pronunciat: *Hoc mihi con-
„ ſtat ex variis relationibus Religioſorũ noſtri Or-
„ dinis in Regno Sina aſſiſtentium.* Quanquam quid
„ hæremus in privatorum ſuffragiis, cum in prom-
„ ptu ſint ea quæ a tribus ſanctiſſimi hujus Ordi-
„ nis (Dominicanorum) Præfectis majoribus lata
„ ſunt? Provinciales dico tres, nimirum RR. PP.
„ Carolum Clementem Gant, Franciſcum de Pau-
„ la & Philippum Pardo. Illi enim tres ſæpenu-
„ mero ſuis apud Sinas Legis Chriſtianæ præco-
„ nibus, pro eo, quo in ipſos præditi erant, *jure*
„ atque auctoritate, mandarunt ut eundem, atque
„ Societatis alumni, modum in ſervando Alexan-
„ dri VII. Decreto diligentiſſimè retinerent; ac, ne
„ quid contra ſcriberent, vetuerunt. Teſtis eorum
„ omnium quæ hactenus dicta ſunt ac fidejuſſor
„ idoneus eſt R.P. Dominicus Sarpetri, ſive à San-
„ cto Petro, in illa quam ad ſuum Provincialem,
„ & ad Definitores generalis Conventus Provin-
„ ciæ ſuæ, ſcribebat, epiſtola, ei adjuncta commẽ-
„ tationi quam his de rebus elucubraverat. Prodi-
„ bit hæc in lucem aliquando, & ejus copia aucto-

ri Moralis Practicæ, ſpero, fiet. Interim autem recitabimus ejuſdem Patris ſcriptum brevius, in quo ſummatim complectitur quod fuſius in ſua deinde commentatione probavit. V. Dial.

SCRIPTUM

R. Patris Dominici Sarpetri, a Sancto Petro dicti, Legis Chriſtianæ apud Sinas Præconis.

EGo Frater Dominicus Maria Sarpetrus, aliàs de Sancto Petro, Siculus, Ordinis Prædicatorum, olim in Studio generali Sancti Dominici de Panormo ad lectionem Sacræ Theologiæ approbatus &c. Fidem facio omnibus & ſingulis præſentes litteras inſpecturis. 1. Quod cum ex mandato Superiorum meorũ Provinciæ Sanctiſſimi Roſarii Philippinarum ejuſdem Ordinis, ad hoc Regnum Sinarum Evangelicus Prædicator miſſus veniſſem, & ex novo iterum Superiorum mandato, quam potui, diligentiam per octo annorum ſpatium adhibuiſſem, ut de Sinicarum Sectarũ ſuperſtitionibus certior fierem; judico praxim, quam Patres Miſſionarii Societatis JESU in hoc Regno Sinarum ſe fatentur ſequi circa permiſſionem ſeu tolerantiam quarumdam cærimoniarum, quibus Sinæ Chriſtiani Philoſophum Confucium & ſuos progenitores defunctos venerantur, eſſe non ſolum tutam (utpote a Sacra Congregatione Univerſalis Inquiſitionis approbatam) ſed etiam, ſi principia præcipuarum Sectarum expendamus, eſſe oppoſita ſententia probabiliorem, & ad aperiendam Ethnicis Evangelii januam maximè

uti-

V. DIAL. utilem, ne dicam neceſſariam .....

„ 2. Fidem facio quod Patres Societatis JESU „ in hoc Regno Sinarum Chriſtum Crucifixum, „ non ſolum verbo, ſed etiam multorum librorũ „ voluminibus, Ethnicis annunciant, & de ſacræ „ Paſſionis myſteriis ſuos Neophytos diligenter „ inſtruunt; & in àliquibus reſidentiis adſunt ſa- „ cræ Paſſionis Confraternitates erectæ. Et noviſ- „ ſimè perſecutor Sanctæ Legis *Yam-quam-Sien* „ dictus, hoc potiſſimum contra Evangelii Præco- „ nes opponit, quod ſcilicet hominem crucifixum „ pro Domino cæli & terræ venerantur: quod „ quidem ex librorum Patrum Societatis teſti- „ monio comprobavit.

Mane paululùm, interpellavit hoc loco Cleãder, dum iſta comparem cum hoc Epiſtolæ Provincialis quintæ loco: *Nullum eſt hominum genus quod nõ accommodatum ſibi Doctorem apud illos inveniat; adeo ut in illis oris, ubi Deus crucifixus ſtultitia eſt, de ſcandalo crucis ſileant; nec patientem & humilem Chriſtum, ſed glorioſum dumtaxat prædicent*. Perge jam ſanè.

„ 3. Fidem facio, &, quantum opus eſt, juramẽ- „ to confirmo, quod ad duo prædicta teſtimonia „ proferenda non alterius precibus vel ſuaſu, ſed „ ſolo veritatis amore impulſus fui ..... Sciens „ ergo quod propter quædam dubia, quæ circa ſu- „ pradictas materias F F Joannes Baptiſta de Mo- „ rales, vir planè Apoſtolicus, zelo Fidei ductus „ propoſuit Sacræ Congregationi univerſalis In- „ quiſitionis anno 1645. quidam minus piè erga „ Societatem affecti, cum in Europa, tum in Indiis „ promulgarunt, Miſſionarios Societatis in Re- „ gno Sinarum non prædicare Chriſtum crucifi-

xum;

xum; inſuper permittere Chriſtianos ſuos idolatrare;ne & ipſe tacens conſentire viderer cum illis, & ut tantorum Patrum famæ eo, quo poſſum,modo ſatisfacerem,præſens judicium protuli:illud tamen ſubjiciens Sanctæ Romanę Eccleſiæ judicio certiori. In cujus fidem has litteras dedi & manu propria ſubſcripſi in hac domo Cantonienſi, in qua loco carceris vel exilii pro cauſa Fidei detinemur:die 4.Auguſti 1668. V. Dial. » » » » » » » »

F. Dominicus Maria Sarpetrus,
aliàs de S.Petro, qui ſupra.

Quid, obſecro, his addi poteſt? inquit Eudoxus admirans. Tu vero, adjunxit Cleander, noſtin' ab auctore Apologiæ, ſeu *Defenſionis recentium Chriſtianorum & Evangelii apud Sinas Præconum* invitari eos quibus ſuſpecta quoquomodo monumentorum & litterarum quas profert veritas eſſe poſſet, ut eaſdem ipſimet oculis uſurpet ſuis in Pariſienſi Collegio Societatis,ubi earumdem extant autographa, aut exempla ex ipſis autographis ſumma cum fide exſcripta, nullus ut dubio locus eſſe poſſit? Quid ſi ſcias ipſum me temperare mihi non potuiſſe quin curioſitati parerem meæ? Quid ais? excepit Eudoxus: librum hunc tute legiſti, & quæ in eo citantur teſtimonia auctoritateſque perſpexiſti? Age vero,de opere illo ſcire pervelim quid ſentias.

IV.

Liber inſcriptus *Defenſio recentium Chriſtianorum & Evangelii apud Sinas Præconum.*

Illud planè ſentio, retulit Cleander, hunc librum eſſe præſtantiſſimum, ſcriptum eleganter & accuratè: in eo nihil non eſſe firmum ac ſolidum: illo doceri lectorem prudenter, imo etiam grata rerum varietate ſuaviter oblectari:cęteroqui modeſtum opus, ac hominis quem ſui compo-

V.Dial. potem eſſe mirabar certis in locis, ubi me legentem, adverſus eos qui ibi refellebantur, ſtomachari atque excandeſcere ſentiebam. Atrocitas flagitiorum quæ Jeſuitis objectantur, factorum & rationum quibus eadem crimina revincuntur evidentia, variè animos ac jucundè afficit, ut obrepere legentibus tædium ac ſatietas nequeat. Auctor ipſe ſic animo temperat, ſic orationi moderatur ſuæ, ut nullam tamen, quam quidem ipſi materia ſuggerat, adverſarios multandi carpendique occaſionem omittat. Quid plura? tetras illas, de quibus nunc dicimus, calumnias tam longè accerſitas, non tantùm hæc Apologia diluit, verum etiam eos gravi præjudicio vulnerat, qui id ſibi ſumpſerunt ut eas in Europa diſſeminarent venditarentque: neque apud me quidquam aliud plus valuit ad elevandam Provincialium Litterarum fidem.

Librum hunc legam per otium, inquit Eudoxus, tum ut mihi ſatisfaciam, tum ut erudito Abbati gratificer: cui, ut opinor, nihil occurrit quod additum iis, quæ dixiſti modo, velit. Ego vero, ſubjunxit ille, poſſem adhuc Paſchalem in eo ipſo, quem examinamus, loco falſi coarguere. Scribit enim permiſſam à Jeſuitis idololatriam non ſolum in Imperio Sinenſi, verum etiã in Indiis: cum nemo adverſariorum id ipſis objecerit, quorum calumniæ intra Sinenſe Regnũ omnes conſtiterunt. Et cur de Indiis mentionem nullam facerent cauſæ quidpiam ſuberat. Longè facilius quippe revinci calumnia potuiſſet. Nulli faciebant apud Sinas mercaturam, Hiſpani, Luſitani, Angli, aut Hollandi, qui frequentet in Indiis negotiantur: atque adeo Jeſui-

tæ tot innocentiæ ſuæ teſtes, quot mercatores, V. Dial.
habuiſſent.

Unum id tamen obiter obſervare juvat; nimirum, ſi tolerandus falſorum Numinum cultus fuerat, id longè commodius in rem Jeſuitarum apud Japones quàm apud Sinas fieri debuiſſe. In Sinenſi enim Regno non gravius in eos quàm carcere & exilio ſævitum eſt: contra in Japonia propoſita ubique fermè capitis pœna. Centum admodum Jeſuitæ, qui ob Chriſtianam Fidem ibi necati ſunt, alii ingeſta per vim aqua (dirum ſupplicii genus) alii in ſubjectas ſcrobes verſis ſublime veſtigiis demiſſi, alii lento igne toſti; ſaluti ſuę & vitæ conſuluiſſent directa clam tacitis mentibus ad latentem & abditam veſtibus Chriſti è Cruce pendentis imaginem adoratione, quam falſorum Numinum ſimulacris palam adhibere ſimulaſſent; quemadmodum perhibentur ſuis Neophytis in Templis Sinenſibus permiſiſſe. Ut enim fert parœmia vetus, *Ordinata caritas ſibi primum ipſa proſpicit*.

Eho, Cleander inquit, tune etiam nobis adjutoribus indiges, Abbas eruditiſſime? Itane tibi excidit quod in hoc negotio palmarium argumentum eſt? Cedo quid afferat Paſchalis quo permiſſam illam à Jeſuitis Eccleſiæ Sinenſi idololatriam probet? Commentariolum profert Hiſpanum, Philippo IV. ut narrant, Hiſpaniæ Regi ab Franciſcanis Inſularum Philippinarum oblatum: nec tibi venit in mentem ejuſmodi ſcriptum eſſe ſubdititium, & Franciſcanis falsò attributum, quo plus illi accederet auctoritatis & fidei: cum ejus Auctor & parens ſuum nefario fœtui nomen imponere auſus non fuiſſet? Au-

V. Dial. ctor ille, ſi neſcis, Didacus quidam Colladus erat, eodem artificio ad conſimiles ſatyras vulgandas olim uſus; homo inquietus, rerum novarum, ac turbarum avidus; ſæpe deprehenſus in ſuis Commentariis pugnantia loqui, & falſa cōfirmare: qui demum, qualis fuerit, ipſa Ordinis ſui hiſtoria ſatis indicat, cum graves turbas in eodem Ordine illius opera concitatas narrat. Jeſuita, quo monſtrante cognovi monumenta & ſcripta quibus Apologia Miſſionum Societatis nititur potiſſimùm, & quę in eam adhuc inſerenda ſunt, id quod retuli modo mè docuit, oſtenditque perſcriptum in Sinenſi Hiſtoria, quam edidit Hiſpano ſermone Navarrettus, è Dominicana item Familia: in qua ipſe dum vixit, mirè pervicax accuſator Jeſuitarum fuit; ad Archiepiſcopatum ſubinde provectus, eorum laudator, amicus, patronus extitit; adeo ut Collegium ipſis in Urbe Archiepiſcopali ſua, Sancti Dominici nuncupata, fundandum curaverit.

Rem dicis, inquit Eudoxus, momenti haud certe levis inter cæteras, quibus modo primum illud quintæ ad Provincialem epiſtolæ caput ita exagitaſti, nihil ut præterea deſiderari poſſit.

Factum operæ pretium puto, adjecit Abbas: unum hoc de Idololatria permiſſa caput acerbiſſimam Jeſuitis plagam impoſuit; ex iiſque non ſemel audivi cum dicerent reliquas accuſationes hac una ſtare vel cadere. Ea quippe ſi ponitur eſſe vera, proclivis ac prona eſt reliquarum fides: ſi falſa demonſtratur, nihil eſt ex quo clarius adverſariorum in eos invidia furorque perſpici, bonorum indignatio ac ſtomachus vehementius commoveri poſſit. Cætera quæ in

hac

hac eadem Paſchalis epiſtola continentur, levioris ad examinandum operæ ſunt, neque nos diutius morabuntur. V. DIAL.

V. *Locus Eſcobaris de Jejunio excuſſus.*

Ea ſunt, inquit Cleander, quæ de jejunio Eſcobarius decidit. En illum vobis cum præclara viginti quatuor Seniorum & Animalium quatuor Præfatione. Legamus, amabo: ſatis lepidè jocatur hic Paſchalis. *Dormire quis nequit, niſi ſumpta veſperi cœna: tenetur ne jejunare? Minime.* Nonne hoc ſatis tibi facit? Non omnino, inquam, nam jejunium ſat commodè tolero, ſi paululum cibi manè capiam, cœnem veſperi. Attende ergo quæ ſequuntur, inquit: nihil ab illis proviſum non eſt. *Si ſufficit manè collatiunculam ſumere, & veſperi cœnare; tenetur ne ad id?* Nimirum is ego ſum. *Non tenetur: quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.* O, bellam, inquio, rationem!

Oppidò ridiculam, excepit Abbas: atque id prorſus fatendum eſt, Eſcobarium, qui nihilominus non ſemper ita eſt Eſcobarius, hoc eſt, ut loquuntur Janſeniſtæ, tam laxus ac indulgens, quã iſti perſuadere populo voluerunt: fatendum, inquam, eſt Eſcobarium meritò cùm ſua illa deciſione rideri. Quin condemnetur, planè non recuſo: hoc unum addo, Eſcobarium reſponſionem hanc neque ab Animalibus quatuor, Suare, Vaſqueſio, Molina, Valentia, neque à viginti quatuor Senioribus accepiſſe: hallucinatum etiam eſſe (quod identidem illi accidit viro minimè malo) dum pro ſe Filliucium citat, qui ſimile nihil quidquam habet in ſuo Tractatu de Jejunio.

Ad hæc Eudoxus: Hìc te agnoſco, Abbas opti-

V. Dial. time: hìc bonam illam fidem cerno, tibi adeo familiarem & amicam, ac laudo. Ego quidem certos quoſdam Jeſuitarum patronos non fero, qui eos ubique ſibi defendendos putant: quaſi ſtatim atque Jeſuiticam aliquis induit veſtem, ita dotem hanc præclaram ſimul indueret, ut falli non poſſit.

Amici Jeſuitarum eundem fortaſſe, quem ſervo, tenerent in iis defendendis modum, ſi eãdem, atque tu, eorum inimici æquitatem in iis oppugnandis ſervarent. Utrique nimii ſunt, utrique ſtudio vehementiore, atque hi multo etiam plus, quam illi, peccant. Quod autem attinet ad eas de Jejunio quæſtiones, quas lepidas Paſchalis vocat; legat ipſe, niſi moleſtum eſt, Divum Thomam in quartum Sententiarum; complures id genus, quibus perinde ſe oblectare poterit, offendet.

Diſtinct. 15. q 3. a. 4.

Ad rem valdè non pertinent, ait Cleander: ſed audire velim quid illi reſpondeas graviter incuſanti Eſcobarium, qui vini potu, etſi extra cœnam adhibeatur ſæpius, jejunium non ſolvi affirmet?

Cedo mihi, quæſo te, inquit Abbas Eudoxum compellans, Summam hanc Sancti Thomæ. Legit ipſis Quæſtionem 147. in Secunda Secundę. Ibi hæc ille docet, artic. 6. Quærit in titulo: *Utrum requiratur ad jejunium quòd homo ſemel tantùm comedat?* Tum id ſibi objicit. *Non eſt prohibitum quin pluries bibamus diverſis horis diei: ergo etiam non debet eſſe prohibitum jejunantibus quin pluries comedant.* Sic reſpondet: *Jejunium Eccleſiæ non ſolvitur niſi per ea quæ Eccleſia interdicere intendit inſtituendo* Jejunium.

nium. Non autem intendit Eccleſia interdicere V. Dial.
abſtinentiam potus. Et ideo licet pluries jejunantibus bibere.... Si autem quis immoderatè potu utatur, poteſt peccare, & meritum jejunii perdere; ſicut etiam ſi immoderatè cibum in una comeſtione aſſumat.

Divum Thomam hic auditis, perrexit Abbas, non Eſcobarium; ac Divum quidem Thomam Theologorum grege comitatum.

Do manus, inquit Cleander: Auctori tanto refragari non auſim: Eſcobarius in tuto eſt. At enim, retulit Eudoxus, monet ſaltem D. Thomas, ſi quis immoderatè potu utatur, peccare illum poſſe, & meritum jejunii perdere.

Paſchalis, reſpondit Abbas, dum omnes aucupatur circumſtantias quibus Eſcobarii deciſiò mollior & ſolutior D. Thomæ doctrinam ignorantibus appareat, cavit ſedulò ne lenimenta quibus illa temperatur, adjungeret. Audite igitur Eſcobarium, qui D. Thomam hoc loco prope ad verbum exſcribit. *Immoderatiò autem*, inquit, *poteſt temperantiam violare, ſed non jejunium.*

Ho! exclamat Cleander, ſi has Caſuiſtæ hujus voces Paſchalis vernaculè repræſentaſſet, dicacitatis & joci, quo claream ejuſdem Eſcobarii ſeu vinum aromatis conditum deridet, aciem omnem vimque retudiſſent: nemo riſiſſet Eſcobarium, quod unum ille tamen volebat. Sequitur eodem de argumento Filiucius, adjecit Cleander, cujus verba ſic Jeſuita inductus à Paſchale refert, ſic ipſe Paſchalis explicat, exponitque.

VI. *Filiucius defenditur.*

Qui aliqua in re defatigatus eſt, ut in puella „

V. DIAL. *inſequenda, tenetur ne ad jejunium? Nullatenus.*
„ *At ſi dedita opera, & ut jejunii onus excutiat,*
„ *defatigatus eſt, tenebitur ne? Etſi fecerit in*
„ *fraudem ac de induſtria, non tenebitur.* Ea
„ quaſi à Filiucio ſumpta dicuntur. Pergit Paſchalis, ſive is qui cum Jeſuita colloquens à Paſchale inducitur. Quid tu, credidiſſes ne? Ego
„ vero, inquam, mi Pater, vix etiam credo. Eho,
„ non peccat qui jejunium omittit, cum poſſit ob-
„ ſervare? Siccine peccandi occaſiones captare
„ fas eſt, an potius nefas non vitare? Commo-
„ dum iſtud quidem fuerit. Non uſquequaque id
„ nefas, inquit: habenda enim ratio multarum re-
„ rum.

Age, inquit Abbas: Filiucium inſpiciamus. Nec mora locum citatum reperit, &, Paſchalem, ait, omittite pauliſper, Filiucium ipſum auſcultate.

Dices ſecundo, an qui malo fine laboraret, ut ad aliquem occidendum, vel ad inſequendam amicam, vel quid ſimile; teneretur ad jejunium? Reſpondeo talem quidem peccaturum ex malo fine: at, ſecuta defatigatione, excuſaretur à jejunio. Ita Medina: niſi fieret in fraudem, ſecundum aliquos. Sed melius alii, culpam quidem eſſe in apponenda cauſa fractionis jejunii: at, ea poſita, excuſari à jejunio. Ita Antoninus, Medina, Sylveſter.

Quid? exclamavit Eudoxus; ſi ut craſtino me jejunio liberarem, ſanguinem ex utroque brachio ac pede miſiſſem, adeo ut viribus pene defectus conciderem, an Paſchalis jejunare me cras juberet? Si illo uterer Medico, jejuniumque mihi non interdiceret, peccatum ab illo ip-

ſo

ſo admitti cenſerem. Satis intelligo, quod docet Filiucius, admiſſum à me ſcelus graviſſimũ, propter vitioſum finem quem mihi præſtituiſſem, & quod ipſe mihi facultatem ademiſſem implendi præcepti: bis ac largiter hoc uno facto peccatum foret. Sed cum in ſtatum redactus, ne adeundum quidem mihi Parochum, ut jejunii lege ſolverer, judicarem. V. Dial.

Veſtrùm jam arbitrium eſſe volo, ſubjecit Abbas, quantùm diſcriminis intercedat inter Paſchalem Filiucii verba referentem, & ipſum Filiucium, ut à me citatus eſt; quantum etiam ejuſdem Filiucii, Sancti Antonini, aliorumque deciſio abhorreat ab ea quam Paſchalis idem effert, proponendo rem captiosè, ut ſolet, ac fraudulenter. Quamplurimi qui Litteras iſtas animi tantum cauſa lectitant, & bona Paſchalis fide nituntur male creduli, Theologum hunc ridiculum, ineptum, abſurdum, moralis doctrinæ corruptorem appellare non dubitaverunt; quàm jure ac merito, cernitis. Prçterea, è duobus exemplis, quibus utitur ad mentem ſuam explicandam Filiucius, alterum nihil habet invidioſum: hoc Paſchalis omittit; eligit alterum, quod, ſi Gallicè reddatur, objicit menti ſpeciem ſubobſcœnam; cum in Latino ſermone, & in ejuſmodi ſcriptis quæ à populo & ab iis qui verſantur in ſeculi pravitate, non evolvuntur, ea res offenſionis & invidiæ nihil habeat. Quis hominem non videt omnes nocendi vias malignè ac ſedulo conſectantem? Quid autem, cum hunc Filiucii locum vexat, cum ex eo derivat conſectaria, & bonum illum, quicum fabulatur, Patrem his urget? *Eho, non peccat qui jejunii le-*

gem perfringit, cum poſſit implere? Siccine peccandi occaſiones captare fas eſt? an potius nefas non vitare?

Ego vero, intulit Eudoxus, ajo iſta eſſe ſatis male ſalſa, bene ac naviter flagitioſa. Wendrokius, adjecit Cleander, verſat ſe in omnem partem miris modis, dum ſe extricare hinc tentat. Quam in rem nuper ita mecum non nemo jocabatur. Wendrokius, inquiebat, ubique Jeſuitas conviciis proſcindit ruſtici aurigæ inſtar: hoc loco ut auriga, plauſtro in cœnum immerſo, dejerat, ac dira verba dicit, nec ſuo ſe tamen cœno expedit. Comparatio non elegans illa quidem, ſed ad rem ſatis accommodata.

Quò magis progredimur, inquit Eudoxus, eò magis adducor, ut credam libros Caſuiſtarnm Societatis non tam feraces eſſe deciſionum portenti ſimilium, quam Janſeniſtæ prædicant, & ii qui fidem ipſis aut habent aut habere ſe ſimulant. Nam ſi tanta eſt earum turba, quid attinet eas deligere quas purgare Jeſuitæ vel ipſa verborum expoſitione ac ſolo communis rectique ſenſus judicio poſſunt? Quid opus eſt iis tam plauſibilem dare locum de fallacia conquerendi; ſuggerere materiam expoſtulandi tam juſtè, ut toties factum ab iis fuit, quòd ſuorum Auctorum ſcripta falsò proferantur ad riſum populo dandum, & dicta dicenda? Non deerunt nobis alia ejus generis exempla, inquit Abbas: ſed pergamus ſanè, & quæ in hoc Dialogo ſequuntur, expendamus.

VII. *Locus Baunii de occaſione proxima depravatus a Paſchale, reſtituitur & exponitur.*

Tum Cleander: hic hæſeramus. Siccine occa- „ ſiones peccandi captare fas eſt.... Non uſque- „ quaque nefas eſt, inquit: habenda ratio multarũ „

re-

rerum. Quarumnam, inquio? Quid ſi ex illa occaſionum fuga caperetur aliquid incommodi, an tum quoque illam præceptam cenſeas? Non cenſet certe Pater Baunius, cujus hæc verba ſunt pagina centeſima octogeſima quarta: *Non neganda abſolutio eſt iis qui in PROXIMA PECCANDI OCCASIONE remanent, ſi eam deſerere aliter non poſſunt, quin vel ſermonem dent populo, vel aliquid ipſi inde incommodi capiant.* Bene eſt, mi Pater. „ V. Dial.

Legebat Eudoxus tum maximè librum Patris Baunii, ea, quam Paſchalis citat, pagina. Continuò Cleandrum interpellans, non ita lego, inquit: Nulla in hoc Baunii loco fit mentio de *proxima occaſione*: atque hæc fraus depravatioque capitalis eſt; hic contrarium diſertis verbis exprimitur. *Quia*, inquit Baunius, *quæ illos ad peccandum tunc inducit cauſa, nec ſuapte ſponte mala eſt, neque præcepto ulli aut Eccleſiaſtico Decreto contraria; neque ejuſmodi per ſe ſe, ut ex communi hominum ſenſu, uſque vitæ quotidianæ, ad peccatum pertrahat. Quare in OCCASIONIS PROXIMÆ, & ad peccatum inducentis loco ac numero cenſeri non poteſt, quam, qui confitetur, vitare neceſſario debeat ad gratiam Sacramenti conſequendam.*

Obſecro, ait Cleander, ipſa mihi Baunii verba oſtendas. En, inquit, perlecto loco; en germanam iterum ac genuinam fallaciam, & omnibus numeris abſolutam: conſtant omnia, plana res, nullus dubitandi ac diſputandi locus.

Agitur in hoc Baunii loco, pergit Eudoxus, de quotidianis occaſionibus, ac pervulgatis quæ mercatoribus offerunt ſe ſe, quos ipſa commer-

V. Dial. cii ratio & negotiationis adigit *ad videndas puellas ac feminas, agendum cum illis, & colloquendum: quo ex aſpectu & colloquio ſæpe ad peccatum alliciuntur.* Eo res igitur omnis redit, an mercator, qui mercaturam ſine famæ ac familiæ detrimento non poſſet omittere, *dummodo firmiter proponat non peccare*, poſſit abſolvi: num Sacerdos negare illi ſacram abſolutionem debeat, aut ipſi abjiciendæ mercaturæ neceſſitatẽ imponere. Hoccine tãdem eſt, ut Paſchalis ſcribit, idque characteribus Italicis & citata confidenter auctoris pagina, *negandam non eſſe abſolutionem iis qui in PROXIMA PECCANDI OCCASIONE remanent*? Sinceritatem hominis ac fidem! Audieram hactenus proximam occaſionem hanc dici, cui vix unquam reſiſtatur; utque dicebat modo Baunius cum omnibus Theologis, occaſionem quæ, ut res vulgo accidunt, ad peccandum per ſe trahit. Atqui, licet occaſiones frequentiſſimæ, quæ nobis occurrunt certas artes exercentibus, ad peccandũ ſæpius nos alliciant, nihilominus iiſdẽ ſæpius etiã reſiſtitur; & immane quantũ frequẽs occaſio a proxima diſcrepat. Quid igitur illo mercatore fiet, niſi concedat in eremum miſer, aut Cartuſianam veſtẽ induat? In pleriſque enim vitæ civilis & communis artibus officiiſque verſari coguntur homines cum puellis ac feminis, in eorum conſpectum & colloquium venire. Hanc Moralem doctrinam ſi Parochus Sancti Euſtachii ſequeretur, næ quotannis complures tabernæ venales Paſchalibus Feriis proſcriberentur in vico San-Dionyſiano.

Contigit mihi, inquit Abbas, ſæpenumero cũ

Sor-

Sorbonicis Doctoribus, cum Jeſuitis, cum aliorum Ordinũ Religioſis viris diſſerere de proximis occaſionibus; & quibus de cauſis ſacræ abſolutionis beneficio privãdi aut ægre impertiẽdi ſint, qui ſeu voluntate ſeu neceſſitate illis implicantur. Verum, ſi abſurda quædam excipias ad quæ delabuntur nonnulli Confeſſarii, vix ullos comperi Jeſuitis in hoc negotio ſeveriores. V. DIAL.

Mihi vero, ait Cleander, Jeſuita quicum neſcio quid ejus generis aliquando agitabam, id confirmabat, obſervatum ab ipſis fuiſſe in urbibus, ubi domos Societas haberet, certos homines in ſuo quemque munere & gradu ſpectatos, quibus ſatis conſtabat opus eſſe benignitatem illam & ſuaviorem erga delinquentes indulgentiam, quæ Societatis Sacerdotibus tribuitur, nunquam fermè ad ipſorum tribunalia per tẽpus Paſchale convenire, idque indicio eſſe illos alibi commodius & mollius accipi.

Novi ego, adjecit Eudoxus, quos ille de Jeſuitarum indulgentia ſparſus rumor in fraudem induxit. Sane Eques N. quem probè noſti, mihi olim dictitabat, male Paſchali ejuſque litteris credi: ſe illis fretum Jeſuitas adiiſſe confitendi cauſa, ſibi nunquam rem tam male ceſſiſſe: dilatam abſolutionem, idque certis conditionibus, quibus ut ſatisfaceret, multum ſibi ac diu fuiſſe laborandum. Vigebant tunc temporis Provinciales: ea fama Equitem fefellit. Neque rem habuit clam; ſeque deluſum & circumventum ægrè ferens, Paſchalem impoſtorem, in ea re ſaltem, eſſe ubique clamitavit.

Ad hæc Abbas: Quis Sacerdotum vicem non doleat, qui confitentes audiunt, quibus, cum ma-

V. Dial. ximè accuſantur, defenſionis copia præripitur? Ac niſi aliquis identidem, ut Eques ille tuus, qui levem famæ ſuæ jacturam putet, ſi negatam ſibi abſolutionem fateatur, Jeſuitas in hoc negotio vacare culpa teſtaretur, plerique eam de illis animo conceptam opinionem foverent, quam diu Presbyter. Or. mihi de facie notus ac nomine retinuit. Erat ruri cum Jeſuita item Presbytero, qui a Societate poſt defecit. Jeſuita abſolutionis beneficio donare nonneminem detrectaverat, qui de repulſa aut gloriatus deinde fuerat aut conqueſtus. Pater admirans ſerio Jeſuitam percontatur. Eho, mi Pater, an unquam Jeſuitis uſuvenit, abſolutionem ut denegent? ea certe apud nos opinio percrebuit, vobis id penitus inuſitatum eſſe.

Iſtis narratiunculis aberrabant pauliſper a propoſito, & legendi defatigationem levabant. Ad Provincialem epiſtolam ab iſtis diverticulis ſermo eſt regreſſus.

VIII.

Baſilius Pontius a Paſchalis calumnia & inſcitia vindicatus.

„ Bene eſt, mi Pater; ſi quidem peccandi occa-
„ ſiones non declinare licet, id demum reſtat ut
„ eas de induſtria conſectari liceat. Enimvero, in-
„ quit, eſt ubi id liceat. Hoc Baſilius Pōtius Caſui-
„ ſta percelebris aſſerit, quem laudat approbatque
„ Baunius noſter, Tract. de Pœnitentia quæſt. 4.
„ pag. 94 *Licet quærere occaſionem peccandi primo*
„ *& per ſe ob bonum ſpirituale vel temporale; vel*
„ *noſtrum vel proximi*. Equidem ſomniare mihi
„ videor, cum hæc a viris Religioſis dici audio.

Hæc verba quæ Paſchalis interſerit, inquit Eudoxus, dum neſcire ſe dictitat, vigilansne an ſomnians Religioſos ita loquentes audiat, infandum aliquid ineſſe in hac deciſione ſigni-

ficant.

ficant. Minimè gentium, inquit Abbas: mera hęc V. Dial.
tranſitio eſt, quæ viam ad ineundum de Probabilitate ſermonem facilius & jucundius ſternat.
Quæ ſequuntur, quàm feſtiva ſunt! Quid ais, mi „
Pater; an tu ſicut loqueris, ita ex animo ſentis? „
Nequaquam, inquit. Tum ego: Igitur quod im- „
probat conſcientia tua, verbis probas? Imo, in- „
quit, quod Baunii, quod Pontii conſcientia pro- „
bat, hæc loquor; quos tu ſequi duces tuto potes: „
viri enim docti ſunt. Quid narras, Pater? An quia „
tres iſti verſiculi reperiuntur in eorum ſcriptis, „
ideo peccandi occaſiones conſectari licebit? At- „
qui ſic perſuaſum hactenus habueram, mores „
meos ad Scripturæ & Traditionis amuſſim, non „
ad Caſuiſtarum veſtrorum opinationes exigen- „
dos eſſe. Bone Deus! inquit: redit mihi in me- „
moriam iſtorum Janſeniſtarum, cum te ſic fa- „
bulantem audio. An tu id juris Baunio & Pontio „
abjudicabis, ut opinioni ſuæ probabilitatem „
concilient? Probabilia, inquam, nihil moror; Se- „
cura poſtulo. Hic Pater, Ut video, inquit, in opi- „
nionum Probabilium doctrina peregrinus es: „
eam ſi calleas, aliter loquare. Hanc tibi expla- „
nare volo: pulcrè tibi navatam operam dixeris. „
Ea te notitia deſtitutum caligare neceſſe fuit. „
Hoc noſtræ de moribus doctrinæ fundamentũ, „
hæc primula elementa ſunt. Gaudere ego, cum „
illum eò, quo volebam, ſenſi delapſum. „

Quid iſto ſermone lepidius, ſubjecit Abbas, quid excogitatum feſtiviùs? An iſtas veneres, lepores iſtos, ut levis calumnia vitaretur, amiſſos decebat?

Non hæc eo dico, quod verè citatum eſſe locum negem; abſit. Patres Pinterellus & Cauſſinus,

V.DIAL. nus, in ſuis ad *Theologiam Moralem* reſponſionibus, hæc apud Baunium verba extare negaverunt: aliam enim hujus Theologi aſſertionem ab hac diverſam & alio poſitam loco ſumpſerant, in qua Baſilius Pontius pariter laudatur in argumento conſimili, & quam ab auctore Theologiæ Moralis oppugnari crediderant. Hanc hallucinationem dignam duxit Paſchalis ob quam triumpharet, ſeque mirificè jactaret in Epiſtola ſua decimaquinta. Sed fruſtra eſt. Qui rem paulo attentius evolvere ſtuduerit, ille manifeſtam hic quoque calumniam facile deprehendet. In eo conſiſtit illa, quòd iſtæ Baſilii Pōtii voces a Baunio citatæ, ſi ſpectetur locus unde ſumptæ ſunt, & ſententia quæ illis ibi ſubjecta eſt, nihil continent niſi ſapientiſſimam doctrinam, & rationi planè conſentaneam: ut autem a Paſchale referuntur, peſtiferam indicant ac deteſtabilem. Hæc in ipſo Pontio videamus. Licet è Sacra Divi Auguſtini Familia ſit, non dubito tamen quin amicus tuus Janſeniſta, fretus auctoritate Paſchalis, qui Baunio illum adjungit, eum Societatis Scriptoribus annumeraverit. Video enim Pontium in eodem eſſe cum iis loculamento & ordine, in mediis Societatis Theologis ac morum Doctoribus.

Habetur iſte Pontii locus capite ſexto Appendicis *de Matrimonio*. Quærit eo loco, poſſit ne citra culpam Catholica perſona cum hæretica conjugium inire, non ſine periculo deſciſcēdi a vera Religione: liceatne, inquam, ubi occurrit gravis aliqua ratio talis matrimonii contrahendi. *An cum periculo perverſionis* (hic titulus eſt capiti præfixus) *poſſit ex aliqua magna*

cauſa

cauſa contrahi matrimonium cum heretico? Agitur in eo matrimonio ſalus & gloria Reip. ac Religionis: affulget ſpes in libertatem aſſerendi Catholicos ab Adminiſtris Principis, viri aut feminæ, hæreſi laborantis, dirè vexatos. Hæc exempla ſunt quæ à Baſilio Pontio in primo capitis aditu proponuntur. Reſpondet ipſe contrahi poſſe matrimonium iſtud, etiam propoſito periculo ac metu, ne conjux videlicet Catholicus in hæreſim abripiatur: *Dum tamen*, inquit, *contrahat cum firmo propoſito non labendi, fidenſq; de divina miſericordia & gratia, fore ut eripiatur ab eo periculo ſine crimine.* V. Dial.

Aſſertionem firmat exemplo Judithæ, quæ ut Urbem ſuam Bethuliam exitio prohiberet, in occaſionem periculi pleniſſimam conjicere ſe cunctata non eſt: Item Eſtheris cum Aſſuero nuptiis: nec non Sancti Ambroſii, S. Auguſtini, S. Thomæ, Cardinalis Cajetani auctoritate aliorumque Doctorum complurium: atque hunc in modum concludit. *Ex his ergo & ſimilibus caſibus facilè perſpicitur offerre ſe periculo peccandi tum demum eſſe peccatum quando fit ſine urgente cauſa, vel neceſſitate ad id obligante & impellente; non vero ſi talis adſit cauſa. Nec vero ſemper neceſſarium eſſe, ut ea urgens cauſa ſit ſpiritualis anima ſalus, ſed ſufficere etiam temporalis alicujus boni gravem cauſam, ut in conjugio Eſtheris cum Aſſueró, Judith cum Holoferne, clarè cognoſcitur.*

Jam a vobis quæro, inquit Abbas, quid in hac doctrina ſit tam abſurdũ, ut exclamare Paſchalis cogatur, & in has voces erumpere fanaticus homo debeat: *Somniare mihi videor, cum ita lo-*

quen-

V. DIAL. *quentes Religioſos audio?* An non potius ipſe ſomniet ac vigilans planè ſterrat, cum ſe hac doctrina offendi tam dolenter & ineptè ſignificat?

Alterum etiam obſervo, adjecit Eudoxus, qui legere Baunii locum pergebat; & hoc alterum calumniæ caput eſt. Obſervo, inquam, Baſilii Pontii verba non proferri a Baunio ut probet fas eſſe peccandi periculum adire, propoſita ſpe alicujus emolumenti fluxi & caduci; ſed eo dũtaxat conſilio ut confirmaret argumento, ut loquuntur, *à fortiori*, id quod aſſeruerat; nimirum *fas eſſe aliquando abſolvere pœnitentem periculoſa occaſione irretitum, nec tamen illi neceſſitatem ejus omittendæ imponere: ſi juſta cur eam non omittat, cauſa ſubſit: modo verè illum præteritorum criminum pœniteat, ac certam non peccandi in poſterum mentem ſuſcipiat*. *Cum ejuſmodi occaſio*, ut idem ſubjicit paulo inferius, *eſſe proxima deſinat, pro ea quam occaſioni proximæ Theologi ſubjiciunt notione, eo ipſo nomine quod eſſe voluntaria deſinat: deſinit autem eſſe voluntaria, ubi, depoſita peccandi voluntate, neceſſaria, cur in ea maneatur, cauſa intercedit.* Planè tibi aſſentior, ait Cleander ad Abbatem converſus: video tranſitionem illam neceſſariam fuiſſe Paſchali ad conciliandam operi venuſtatem. Abſolvamus.

Quidquid ex eâ, quam habemus præ manibus, epiſtola ſupereſt, ſpectat Opinionem Probabilem. Sed ſupervacaneum fuerit in eo campo exſpatiari, quem emenſi jam integrum ſumus. Tum id non ago ut fallacias omnes & cõmenta Paſchalis notem. Nihil etiam dicam de

opi-

opinione quam in eadem epiſtola Reginaldo tribuit, ac Patri Cellotio; nempe, *in quæſtionibus ad mores pertinentibus, recentiores doctrinæ moralis conſultos, antiquis Patribus, licet Apoſtolica tempora propius attigerint, eſſe præponendos.* Expenſum hoc abundè jam fuit ac deciſum, nec Paſchalem ſæpius eadem iterantem imitari libet.

Hic finis colloquio impoſitus. Cleander & Eudoxus Abbatem amantiſſimè complexi, tenere ſe non potuerunt quin illi ſignificarent quàm indignè graviterque ferrent confixos, deſectos, & depravatos tam turpiter Paſchalis ſtylo & novacula Scriptorum locos: nec miſeritum ipſius non eſt, qui è cœnoſis lacunis & infidis ſchedulis hauſiſſet quæ ſcribendis Provincialibus perpolire laboraſſet. Condixerunt omnes in diem poſteram, ut ad excutiendas ſequentes litteras convenirent.

VI. DIA-

VI. DIALOGUS.

I. *Multa peccātur in Litteris Provincialibus contra integritatem, elegātiam, cæteraſque ſermonis leges.*

IN locum præſtitutum hora condicta venire Abbati per negotium repente oblatum non licuit. Neque hoc tamen Eudoxo & Cleandro fuit in mora, quominus inſtitutum iterque tenerent ſuum: ita nihilominus, ut ab examinanda morum doctrina, quam ad rem indigere ſe Abbatis eruditione præſidioque cēſebant, deflecterent pauliſper ad aliam partem præconii quo Perraltius Provinciales Litteras exornat in ſua illa *Veterum Scriptorum cum recentioribus comparatione*, unde ipſi occaſionem anſamque arripuerant eaſdem Litteras ſeveriore trutina librandi.

Equidem novi complures, inquit Eudoxus, quibus non valdè perſuaſum eſt quicquid Paſchalis contra Societatem ſuis in epiſtolis effutit: quàm jure illi ac meritò faciant, experti ſumus. Verum per paucos contra reperias qui non aſſentiantur Auctori *Comparationis* dum addit, in iis Litteris *meram eſſe integritatem ſermonis, ſententiarum ſplendorem eximium, argutias jocorum admirabiles; omnem denique Dialogi texendi artem ibi prorſus elucere.* Tute ipſe nuper, niſi obſtitiſſem, ibas pedibus in hanc Perraltii opinionem, eamque ſine ulla exceptione amplecti parabas; licet mihi non videatur uſquequaque, dum eam penitius contemplor, eſſe vera.

Næ tu nunc quoque, ait Cleander, mihi videris audax & confidens, qui refragari omnibus, & con-

contra Torrentem,ut ajunt,niti non dubites. Per me tamen hodie non ſtabit quin animum expleas tuum. Et vero nihil inſtat modo gravioris momenti quod agamus: ſed ea lege tecum paciſcor,ut Arnaldus hac de re nihil audiat. Præſtaret enim nobis ipſum Montenſe Teſtamentum attentaſſe. Si nos reſciſceret veritos non fuiſſe ſtyli acumen in Provincialium concinnitatem & elegantiam exerere: ſic habeto, nullum fore ſtoliditatis, inſolentiæ,ineptiarum genus, cujus non continuo rei citaremur. Fidem do me taciturum, excepit Eudoxus. Ac priores quidem Litteras tres, inquit, ne attigimus quidem: ſic Abbati noſtro viſum, quia nihil in iis occurrebat ad Moralem Jeſuitarum doctrinam quod ſpectaret. Nolo tamen eſſe irrita & perire nobis quædam à me, dum illas excutio, animadverſa. Deradent illa, credo, nonnihil ex immenſis laudibus iſtarum Litterarum, quibus hominum mentes Perraltius aliique be ne multi præoccuparunt ac faſcinarunt. Capeſis unam è prioribus illarũ editionibus:excuſę primò ſũt typis in quarto,ut vocãt. Aggredior ab ipſo titulo. VI. DIAL.

(*Sequebatur Examen eorum quæ adverſus Gallicæ Linguæ regulas & elegantiam primæ in epiſtola peccantur: quæ quia commode intelligi nequeunt niſi ab iis qui Gallicam Linguam calleant, & librum ipſum habeant præ manibus, omittenda cenſuimus.*)

Ex iis omnibus, dum ea, quæ ſunt à nobis hactenus obſervata in unum colligo,inquit Cleander, concludi videtur non uſquequaque verum

eſſe

VI.DIAL. eſſe *meram in Provincialibus Litteris candidiſſimi ſermonis integritatem, argutias ſententiarum reperiri*; in iiſque *artem Dialogi totam elucere*.

Hoc Perraltii judicium, excepit Eudoxus, privati tantum Academici judicium eſt, non Academiæ totius; illi refragari citra culpam licet. Tum vero, nonne idem Perraltius paulò ſuperiùs Equitem ſuum induxerat confitentem, magis arridere ſibi Mondorii ac Tabarini, quàm Platonis Dialogos? Eat nunc Perraltius, & de Provincialium elegantia tanquam ex tripode pronunciet: ejus oraculis fidem abrogare fas erit.

Non incommodè dictum, ait Cleander. At enim ſi veniret in amicorum Paſchalis manus cenſura noſtra, riderent, credo; tricas iſtas, & apinas eſſe clamitarent.

Clamitarent ſane, ſed ſoli, ait Eudoxus. Equidem non inficior obſervationes noſtras, ſi conferantur cum rebus ad doctrinam ſpectantibus, in eadem epiſtola merito notandis, maxime vero cum illa temeritate, ne dicam petulantia, qua Sorbona in gratiam Arnaldi deridiculo habetur, exile quidpiam & minutum eſſe. Verum id non agimus. Sunt minutæ res, ad alias graviores collatæ: at graves eædem ſunt & capitales, cùm agitur de ſermone & ſcribendi elegantia, quod unum modo examinamus.

Non eſt ſatis ad eam laudem immenſam ac prope infinitam, quam Perraltius Provincialibus tribuit, promerendam, ſi ſolœciſmis aut barbariſmis inquinatæ non ſint. Opuſculum ejuſmodi non cenſetur omnes habere numeros elegantiæ & concinnitatis, ſi ſingulis paginis aliquid

quid inſit errati: nec ferendum videtur, dum ni- *VI. Dial.*
tent aliquot hinc inde floſculi, ut fœdis omnia ſcateant animalculis, quibus oculi, quocumque ſe vertant, offendantur. Si eadem eſt Litterarum cæterarum ratio ac iſtius, quæ certe inter optimas cenſeri debet, ac fortaſſe omnium ſcitiſſime & ſagaciſſime ſtructa; excreſceret cenſuræ noſtræ modus ſupra ipſius operis molem. Ad ſecundam, ſi lubet, epiſtolam gradum faciamus.

Jam ſe operi accingebant, cum Abbas advènit. Cui Eudoxus: Dum te opperimur, id agebamus ut opinionem de Paſchali caperemus paulo commodiorem ea quam animo comprehenderamus cum hinc digreſſus es: utque tetros illos colores quibus eundem heri tanquam profeſſum impoſtorem & Sycophantam deſcripſeras, obliteraremus.

Quo tandem pacto? inquit Abbas: allatis enim a me argumentis nihil opponi poteſt: oculis ipſis teneri ac probari queunt.

Ad hæc Eudoxus: Sit ita ſane: nos alio mentes oculoſque convertebamus. Id quærebamus unum, quonam jure Paſchalis laudem hominis ingenioſi & boni Scriptoris vindicare ſibi poſſet.

Si Paſchalem hac ſpectatis parte, habebit quod placeat: idque unum ferè, quo placeat ac probetur, habet. Sed illi tamen ingenii & elegantiæ colores non pugnant in eadem tabella cũ iis, quibus illum heri vobis depingebam. Cogitat Paſchalis eleganter; concinnè ſcribit; expeditè obtrectat; callidè, ſuaviter, confidenter, feliciter mentitur. Ex iſtis dotibus priores duas lectio Provincialium vel ſola docet: reliquas do-

VI.Dial. tes noſtri commentarii, quibus eaſdem Litteras illuſtravimus, oſtendunt.

Perſuaſum igitur habes, retulit Cleander, iſtas Litteras, qualeſcumque cæteroqui ſint, ſaltem opus eſſe ingenio & arte perfectum, & inter pauca hujus generis miracula numerandum.

Ho! neutiquam profecto, reſpondit Abbas: apage. Dicas licet opus non illepidè ſcriptum, elaboratum affabre ac ſolerter: jure id ac merito dixeris. At iſtas Litteras prædicare tanquam divinæ cujuſdam artis ſpecimen, ut opus ſine mendis ac nævis, & quidem gravibus, hoc vero Paſchalis amicis, aut illorum clientibus & aſſeclis, aut iis quorum mentes occupaverint, relinquo. Scribit meo judicio volubiliter, expeditè, nativè, atque acriter: at dilucidè nequaquam & accuratè. Nec Perraltius, cum dictitat nihil in eo eſſe niſi *meram candidiſſimi ſermonis integritatem*, docti aut certe ſinceri Academici vocem miſit.

Ut litem ſecas! ut præfractè decidis, o bone! inquit Cleander multo cum riſu. Eam atrocem dicere ſententiam auſi non ſumus, poſt inſtitutum a nobis modò, ſumma cum ſeveritate, epiſtolæ primæ examen.

Atqui, repoſuit Abbas, ſi proferrem quod eſt domi meæ Provincialium exemplum, vix una vobis occurreret pagina ſine tranſverſo ductu aliquo rubricæ, quo indicatur peccari aliquid ibi contra linguæ ac ſermonis veritatem, aut nitorem ſtyli, aut Dialogi artificium: ſæpenumero ſententiam eſſe frigide oſcitanterque fuſam.

An tantumdem notarum eſt, pro rerum portione, quantum hic cernis? inquit Eudoxus, primam

mam oſtendens epiſtolam, a qua examinanda recentes erant, & cui certis locis notas etiam appoſuerant. Tantumdem, opinor, ait Abbas. VI. DIAL.

Dum librum, aliud agens, evolvo, interpellat Cleander, incurro in locum, ex quo apparet leges quidem Dialogi non neſciviſſe Paſchalem, at earum non ſemper fuiſſe in tempore ipſo memorem. Extat hic locus initio ſextæ epiſtolæ.

„ Referam, inquit, (ſuum cum Jeſuita videlicet colloquium) ſed accuratiùs quam alterum: feram enim pugillares, notandis, qui citabuntur, locis: ac doleo vehementer quod eos prima vice non attulerim.

II.

Paſchalis in Dialogi leges quam graviter peccaverit.

Sane id præcautum ac proviſum oportuit, ut veriſimilitudo, quæ abeſſe a Dialogo non debet, teneretur: eaque vocula inſeritur hic tempeſtivè. Neque enim credibile eſt potuiſſe illum complecti memoria omnes Caſuiſtarum quos Jeſuita proferebat locos: & eos tamen cur accuratè notaret, ſuberat ea cauſa, quòd amico Provinciali totius colloquii rationem ac modum perſcripturus erat.

Sed ride mecum pauliſper Paſchalis memoriam parum in repræſentandis Dialogi regulis fidelem. In ſuperiori epiſtola ubi renarrat ſermonem bene longum quem habuerat cum eodem Jeſuita, & ubi negat ſe pugillares attuliſſe: in ea, inquam, epiſtola citantur loci haud pauciores, quorum libri, capita, paginæ non minus accuratè, quam in hac ſexta, recenſentur. Omitto indicem illum quinquaginta Caſuiſtarum, Theologorum, Canonici Juris Conſultorum, quorum ipſa nomina tam ſcabra, & ad pronunciandum aſpera ipſi viſa erant, ut rogaret Jeſui-

VI. Dial. tam, num eſſent illi, quos nominaret, Chriſtiani: quæ tamen omnia *ſine pugillaribus* diligenter complexus memoria fuerat.

Hui! pulchrè obſervatum, inquit Eudoxus. Sed cur de pugillaribus in ſexta epiſtola Paſchalis meminerit, quos, malùm, erat oblitus in quinta, fecit, credo, amicus quiſpiam, a quo, ſerò licet, fuerit commonefactus errati, cui medicinam facere poſt tempus voluerit.

Riſit hic Abbas, &, Opinor, illud erat, inquit, quòd in quarta & quinta epiſtola tot locos falſo citatos, mutilatos, deſectos è Laymannò, Baunio, ac Filliucio, deprehendimus. Scilicet pugillares afferre Paſchalis omiſerat: non habebat omnia perſcripta & ſuis conſignata verbis ac ſententiis, ſed ea vacillanti memoriæ malè credita referebat. Quod ſi per Criticos Portus Regii factum eſt, adjecit Abbas, ut Paſchalis pugillarium hoc loco faceret mentionem, ut in ſequentibus epiſtolis veriſimilitudinem retineret, & præteritum emendaret errorem; mutarunt iidem poſtea ſententiam. In poſtremis enim editionibus cautionem iſtam, & pugillarium nomen ſuſtulerunt; quo, etſi corrigebatur illud, quod narras, vitium, apparebat nimis tamen atque eminebat.

Vera prædicas, excepit Eudoxus, hunc ipſum locum legens in editione in 12. quam habebat præ manibus: iſtud in hoc libro non extat. Sed, ſiquidem ibi ſumus, addidit, videtur mihi Paſchalis Dialogi leges nondum ſatis fuiſſe meditatus. Ponit enim hoc & palam affirmat, ſuas Litteras pervulgatas eſſe: idem in octava epiſtola ſcribit ad amicum Provincialem, laborare om-

omnes Pariſiis ut aſſequantur conjectura quis earum auctor ſit, cum alii Sorbonæ Doctori eas attribuant, alii tribus aut quatuor viris qui, itidem ut ipſe, laicorum in ordine ſint. Hoc unum ejuſmodi eſt, ut ſimilitudinem veri omnem iis, quæ referuntur in octava, nona & decima epiſtola, colloquiis planè detrahat. Nam, ut congredi pergat cum illo ſuo Caſuiſta, id omnino poni ac fingi neceſſe eſt, clam Jeſuitis eſſe Litteras ſuperius ſcriptas Lutetia tota circumferri, jocorum ac ſermonis materiam omnibus dare, ſua ipſorum myſteria patere, cum invidia proborum omnium & offenſione. Atqui rem adeo pervagatam a Jeſuitis ignorari, & quę tantopere ipſorum interſit, ſimile vero non eſt. Paſchalis hoc non vidit.

VI. Dial.

Aliud vitii, ſubjunxit Abbas, longe gravioris per omnes Paſchalis Dialogos fuſum eſt. Nimirum in actoris ſui primarii partibus & perſonæ modum non tenet. Actor ille princeps Dialogorum eſt Jeſuita, vir bonus, & egregiæ ſimplicitatis; qui ſine circuitione, quicquid rogatur, effert. Satis ſcitè iſtud quidem. Ampla naſcitur hinc Paſchali videlicet jocandi & bella materies. Sed qui candidus ac ſimplex Jeſuita inductus erat, idem ſenſim ineptus eſſe ac bardus, inſtar trunci ſtipitiſque fingitur; ſuſpenditur adunco naſo; luditur apertè; jocis procacibus & ſannis vellicatur, nec tamen ſentit, ſtolidus: induit ſeſe in omnes laqueos: ineptias aniles effutit: abſurda inſulſaque, dicenda, tacenda, quæcunque in buccam illi ingeruntur, deblaterat. Tum autem idem totius Societatis partes nomenque ſuſtinet: quicquid pronunciat, quoſcumque citat lo-

VI.Dial. cos, quamlibet illis ſententiam ſubjicit, quæcumque ponit principia, quibuſcumque illa rebus accommodat, applicatque, totum id tanquam ab idoneo & locuplete auctore dictum, ſancitum, probatum, accipitur.

Scio inventos etiam fuiſſe apud Portum-Regium Criticos, qui capitale hoc fabulæ vitium reprehenderint. Reſponſum eſt, eadem nihilominus pergendum eſſe via: non eſſe tanti ut alia ratio iniretur: Provinciales litteras, licet iſto laborarent vitio, id, quod quærebatur, aſſecutas; nimiam hanc religionem intempeſtivam eſſe: paucos admodum repertum iri quos iſte nævus offenderet: ubi ſemel commotum vulgus & impulſum ad riſum foret, reliquos, etiam delicatioris guſtus ac faſtidii, vellent nollent, denique ſecuturos.

Attamen viſum eſt admonitionem cæteris deinceps editionibus præfigere, qua lector quidquid in iſtius perſonæ charactere peccatum erat, boni conſulere doceretur: ad eum fere modum quo Molierus Miſanthropi ſui perſonam commendat, ejuſque invidiam mollire ſtudet in præfatione, ſive critico examine, quod fabulæ ejuſdem nominis præponit. Inducitur Jeſuita quidam (ſunt ipſa Admonitionis verba) vir minime malus, quales inter eos permulti; qui Societatis ſuæ vitia averſaretur quidem, ſi noſſet.... Qui cum auſcultat, cum nec illum velit offendere, nec rurſus ejus probare decreta, ambiguis jocis, quę dicuntur, excipit; quos intelligere facile poſſet, qui præjudicatis opinionibus eſſet vacuus, quibus iſte Caſuiſta occupatum animum habet....

Am-

Ambiguis autem *jocis*! interpellat Eudoxus: VI.Dial. documento ſunt vel illæ voces quas in epiſtola quinta Paſchalis, poſt citatum Baunii locum de peccandi occaſione cōſectanda, profert: *Somniare profecto mihi videor, cum Religioſos ita loquentes audio*. An hunc demum ambiguum *jocum* vocas? Excute cætera illius joca & ſales: vix unũ aut alterum ambiguè dictum reperies. Jeſuitam illum appellat Admonitor *virum bonum*: idiotam & blennum diceret. Nunquam ejuſmodi viro bono Caſuiſtæ munus, quod Paſchalis ipſi tribuit, mandatum in Societate foret. Tantumque abeſt ut tales permulti ſint inter Jeſuitas, quemadmodum in eadem admonitione prædicatur, ut vix duos illius pares ultima eremus ferat: aut ſi quid monſtri tale Civitas parturiat, non aliunde quam ab amentium Xenodochio petendum ſit.

Abis longius, inquit Eudoxus: in ipſa Dominicanorum familia domoque reperias. Qui ſecunda in epiſtola inducitur colloquens Dominicanus, de ſtoliditate certat cum Jeſuita quem epiſtolæ ſequentes adhibent. Eodem torno fabricatæ ſunt ambæ iſtæ perſonæ, eadem expreſſæ forma. Mutatum aliquid vellem: varietas *ju*varet. Quartæ Provincialis actor Jeſuita memoriam mihi ſtatim refricuit Dominicani. Ea ſimilitudo ingenium Paſchalis parum ferax & copioſum arguit.

Haud ita pridem, adjecit Abbas, Horatii de Arte Poetica librum relegebam unà cum amico. Immorati ſumus paulo diutius in eo quod ille tradit pręcepto, ad artem Dialogi perneceſſario, cujus itidem male memor Paſchalis in Provincialibus fuit. Ita canit vates:

VI. DIAL. *Si quid inexpertum ſcena committis, & audes*
Perſonam formare novam; ſervetur ad imum
Qualis ab incœpto proceſſerit, & ſibi conſtet.

Quorum verſuum hæc eſt ſententia trita & pervulgata: videndum eſſe diligenter, ut qui mores novæ perſonæ in theatrum inductæ primum sũt attributi, iidem ad extremum uſque teneantur.

Novam profecto in Provincialibus perſonam Jeſuitæ ſuſtinent à Paſchale prorſus inventam. Cum eos primum in hanc ſcenam induxit, aſtutos, ſagaces, politicæ ſcientiæ conſultiſſimos fecit; qui Principum in aulam obreperent callidè; qui procerum gratiam, benevolentiam plebis, omnium conſcientias arcanis artibus, quas nemo ante audiviſſet, devincirent ſibi. Hoc ut confirmaret, aperuit myſterium Probabilitatis, qua, tanquam certa & ineluctabili machina, Jeſuitæ tractarent animos hominum, & voti compotes fierent. Mox, ubi artem hanc præclaram venditavit, delabitur ad directionem intentionis, quã exponit adeo ridiculè, & Jeſuitas loquentes ita miſerabilem in modum facit, tam inepta & abſurda proferri ab jis fingir, imo etiam tam apertè ac verniliter impia; ut lectori non inſulſo, & quid audiat, paulum cogitanti, ſtatim iſthuc veniat in mentem: Ubi demum illa Jeſuitarum calliditas & prudentia?

Quid? Jeſuitas hunc ſibi præſtituere finem, ut in Orbem ſe totum infundant, ut conſcientias populorum pro imperio & arbitrio gubernent, ut in Principum aulis dominatum quemdam obtineant, ut Præſulum ac Magiſtratuum animos ſibi concilient: ad eum vero finem conſequendum arrogare furtis auctoritatem, homicidiis,

rapinis, ſingularibus certaminibus & ſimoniæ; arma ſceleratis, imperii legitimi contemptoribus, prædonibus & graſſatoribus miniſtrare; uno verbo quicquid eſt immane, atrox, impium, paci regnorum & otio inimicum, odioſum Principibus, invidioſum apud bonos, probare, moliri, ſuadere: hoc amplius, pervulgare omnia iſta, & in lucem edere; in Gallia, in Hiſpania, in Germania, Romæ, in Italia defigere in oculis & auribus Orbis Terrarum, ut Paſchalis docet? VI. Dial.

At meminiſtin', adjecit Abbas, epiſtolæ decimæ tertiæ & decimæ quartæ? Ibi enim concionabundus declamat, ac Jeſuitas adhortatur. Ibi decerptis ex eorum Scriptoribus, & in unum centonem aſſutis maligne atque artificio veteratorio fruſtis quibuſdam locorum variorum, quos in ſeptima Provinciali exagitaverat, quoſque Jeſuitæ defenderant; in eoſdem velut in Orci ſatellites intonat, ut in devota & addicta capeſſendis Erebi juſſis capita, in Chriſtianam legem & Evangelium conjurata. Non jam videas illos aſtutos & artis politicæ ſcientiſſimos homines, non ſimulatores ac diſſimulatores ſagaciſſimos, non verſipelles ac pulcra decoros fronte; ſed tetros quoſdam & infandos omniũ ſcelerum approbatores, qui ſuis ipſorum verbis, ſcriptis, aſſertionibus, palam ſine ambagibus & fuco profiteantur ſe coire ſocietatem horrendam cum homicidis, ultionem ſitientibus, ſingulari marte digladiantibus, perduellibus ac veneficis. Quid cenſes? an conſtant iſta ſibi & cohærent?

Satis acriter hoſtem urget hæc tua cenſura, inquit Eudoxus: nec nihil opinor ad eos dedocendos valebit, quibus imponunt certi litterarum

Pro-

VI. Dial. Provincialium loci. Nos interim, ſi videtur, inceptum peragemus, & epiſtolæ ſextæ examen aggrediemur. Huc ibam, inquit Abbas: vos ſequor, & quidem lubens.

Ita Cleandrum inter & Eudoxum pridiè convenerat, quo fieret compendium temporis, ut locos a Paſchale citatos cum ipſis Jeſuitarum libris privatim conferrent; & æqua portione, quos quiſque componeret, inter ſe partiti erant. Itaque cum illos haberent in promptu notatos & perlectos, nihil faciendum reſtabat aliud, quam ut libros ipſos inſpicerent; &, quæ alter animadvertiſſet, communicaret cum altero.

III. *Diploma Pōtificium de ſicariis explicatum: & Jeſuitæ à Paſchalis calūnia vindicati.*

Quod primùm in hac epiſtola occurrit, mei foti ac juris eſt, inquit Eudoxus. Jeſuitas reos Paſchalis defert, ut qui vitioſam interpretationem Summorum Pontificum Diplomatis ſubjiciant in gratiam delinquentium; atque in primis illi diplomati quo Gregorius XIV. ſicarios eſſe indignos declaravit qui ædium ſacrarum aſylo gaudeant, eoſque vi abſtrahendos, ſi ad eas perfugerint, & Judicum ac legum ſeveritati dedendos.

Antequam pergas ulterius, quæſo, inquit Abbas, quid cenſes de iſtis accuſatoribus? Num tibi videntur æquum facere, qui Pontificiæ Bullæ interpretationem Jeſuitis objectent, cum ipſi eo temeritatis proceſſerint atque audaciæ, ut hodieque penſi nihil habeant ac ludificentur Conſtitutionem a Summo Pontifice latam in materia ad Fidem ſpectante, ab altero confirmatam Pontifice, & ab omnibus Catholicæ Fidei cultoribus receptam: illi, inquam, ipſi quorum ſignifer atque heros, cum exploratas haberet cenſuras quibus Montenſe Teſtamentum a duobus Summis Pon-

Pontificibus, & multis jiſque Illuſtriſſimis Galliarum Epiſcopis confixum ac inuſtum fuerat, auſus tamen fuerit prædicare, atque adeo in lucem edere, attingi hunc librum & oppugnari, niſi *abſurdis & inſulſis rationibus*, non poſſe. Subſcribant candidè ac ſimpliciter Innocentii X & Alexandri VII. Conſtitutiones editas contra Propoſitiones Janſenii, remota omni interpretatione & gloſſemate, tum videbunt Jeſuitæ quo ſe præſidio ab ea, quæ intenditur, depravatæ interpretationis accuſatione tueantur. Interim admitti Janſeniſtæ ad dicendum contra illos teſtimonium hoc in negotio nequeunt. VI. Dial.

Janſeniſtam nodus iſte implicaret, ait Cleander: ſed is ego non ſum, noſti: & eſſe poſſet ut erraret Janſeniſta, nec tamen continuo Jeſuita æquum diceret. Age igitur, videamus num alio pacto Eſcobarium ſervare periclitantem poſſis.

Sudavi ſatis, excepit Eudoxus; neque magis unquam intellexi quantum ex Abbate eruditiſſimo in examinandis Provincialibus emolumẽtum capetemus. Ac primo quidem initium Epiſtolæ ſextæ evolvi: en illud vobis.

„ Bonus ille Jeſuita (quẽadmodum ſub epiſtolæ ſuperioris finem ſignificaram) oſtenſurum ſe promiſerat quo pacto Caſuiſtæ pugnantia in ſpeciem cum placitis ſuis Sacræ Scripturæ, Conciliorum, Summorum Pontificum decreta componant. Et certè promiſſo non defuit, ac multa mecum de hoc argumento diſputavit in eo congreſſu, cujus ad te narrationem hæ litteræ perferent. Sic autem exorſus eſt. Apparentis illius, quę te torquet, diſcordiæ conciliandæ prima ratio eſt certi alicujus nominis interpretatio. Exempli

gra-

VI. DIAL. gratia: Gregorius XIV. ſicarios, ſive *aſſaſſinos* Ec-
» cleſiarum perfugio indignos, & inde per vim
» abſtrahendos decernit. Contra tamen Seniores
» noſtri apud Eſcobarium Tract. 6. Exam. 4. n. 27.
» *non omnem qui per inſidias hominem interimat,*
» *hujus Bullæ ſanctione teneri contendunt*. Credas
» hæc inter ſe pugnare; ſed hac voce *Aſſaſſinus* ex-
» poſita, conciliantur. Auſculta illos, quæſo. *Num*
» *aſſaſſini*, inquiunt, *gaudent Eccleſiæ privilegio?*
» *Non gaudent ex Conſtitutione Gregorii XIV. Aſ-*
» *ſaſſini autem nomine eum intelligo qui pecuniæ*
» *aut pretio ad hominem incautum occidendum ex*
» *inſidiis conducitur. Quare qui ſine pretio aliquem*
» *interficit, ut amico rem gratam faciat, non dicitur*
» *Aſſaſſinus.*

Nihil feci priùs quàm ut ipſum Eſcobarii cõtextum adirem, inſpiceremque num eſſet fideliter laudatus. Obſtupui, cum aſſertionem laudato loco plane contrariam deprehendi. *Proditoriè aliquem occidens, ſeu ferro, ſeu veneno, caretne Eccleſiæ immunitate? Caret.* Ibi ſtatim ego: En quo indicem locorum falsò a Paſchale citatorum aut depravatorum augeamus.

Porro cum Eſcobarii contextum legere pergerem, & ſi mala fides accuſantis me commoverat, nonnihil tamen durioris adverſus accuſatum ſuſpicionis injecit mihi quod poſtea proximè legebatur. *Dicitur proditoriè occidere qui aliquem id minime ſuſpicantem interficit. Quare qui inimicum necat, haud proditor dicitur; licet per inſidias, aut a tergo percutiat.* Viſa eſt mihi hæc interpretatio diſtinctionis ſpeciem præ ſe ferre, aut ſubtilioris reſponſi, cujuſmodi a Caſuiſtis interdum adhibetur. Legere perrexi. *Num*

Aſ-

Aſſaſſini rei gaudent Eccleſiæ privilegio? Non gaudent ex Conſtitutione Gregorii XIV. Aſſaſſini autem nomine eum intelligo qui pecunia aut pretio ad hominem incautum occidendum ex inſidiis conducitur. Quare qui ſine pretio aliquem interficit, ut amico rem gratam faciat, non dicitur Aſſaſſinus. Porro etiam Aſſaſſini cooperatores, fautores, auxiliatores, & receptatores privilegio immunitatis privantur.

Pars hujus deciſionis prior, ſubjunxit Eudoxus, tam laxa mollisque mihi videbatur, quàm poſterior apparebat adſtricta & ſevera: &, quid ſtatuerem, non habebam. Audieram universè qui dicerent in re diplomatica ſtylum quemdam eſſe peculiarem ac ſermonem, quem qui neſciat, hærere hunc & rem totam ignorare neceſſe ſit. Itaque pronunciare nihil ſum auſus: ſed illico ad amicum & vicinum adii Juris Canonici peritiſſimum. Quæro quid illi videatur hæc Eſcobarii deciſio. Legit ille integram, &, non poteſt, ait, accuratius quidquam doctiuſque decidi. Tum, video quid te offendat, inquit: nimirum definitiones *Aſſaſſini & proditionis*, atque illæ, quibus alligantur, circumſcriptiones: ſed mirari deſines, cum hujus Bullæ hiſtoriam audieris.

Noris igitur, perrexit ille, Eccleſiarum immunitates ab omni retro antiquitate, atque adeo hiſce temporibus, in Italia momenti longe maximi habitas fuiſſe, Magiſtratibus Eccleſiaſticis per Summos Pontifices præcipuè commendatas, & contra Civilium Magiſtratuum incurſiones retineri diligentiſſimè juſſas. Cum tamen iiſdem nonnulli abuterentur, & per cauſam hujus privilegii atrociſſima ſcelera ſuſciperentur, Sũmi

VI.Dial. mi Pontifices aliqui, ac præſertim Sixtus IV. & Pius V. arctioribus terminis illud circumſcribẽdum eſſe duxerunt: datiſque ſuper ea re Bullis fecere poteſtatem certorum criminum reos ab ſacris ædibus avellendi, nulla immunitatum habita ratione, eoſque Judicum arbitrio permittendi.

Civiles poſtea Magiſtratus eas Bullas, ut fit, latius patere voluerunt quàm Summi Pontifices decreverant: idque in cauſa fuit cur Gregorius XIV. novam Conſtitutionem ederet, quæ rem totam definiret accuratius, altercationeſq; omnes ac difficultates componeret. Ibi declarat magis ſingillatim reos, & crimina quæ vult excepta, ne privilegio gaudeant; & quæ tum *juris* formulæ ſint adhibendæ, præſcribit. Inter exceptos autem & exortes privilegii reos numerantur, *qui proditoriè proximum ſuum occiderint, aut aſſaſſinii*. In extrema porro Bullæ parte vetat excludi privilegio, & Eccleſiarum aſylo alia crimina, reos alios, præterquam eos qui ſunt in ea nominatim & diſertè appellati.

Sciendum itidem eſt, inquit, in ejuſmodi Bullarum interpretatione & explicatione id in primis curæ eſſe, ut verba rigidè & ad Juris formulas exacta uſurpentur; neque alio, quoad fieri poteſt, accipiantur ſenſu quàm qui ab uſu, & ſtylo Juriſconſultorum auctoritatem ſit adeptus. Jam vero in Jure *proditoriè occidere*, & vocabulum *Aſſaſſinius* non latius patent quàm quomodo hìc ab Eſcobario uſurpantur. Ibi Canonum interpres ille meus protulit mihi *Lexicon Juris* Joannis Calvini, Bartholum, Ambroſinum, Farinacium, Covarruviam, Clementem VIII. addiditq;

ſi

ſi aliter locutus eſſet Eſcobarius, neque ex Juriſconſultorum doctrina, neque ex Bullæ verbis aut mente fuiſſe locuturum; imo, contra ipſius Bullæ vetitum, arctiores terminos circumdaturum fuiſſe privilegio, cujus retinendi ſummum ſemper Sedi Romanæ ſtudium fuit. VI. Dial.

Præter Eſcobarium, quem lævo complexus brachio tenebam, erat mihi præ manibus libellus Provincialium. Vidit hoc ille, &, quorſum iſta percontatus eſſem, conjectans, ſic mecum. Paſchalis, inquit, hoc loco non bene oppugnat Eſcobarium: ac ſi falſarii crimen aliquatenus poteſt effugere, certe notam ignorantiæ omnino non poteſt. Tum ego: Illius ignorantiæ libenter ignoſco, ſi modo *invincibilis fuit*: quod affirmare tamen & præſtare non auſim.

Tuus ille Canonici Juris peritus addere poterat, inquit Abbas, Eſcobarium, dum ita loquitur, ex Italiæ totius & Hiſpaniæ conſuetudine locutum eſſe, ubi iſthæc Bulla ad eum, quem explicuit, modum obſervatur. En igitur, adjecit ad extremum Eudoxus, diſſolutum feliciter nodum, multa, ut vides, cum Paſchalis laude; cui poſſit iſtud occini, *Ne ſutor ultra crepidam*.

Eſt ita ut dicis, excepit Abbas: at vide ne Paſchalis ignorantiam, ſive imprudentiam dum agnoſcis, excidat ex animo tibi ea loci ab Eſcobario ſumpti depravatio a te primum agnita, ubi illum alia penitus, atque dicat, loquentem facit. Nihil nobis excidet, reſpondit Eudoxus: omnia iſta in ejus rationes inducemus.

IV. *Vaſquezii locus de eleemoſyna perperam prelatus & depravatus a Paſchale.*

An vero mihi promptius & facilius fuiſſe quam tibi putas, inquit Cleander Eudoxum compellans, ut litem inſtruerem & funditus cognoſce-

VI. Dial. ſcerem, quam idem Paſchalis Jeſuitæ Vaſquezio de Eleemoſyna intendit? Atqui ſic habeto me heſterna die integrum hujus Theologi de hoc argumento tractatum evolviſſe, & laborem in mediam uſque noctem extraxiſſe. Nec facti piget. Vix quicquam conſcribi ſuper ea re poteſt quod doceat uberius, quod prudentius diſſerat; ubi Scripturæ, Patrum; & Canonum auctoritas frequentius adhibeatur. Illud vero quartum caput quod Paſchalis carpit, vellem homines noſtri, Beneficiis Eccleſiaſticis ornati, qui laxiorem morum doctrinam exagitant, attentius perlegerent, & quæ docet exequerentur: tum eos libenter audirem.

Mira narras, excepit Eudoxus. Auſculta enim
„ Paſchalem noſtrum. Sic etiam, cum in Evan-
„ gelio legamus, *Quod ſupereſt, date eleemoſy-*
„ *nam*, tamen locupletiſſimum quemque erogan-
„ dæ in pauperes pecuniæ onere complures Ca-
„ ſuiſtæ exolvunt. Pugnare hæc videntur inter ſe;
„ at re vera conſentire facile probatur, ſi expoſita
„ fuerit vox *ſuperflui*, adeo ut nihil unquam diviti-
„ bus ſuperfluere contingat. Hoc egregie præſti-
„ tit doctiſſimus Vaſqueſius de eleemoſyna c. 4. n.
„ 14. *Quod ſæculares*, inquit, *de bonis patrimoniali-*
„ *bus ſervant ad ſtatum ſuum vel conſanguineo-*
„ *rum mutandum, non dicitur ſuperfluum: unde vix*
„ *in ſæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuper-*
„ *fluum*.

Quid? Etiamne, ſciſcitatur Eudoxus, hunc Vaſquezii locum falſo Paſchalis attulerit? Sic eſt, reſpondet Cleander: corruptus iſte quoque locus & falſo citatus eſt; nec alia re quam iſta depravatione nixus Paſchalis cõcludit è Vaſquezii do-

doctrina *inveniſſe Caſuiſtas quemadmodum locupletiſſimum quemque exolverent onere pecuniæ in pauperes eroganda.* Ejuſmodi concluſio nullatenus ex iſtius Theologi doctrina conſequitur; imo etiam illi penitus adverſatur. Locum ipſum, cujus detruncatam partem dumtaxat Paſchalis laudavit, legeſis, amabo, integrum. Ex hoc uno, quam vera narrem, ſcies: VI. Dial.

In eo eſt illa depravatio quod Vaſquezium inducat Paſchalis universè dicentem, *vix in ſæcularibus inventum iri ſuperfluum*: cum tamen tantum dicat, *vix inventum iri in ſæcularibus ſuperfluum STATUI*: quam vocem notes velim: hanc Paſchalis reticuit: quanti ſit illa momenti, jam intelliges. In hoc loco Vaſqueſius onus erogandæ pauperibus pecuniæ Beneficio Eccleſiaſtico donatis impoſitum, cōparans cum eo quod incumbit laicis, ſic ſcribit.

» Primo mihi videtur, quod Eccleſiaſtici tenentur extremas neceſſitates ſublevare, eodem modo ac Sæculares: graves etiam neceſſitates ſtatus proximorum & alias graves tenentur Eccleſiaſtici ſublevare, ut minimum, de ſuperfluo *ſtatus*, & aliquando de neceſſario, ut ſupra de ſæcularibus diximus. Sed eſt quædam maxima & notabilis differentia inter Eccleſiaſticos & Laicos. Primo quod Laici non tenentur inquirere pauperes, ſed illis, quos obviam habuerint, eleemoſynam impertiri. Eccleſiaſtici vero, præcipuè Epiſcopi, ut bene notavit Corduba, tenentur pauperes inquirere; quia ſunt pauperum parentes, & hæc eſſe debet illorum cura erga pauperes. Secundo, quod Laici poſſunt de bonis patrimonialibus ſervare ad ſtatum ſuum, vel conſanguineorum mutan-

VI. DIAL. dum;& tunc illud non dicitur ſuperfluum. Unde
» vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus,
» ſuperfluum *STATUI*. At Epiſcopi & alii Eccle-
» ſiaſtici non poſſunt ex bonis Beneficii Statum
» mutare, altiorem sibi, vel conſanguineis, vel
» amicis, ut bene docuit Corduba: quia iſta bona
» non ſunt data nisi ad congruam ſuſtentationem.
» Et ita fere nullum invenies, qui pingue habeat
» beneficium, qui non habeat, aut habere poſſit, si
» parcè viveret, ut decet, ſuperfluum *Statui*, & de-
» centi ſuſtentationi.

Ad hoc Eudoxus interpellans: Parce, oro, plura legere: non modo patet ea quam dixiſti depravatio, verum etiam liquidò conſtat vel ex hoc uno loco, quàm futili ac frivola ratiocinatione Paſchalis exultet. Non ſolum Clerici & Eccleſiaſticis auctiBeneficiis ſeverè hoc in loco, & ſeverius opinione votiſque plurimorum, tractantur; verum ipsi Laici teneri perhibentur in extrema & in gravi etiam pauperum neceſſitate, ad opem ipsis ferendam, *Ut minimum de ſuperfluo Status, & aliquando de neceſſario*. Quonam igitur pacto ex hac doctrina colligi, quod efficit ex ea Paſchalis, poteſt? *Ex Vaſqueſio*, inquit, *non minus ſecurum ad ſalutem iter ingreditur, qui ſuperflua non erogat, quia propter infinitam ambitionem nulla ſe ſuperflua habere deputat; quam qui ambitione vacuus habet ſuperflua, ſed ea in pauperes, ex Evangelio, largitur*. Hæc vero concluſio tam apparet mihi modò falſa, quàm hactenus implexa ejus elocutio, tortuoſa, & incondita, viſa erat.

Tum ridens Cleander: At mihi perire non ſic patiar quem exhausi laborem, & operam in do-

doctrina Vaſquesii excutienda pernoſcendaque collocatam. Date mihi, obſecro, hanc veniam, ut eam vobis ſummatim exponam. Paucis expediam: nec nihil id ad hunc Doctorem purgandum ac defendendum valebit. VI. Dial.

Cap. 1. Dubio 3. num. 19.

V.

Doctrina Vaſqueſii de Eleemoſyna ſummatim exponitur.

Poſtquam Scripturæ ac Patrum teſtimoniis oſtendit teneri planè divites ad impertiendam eleemoſynam, quærit quo tandem nomine teneantur. Refert in hanc ſententiam varias Theologorum opiniones, in primis Cardinalis Cajetanis, qui duabus præcipue de cauſis impoſitam divitibus eam legem eſſe dicit: altera eſt aliena neceſſitas, & inopia; altera, quòd habeat dives ſuperflua ſtatui. Cum enim naturæ jure bona omnia ſint communia, neque privatorum evaſerint propria, niſi Gentium jure; qui abundat, ejus quod abundat, dominum non eſſe, ſed diſpenſatorem tantum, ut id largiatur indigenti.

Num. 24.

Non ſatis probantur Vaſqueſio, nec ſatisfaciunt iſtæ cauſæ, quibus fundari vult Cajetanus eleemoſynæ præceptum: ac nominatim alteram refellit ex Gentium petitam jure, ex quo jure ſuperflua erogandi neceſſitatem Cajetanus repetit. Nam, inquit, ſi, præcisè loquendo, ex eo quod habeat aliquis ſuperflua, ſatis cauſæ eſt cur eadem impertiri debeat, cogeretur etiam iis exuere ſe ſe, tametſi nulli pauperes ſublevandi eſſent: quod abſurdum. Inde colligit obligationem eleemoſynæ faciendæ ex eo propriè non oriri quòd ſuppetant alicui ſuperflua, ſed petendam a Caritate quæ me admonet, ut ſuperfluum largiar, ad alienam calamitatem, cum neceſſe eſt, levandam. Quod quidem dictum prudenter videtur & cordatè.

VI. Dial. Præterea Vaſquesius varias ſuperflui ſpecies diſtinguit. Ea quippe vox, *Superfluum*, diverſos quaſi vultus habet ac reſpectus: quod enim ad aliquam rem ſuperfluum eſt, ad aliam poteſt eſſe neceſſarium: quod naturæ ſuperfluum eſt, ut loquuntur Theologi, non eſt illi, in quo nos divina Providentia collocavit, ſtatui ſuperfluum.

Poſtea idem Vaſquesius, cum ageretur eo loci de variis gradibus illius obligationis & legis quę de ſuperfluo eleemoſynam erogari jubet, duplicem explicat modum, quo quid ſuperfluum eſſe dici poteſt conditioni cujuſpiam & ſtatui. Nimirum ſi ſpectetur ſtatus præſens, in quo quis verſatur, aut illuſtrior aliquis & nobilior, ad quē aſpirare pro jure quodam ſuo, ac citra noxam poſſit: *quem ego*, inquit, *licite poſſum acquirere*. Itaque rem eandem, diverſo ſpectatam modo, ſuperfluam ſtatui appellari poſſe, & non ſuperfluam dixeris, ſi eum, quem nunc obtineo, ſtatum ſpectes, ad quem conſervandum neceſſaria non eſt: non ſuperfluam, ſi ſtatum ſpectes, *quem licitè poſſum acquirere*, si ad eum aſſurgere ſine illa non poſſum. Quibus ita conſtitutis, quærit Vaſquesius, num, si quem videam in ejuſmodi veniſſe periculum ut ſtatu ſuo excidat, tenear propoſita letalis noxæ pœna, ad hominem periculo prohibendum, & ad nummos illi erogandos a me ſepoſitos ut ad altiorem proveherer ſtatum, quo aſpirare ſine piaculo poſſum. Reſpondetque me non teneri.

Hoc eſt, inquit Eudoxus, si Senatoris in Pariſienſi Curia locum obtineam, videamque unum è Sodalibus meis coactum iri abdicare ſe magiſtratu, cujus ſumptibus par non ſit, nullam mihi le-

legem impoſitam ut ipſi pecuniam largiar a me deſtinatam ad munus libellorum ſupplicum Magiſtri comparandum, quem honoris gradum ambire me nihil vetat. VI. DIAL.

Rem iſtud exemplum planè declarat, inquit Cleander. Inde Vaſquesius efficit, ex ipſius Cajetani principiis, quem de hac ſuperflui notione ac diſtinctione conſentientem habet, raram fore juvandi proximi obligationem, ſi modo hæc obligatio ex eo præciſe, quod ſtatui ſuperfluum aliquid ſit, oriretur. Mera hæc argumentatio eſt, ut in Scholis loquuntur, ***ad hominem***; nempe ut oſtendat Cajetani, ad probandum eleemoſynę præceptum, genuinam & germanam rationem non eſſe. Præclare, ait Eudoxus, & eruditè.

Jam accipe, adjecit Cleander, quas ex eo, quod poſuit, principio, nempe præceptum eleemoſynę una Caritate fundatum eſſe, concluſiones eliciat: an ſit hic quoque indulgentior, cognoſces. En tibi quem in levando proximo præſcribi ordinem a Caritate velit.

„ Ordo ergo Caritatis talis eſſe debet, quod ad conſervanda bona proximi cum proprio damno, conſiderandum eſt æqualia ne ſint, vel diſparis conditionis. Vitam enim proximi cum detrimento vitæ meæ non teneor tueri; cum detrimento cęterorum teneor, & ſic de reliquis. Aliàs *quomodo caritas Dei manet in nobis*, ſi in ſimili neceſſitate plus honorem, vel divitias, quàm vitam alterius tueamur? *Cap. 1. nu. 25. 26.*

„ His poſitis, pergit ille, ſi immineat vitæ periculum, quia eſt extrema neceſſitas, vel ſi urgeat gravis morbus, tenetur quis ex ſuperfluo naturę ſuæ, & ſubditorum aliis ſubvenire: quia tenetur de-

VI. DIAL. defendere proximum a morte, ſi poteſt efficaci-
„ ter, vel ab amiſſione ſalutis; etiamſi ad id opus
„ fuerit ſubſtantia rei temporalis quæ ſuperfluit
„ naturæ. Si enim ille non exponeret ſubſtantiam
„ temporalem ad propellendum ſimile damnum
„ proximi, non ſervaretur ordo Caritatis.

„ Secundo, ſi alicui imminet periculum famæ
„ amittendæ, quia illa eſt pretioſior auro & ſtatu,
„ ſeu dignitate, quę auro & ſubſtantia rei familia-
„ ris comparatur; ideo tenetur quis cum detri-
„ mento ſui ſtatus & rei familiaris ſuperfluæ na-
„ turæ, ſimilem neceſſitatem propellere & suble-
„ vare, ut ordinata ſit Caritas.

„ Tertio, ſi alicui immineat neceſſitas ſeu peri-
„ culum cadendi a ſuo ſtatu ob amiſſionem rei tē-
„ poralis, tenetur quis ex ſuperfluo ſtatus illi ſub-
„ venire; non tamen ex neceſſario ſtatui, quia non
„ teneor cum æqualis rei detrimento proximo
„ ſubvenire.

Hanccine tu doctrinam vocas dumtaxat non laxam, non remiſſam? ſubjunxit Eudoxus. Ego vero non dubito quin pleriſque oppidò ſevera, & certis etiam in capitibus modum egreſſa videatur.

Sed, inquit Cleander, ad loci depravationem redeamus, & jubeamus Paſchalem ex Dialecticę regulis atque, ut ajūt, in forma, ratiocinari, ſumpto ad argumentandum principio quod ille a Vaſqueſio mutuatur, aut ſimulat mutuari. Sic igitur Paſchalis ratiocinatur.

„ Nemo tenetur ad erogandam eleemoſynam
„ niſi de ſuperfluo: atqui vix, auctore Vaſquesio,
„ reperias in divitibus ſuperfluum: ergo, Vaſque-
„ sio judice, vix unquam divites eleemoſynæ lege
„ obligantur.

Eſto

Eſto ſanè, vera ſit propoſitio prima: ſed altera ſeu minor, Vaſques i nequaquam eſt: *Vix in divitibus reperiri ſuperfluum* nuſquam ille dixit. Itaque ad eum nihil pertinet cóclufio, quam inde Paſchalis infert. Planum hoc, ait Eudoxus, & perſpicuum eſt. Jam, ſubdidit Cleander, inſtauremus argumentum, & Vaſquesii propoſitionem non depravatam adhibeamus, ſimulque videamus, num res Paſchali commodius ceſſura ſit. VI. Dial.

Auctore Vaſquesio, dici poſſunt divites raro habere ſuperfluum ſtatui: Atqui divites ad eleemoſynam impertiendam non tenentur niſi de ſuperfluis ſtatui: Ergo, Vaſquesio auctore, divites raro ad faciendam eleemoſynam tenētur.

Propoſitio prima, inquient hîc Jeſuitæ, pro eo quem illi Vaſquesius ſubjicit ſenſu, prout ſtatum diſtinxit, tum eum in quo quiſque eſt, tum eum quo aſpirare jure poteſt, facile intelligitur, eademque rationi ac veritati conſentanea videtur. Secunda propoſitio ex eodem Vaſquesio cæteriſque Theologis eſt falſa. Cum illis enim cenſet divites ſæpe obligari præcepto eleemoſynæ ad ea etiam impertienda quæ ſtatui ſunt neceſſaria. Hoc patet ex iis quæ docet de ordine quem in eleemoſyna facienda Caritas præſcribit. Ea modo legebamus.

Conſtat igitur, adjecit ad extremum Cleander, falſo citatum & corruptum a Paſchale hunc locum, nec poſſe deduci è Vaſquesii principio conſectaria, quæ Paſchalis contra præceptum eleemoſynæ derivat, niſi poſita illa ejus loci depravatione. Ex quibus efficitur, opinor, & Vaſquesium vacare admodum culpa, & Paſchalem

VI. Dial. viri probi & honeſti officio functum hic non eſſe.

Videbat Abbas non sine voluptate Cleandrum & Eudoxum excellentis hujus Theologi cauſam ab injuſtitia & inſcitia vindicantes; ac ſine interpellatione tacitus audiebat. Tenere ſe tamen haud potuit, quin rem ipſis magni ad purgandum plane Vaſquesium momenti ſuggereret. Animadvertite, inquit, agi hoc in loco de pecunia dumtaxat, quam Laici ad ornandum augendumque ſtatum adhibere pro ſuo jure poſſint, quæ ipsis proinde non eſt ſuperflua, ut eſt Ecclesiaſtico Beneficio donatis: neque inde concludi quicquam poſſe, quo vulgaris & usitatæ eleemoſynæ præceptum infirmetur. Sunt hæc inter ſe maxime diverſa. Quid velim, planius aperio.

Rex hebdomadis singulis pauperibus aureos cētum largiatur: qui triginta librarum Francicarum millia è prædiorum ſuorum fructibus quotannis redigit, aureos largiatur decem quolibet menſe: nihil admodum deperdent quod vel ad conſervandum vel ad augendum ſtatum opus sit. Nihilo Rex minus arces in Regni ſui limite positas muniet, aut claſſem novis navibus inſtruet: nihilo minus iſte annuo librarum triginta millium cenſu dives rem familiarem novo Magiſtratu & gloriam augebit: atque adeo iſtæ leviores ſummæ sine ulla controverſia ſunt eorum ſtatui ſuperfluæ: neque hic ea res agitur. Itaque licet Vaſquesius una cum Cajetano præceptum eleemoſynæ in ſuperflui ratione fundatum vellet, non vero in caritate, atque in indigentia proximi; licet nullam diviti neceſſitatem impo-

ne-

neret, uti re vera certis in circumſtantiis impo- VI. Dial.
nit, alienæ calamitatis atque inopiæ ſublevandæ cum detrimento etiam rerum ſtatui conſervando neceſſariarum: tamen ſtaret obligatio lexque conſuetæ eleemoſynæ. Ponamus enim, exempli cauſa, eo redactum opificem eſſe, ut opificium ac tabernam cum familia deſerere cogatur, niſi quis aureos tres quatuorve laboranti ſubminiſtret, ut ſupellectilem, verbi gratia, neceſſariam comparet: is de quo dicimus, dives quem iſte faber appellat, cujus implorat opem, quique intelligit certum fabro exitium, niſi ſuccurrat, imminere; non poteſt, ſi Vaſquesiũ audiamus, ſine noxa pecuniam hanc illi & opem negare, qua nihil detrahi ſibi videt conſervando vel augendo legitime ſtatui neceſſarium.

Qualem nobis tamen Vaſquesium depingit Paſchalis? *Eo pertinet ejus doctrina*, inquit diſertis verbis, *ut locupletiſſimus quiſque eleemoſynæ lege ſolvatur*. Quid iniquius fingi poteſt?

Profecto, excepit Cleander, nec ratiocinatur Paſchalis, nec in iſtis rebus quicquam videt. Nihil vero mihi viſum eſt indignius illa pertinacia qua eundem Theologum verbis petulantibus inſectari perrexit. Poſt editam epiſtolam ſextã, Vaſquesium Jeſuitæ defenſum dederunt exponẽda breviter & candide illius doctrina, quo ferè modo præſtiti, quod res ipſas ſpectat. Inſurgit denuo duodecima ſua, & decima tertia in epiſtola Paſchalis, ac materiam eandem tractat, explicatque .... Imo, interpellavit Eudoxus, implicat magis de induſtria & obſcurat. Neque, ſi mihi confutandum ejus reſponſum eſſet, aliaque id genus ſexcenta, id aliter præſtare vellem, quã

og-

VI. DIAL. oggerendo allatam a te modo Vaſqueſianæ doctrinæ explicationem, qua una labefactatur & corrruit quicquid antea Paſchalis dixerat, quicquid poſtea remiſcuit. Qui paulummodo Theologicè argumentari ſciat, is omnino animadvertit cæcutire Paſchalem, aut potius dedita opera, in iis quæ refellit, caligare.

Te vero etiam atque etiam oro ne graveris expedire mihi duplicem adhuc nodum a Paſchale objectum in duodecima ſua & decima tertia epiſtola, quo probet ex Vaſquesii principiis eleemoſynæ præceptum ad nihilum ferme redigi. 1. Quia, inquit, non cenſet Vaſquesius impoſitam eleemoſynæ erogandæ legem *in communibus & uſitatis pauperum neceſſitatibus*. 2. Quia ſubdit poſt nonnullas deciſiones hæc verba: *Hoc intelligo, & cætera omnia, quando ſcio nullum opem laturum*. *Atqui*, inquit Paſchalis, *an crebrò contingit Pariſiis, qua in Urbe tot ſunt beneficentiſſima perſonæ, ut noſſe quis poſſit pauperi, in quem incurrit, neminem alium opem laturum?*

VI. *Duplex nodus ad intelligendam Vaſqueſii doctrinam ſolvitur.*

Tum Cleander: Primum illud quod objicitur, inquit, prava nititur amphibolia; alterum mera cavillatio eſt. Ut amphibolia pateat, obſervandum triplicem alienæ neceſſitatis & inopiæ gradum diſtingui a Vaſquesio cæteriſque omnibus Theologis; *extrema* nimirum, *gravis* ſeu *urgentis*, & *communis*. *Extrema* neceſſitas eſt non tãtum ea, qua quis in vitæ periculum adducitur niſi occurratur ejus inopię; verum etiam cum in id periculi adducendus probabiliter exiſtimatur. Neceſſitas *gravis* ſeu *urgens* ea dicitur, cum venit aliquis in diſcrimen, non quidem vitæ, ſed gravioris incommodi & calamitatis.

Cap. 1. n. 9.

Com-

Communis denique eſt ea qua vulgo laborat inopum grex, quos uſitata voce mendicos appellamus, qui nonniſi corrogando ſtipem victitant, at victitant tamen. VI. Dial.

Docet Vaſquez non ſolum in extrema (quod quidem non obſcuri Theologi videntur docuiſſe) verum etiam in gravi neceſſitate præceptum eleemoſynæ obligare, propoſita, si quis illud violarit, letalis noxæ pœna. Quod ad eam neceſſitatem attinet, quæ communis vocatur, cum pleriſque omnibus Theologis ſentit, arbitrantibus non eandem ſancitam mortiferæ culpæ eſſe pœnam si quis tunc præcepto defuerit; nec letalis piaculi reum teneri divitem, qui pauperibus quibuſque obviis dare ſtipem omiſerit.

Huic voci *neceſſitatis communis* viſum eſt Paſchali ſubſtituere vocem *uſitatæ* ſeu *ordinariæ* neceſſitatis; ut haberet cur diceret Vaſqueſium eleemoſynæ legem abrogare, qui doceat videlicet ea neminem teneri in *ordinariis neceſſitatibus*. At quis technam malignæ hujuſmodi interpretationis non videt? Quamvis enim quæ vocatur communis neceſſitas, pro notione quam huic vocabulo Theologi ſubjiciunt, eadem ſimul ordinaria ſit; tamen id ſola non habet. *Gravis*, ſive *urgens* neceſſitas, in qua præceptum obligare Vaſquesius affirmat, neque extraordinaria, neque rara eſt. Jam tum ab anno ſuperiori propter frumentariæ rei anguſtias erat frequentiſſima: hoc ipſo anno ingraveſcit; nec infrequens unquam, vel si frugum ubertate annona vileſcat, erit.

Quam multis urbes vel ditiſſimæ & ampliſſimæ abundant pauperibus, quos malus egeſtatis

VI.DIAL. pudor aç verecundia domi tenet,quorum inopia gravior & indignior, quàm mendicorum, eſt? Hinc fit ut quamvis fateantur Theologi, non admiſſurum vulgò divitem letale ſcelus, si omnibus egenis prætereuntibus ſtipem non impertiat: nihilominus plerique, ac præ cæteris Vaſquez, eos teneri doceant ad alios iſtos pauperes in gravi neceſſitate ſublevandos; ac, ni faciant, graviter ab iiſdem peccari. Quamobrem iniquè ac malignè Paſchalis facit, qui *neceſſitatis communis* voce ad inferenda conſectaria, quæ contra Vaſquesium deducit, abutitur.

Quando quis in locum iniquum & ſalebroſum ſemel progreſſus eſt, excepit Eudoxus, emergit quà poteſt,& obvia quæque prenſat uncis manibus, iiſque adhæreſcit. Qui fuiſſet hominum de Paſchale ſermo, ſi prædicantibus Jeſuitis illum in manifeſta fallacia deprehenſum, nihil reſponsi dediſſet?

De altero, perrexit Cleander,quem explanari tibi poſtulas, Paſchalis loco, dixi miſerabilem eſſe cavillationem ac ſtropham. Dum ita loquitur Vaſquez:*hoc intelligo, quando ſcio nullum opem laturum*; id unum significat, si hunc pauperem ab alio ſublevandum ſciam, non teneri me ad opem illi ferendam propoſita letalis culpæ pœna. Ibi ſe vehementer Paſchalis jactat. *Crebrone continget*, inquit, *Pariſiis*, *qua in* Urbe *tot ſunt beneficentiſſimæ perſonæ,ut neſſe quis poſſit, pauperi, in quem incurrit, neminem opem laturum?* Quaſi Vaſquez id velit, ut priuſquam eleemoſynæ lege dives obligetur, moneatur a matronis omnibus quæ levandæ pauperum inopiæ munus ultro ſuſcipiunt,aliiſque perſonis be-

ne-

neficentiæ Chriſtianæ ſtudioſis,quæcumque Madriti aut Toleti verſantur, neminem fore qui opem ærumnoſo illi ſit laturus. VI. Dial.

Quid? si Paſchalis ipſe Vaſquesii tractatum non oſcitanter legiſſet, an unquam illi veniſſet in mentem nodum adeo futilem ac vanum objectare? Quippe in ſecundo capite, dubio tertio, Vaſquez diſertè sic pronunciat: *Omnes peccabunt;quia unuſquiſque tenebatur,alio non ſubveniente, ſuccurrere. Unde ridiculum eſt dicere quod peccabit communitas, nullus tamen in particulari de communitate: ſi enim nullus peccat,quanam eſt hæc communitas quæ peccat?* Non cenſet igitur Vaſquez poſſe divitem eleemoſynæ obligationem & onus in alios transferre, niſi pauperi per alios iſtos ſubventum iri ſciat.

Digna non ſunt iſta, ſubjunxit Abbas,quæ refellantur. Hoc interim inde colligite, Jeſuitis ignoſci plane nihil, omnia contra illos apponi lucro. Vox nulla eſt, nulla locutio vel minimum ambigua qua quis vitilitigator fretus non arbitretur *jure* ſuo poſſe negotium ipſis faceſſere ac litem intendere. Sed indidem eſt profecto cur de illorum doctrina cauſaque homines commodè ſuſpicentur, & ipſorum adverſariis jure diffidant.

Atenim,pergit Abbas,inſpicite,amabo,quemadmodum Paſchalis hanc ſextæ, quæ nobis in manibus eſt,epiſtolæ partem claudat: hinc magis elucebit ille a nobis antea reprehenſus & penitus abhorrens a veriſimilitudine color ineptæ ſimplicitatis, quo Jeſuitam in epiſtolas a ſe inductum & ſubdolo percunctatori reſpondentem, pingit. Hoc quidem video ex Vaſquesii „

do-

VI. DIAL. doctrina conſectarium eſſe, mi Pater. Sed objiciet fortaſſe quiſpiam : Ex Vaſqueſio igitur non minus ſecurum ad ſalutem iter ingredi qui ſuperflua non erogat, quia propter infinitam ambitionem nulla ſe ſuperflua habere deputat; quam qui ambitione vacuus habet ſuperflua, ſed ea in pauperes ex Evangelii doctrina largitur. Hæreo quid reſpondendum ſit. Reſpondendum eſt, inquit, utramque viam ſecuram, utramque Evangelio conſentaneam: alteram quidem Evangelio, ut obvium & congruentem verbis ac litteræ ſenſum præfert; alteram eidem Evangelio per Vaſqueſium interpretato. Cernis quanta interpretationum commoditas.

Eſt, ait Abbas, in hoc reſponſo ridiculum quiddam, modi & veriſimilitudinis expers. Noſti porro quæ in his jocis fiat partitio. Pars ridiculi una tribuitur perſonæ fictæ, quæ loquens inducitur: altera, quæ abundat, ad ipſum auctorem pertinere judicatur. Quod ſequitur ad Summorum quoque Pontificum Bullas ſpectat, inquit Eudoxus: illud etiam ex meo Canonici Juris Cõſulto pernoſcere curavi, cujus eruditio gravi me labore levavit. Quæritur quandonam evenire poſſit ut Religioſus Ordinis ſui veſtem deponat nec tamen incidat in excommunicationem. In hunc modum ea de re Jeſuita productus a Paſchale diſſerit.

VII. *Locus de Religioſis habitum exuentibus exponitur & explicatur.*

„ Religioſi habitum exuentes a Summis Pontificibus excommunicantur. Quærunt tamen Seniores noſtri apud Eſcobarium, Quandonam Religioſus ſine excommunicatione poſſit habitum exuere? ac multas quidem, cur id fieri poſſit, cauſas ſubjiciunt, eaſque præſertim, ſi ad turpem cauſam, verbi gratia, ut fure-

retur occultè, vel fornicetur, eum dimittat, mox VI. DIAL.
reaſſumpturus. Et vero iſtas in Bullis Pontifi- »
ciis cauſas non commemorari patet. Hic ego »
vix ſatis auribus meis credẽs, ea mihi in ipſo li- »
bro oſtendi volui. Ac re vera caput, in quo hæc »
legebantur, ita inſcriptum vidi, *Praxis ex So-* »
cietatis JESU *Doctoribus*; & hæc ipſa in eo capite »
verba legi; *Si habitum dimittat ut furetur occul-* »
tè, vel fornicetur. »

Non video, excepit Cleander, cur Jeſuitæ iſtis nebulonibus & Religioſarum familiarum maculis patrocinari tantopere ſtudeant. Quæ artis politicæ lex id ipsis potuerit ſuadere, non intelligo. Ac tametſi concederem eorum Theologos tam abſurdos eſſe quam vult Paſchalis, iſta exceptio per ſeſe ita odioſa eſt ac dura, ut eam ſubdidiſſe credendi non ſint, nisi aut aliquo juris effato, aut Bullę cujuſpiam clauſula niteretur.

Rem ipſam dicis, excepit Eudoxus; cumque id à meo Canonici juris Doctore quęrerẽ, reſpõdit neceſſe profecto eſſe ut Paſchalis, poſt excuſſum tam ſedulo ſuum Eſcobarium, pauca in eo coarguenda deprehendiſſet; ſiquidem futilia iſthæc & frivola ſectaretur. Sic igitur ille rem omnem evolvit mihi. Extant, inquit, complura in Religioſos qui veſtem exuunt, & Prępoſitorum injuſſu pedem clauſtro efferunt, Decreta. Iſthuc de quo nunc agitur, eſt caput Ut *periculoſa Ne Clerici, vel Monachi in 6.* Eo vetitum eſt Religioſis, conſtituta excommunicationis pœna, ne temerè habitum deponant, ut publicas adeant Scholas, aut aliò ſe conferant. Quærunt Canonum periti, num ex hoc Decreto, quicumque Religioſus habitum deponit, ut ipſo nomine perculſus ana-

the-

VI.Dial. thematе cenſeatur. Reſpondent omnes Decretum hoc, ut alia cætera, interpretandum eſſe ſecundum Legislatoris mentem, id eſt, Summi Pōtificis, à quo eſt conditum: hanc porro mentem perſpicuè his verbis declarari, *Ut periculoſa Religioſis evagandi materia ſubtrahatur*. Itaque Religioſum, qui veſtem exuat, & alio indutus cultu è Monaſterii ſeptis egrediatur, excommunicationem incurrere: atque adeo multò magis, *qui habitum deponat ut furetur occultè, vel fornicetur*.

His ita conſtitutis, varias occaſiones notant Pontificii Juris Conſulti, in quibus poſſet Religioſus veſtem ita deponere ut eum excommunicatio non feriret; ac earum quidem alias, ubi facere id citra culpam, alias ubi citra letalem culpam, poſſet. Atque id ipſum præſtat Eſcobarius dum quærit, *Quandonam Religioſus poteſt ſine excommunicatione habitum exuere*; reſpondetque illum in excommunicationem non incidere ſequentibus in cauſis quas exempli cauſa profert. 1. *Si in loco ſecreto exuat, ut commodius ei ſit, vel ut melius currat & ſaltet*. 2. *Si injuſtè gravatus à Prælato immediato fugiat ad Superiorem ſine habitu, ne agnitus comprehendatur*. 3. *Vel ſi ad turpem cauſam, v.g ut furetur occultè, vel fornicetur, illum dimittat, mox reaſſumpturus*. Atque hæc poſtrema verba Paſchali collibuit, adhibita ſic paraphraſi, explicare: *Si eum deponat ob turpem cauſam, ut v. g. ad furtum clam faciendum exeat; aut incognitus in ganeas ſe conferat*. Sed is omnino Eſcobarii ſenſus non eſt.

Iſtis enim exceptionibus & exemplis id agitur

ut Confeſſarium doceat, quæ ſit præciſè Decreti ſententia, quo vetatur Religioſus veſtem deponere dumtaxat ut è Monaſterio pedem efferat ac *periculoſè evagetur*; & in quo Summi Pontificis mens nullatenus fuit ut piorum communione prohiberetur, qui præciſè intra Cœnobii ſepta exueret habitum, etiamſi prava & turpi de cauſâ illum exueret. VI. DIAL.

Hic ego ad meum Canonici Juris Doctorem converſus: Quod dicis, inquit, perquam probabile mihi videtur: nec tamen habeo quòd paraphraſim Paſchalis penitus improbem, aut eam temerè ac nullo certo fundamento nixam putem. Etsi enim exuere veſtem Religioſus poſſit ut furtum in Monaſterio faciat, si v.g. trāſducendum ſit corpus per anguſtum foramen ubi cucullo malè impeditus hæreret; vix fieri tamen poteſt ut ibi fornicetur; quocirca videtur Paſchali jus fuiſſe contextum Eſcobarii & mentem ita, uti fecit, interpretandi.

Ad hæc Juris-Conſultus: Eo tempore, inquit, ſcribebat Eſcobarius, quo id opinione tua crebrius accidebat, vel in hac noſtra Gallia, in pleriſque Cœnobiis ruſticanis, quæ poſtmodum ad priſtinam ordinis ſui diſciplinam ſunt revocata. Verum, addidit, Eſcobarii liber à Paſchale indicatus nihil niſi compendium quoddam eſt, ex interrogationibus reſponſiſque confectum. Faxo hujus Theologi mentem ſuper iſto Canonici juris loco evolutam fuſius atque explicatam habeas. En tibi tertium quam ſcripſit Theologiæ Moralis volumen: legas licet (locumque commonſtravit tom. 7. pag. 144.) Ibi poſt recitata verba capitis, *Ut periculoſa*, pronunciat Eſcobarius

VI.Dial. rius Religioſum in excommunicationem incidere, ſimul ut veſtem deponit occultandi ſtatus gratia: & quamvis aliam non indueret, ejuſque retineret partem unam, puta tunicam interiorem, altera, quæ tunicę ſuperimponitur, depoſita, nihilominus, ſi hoc ſatis ſit ut agnoſci pro Religioſo non queat, cenſeri in Jure habitum dimiſiſſe.

Probabilius cenſeo (ſunt hæc ejus concepta verba) *ſolam depoſitionem habitus ob finem ſtatum occultandi eſſe veram habitus dimiſſionem, licet alius novus non aſſumatur: neque talis habitus depoſitionem dicendam eſſe denudationem aut ſpoliationem, cum fiat animo occultandi ſtatum, ſed veram ac propriam dimiſſionem*. Num tibi hæc videntur, inquit, congruere cum Paſchalis commentario, qui hunc Religioſum exhibet tanquam ſectorem zonarium Lutetiam vicatim obeuntem, aut ganeonem lupanaria, mentito cultu, concurſantem.

Tum Cleander: Mirari non ceſſo, inquit, ardorem plenum ſagacitatis atque induſtriæ, quo Paſchalis fertur ad Jeſuitarum doctrinam corrigendam ac perpurgandam: ſi enim adhibes animum, videbis eas ab illo ſelectas in moribus quæſtiones, eos locos, quibus hinc quidem plurimum ineſt difficultatis ut explicentur, inde vero qui ab toto ſeparatim ſumpti contextu ac ſerie ſermonis, detractis etiam certis circumſtantiis, quas ſupplere paucorum eſt, immane quantum invidiæ apud vulgus & offenſionis habent.

Quæ conſequuntur, adjecit Eudoxus, iſtius pravæ calliditatis palmarium ſpecimen tibi dabunt. Excogitata res argutè ac ſubtiliter qua-

per-

perturbari graviùs & ſolicitari Jeſuitas oportuit. Quaſi parcitum pudicis auribus vellet, indicat ſtrictim Eſcobarii locum, de quadam Pii V. Bulla contra Clericos affines criminis quod appellare ſine gravi & neceſſaria cauſa pudor vetat. *Reipſa vidi*, ait Paſchalis, (*hunc Eſcobarii locum*) *illo ipſo die, ſub veſperam: ſed referre non auſim, ita teter & horrendus eſt.* VI.Dial.

Et quidem res ipſa, ipſum crimen, ſi de illo Paſchalis loquitur, inquit meus Canonici Juris Doctor, tetrum & infandum eſt; quo vix ullum turpius perpetrari queat: illudque cum ſigillatim & particulatim Eſcobarius evolvit, moleſtus ac putidulus eſt. Sed hæccine tandem Doctoris Medici culpa ſit, ſi ſuis auditoribus morborum genera quædam explicet minutatim, de quibus fieri poteſt ut conſulantur? Monet prudentia ut res eo ſermone tantum perſcribatur, qui omnibus in ore non ſit; iiſque mandetur libris, quos norint volvantque dumtaxat qui ad confeſſiones audiendas adhibendi quōdam ſint: quorum in aures longè graviora quotidie deponuntur. Si quis hic eſt nocens, an non hæret omnis in Paſchale culpa per quem cupiditas cognoſcendi rem injicitur iis quorum nihil intereſt?

Quod ſi, dum ait tetrum facinus & horrendum eſſe, de ipſa Eſcobarii deciſione loquitur, elucet in eo quoque loco ipſius vel inſcitia ſingularis, vel nequitia. Huc enim recidit quicquid ſuper ea re diſputat Eſcobarius. Alterius Hiſpani Theologi refert ſententiam, nempe probabiliter Bullam hanc uſu acceptam non eſſe; ac proinde pœnas, quas infligit, poſſe à fonti-

VI. Dial. bus citra culpam & , ut loquuntur, in conſcientia, declinari. Merum eſt factum, quod nullo modo præſtat, ac tuetur Eſcobarius. Tum non magis mirum eſt hanc Bullam neque receptam neque uſu comprobatam fuiſſe in Hiſpania, quã mirum non eſt eandem receptam non fuiſſe in Gallia, ubi re vera nec admiſſa, nec in mores inducta unquam fuit.

2. Si quis admiſſam fuiſſe ponat, Eſcobarius oſtendit quandonam ſubeundæ pœnæ onus reis afferat, quando non afferat; idque certiſſimo juris principio, ex quo ſua ſemper intelligi decreta Summi Pontifices ſatis intelligunt: nimirum, quando ſceleris alicujus faciunt mentionem, tũc ipſorum verba de ſcelere perfecto in ſua ſpecie & conſummato accipi, niſi contrarium diſertis verbis exprimatur.

3. Addit Eſcobarius, ante ſententiam Judicis reos de ſubeundis pœnis per ejus-modi Bullam conſtitutis in foro conſcientiæ non teneri: v.g. de Beneficiis Eccleſiaſticis, aut muneribus, ſi quibus potiuntur, amittendis, de gradu & dignitatis inſignibus exuendis, ad expendendam arbitrio civilis Judicis, quæ decreta Laicis eſt, pœnam, hoc eſt, ut vivi concrementur. Hæc omnia conſtant inter omnes ſine ulla controverſia, ducunturq; ex illo, quod Eſcobarius ponit, principio, lege nulla, quæ pœnas indicit, ſontes teneri ad ſeipſos Judicibus prodendos deferẽdoſque. Et eſſet nominatim hoc loco perabſurdum, ſi quis contenderet iſtius flagitii conſcium teneri ad ſeipſum judicibus indicandum, à quibus de gradu cum ignominia depoſitus, igni vivus addiceretur; ac, ni faceret, gravi ſcelere obligandum eſſe.

Ri-

Ridiculum id profectò ſit, excepit Cleander. VI. Dial.
At obſecro te, adjecit Abbatem affatus, ſiquidem in Eſcobario ſumus, evelle ſcrupulum mihi. In iſto quod ſæpè commemorat Paſchalis, Compēdio Moralis doctrinæ, Eſcobarius nonnullis capitibus hunc præponit titulum: *Praxis circa... ex Societatis* JESU *Doctoribus*: tum in afferendis deinceps reſponſis ac deciſionibus aſcribit ad marginem complurium è Societate Jeſu Scriptorum nomina. Num ex iis, quos laudat, Scriptoribus illę revera deciſiones ſumptæ ſunt? Si enim Paſchalem audimus, cum iis in locis loquitur Eſcobarius, Societas univerſa loquitur.

VIII. *Eſcobarii deciſiones pro Societatis univerſæ deciſionibus & doctrina nequaquam accipiendæ.*

Næ ageretur cum Societate Jeſuitarum perinquè, reſpondit Abbas, ſi quicquid in iſtis Eſcobarii capitibus legitur, præſtare cogeretur. 1. Quia in pleriſque morum quæſtionibus ac reſponſis idem Jeſuitis uſuvenit quod cæteris Theologiæ, Canonum, Juriſque Doctoribus: aliud aliis placet. Itaque doctrinam Eſcobarii ſpectare tanquam Societatis doctrinam, quia ille, exempli cauſa, Vaſqueſium ſequutus fuerit, interim dum Suarez & Laymannus contra ſentiunt, ac ſcribunt, abſurdum eſt.

2. Satis habet vulgò Eſcobarius, ut quempiā ex iſtis auctoribus tanquam pro ſua facientem opinione laudet, ſi deprehenderit in eo principium unde deductam à ſe bellè concluſionem putat: in quo erroris & hallucinationis nihilo magis eſt expers quam cæteri Teologi, quos ſua ſæpè ratiocinatio fallit.: ac ſane ipſe nonnunquam fallitur.

3. Eſcobarius in conſarcinandis & colligendis undequaque Scriptorum locis multus eſt,

VI. Dial. idemque non accuratiſſimus, falsò locos indicans, quòd eos diligenter ac ſedulò non inſpexerit. Documento ſit quæſtio de *jejunio* propoſita, cujus paulò ante meminimus, in qua citat Filliucium, ejuſque nomen apponit margini; quum tamen Filliucius nullibi, quod ſciam, locutus ita ſit.

Ut video, interpellat Eudoxus, auctore te, Eſcobarium, qualem hunc modo deſcripsiſti, non ægrè Paſchali dederent Jeſuitæ. Nec de retinendo quidem Baunio, & à Criticorum cenſura vindicando magnoperè laborares, nisi me fallit animus. Audivi enim aliàs ex te nonnihil de illo parum commodè, in iis etiam locis quos Paſchalis & Provinciales Litteræ non attingunt.

Nequaquam id dico, Abbas retulit. Eſt in utroque quod laudare jure poſſis: decidunt vulgo ac ratiocinantur, ut par eſt. Id unum volui, eos quibuſdam in locis aut hallucinatos, aut parum accuratè locutos fuiſſe, meritoque culpandos, modo eadem in illis redarguendis moderatio, quæ cum Theologis alterius Societatis & Ordinis, teneatur: tantum abeſſe ut Jeſuitæ Auctorum iſtorum doctrinam iis in locis adoptent amplectanturque tanquam ſuam, ut eandem cōtra rejiciant, auſpicibus ac ducibus Theologis è corpore ſuo præſtantiſſimis, quos inter principem iſti profecto locum non obtinent.

Quod si ob eos locos, ubi pauliſper illi duo Theologi deerraverunt, æquum non eſt nigram reliquæ ipſorum doctrinæ notam inurere; integram Societatem idcirco in crimen vocare multò eſt iniquius. Nemo ſuos auctor nævos non habet. Eos unos si oſtendas, exaggeres, defigas

in

in omnium oculis uſque & uſque; ſi occultes ac VI. DIAL.
premas quod in eo laudandum eſt; quis effugere cenſuram & invidiam Scriptor poteſt? Nullum item corpus, cujus membra omnia, ſana, integra, vitio penitus & labe vacua ſint: atque adeo nullum, cui eo nomine obtrectari & inuri macula non poſſit. At at, ſubjunxit Abbas, à propoſito ſenſim aberramus.

Eudoxus igitur ad inſtitutum ſermonem reverſus, Quæ ſequuntur, ait, in hac ſexta Provinciali, magnam partem ad Jeſuitas nihil pertinent; ſed ad Dianam & Caramuelem, quos in ſuis alumnis Societas non numerat, hæc omnia miſſa faciamus. ad Gregorium à Valentia ejuſque de ſimonia locum veniamus. Tu illius cauſæ cognitor, inquit Cleandrum intuens: hęc juriſdictioni tuæ ſortitò attributa fuit.

Hìc interfatus Abbas, Manete pauliſper, exclamat: debetur antea laus Paſchali non levis, quam illi abrogare injurium ſit. Fateamur eum ſtrenuè admodum & callidè in lubrico loco eſſe verſatum. Videbat permagni ſua intereſſe, ut animos Lectorum imprudentes aliò abduceret atque averteret: quemadmodum id præſtiterit audite. Sic ſcribit dimidia, priuſquam Gregorii Valentiæ locum proponat, pagina, ut præfert hæc tua editio *in quarto*.

„ Utinam quidem, inquit Pater, nuda Evangelii
„ præcepta, nulla mitigatione temperata fidelibus
„ proponere licuiſſet! nihil nobis eſſet optatius.
„ Noſtrorum enim morum ſeveritas & compoſitio
„ ſatis indicat prudenti potius indulgentia, quàm
„ voluntate ac propoſito, molliorem in aliis di-
„ ſciplinam à nobis tolerari. Eò quamlibet invi-

VI. DIAL. ti adigimur. Tanta eſt hominum depravatio „ ac perverſitas ut ad nos accedere & perduci ne- „ queant: accedamus igitur ad ipſos neceſſe eſt.

Satis intelligebat Paſchalis è Jeſuitarum ratione vivendi, ex illa *morum ſeveritate & compoſitione* quam agnoſcere hìc non gravatur, ductum iri generale quoddam præjudicium, valde adverſarium & diſſentaneum flagitiis tetris atque immanibus, quæ ipsis objectare meditabatur. Non ignorabat illos eo ſemper apud homines loco fuiſſe, hanc vitæ rationem ſemper curſumque tenuiſſe, ut quæcumque in ipſos jactata fuerant ab inimicis,& per Galliam,Germaniam, Hiſpaniam, Romæ diſſeminata; uſque ad illud tempus quo editę Provinciales fuerant,non multum de Societatis fama detraxiſſent apud viros ſapientes & bonos,etiam Jeſuitis non amiciſſimos.

Sanè cùm Provinciales primum exierunt, is fuit continuo apud pleroſque omnes viros probos honeſtoſque ſermo,ſuis ſe moribus Societatis Patres ſatis tueri ac defendere: credibile non eſſe, quo in corpore vitiatis & infectis membris minus eſſet,quàm in alio ullo,veniæ ac loci; in quo ſingulorum ferè membrorum integritas & innocentia publico teſtimonio comprobata foret, in eo consilia iniri, fabricari machinas ad inducendam in mores populorum,aut fovendam pravitatem ac licentiam: ſic eſſe homines, ut ſibi ipsis pluſculum,aliis perparum indulgeant: raros eſſe qui ſeverè ſe ipsi, alios leniter & benignè: poſtremo vix intelligi quo fieri pacto poſſet ut Chriſtiani, ut Religiosi, qui nulli operæ, impenſæ nulli parcerent ad ſalutem ſuam in tu-

to

to collocandam, iidem ſimul artes admoverent omnes in gratiam facinoroſorum,ut unà cum illis in æternum ſe præcipites exitium darent. VI. DIAL.

Paſchalis jam inde à quarta epiſtola, ubi Jeſuitas laceſſere primum incipit, hanc difficultatem proſpexerat;& jam tum, ut hujus præjudicii vim infringeret, pro viribus laboravit. Iterum id hoc in loco tentat, ut cernis, perquam aſtutè. Et opinor ea Perraltio veſtro cauſa fuit cur diceret, *Quicquid eſſe artificii poteſt in Dialogo,totum hoc in Provincialibus elucere.*

Id verè obſervatum Cleander Eudoxuſque confeſſi ſunt,in eaque Paſchalis tranſitione tantumdem eſſe ſolertiæ,quantum doli & malignitatis.Ventum ſubinde ad Valentiam eſt.

IX. *Valentiæ locus de ſimonia diligenter expenſus.*

Quid acciderit neſcio, inquit Cleander, cur in diverſis,quas vidi, Provincialium editionibus tam mendoſè citatus reperiatur Valentia, tam falsò indicatæ libri paginæ. Arbitror id imprudentia factum eſſe; verum ea me res coegit ut ab initio totum hujus Theologi de Simonia tractatum perlegerem : de quo antequam exponam vobis quid ſentiam, Paſchalem inſpiciamus.

Habemus igitur Decreta & effata unicuique »
hominum generi accommodata; ſua ſunt Bene- »
ficio Eccleſiaſtico donatis,ſua Sacerdotibus, ſua »
Religioſis,ſua Nobilibus.... Primi veniant, in- »
quit Pater, qui beneficia Eccleſiaſtica obtinent. »
Noſti quale nunc Beneficiorum commercium,ne »
dicam nundinatio exerceatur ; & quàm multi »
nunc in Eccleſia, si antiquorum & Sancti Tho- »
mæ decretis ſtandum eſſet, ſimoniacæ hæreſeos »
damnandi forent. Quamobrem apprimè ne- »
ceſſarium fuit priſcam illam ſeveritatem à So- »

cie-

VI. DIAL. cietate noſtra prudenter temperari, quod ex iſtis
» Valentiæ verbis (qui unus eſt de quatuor Eſco-
» barii animalibus) facilè cognoſces. Habentur
» pagina 1042. tomi III. His concludit ſermonem
» bene longum, ubi varia id genus temperamenta
» fusè docet; in quibus iſtud, meo quidem judicio,
» longè optimum eſt; *Si conferatur temporale pro*
» *ſpirituali, hoc eſt, pecunia pro Beneficio, deturque*
» *hæc pecunia ut pretium Beneficii, aperta ſimonia*
» *eſt. Sed ſi detur dumtaxat ut cauſa & ratio mo-*
» *vens Beneficiarium ad reſignandum Beneficium,*
» *NON TANQUAM PRETIUM BENEFICII,*
» *SED TANQUAM MOTIVUM AD RESI-*
» *GNANDUM, ſimonia non eſt; quamvis qui reſi-*
» *gnat, conſideret expectetque pecuniam, ut finem*
» *principalem.* Tannetus ex noſtra itidem Socie-
» tate, Valentię ſubſcribit, tomo III. pag. 1519. &c.

Nullus dubitabam, ſubjecit Cleander, quin conclusionem hanc fusè perſcriptam in Valentia reperirem; cujus meram converſionem eſſe illas paucas Italicis litteris in Epiſtola notatas voces, arbitrabar. Sed poſt evolutum bis terque caput ſive punctum tertium à Paſchale laudatũ, operam lusiſſe mè ſensi. Hæc paraphraſis ab ipſo contextu tantopere abludit, ut ſuſpicari profecto non potuerim ad quem Tractatus locum referri & pertinere poſſet. Quia vero Paſchalis in Gallicum ſermonem Latina iſthæc inſerit verba, *Non tanquam pretium Beneficii, ſed tanquam motivum ad reſignandum*, putavi ea pro ſigno aſcripta eſſe, unde locus agnoſceretur. Verum illa quoque fruſtra ſcrutatus ſum; nuſquã unquam deprehendi. Idem Paſchalis ait eas, quę modo ſunt à nobis recitatæ, voces *Concluſionem*

eſſe

eſſe longioris ſermonis, ubi Valentia varias tradit artes, ad exercendam abſque noxa Beneficiorum nundinationem. Nec iſto indicio deduci ad locum, de quo loqueretur, potui. VI. Dial.

Ad extremum conjectura ductus exiſtimavi repertum tandem unum, quem habere præ oculis potuiſſet. Extat initio hujus capitis tertii, ubi quærit Valentia; *Utrum quotieſcumque ſpirituale datur, vel ſit qualicumque modo pro temporali, & è contrario, ſit tranſactio ſimoniaca....* Reſpondet, *dubitari non poſſe quin pars negativa hujus quaeſtionis certa ſit*. Mox ita pergit: *Dicendum eſt convenienter doctrina communi hos modos* (*quibus contingit ſpirituale dari pro temporali & è contrario, ſine ſimonia*) *generatim loquendo eſſe duos. Primus eſt quando temporale eſt dumtaxat motivum conferendi vel efficiendi ſpirituale, aut è contrario. Secundus eſt quando per temporale fit ſolum compenſatio gratuita pro ſpirituali, aut è contrario*. Aſſertionem probat notione ſimoniæ, quam, ut contractum quemdã, cum omnibus Theologis conſiderat. Tum ſubdit: *Sequitur igitur argumenti concluſio*. *Vid. D. Thom. 2. 2. qu. 100. ar. 3. ad 2.*

Viſus ſum, inquam, mihi, perrexit Cleander, cum ſextam Provincialem legerem, illum ipſum detexiſſe locum quem Paſchalis præſertim indicaret. 1. Quia reipſa propoſitæ quæſtioni Valentia ibi reſpondet; videlicet ſimoniam continuo non admitti, si tẽporale pro ſpirituali detur, aut contra. 2. Quia diſtinguit duplicem hunc modum quo temporale pro ſpirituali dari poteſt; nempe cum datur ut motivum conferendi, vel ut compenſatio gratuita. 3. Quia demum hæc ſubdit: *Sequitur argumenti concluſio*: quas voces

vi-

VI. Dial. videtur Paſchalis reſpexiſſe. Demum quia nullus occurrit mihi locus in quem commodius cadere verba poſſint, quæ velut è Valentia ipſo deſumpta, citantur à Paſchale.

Explicare Valentiam & defendere olim Jeſuitæ conati ſunt: reſponſum illis eſt: occurſum reſponsis: hinc inde adverſarios falſi accuſarunt qui altercabantur: crevere lites: implicata verius & obſcurata controverſia, quam explicata & illuſtrata fuit. Quocirca fore ſatius, & ad componendam litem compendioſius arbitror, si, ut in Vaſquesii loco ſimilibus de cauſis jam fecimus, ipſam Valentiæ doctrinam per ſe ſpectatam expendamus; eaque ſic exposita, pronunciemus quàm jure vitio data Jeſuitis fuerit. Hæc habeo ſuper ea re quæ dicam.

Primò, cum in iſta concertatione citari utrinque Divum Thomam viderem, placuit eum adire, quæſtione centeſima Secundæ Secundæ, ubi argumentum iſtud tractat. Legi: cum Valentia contuli; nihilque ferè aliud eſſe hujus Theologi tractatum comperi, quam commentarium quo Sanctiſſimi Doctoris quæſtionem explanat, cujus doctrinæ ſic inhæret, ut huic uni fundamento imponat quæcumque docet.

Secundò, animadverti Valentiam in iis, de quibus agitur locis, rem generatim tractare, neque de Beneficiis Eccleſiaſticis nominatim ac propriè quærere. *Quæſtio eſt*, inquit, *utrum quotieſcumque ſpirituale datur, vel ſit qualicumque modo pro temporali, & è contrario, ſit tranſactio ſimoniaca*. In eoque cauſæ cardinem & quæſtionis verti, ut explicetur cum Divo Thoma, quemadmodum, ſalvo præcepto ſimoniam ve-

tan-

tante, poſſit ex certa conſuetudine ab omnibus VI.Dial.
recepta, dari ſæpè temporale pro ſpirituali: qui poſſint citra ſimoniam Eccleſiæ Miniſtri ſtipendium ob ſpiritualia miniſteria percipere; quomodo, abſque eadem ſimoniæ labe, certa pecuniæ ſumma perpetuo proventu capienda, ædi ſacræ relinqui teſtamento queat, ea conditione ut anniverſariũ ſacrum fiat; quo pacto non ſit uſus quarumdam Eccleſiarum ſimoniacus, in quibus aliquod miniſterium ſpirituale, ut precum in exequiis cani ſolitarum ſolennis recitatio, ſacrificium &c. illis promittitur qui eleemoſynæ quidpiam donive contulerint; quomodo liceat pretio compenſare quaſdam actiones ſpirituales penitus, & ſanctitatis plenas. Quod attinet ad poſtremum hoc caput Lectorem Valentia remittit ad articulum 3. S. Thomæ, ubi exempla hæc proponuntur; largiri pecuniam pauperibus ut orationum ab ipſis ſuffragia impetrentur; Eccleſiæ Miniſtris ad ſupplicationem obeundam, ad preces pro mortuis fundendas, & alia hujus generis.

Tertiò, utitur Valentia diſtinctione quam initio attulit, *Quando temporale eſt dumtaxat motivum conferendi vel efficiendi ſpirituale, aut è contrariò: vel quãdo per temporale fit ſolum compenſatio gratuita pro ſpirituali aut è contrario*; ut oſtendat *non eſſe ſimoniacam eam conſuetudinem quã videmus recipi à miniſtris ſpiritualibus pro ſpirituali miniſterio ſtipendium ſuſtentationis, quia non tanquam pretium pro ſpirituali datur, ſed ex quadam OBLIGATIONE GRATITUDINIS.*

Quartò, indidem concludit donationes alicujus

VI.DIAL. cujus rei temporalis ſub conditione & onere conferendi aliquid ſpirituale, non eſſe ſimoniacas;ut ſi v.g. aliquis leget Eccleſiæ fundum cum conditione,ut anniverſarium ſacrum fiat,ut peragatur ſupplicatio, ut fundantur à pauperibus preces,&c. *Ratio eſt*, inquit, *quoniam tunc ſpirituale dumtaxat eſt motivum conferendi temporale ; atque ita non emitur pro temporali, ſed eſt donatio temporalis oneroſa.* In his omnibus,adjecit Cleander, non modo nihil falſi apparet; verum etiam, quid aliter aut dici aut fieri poſſit, non video.

Poſtremò,quoniam Paſchalis in Valentię Doctrina, ut illam invidia oneret ac pejorem in partem trahat, maximè inſectatur directionem hanc intentionis & diſtinctionem rei,quæ datur vel *tanquam motivum*,vel tanquam *compenſatio gratuita*,non tanquam *pretium*:inceſſit me cupido pernoſcendi num iſtæ diſtinctiones & directiones intentionis è Divo Thoma ſumptæ, perinde atque cætera, forent: ac meram Sancti Doctoris eſſe doctrinam agnovi. Extemplo Cleander Summam D.Thomæ aperuit,& exempla eadem in ſingulis propè hujus quæſtionis articulis commonſtravit.

„ Art.2. Dicendum eſt quod recipere pecuniam „ pro ſpirituali Sacramentorum gratia,eſt crimen „ ſimoniæ: accipere autem aliqua ad ſuſtentatio„ nem eorum qui Sacramenta Chriſti miniſtrant, „ ſecundum ordinationem Eccleſiæ & conſuetu„ dines approbatas, non eſt ſimonia neque pecca„ tum. Non enim ſumitur tanquam pretium mer„ cedis,ſed tanquam ſtipendium neceſſitatis.

„ Ad Quartum dicendum quod, ſicut dictum

eſt,

eſt, conſuetudo non præjudicat juri naturali vel VI.DIAL.
divino quo ſimonia prohibetur: & ideo ſi aliqua ,,
ex conſuetudine exigantur quaſi pretium rei ,,
ſpiritualis, cum intentione emendi vel venden- ,,
di, eſt manifeſtè ſimonia, & præcipuè ſi ab invi- ,,
tò exigantur: ſi vero exigantur quaſi quædam ſti- ,,
pendia per conſuetudinem approbata, non eſt ,,
ſimonia; ſi tamen deſit intentio emendi, vel ven- ,,
dendi, ſed intentio referatur ad ſolam conſuetu- ,,
dinis obſervantiam. ,,

Eadem S. Thomas iterat, etiam planius ac di-
ſtinctius, ſequenti art. ad 2. Dicendum quod illi ,,
qui dant eleemoſynas pauperibus ut orationum ,,
ab ipſis ſuffragia impetrent, non eo tenore dant ,,
quaſi intendentes orationes emere: ſed per gra- ,,
tuitam beneficentiam pauperum animos provo- ,,
cant ad hoc quod pro eis gratis & ex caritate ,,
orent . . . . . Similiter etiam aliqua temporalia ,,
dantur Deum laudantibus in celebratione Ec- ,,
cleſiaſtici officii ſive pro vivis, sive pro mortuis, ,,
non quaſi pretium, ſed quaſi ſuſtentationis ſti- ,,
pendium. Et eo etiam tenore, pro proceſſionibus ,,
faciendis in aliquo funere, aliquæ eleemoſynæ ,,
recipiuntur. ,,

Ad 4. Pro ingreſſu Monaſterii nõ licet aliquid ,,
exigere, vel accipere quaſi pretiũ: licet tamen, ſi ,,
monaſterium ſit tenue, quod non ſufficiat ad tot ,,
perſonas nutriendas, gratis quidem ingreſſum ,,
monaſterii exhibere, ſed accipere aliquid pro vi- ,,
ctu perſonæ, quæ in Monaſterio fuerit reci- ,,
pienda. ,,

Sed quæ ſubdit velim attentius audiatis, ait
Cleander. Similiter licitum eſt aliquem provo- ,,
care ad devotionem monaſterii per temporalia ,,

be-

VI. Dial. beneficia, ut ex hoc inclinetur ad monaſterii in„greſſum: licet non ſit licitum ex pacto aliquid „dare vel recipere pro ingreſſu monaſterii. Si diſtinctionem hanc Eſcobarius, non D. Thomas, uſurpaſſet; ſi poteſtatem hanc intentionis dirigendæ dediſſet; ut eum agitaſſet Paſchalis, ut ludos feciſſet! ut illigati ſtatim in Provinciales iſti duo poſtremi verſiculi fuiſſent!

X. His omnibus locis ſedulo perlectis, Cleander ita eſt ſermonem proſecutus. Non diffitebor, poſt collata Divi Thomæ & Valentiæ principia, iniquiſſimo animo tuliſſe me, quod hic Theologus ob iſtas diſtinctiones infandi ſceleris reus fuerit poſtulatus, quas ab Angelo Scholæ, ac Theologorum Magiſtro dumtaxat exſcripſerit: ſed longe mihi viſum eſt indignius, cum Valentiæ locum prout à Paſchale citatur, inſpexi diligentius, & cum auctore ipſo contuli. Dixerat Valentia, D. Thomam ſecutus, non ſemper nefas eſſe dare ſpirituale pro temporali, & vice verſa temporale pro ſpirituali: iiſdem quibus Sanctus Doctor, exemplis uſus erat. Age, quo illum modo loquentem Paſchalis facit? *Si conferatur temporale pro ſpirituali, hoc eſt, pecunia pro Beneficio, deturque hæc pecunia ut pretium Beneficii, aperta ſimonia eſt. Sed ſi detur ut cauſa & ratio movens Beneficiarium ad reſignãdum beneficium NON TANQVAM PRETIVM BENEFICII, SED TANQVAM MOTIVVM AD RESIGNANDVM, ſimonia non eſt.*

Quam fœdè Paſchalis locum è Valentia citatum corruperit, inſertis de ſuo, quæ in auctore nulla ſunt, verbis nõ paucis,

Quis conceptas & proprias ipſius Valentiæ voces illas eſſe non credat? cum non modo eas diverſo à reliquis charactere ſignatas videat, ſed etiam inſertas Gallicis latinas iſtas & majuſculis

lis literis exaratas cernat, *Non tanquam pretium beneficii, ſed tanquam motivum ad reſignandum.* Quid enim id ſigni eſt, niſi auctoris ipſius textũ eſſe, cum vernacula interpretatione conjunctũ? Tamen, o incredibilem audaciam! hæc Latina propoſitio tota Paſchalis aut ejus amicorum eſt, neque ulla ejus vel minima uſpiam extant in toto Valentiæ tractatu veſtigia. VI. Dial.

Ad hæc Eudoxus majorem in modum obſtupuit: &, Rem prorſus incredibilem narras, exclamat; neque tenere ſe potuit quin ipſe oculis perlegeret attentè indicatum à Paſchale caput. In quo poſtquam nihil ſimile aut conſentaneum citatis verbis detegere valuit, in hanc erupit vocem: Hic fallaciæ cumulus, hoc impoſturæ hactenus inauditum ſpecimen eſt. Mox, fraudem, inquit, teneo: ſẽtio planeque video quæ Paſchalem illecebra traxerit. Principium hoc, licitum eſſe aliquando dare ſpirituale pro temporali, ſi traducatur nudè ac rigidè ad materiam Beneficiorum Eccleſiaſticorum, quidpiam vehementer invidioſum habet: id Paſchali placuit, id illi fuit in cauſa cur ſuum commentarium ita conderet.

Sed quid fuit Jeſuitis in cauſa, cur in eo loco tam perſpicuè depravato non triumpharent, & adverſarios in tam aperto ſcelere non tenerent? Incurrit enim in oculos falsitas; eadem eſt craſſo ac pingui texta filo, non involucris intecta, non imbuta colore aliquo veri & tectorio. Non ea dumtaxat eſt converſio parum fidelis, qua ſententia Scriptoris infringitur ac debilitatur; aut ſermo rapitur invitus in diverſam partem ac pravè torquetur. Totæ lineæ ſupponuntur;

VI.Dial. inſeruntur Latinæ voces & intruduntur in Gallicas, quæ nullibi reperiuntur. In eo, quem convertere profitetur doloſa manus, loco adduntur verba non pauca graviſſimi momenti tum Latina, tum Gallica, quibus propoſitio ſua ſponte innocens, tetra, immanis, odioſa fit.

Jeſuitis, reſpondit Cleander, id unum erat faciendum, ut Valentiæ doctrinam exponerent, eandem cum Divi Thomæ doctrina compararent, uti modo præſtitimus, adverſarios planè victos & conciſos habebant: vincere neſcierunt. Aliò ſe verterunt: ad diſtinctiones abjere, probas illas quidem, ſed nullatenus neceſſarias: quas dum arripiunt adverſarii peropportunè; dum litigant; dum rem diſputando, cavillando, clamitando diſturbant, extrahunt, intricant, Jeſuitis elapsi ſunt. hærendum hic, ut præclarè mones, erat; in facto uno conſiſtendum: compellendi Janſeniſtæ ut oſtenderent in Valentia citatas a Paſchale voces; quas donec monſtrarent, abſtinendum reſponſo, & certa victoria, quam aperta fraus dabat, lætandum fuit. Qui ſic luce palam mentiri, fallere, dicta indictaque proferre ac depravare impudenter audent, indigni ſunt quibus reſpondeatur. Confiteantur ante de ſuo peccato neceſſe eſt; fallaciam deteſtentur, populum dedoceant. At, niſi fallor, expectare dum id faciant, longum eſt.

Ego, inquit Abbas, libro ipſo in manus ſumpto, viginti Janſeniſtas proſtravi. Rem ipſam ambo attigiſtis: ad arcem calumniæ perveniſtis. Nihil æquius, nihil rationi magis conſonum eſt eo principio quo Valentia, quo Sanctus Thomas utitur, si ad materiam applicetur ad quam illud

ipsi

ipſi traducunt: nihil neceſſarium magis ad informandos Eccleſiæ Miniſtros, ac docendos quemadmodum pura & à rebus terrenis expedita mente operam ſanctiſſimis navarè miniſteriis debeant. At eodem principio nihil impium magis & abſurdum foret, nihil æque periculoſum, ſi ad eam, quò ipſum torquet Paſchalis, materiam traduceretur. Exemplo res patebit. VI. Dial.

Habe hunc tibi nummum, inquiet aliquis pauperi, ea lege ut pro me Deum depreceris. Alter Eccleſiaſtico Beneficio præditum ſic alloquatur: Eſt hoc tuum Beneficium librarum dives mille quingentarum: cedo illud mihi, & hos tibi decies mille nummos habeto in præſentia numeratos. Porro illos non tanquam Beneficii pretium do, abſit: ſed eà mente dumtaxat ut lubentius mihi gratificari de tuo iſthoc beneficio velis. Quid ſimile minus, quid magis diverſum ac diſcors, quam iſtæ propoſitiones duæ? Nihil innocentius prima; nihil altera ineptius. Primam probat uſus fidelium, quem Valentia præclarè docet; alteram ipſi affingit inimica fraus, tanto ab ejus mente disjunctam intervallo, quanto error à veritate diſſidet.

Contendit insignis ille Theologus non eſſe ſemper illicitum temporale pro ſpirituali dare, idque aliquando licitum affirmat ob eam cauſam quæ cæteros Theologos in eandem ſententiam trahit: nempe quia, *Niſi ita eſſet, oporteret damnari univerſalem uſum Eccleſiæ, quo ferè quicquid ſpiritualis miniſterii confertur in populum, confertur pro aliquibus ſubſidiis temporalibus, quibus miniſtri alantur.* Simul explicat quo vitari pacto ſimonia in iſtis poſſit; nimirum ita

VI. Dial. conferendo temporale pro ſpirituali, ut non pretium, ſed compenſatio gratuita ſit, vel incitamentum, quo quis accepti temporalis boni memor & gratus, ſpirituale, quod rogatur, impertiat.

Quid horum Paſchalis inficiabitur? Num uſum hunc communi fidelium conſenſu & conſuetudine receptum? Num eundem vacare culpa? Num denique eam mentem atque intentionem adhibendam eſſe quam Valentia ſuggerit, excludendam quam rejicit? An dicet Valentiæ principium,ut eſt alligatum illi materiæ, quam unà cum Divo Thoma hoc loco tractat, eo duci poſſe, ut ex illo concludatur fas eſſe pretio Beneficium Eccleſiaſticum comparare? Si hoc dicet, accuſet ſanè Divum Thomam, ſimiliter atque Valentiam accuſat: accuſet Eccleſiam univerſam,cujus conſuetudo,ut patet,principio Valentiæ nititur,& ab omni labe purgatur per eam mentem & intentionis ſanctimoniam quam hìc Theologus Chriſtianis, ac Miniſtris Eccleſiæ præcipit: quæ conſuetudo multò magis, quam ipſum principium, vitio verti deberet ac ſuſpicione ſimoniæ laborare. Sed ea omnia qui prudenter ac peritè diſceptare ac dijudicare poſſit, hunc altiùs & penitius illa,quàm Paſchalis fecerat, attigiſſe par eſt.

Diſtinctionem temporalis boni quod pro ſpirituali detur vel *tanquam motivum, vel tanquã pretium*, uſurpant poſt Divum Thomam Theologi,ſed in iis rebus tantum quibus ea convenire poſſit: & exempla proponunt iis ſimillima quorum mentionem fecimus. Nec habere tamen illa interdum in Eccleſiaſticis Beneficiis lo-

locum aliquando non poteſt . Exemplum eſto quod à Sancto Thomà & Valentia nequaquam prætermiſſum fuit. VI.Dial.

Bene de Epiſcopo meritus eſt quiſpiam, cæteroquin idoneus Eccleſiaſtico Beneficio, nec eodem indignus : hoc illi Epiſcopus gratificatur. Abeſſe poteſt ſimonia; poteſt etiam adeſſe . Si Epiſcopus amicitiæ ergo dumtaxat,& meriti non immemor,id muneris ipsi largiatur,ſimoniæ nihil eſt:at si Beneficium tanquam mercedem tribuat, qua ſe homini, cui multum debet, ſatisfeciſſe arbitretur; adeo ut levatum ſe putet onere ſolvendæ ipsi mercedis, ob officium aut factos Epiſcopi cauſa ſumptus debitæ; ſimonia eſt. Dirigat Epiſcopus tunc intentionem quantum volet, & amicitiam gratique animi ſignificationem intueatur ac prætexat; Beneficium eſt reipſa pretii loco datum . Tam ſana, tam pura, tam ab omni remota labe ſit mens eorum ac voluntas, qui conferunt,permutant,reſignant Beneficia, quam ſunt iſtæ Theologorum diſtinctiones veritati ſimul & æquitati conſentaneæ ; nihil erit injuſtitiæ, vel errori , loci. Sin recta mens abeſt,ſin eos mala cupiditas pręter jus faſque rapit, ipsi ſe audiant, ipsi ſe conſulant: nullum ſibi, ad elidendas reclamantis conſcientiæ voces, in iſtis diſtinctionibus perperam adhibitis præſidium eſſe ſentient .

Satis ſuperque in hoc uno morati loco ſumus, inquit Eudoxus; nec injuria. Multis rebus perobſcuris afferenda lux fuit , multæ in ordinem ſuum componendæ. Sed ante tamen quam hinc diſcedimus, ſolve ſodes levem, qui reſtat mihi, nodum. Is me identidem cum loquereris,

VI. Dial. ris, angebat: objicere diſtuli, ne interpellarem. Agitur de facto. ſæpè hæc appellaſti Latina verba, *Non tanquam pretium ſed tanquam motivum ad reſignandum*, quæ dicebas à Paſchale in vernaculum inſerta ſermonem, cum Valentiæ locum de pecunia pro Beneficio danda falsò citaret. Abſunt ab hac editione mea iſtæ voces Latinæ: magnam tamen piaculi & perfidiæ in citando Valentia commiſſæ partem, ac præcipuam continent.

Nec iſtud me fugit, inquit Abbas: dempta sūt Latina hæc in poſterioribus editionibus verba, poſtquam in prioribus eum, qui Jeſuitis intendebatur, ictum pertuliſſent. Subiit metus ne tam fœda loci depravatio, quam redarguere promptum erat, & in quam dura multa dici merito poterant, non belle cederet: ſublata clam fuit. Quod ne ipſos quidem Jeſuitas ſenſiſſe reor: certe queſtos nunquam fuiſſe video. Sed hanc perlege primam *in quarto* editionem: en extant totidem expreſſa vocibus. *Si l'on donne un bien temporel pour un ſpirituel, c'eſt à dire de l'argent pour un Benefice, & qu'on donne l'argent comme le prix du Benefice, c'eſt une ſimonie viſible: mais ſi on le donne comme le motif qui porte la volontè du Beneficier à le reſigner*, NON TANQUAM PRETIUM SED TANQUAM MOTIVUM AD RESIGNANDUM, *ce n'eſt point ſimonie*.

Si qua adhuc ejuſmodi, præter alias, quas hactenus tot ac tam variis in argumentis obſervavimus, depravatio & corruptela tam pinguis & opima occurreret, inquit Eudoxus; ſanè illi, quod ea tempeſtate percrebuit, proverbio ſuf-

fra-

ſtagaret, *Haud ſecus ac Jaſeniſta mentitur : IL MENT COMME UN JANSENISTE*. Verum an tandiu nos Tannerus, itidem Jeſuita, diſtinebit, quem Paſchalis Valentiæ adjungit, ſocium videlicet ejuſdem criminis ? *Tannerus è noſtra item Societate, Valentiæ ſubſcribit, tomo III. pag.* 1519. inquit bonus ille Jeſuita, qui loqui fingitur in Provincialibus. VI.Dial.

Nequaquam, excepit Cleander : Una modo columna libri perlecta, eandem illi atque Valētiæ calumniam ſtructam fuiſſe intelliges. Tannerũ extemplo ſumpſerunt in manus, ac præter propoſitionem generalem, fas eſſe aliquando ſpirituale pro temporali dare, ne verbulum quidem eorum, quæ ipſi Paſchalis affingit, invenerunt. Quin etiam circumſpectiùs quodammodo & cautiùs, quam Valentia, loquitur; & quas è ſuis principiis elicit deciſiones, illæ tam apertè indicant ipſum non aliis de rebus quam quas Divus Thomas memoraverat, agere, ut qui aliud in eo videat, hunc ſomniare omnino neceſſe ſit.

Immane dictu! exclamat Eudoxus; neque hoc profecto cuiquam nisi his oculis crediddiſſem. Nō ſic abibunt iſta tamen, quin Paſchalis aliquando litem contra Jeſuitas vincat. Ad me quidem quod attinet, plane deciſionem quæ conſequitur condemno: qua dicitur *Sacerdos poſſe, dum accepto ſtipendio pro altero celebrat, partem Sacrificii ſibi convenientem alteri applicare, & pro ea ſtipendium accipere; dum nō tanquam pro integro Sacrificio, ſed pro parte, ut pro una tertia, accipiat*. Eſcobarii deciſio hæc eſt: probè ac ſincerè citatus à Paſchale fuit: locum ipſe contuli.

Quid igitur, Abbas excepit, ſi ſcias Eſcoba-

VI. DIAL. XI.

Propoſitioni cuidam Eſcobarii de Miſſæ ſtipendio lux affertur. & objurgatores Theologiæ Scholaſticæ admonentur.

rium hac ipſa deciſione id agere ut ſolutos hac in parte ſui temporis mores emẽdet ac reſtituat?

Mirarer, inquit Eudoxus; quam enim propoſuit quæſtionem hoc loco, ea præpoſterè admodum proposita, pejus etiam deciſa mihi videtur.

Ita ſe res tamen habet, ut dixi, adjecit Abbas; ac ducem ſequitur Canonici Juris Doctorem pium juxta & peritum Navarrum, cujus in principiis & doctrina hæret. Agit Navarrus de quibuſdam ætatis ſuæ Presbyteris, qui Divum Thomam malè interpretati docentem Miſſæ meritum, quod ſatisfactorium vocant, eſſe infinitum, non dubitabant accipere pro divina re ſemel facienda plura ſtipendia; ſeque iis omnibus, unde illa capiebant, uno Sacrificio facere ſatis arbitrabantur: cum dicerent ineſſe Sacrificio ſatisfaciendi vim inexhauſtam, quæ pluribus etiam mundis cumulatè ſufficiat. Eapropter Navarrus negotium hoc diligentius excutiens, Theologicum acumen exerit; ac diſtinguit tum eam partem quam pro jure ſuo vindicare ſibi Eccleſia in quolibet Sacrificio poteſt; tum quæ iis cõvenit quorum in gratiam nominatim offertur; demum illam quæ propria Sacerdotis ipsius eſt: ex qua nonnihil etiam, inquit, concedere aliis ac detrahere ſibi poſſet.

Etiam iſthæc probantur tibi omnia? Cleander ait, Abbatem appellans.

Mihine? oh minime gentium, reſpondit Abbas. Longè ſatius fuiſſet Eſcobario & Navarro monere Presbyteros quantum invidiæ ac dedecoris habeat hæc ſordida lucri cupiditas, cui prave obſecundant; quam in iſtis diſtinctiunculis otium conterere, quæ ab Eccleſiæ pietate ac inge-

genio mirum quantum abhorrent. Quod reipſa præſtitere ſummo ſtudio Theologi Societatis Doctiſſimi, Suarez, Laymannus, De Lugo, Vaſquez, Turrianus, aliique bene multi, cum de his rebus diſputandi occaſio ſe obtulit. Et iſti, meo quidem judicio, longè melius Societatis totius doctrinam, nomen, ac perſonam exhibent, quam hic Hiſpanus; etsi ſuffragatorem Navarrum, perceIebrem illum Doctorem, habeat. VI. Dial.

Hæc illa ex argutiis Theologicæ Scholæ & diſtinctiunculis eſt una, quas exagitari & vexari paululum, non nimis ægrè ferrem; ea nihilominus lege ut prudens earum haberetur delectus & accuratus ac fidelis texeretur index: qui, crede mihi, brevior opinione foret. Ea item conditione, ne homines in eam falſo adducerentur mentem, ut hanc Theologiæ Scholaſticæ quaſi medullam & ſubtiliſſimum ſuccum putarent eſſe; quin potiùs admonerentur, id quod eſt veriſſimum, ejus-modi nævos in ea perpaucos eſſe præ ſexcentis aliis eximiæ utilitatis ac frugis quæſtionibus ad ſtabiliendam Religionem & mores informandos admirabiliter inventis, diſcuſſis & diſputatis. Denique, ut ne exiguum illud quod in Scholaſtica Theologia reprehendendum videretur, totum inferretur in rationes Jeſuitarum; qui, ut leviſſimè dicam, pars ejus non major quàm alii quilibet ſunt.

Dictum probè, inquit Eudoxus: habeo quod proponam Doctoribus nonnullis moroſis & anxiis, quos novi; & quos Scholaſticis Doctoribus nunquam video non iratos. Quæram ab iis num in iſtas conditiones convenire, ac æternum ſancire fœdus velint. . . . . . .

VI. Dial. Iſti vero quos dicis, excepit Abbas, nunquam Doctores Scholaſticos legerunt; & quam habent animo præceptam opinionem, in judicãdo mordicus ſequuntur. Si quam forte Epocham in Codice veteri manuſcripto detexerint, aut ex eroſo numiſmate extuderint, in cœlo ſunt; & majori hoc apponunt lucro quam Indias à Luſitanis detectas. Lapſus in aliqua re id genus fuerit Scholaſticus Doctor, cum ſua ratio aut aliena fefellerit; facinus eſt capite plectendum, & ſumma ſemper ignominia, illorum calculo, mulctatur. Sed redeamus in viam. Credis, adjecit, Paſchalem Cenſoris veri ac ſinceri partes obire diu poſſe?

Non id volo, retulit Eudoxus: imò ut de illius fide ac ſinceritate dubitarem, fecerunt ſumpti tres è Baunio loci; qui ſimul omnes continua juncti ſerie ab eo proferuntur, quamvis alii aliunde ſint excerpti. Illi, inquam, loci ſuſpicionem aliquam mihi prima fronte moverunt; nec immerito, ut poſtea intellexi. Aſſeritur in ſexta Provinciali Jeſuitas modo affirmare idem, modo negare, ut collibitum eſt: id ut planum fiat, hoc argumenti profertur in eadem epiſtola.

XII. *Male juncti à Paſchale tres Baunii loci, & pejus intellecti.*

» Noſter Baunius in hoc genere mirificus eſt.
» Quam juvat enim videre magnum illum Caſui-
» ſtam, cum in eadem quæſtione, quæ Presbyteros
» etiam ſpectat, modo hoc, modo illud aſſerit: nec
» eum tamen certa ratio uſpiam deficit, ita ſubtilis
» & ingenioſus eſt. Affirmat verbi gratia (tracta-
» tu 10. pag. 474.) nullam legem aut Canonem
» Parochos obligare ad quotidie ſacrificandum,
» eo quod haberet lex hujus-modi peccati morta-

lis

lis periculum, cui obligatum ad ſacrificandum VI. Dial.
haud dubiè objiceret. Idem nihilominus in eo- »
dem tractatu pag. 441. ait Sacerdotes, accepto »
pretio, quotidie ſacrificandi obligationem ſu- »
ſcipere, neque excuſari poſſe eo quod non ſint »
ſemper parati ad ſacrificandum: quia Sacerdo- »
ti jus eſt omni tempore contritionis exercendæ »
liberum, quo ſi officio non fungitur, imputet ip- »
ſe ſibi vitium hoc. »

Cum hæc legerem, perrexit Eudoxus, non intellexi eum qui hæc diceret, idem affirmare & negare; adeo diverſa ſunt, de quibus agitur his in propoſitionibus, argumenta. Neque tam qui citantur loci apparent mihi eſſe contrarii, quàm ejus à quo citantur vafra malignitas perlucet. Age Latinum dumtaxat ſermonem, ut in Baunio extat, inſpiciamus: non modo nihil cõtrarium, & ſibi pugnans, nihil abſurdum, aut impium, ſed prudentiæ quoque plenum eſſe comperies.

*Dico tertio: cum pro ſe quis quotannis aut diebus Sacrum fieri cum Sacerdote convenit, peccare hunc ſi pactum per ſe aut per alium non impleat. tract.*10 *pag.* 441.

Id ergo ſi non fecerit cujus cauſa eſt ei memorata pecunia data, hanc Domino integram, nullaque ſui parte diminutam redhibere debebit.

Mox id ſibi objicit: afferri huic Sacerdoti neceſſitatem prope ineluctabilem peccandi. Cui argumento duplici ratione occurrit. 1. Poſſe illum per actum contritionis redire ad Deum, quo ſi officio non fungitur, in culpa eſſe.

Hic ridens Cleander, Peccat hoc reſponſum, inquit, ſaltem ut ſunt Paſchalis principia. Niti-

tur

VI. Dial. tur enim hoc effato, gratiam non deeſſe tum, cum ſequeretur ex eo quod abeſſet, poteſtatem implendi præcepti abeſſe.

Miſſa hæc Janſeniſtarum ſcita & placita faciamus, excepit Eudoxus: non id modo agimus. Auſculta quid Baunius ſecunda reſpõſionis parte dicat. *Cum ejus opera non ſit addicta ſacro huic miniſterio neceſſariò, ſed quatenus illud obire per ſe ſatagit, non per alium; in ejus poteſtate eſſe, cum eſt ad ſacrificandum imparatus, ſibi in eo ſubrogare alium: in quo quid ſit periculi, quid peccati aut maculæ, adverſariorum eſt dicere.* Quid cenſes? ſubjecit idem Eudoxus; quidquamne dici clarius & ſapientius ſingulis hujus reſponſi partibus poteſt? Num videtur tibi Paſchalis, viri probi & honeſti officio functus, qui partem hanc reſponſionis alteram reticuerit, non ſolum ut pugnantia loqui Baunium doceret, verum etiam ad Lectores eò ducendos, ut impoſitam ab eo Theologo huic Sacerdoti neceſſitatem admittendi ſacrilegii ſuſpicarentur?

Accipe tertium Baunii citatum à Paſchale „ locum: An ſacrificare Sacerdoti licitum eſt qui „ letali ſe noxa, vel turpiſſima eo die inquinave„ rit, si antea ſit confeſſus? Negat Villalobos „ propter flagitii obſcœnitatem. Diſſentit Sancius, „ ac fieri citra culpam poſſe cenſet: *Cujus mihi* „ *opinio & tuta & ſequenda videtur in praxi.*

Duriter & odiosè dictum, ait Cleander.

Cui Eudoxus: Mane paululum, obſecro, dum audias reliqua. Et me quoque perculerat graviter primo aditu Baunius legentem iſthæc: ſed cum forte indicem libri percurrerem, objectum præter ſpem vocabulum injecit animum mihi.

ut Tractatus quarti ſextum caput evolverem: ex quo mentem ipſius, & hujus capitis ſententiam percepi. VI.Diac.

Idem ibi quærit de conjugibus, quod de Sacerdotibus quæſierat, docetq; tametsi nihil prę ter fas & conjugii leges admiſerint, dandum id nihilominus honori Sanctiſsimæ Euchariſtiæ & Sacramento, ut ad cæleſtem menſam ſtatim non accedant. *Si in eo decòri ratio non habeatur, ſi honeſti, ſane negari non poteſt*, inquit, *quin ejus omiſſio omittenti danda ſit vitio: quod quia præter indecentiam culpabile nihil habet, leve ſit oportet hoc vitium, ac proinde tantum veniale.* Addit nihilominus intercedere cauſas poſſe, quę peccatum aut minuant, aut penitus tollant: verbi gratia ſcandalum & offenſionem, quam allaturi ſunt conjuges ſi ſacra menſa careant; diei feſti ſanctitatem & religionem; vehemens cæleſti epulo fruendi deſiderium divinitus injectum... Itaque liquido conſtat, ſubjecit concludens Eudoxus, à Baunio non ſpectari Parochos & Presbyteros (quorum de officiis præſertim in eo, quod citat Paſchalis capite diſſerit) niſi certo rerum in articulo poſitos, ubi illos hinc peccati conſcientia, inde ſacrificandi neceſſitas ancipites ac ſuſpenſos tenet. In quo primùm hoc tradit: Sacerdotem ritè confeſſum, id habere quod à Concilio Tridentino requiritur ad Euchariſtiam recipiendam, hoc eſt divina gratia potiri: quod quidem ita plane eſt, quantumvis aliud ſibi novitatis iſti amatores fingant. Secundò, cum dixit Baunius hanc ſententiam *in praxi tutam* eſſe, ille ipſe qui admitti venialem noxam cenſet ab cōjugibus, nihil profecto aliud

vo-

VI.Dial. voluit, niſi Sacerdotem aut Parochum poſſe citra culpam hanc ſententiam ſequi, ſi quando ipſum officii & muneris ſui ratio rem divinam omittere non patitur: quod interdum accidit.

Si, exempli cauſa, Parochus ruſticanus in eũ ſit adductus locum ut populus die Dominica ſacrificio ſit cariturus, & ſermonem ruſticis ſuis ſiniſtrum det: conſulantur ea re ſuper, non correctores illi videlicet morum & Eccleſiaſticę diſciplinæ, quorum ſeveritas præpoſtera graves in conſimilibus cauſis aliquando turbas non ſine multorum offenſione concivit; ſed Theologus quilibet rerum æſtimator prudens, qui calleat quemadmodum firmiſſima doctrinæ moralis principia ſint ad ſingulas actiones aptanda: tum vero quàm parum à Baunio diſſentiat, apparebit.

Omnino, inquit Abbas, hanc ipſam eſſe Baunii mentem conſtat, qui hanc de conjugibus ſẽtentiam dixerit: Sed iſtarum interpretationum, quę non minus veritati & æquitati favent, quam ipſi auctori, indulgentia & beneficio Jeſuitæ nõ gaudent. In eorum libris una pars alteram non adjuvat: ut quidque ſtatuunt ac decidunt in moribus, repetenda ſunt ipſis ab ovo principia omnia, circumſcriptiones & circumſtantiæ; omnes nodi antequam objiciantur, ſolvendi & explicãdi. Id ni faciant, non deſinent malevoli cenſores ex eorum libris quædam excerpere, quæ à ſuis principiis ac probationibus avulſa nonnihil habere poſſint invidiæ; iis excerptis ac fruſtis inurendam cenſuræ notam curabunt; ac Europa deinde tota & miſſis ad ultimum uſque orbem nunciis litteriſque, quaſi præconis voce, Jeſuitarum

rum

rum doctrinam fœdo inuſtam fuiſſe ſtigmate, promulgabunt. At tu, nihilne, quod de iſto loco præterea dicas, habes? VI. Dial.

Nihil, retulit Eudoxus: nam quod ait Paſchalis, ſive inducta joculariter ab eo Jeſuitæ perſona, de Caſuiſtis recentibus quos à Theologis Societatis anteponi Sanctis Patribus dictitat, jam abunde fabulam hanc, ut alias de genere hoc aniles multas, exploſimus.

XIII. *Filliucii voces per Paſchalem contorta ac truncata reſtituuntur.*

Sic eſt, reſpondit Abbas; ſed nonne illud etiã in calumniæ parte ponis, quod tanquam à Filliucio Jeſuita generaliter & universè pronunciatum refert, Leges Eccleſiaſticas non valere, *cum jam deſuetudine abierunt?* hæc propoſitio ſic expreſſa, inter periculoſas & falſas recenſeri jure poteſt: cum tamen in eo, ubi Filliucius eam adhibet, loco, & unde illam Paſchalis excerpsit, nihil ſit rationi magis conſentaneum.

Certè, inquit Cleander, plurimos vidi, quos illa propoſitio, ut eandem Paſchalis accipit, magnopere offenderet.

Ad hæc Abbas: Effatum hoc in jure tum Civili, tum Canonico uſitatum eſt: ſæpenumerò à Sancto Thoma, Sancto Antonino, Gerſone, cæteriſque Theologis ac Juris-Conſultis uſurpatur. Quin ipſæ voces Filliucii, è jure civili deſumptæ ſunt: *Si quæ leges in veteribus libris poſita, jam per deſuetudinem abierunt, nullo modo vobis eaſdem ponere permittimus.* Leg. *Deo auctore* Cod. *de veteri jure enucleando.* Refert vero quemadmodum hoc effatum tractetur, ad quod argumentum aptetur. Id Filliucius quo pacto præſtet, videndum Tomo, ut citat Paſchalis, ſecundo Tract 25. num 33. Locum perlegerunt,

VI.DIAL. runt, ac Filliucium perſpexerunt ibi agere de poenis adverſus eos qui contumelioſas in Deum Superoſque voces *jactarent*, conſtitutis ſive a Moyſe in Veteri Teſtamento, ſive a Conciliis & Summorum Pontificum Decretis, in Novo. Quas poenas a Confeſſariis imponendas confitentibus dicit, etiam in *foro* conſcientiæ, hoc eſt, in Sacro Confeſſionis Tribunali, si eſſent adhuc in uſu ac more poſitæ: verum alias nunquam in uſu Eclesiæ fuiſſe poſitas, alias uſurpari deſiiſſe. *At* (ſunt ejus ipſa verba) *vel recepta nunquam ſunt, vel jam deſuetudine abierunt*. Quid hoc facto verius? Potuitne hoc juris effatum applicari cōvenientius? Inde tamen avulſum fuit, quò probaretur Jeſuitas veterem diſciplinam habere ludibrio, ejuſque ſanctiſsimis Legibus, futiles Caſuiſtarum ſuorum & frivolas argutationes præferre.

Quod ſequitur meæ quoque cognitionis erat, ac fori, ait Cleander: verum candide de me ipſe confitebor, conſtantia me defecit. Facile intelligitis quam moleſtum mihi, ut eſt hæc noſtra indoles, certe quam parum volupe ſit componere inter ſe Scriptorum locos, contextum ipſum ac ſingulas prope voces numerare. huic tam ingrato labori diutius ferendo par eſſe non potui: fixumque deinceps & deliberatum mihi eſt, pro rato & certo habere quidquid Abbas eruditiſſimus à ſe animadverſum & examinatum fuiſſe teſtificabitur.

Siccine, ſubjecit Eudoxus arridens, arma deponis, & pedem refers? Parum honeſtè profecto ac civiliter. Et mihi gratulor qui te iſta ſaltem conſtantiæ laude vincam. Neque tamen diffi-

diffitebor, meam ſæpè quoque & graviter tentatam fuiſſe conſtantiam ac patientiam, quæ jam excidebat licet invito, & me reluctantem deſerebat. Equidem ſumma cum voluptate ornatiſſimum Abbatem audio tam dilucidè ac prudenter evolventem ea quæ Paſchalis cum implicaret involveretque, ſolertiæ ac ingenii ſpecimen edidit. Verum ipſa materia tetrica per ſeſe ac tenebricoſa, plena contentionis & operæ, me deterret. VI.Dial.

Præterea vero, ex iis quæ hactenus à nobis excuſſa ſunt, ſatis ſuperque intelligimus, quodnam de Provincialibus Litteris judicium ferre debeamus Quid ſit de illarum encomio, quod Perraltius adornavit, ſentiendum abunde peritus Abbas demonſtravit. Jam intelligo quam ſolidæ rationes in iis afferantur, quam feſtivi ſint & liberales joci. Nihil Jeſuitæ, quod querantur, habent: ipsis oſtenſum eſt certiſſimis & clariſſimis argumentis (quibuſcum tamen bellè ſociatur ingenua & honeſta dicacitas) ipſorum Societatem Ecclesiæ peſtem eſſe, corpus è ſceleratis hominibus, ineptis ſtolidiſque conflatum; quos aut exterminare, aut æternis mandare vinculis par eſſet. Fallitur qui Sycophantam Paſchalem, calumniatorem & mendacem dicit: hęc nomina in Scriptorem tam lepidum, tam elegantem ac venuſtum non cadunt.

Sub hæc Abbatem appellans, Tibi vero, inquit, ut amoto joco loquar, gratias habemus longè maximas, oramuſque ut labori poſthac parcas. Operæ pretium feciſti qui nobis, id quod erat, oſtenderis, Paſchalem & ejus in Jeſuitis oppugnandis armigeros, à quibus tela ſumit, mul-

T to

VI.DIAL. to indigere magis ſeveriore doctrina quàm ipſos Jeſuitas. Qui occaſionem dedit elucubrandi hujus operis, in quo videtur vim ſuam omnem exeruiſſe calumnia; qui venditat illud idem, & ubique imperitis obtrudit, rem faceret Catholicis omnibus longè utiliſſimam & gratiſſimam, si fœtum hunc infandum abjuraret, excuteretque onus grave, quod brevi, ut ætas ejus jam provecta monet, ad ſupremi Judicis Tribunal deferet; tot fallaciarum & criminum, quæ in eum merito conferuntnr, rationem redditurus.

Eja, ſubdit Abbas, concionaris, ut video. Tuũ eſt, ſcilicet, Arnaldum adhortari, & illi ſcrupulos injicere. Ego vero id tibi prædico, ubi primum mortem obierit, nihil priùs factum iri quam ut in numerum Cælitum à ſuis adſcribatur. Omnia jam ad eam rem prompta ſunt & parata. Quod vel inde colligas licet. Intuere quæ ſit factionis totius erga San-Cygiranum Abbatem veneratio & pietas. Quamvis in illum dixerint tam dura teſtimonia, & Sacerdos ille ſanctiſſimus D. Vincent, Sodalitatis, cui à Sancto Lazaro nomen eſt, conditor (Locus demptus eſt ille quidem ex editione noviſſima ejus vitæ; quid enim factioni non licet? idem tamen, Deo volente, alibi etiamnum extat) & Abbas Prierenſis; & Lingonenſis tum Epiſcopus; & Bellegardius Archiepiſcopus Senonenſis; & qui non ita pridem obiit D. Cauletus, poſtmodùm Apamienſis Epiſcopus, teſtis Portui-Regio ſane permoleſtus. Quamvis eundem San-Cygiranum accuſarint tam graviter Gondrenus Oratorii Præpoſitus Generalis, qui multa de illo arcana & norat ipſe & palam renarrabat; aliique complures graviſſimi

mi teſtes, quibus comperta erant nefaria illius adverſus Eccleſiam conſilia, & opiniones ineptæ atque hæreticæ quas amplectebatur: nihilominus tamen San-Cygiranus, inquiunt, vir eximiè Sanctus erat, & inter Dei famulos primarios numerandus, quem Cardinalis Richelius iniquè vexavit, tanquam ſi Lutherus alter extitiſſet. Ita illi omnes hodièque prædicant. Quid cenſes de Arnaldo prædicandum olim eſſe, quam viri famam & opinionem de illius ſanctimonia futuram, qui San-Cygiranum Abbatem tam longe & conſiliorum audacia & operum ſucceſſu vicerit? VI. Dial.

Cæterum, perrexit Abbas, nimium indulgetis mihi: nondum ſum oneris & laboris mei parte potiſſima vobiſcum defunctus. Id mihi erat in animo ut iter inſtitutum ad epiſtolam uſque decimam produceremus. Quæ enim conſequuntur, aliud nihil fermè ſunt quam priorum repetitiones & interpolationes earundem fallaciarũ. Quod ſupereſt, habebitis me, cum pergere libebit, expeditum & accinctum. Addam unum, mihi informatum jam eſſe conſilium ac delineationem libelli cui titulum hunc facere meditor, *Moralis Speculativa & Practica* Janſeniſtarum. Opus eſſet non illepidum, nec magni negotii. Non accerſerem longinquo ex orbe commentarios & ſchedas quinque aut ſex millium Leucarum itinere ad me perlatas. Extra Galliæ, Flandriæque limites non evagarer: earum Regionum me cancellis includerem, hinc facile neceſſariam ad ſcribendum ſupellectilem ſumerem. Sequerer temporum ordinem, & ducto à primis concertationibus exordio, rem ad noſtram ætatem

XIV. *Libelli propediem edendi Synopſis ac delineatio.*

VI. Dial. uſque deducerem. San-Cygirani Abbatis libri & autographa ſcripta præ cæteris locupletem mihi materiam ſufficerent. Varias variorum, qui florent in eo grege olimque floruerunt, hiſtorias nō invenuſtas calleo, quibus operi gratia & voluptas conciliaretur. Vel ipſa lis Perretæ *des Lions*, quam confitentem Arnaldus audiebat, & *cujus* cauſam cōtra ipsius Perretæ Avunculum & Tutorem Decanum Sylvahectenſem ſtrenuè propugnavit; hæc una, inquam, cauſa probè narrata, & ſuis ornata circumſtantiis, tomum breviorem impleret, ac Lectorem ſine tædio, nec sine riſu teneret.

Euge, mi Abbas, exclamat Cleander, incumbe in opus; ſucceſſum in me recipio. At ſcin' me prima, quæ habuimus, colloquia deſcripsiſſe? Ea cum aliquot amicis communicavimus; jamque in manibus & ore Civium ſunt: poſteriora item deſcribere meditor.

Sum, inquit Abbas, pacis cupidior; nec ultro quemquam laceſſere meum eſt. Sed siquidem in arenam deſcendere me cogitis, dum noſtra colloquia pervulgatis, videte ne quis contra me libellus Janſeniſtarum prodeat: qui si exibit vereor ut mihi temperare ſatis queam. Exeram ſtylum, depugnabo. Cæterum, quamvis intelligam moleſtum vobis examen iſtud Provincialium & laborioſum fuiſſe, unum aut alterum tamen vos oratos, niſi moleſtum eſt, velim.

Primum eſt, ut ne gravemini lectitare pauculas paginas in quibus explicantur quædam capita generalia, quæ in Provincialibus Litteris attinguntur; & quæ, cum doctrina probabilitatis, artem Jeſuitarum politicam & Moralem eorum

Theo-

Theologiam, si Paſchali credimus, maximè continent. Ea ſunt de directione intentionis, de diſtinctione Probabilitatis ſpeculativæ & practicæ, de ambiguarum vocum uſu & mentis reſtrictione. hæc ſi habebitis comprehenſa, nihil admodum, aut perparum, ad Provinciales quod attinet, deſiderabitis. Quis ejus-modi ſit opuſculorum auctor, mittite quærere: hoc dumtaxat ſpondeo, vos ex illis magno & laboris & temporis compendio intellecturos quid rectè, quid ſecus, diſputari ſuper his rebus poſſit; utrum culpanda Jeſuitarum doctrina, necne; laude ſint an venia digni. Intra horulæ unius ſpatium perlegeritis hæc omnia; unde non exigua lux affulgere poteſt rebus per ſe abditis, in quibus vulgo plerique parum vident. Quæ hic afferuntur exempla è Litteris Provincialibus ſeptima, octava, cęteriſque ſubſequentibus depromuntur, quas ſingillatim examinare longiùs vobis videtur. VI. Dial.

Alterum vos oratos volo: pertinet id ad poſtremum caput decimæ ad Provincialem epiſtolæ, quod caput Paſchalis *myſterium iniquitatis cumulatum* appellat. Spectat enim amorem Dei, quem, ſi illum audimus, Jeſuitæ *ad ſalutem non eſſe neceſſarium* prædicant. Omnino velim ut eo de argumento diſſeramus paulo uberius. Conveniemus, cum erit commodum, in amici veſtri Janſeniſtæ Bibliothecam: & confido fore ut vobis reponam illam voluptatem quà vos nuper caruiſſe doluiſtis, cum ille pugil mihi opera veſtra deſtinatus, domi ſuæ non adfuit. In hoc certamine graviſſimo, præ quo cæteræ ſuperiores concertationes noſtræ, dici velitationes

VI.DIAL. & umbratiles pugnæ poſſunt, adverſarium hunc objici mihi lætor.

Ad hæc Eudoxus & Cleander gratiam à ſe ambobus ingentem initurum Abbatem reſponderunt, ſi opuſculorum iſtorum facere ipsis copiam non gravaretur. Quod ſpectaret vero ad deſtinatum cum Janſeniſta colloquium & certamen, ſe ad eam, quam conſtitueret, diem adfuturos ſpoponderunt.

VII. DIALOGUS.

EUdoxus Abbatis domum adveniens, quo jam Cleander acceſſerat, ſic eum affatus eſt: Non elabetur hodie nobis Janſeniſta noſter: curavi admonendum, atque adeo nos in Bibliotheca ſua præſtolatur. Eamus, inquit Abbas, rhedam conſcendamus: in me nihil eſt moræ. Liceat mihi modo nonnullas hinc auferre mecum chartas: erunt, quantum proſpicio, uſui. Tamen antequam digrediamur, dicite, amabo, quid hominis ille ſit, quicum conferendæ mihi ſunt manus. Ac miror equidem quid fuerit cauſæ cur illũ nobis deſcribere tam obſtinatè hactenus fugeritis, quem tanquam hoſtem minime contemnendum toties oſtentaſtis.

Mitte hanc, oro, curam, inquit Eudoxus arridens. Janſeniſtam eſſe dixi; quid quæris amplius? Quod si plura tamen cupis, audies plura; non quidem ex me, de amico enim dicenti mihi non ſatis crederes, ſed ex Cleandro, qui ſæpe illum vidit cum eſſet mecum una, & hominem non ignorat; aperiet hic tibi candidè, ut ſolet, quæ de illo comperit.

Tum Cleander, Homo, inquit, mirificus eſt, cujus paucos pares videas; ita nonnihil archetypum & ſingulare præ ſe fert. Vis animi vivida, ſermo volubilis: utrumque illi pro ingenio eſt. Se Janſeniſtam eſſe & dicit ſerio, & ab aliis exiſtimari gaudet; ſic elegantis ingenii famam aucupari poſſe ratus. Ante biennium priuſquam

VII. DIAL. Luteriam veniret principem gerebat Magiſtratum in Oppidulo N. Jam tum frequens erat illi per Litteras collocutio cum N. itemque cum N. quibus dum ſtudet impensiùs, multas sibi hactenus moleſtias accersivit. Erat illis perjucundum quòd in ea regione talem emiſſarium nacti eſſent, ubi gratia & auctoritate pollebat. Jampridem eum inter ſuos Janſeniſtas numerum obtinet ac locum quem velites & ſpeculatores in acie. Eundem ego ſæpe navigiis illis comparavi quę in navali pugna ad incendendas hoſtium naves immittuntur, & quorum jactura levis eſt, ſi eorum periculo exitioque major aliqua perire navis poſſit. Utitur Eudoxus illo familiariter ab aliquot *jam* annis: Ego ab eo tantum tempore quo Luteriam acceſſit. Si quod reſponſurus eſt, non omnino arridebit tibi; ipſa certè reſpondendi ratio, & habitus oris ac vultus non diſplicebit.

Hoc agitis, video, inquit Abbas, haud minus ut rideatis, quàm ut veritatem exquiratis. Nec mora conſcendunt rhedam, Timantem conveniunt: hoc nomine donabitur novus ille Abbatis adverſarius. Eudoxus rectà in Bibliothecam: ibi hominem offendit, ſalutem dat accipitque: mox, En tibi, de quo agebam heri tecum, Abbatem, Moliniſtam in paucis pervicacem & profeſſum, qui non ita pridem animum induxit Jeſuitas contra Litteras Provinciales tutari; hunc tibi do dedoque: hic per te magno Auguſtino ac bonis partibus oportet accedat: tuorum hoc operum eſt.

Ad hæc Timantes: Senſiſti non ſemel, me ad ejuſmodi certamina nunquam imparatum.

Da

Da modo hoſtem idoneum, meque non indignū, VII. Dial.
illum, ut par eſt, habebo. Vix ea, cum venientibus Cleandro & Abbati obviam procurrunt. Ac Timantes: Mihi certe nihil acciderit gratius quàm afferre meam quoque ſymbolam ad ea colloquia quæ de Provincialibus Litteris inſtituiſſe vos ab Eudoxo cognovi. Eſſe te Moliniſtam, inquit ad Abbatem converſus, non me fugit: at eſſe me Janſeniſtam profiteor, paratumque ad vindicandas admirabiles iſtas Litteras, earumq; veritatem haud ſecus atque ipsius Evangelii, aſſerendam. Nihil in iis eſt errori, mendacio, vel imprudentiæ loci: omnia Veritas occupavit.

Hanc a veſtris tribui dotem Arnaldo ut falli non poſſet, dudum ſciebam, reſpondit Abbas; ſed eam dotem Paſchali quoque liberaliter cōcedi neſciebam. Ego Jeſuitarum doctrinam ita generatim & universè tueri non aggredior. De illis itidem ac cæteris hominibus ſtatuo: falli, errare interdum poſſe puto. Sed ut miſſa modo faciam pleraque, de quibus quid Eudoxus & Cleander ſentiant, ex ipsis reſcire poteris, unum modo agimus, una veniendi cauſa nobis fuit, ac tuæ locupletiſſimæ Bibliothecæ præsidium requirendi. Id agitur, inquam, vere an falſo fuerit Jeſuitis objectum, quod illis de amoris divini præcepto Paſchalis exprobravit.

Id vero in dubium revocare, inquit Timantes, parum ex hodierno more eſt, Eudoxumque & Cleandrum admiror, qui te ea de re tam patienter audierint. Ibi Cleander: An ea, inquit, valeat arte Abbas ornatiſſimus, ut homines magicis præſtigiis liberet vel faſcinet, neſcio: id unum

ſcio,

VII.Dial. ſcio, perfectum ab illo fuiſſe ut animi erga Paſchalem noſtri planè ſint immutati. Evolvit nobis libros Jeſuitarum, fecitque ut in iis ſæpe legeremus aliud penitus atque Paſchalis in iiſdem ſe legiſſe ſcribit, ac nihil propius factum eſt, quã ut id ab illo tẽtatum crederem in iis libris, quod in Janſenii volumine factum a Jeſuitis poſt quinque Propoſitiones condemnatas, aliqui dictitarunt. Nonnulli homines, quibus iſtæ Propoſitiones in eo libro monſtrabantur, cum inducere in animum ſibi non poſſent mentitum Arnaldum fuiſſe qui negaret eas unquam in eodem a ſe viſas, corruptum a Jeſuitis & depravatum *Auguſtinum* *Janſenii* confirmarunt, in eumque inſertas, quæ fuerant confixæ, propoſitiones; quibus editio primigenia, de qua diceret Arnaldus, careret. Eodem, inquam, modo vitiatos ab clariſſimo Abbate Baunii, Valentiæ, Vaſquesii libros, alioſque non paucos crediddiſſem, nisi exemplaria, quibus usi ſumus, è tua, magnam partem, Bibliotheca prodiiſſent, in qua nullis niſi lectiſſimis atque optimis editionibus locum eſſe certo ſcio.

Sanè, inquit Timantes, magicis incantationibus faſcinatum eſſe oportet id qui ſentiat. Quid? Paſchalem in ſuis Provincialibus vera non dicere, ubi capita librorum, paginas, numeros, ipſas etiam editiones, diſtinctè, ſingillatim, enucleatè citat? Quid? Jeſuitarum doctrinam non eſſe molliorem ac planè diſſolutam? Quidvis depono jam, & qualibet tecum ſponsione certo, si audes hoc palam Lutetiæ profiteri, niſi fortè apud nonnullos, quos Janſeniſmi larva territat. Quid quod ne deerunt quidem ex illis, qui ſe,

quan-

quantum attinet ad eam rem de qua nunc agimus, Janſeniſtas renunciare non dubitent, quique, demptis prioribus Litteris tribus, ubi Auctor de gratia ſufficiente, potentia proxima, & Sorbonæ cœtibus jocatur; cæteras epiſtolas sine ulla dubitatione ſubſcribant. VII. Dial.

Rem universè ſumptam ne attingamus, intulit Eudoxus; quod cuique videtur id pertinaciter defendit. Veniamns ad aliquod singulare caput ac definitum; id agamus cujus cauſa nunc adſumus. An non laudas, quod de amore Dei, & caritatis divinæ cauſa tantopere laboramus? Cedo igitur quid ea de re ſecundum Paſchalem contra Jeſuitas pronuncies.

Ad hæc Timantes: Contendo, inquit, Paſchalis propositionem, quàm latè patet, eſſe veram: *Docere Jeſuitas amorem Dei neceſſarium ad ſalutem non eſſe*. Tu vero? ait Eudoxus Abbatem reſpiciens. *Epiſt. X.* I. *An vere Paſchalis dicat Jeſuitas docere amorem Dei non eſſe neceſſarium ad ſalutem.*

Contendo, reſpondit ille, contrarium prorſus à Jeſuitis doceri, idque me probaturum denuncio. Et vero, excepit Cleander, probandi onus tibi incumbit. Negat Timantes; ais tu: doce, profer Jeſuitarum libros.

Longum eſſet, retulit Abbas, Scriptores omnes Societatis qui amorem Dei neceſſarium ad ſalutem eſſe disertè docent, singillatim proferre. Nihil dico de piarum Meditationum libris, Exercitationum ſpiritualium, Chriſtianarum praxeων, aliorumque id genus operum ſexcentorum ad pietatem ſpectantium, in quibus nihil æque prædicant Jeſuitæ atque amorem Dei. Omitto Rodericios, San-Jurios, Haynovios, Suffrenos, Ludovicos a Ponte, cæteroſque prope innume-

VII. Dial. rabiles, quorum libri hoc ſingulis pene verſiculis docent. Unos eorum Theologos appello, quos etiam enumerare infinitum ſit: & eorum indicem legere eſt in edito Lovanii volumine anno 1689. quod inſcribitur, *Sexaginta quinque propoſitiones nuper a Sanctiſſimo Domino noſtro Innocentio XI. proſcripta, a Societatis* JESU *Theologis diu ante Sanctiſſimi Domini decretum conſenſu communiſſimo rejecta*. Triginta ibi Theologi recenſentur. Satin' vobis erit ſi novem decemve jam produxero, ſed è primoribus, & qui tanquam Societatis oracula ſpectari poſſunt?

Satis ſuperque erit, ait Timantes fidenter & affirmatè, ſi dimidiam hujus numeri partem explere potueris. Nihil Abbati erudito remitte, ſubjecit Eudoxus. Novi quam ſit ejus certa in citandis Auctoribus fides.

Age, inquit Abbas, initium a Cardinale Bellarmino fiat: oro te, profer tomum ejus quartum. Aures arrige. Scriptura Divina non ſolum prædicat dilectionem eſſe donum Dei, ſed etiam præcipit, ut diligamus Deum: at certè non præcipit ut diligamus Deum ex habitu infuſo, ſed ut diligamus Deum ex toto corde: leges enim de actibus dantur (nempe virtutum quas præcipiunt) non de habitibus.

Lib. 6. de grat. & lib. arbit. c. 7.

Sumpſit etiam in manus Abbas Cardinalem de Lugo, ejuſque in Tractatu de Pœnitentia hæc legit. Præceptum de diligendo Deo eſt omnino de jure naturæ, & obligaret ſecluſo quolibet Dei decreto, ut omnes concedunt. Enimvero, Timantes ait, Cardinales tu mihi profers, hoc eſt homines qui cum Societatis veſte, illius quoque ſen-

Diſp. 7. ſect. 12. n. 210.

ſententias peſtiferas exuerunt. VII.Dial.

Ignoras videlicet, retulit Abbas, rationem temporum quibus quique Societatis libri ſunt editi. Neque hoc admodum in te culpo: ignorare hæc tibi ſanè licuerit. Nondum purpuram induerant Bellarminus ac de Lugo, cum eos, qui a me ſunt memorati, libros edidere; cumque hic affirmat Theologos omnes de hoc præcepto cōſentire, incluſos prorſus in hoc numero Societatis ſuæ Theologos haud minus credo, quàm cæteros, volebat.

Sed, perrexit Abbas, ſiquidem Cardinales Jeſuitas reſpuis, omittam Toletum, cujus teſtimonium laudaturus eram: in iis, qui nullum aliud niſi Jeſuitæ nomen & gradum obtinent, conſiſto. In hac tua voluminum Theologicorum ſerie Suarem conſpicor, & eum in quo de tribus Theologicis Virtutibus differit, tomum.

Aperuit eundem Abbas, & iſtas voces in Tractatu de Caritate recitavit. Dico primo, omnibus hominibus impoſitum eſſe hoc præceptum. Conſtat Deuteron. 6. *Diliges Dominum Deum tuum*. Et Matth. 10. & 22. *Hoc eſt primum & maximum mandatum*. Ratio concluſionis eſt, quia hujuſmodi dilectio eſt medium neceſſarium ad ſalutem, omnia autem talia media cadunt ſub præceptum. *Diſp. 5. ſect. 1.*

Hic interfatus Cleander in hæc erupit verba: Certè cum aſſeruit Paſchalis negare Jeſuitas amorem Dei eſſe neceſſarium ad ſalutem, excipere quoque Suarem debuit. Quid enim ſuper ea re dici clarius poteſt, quàm id quod ex illo jam recitavi, *Hujuſmodi dilectio eſt medium neceſſarium ad ſalutem*? Atqui, ut eſt illius Theo-

lo-

VII. DIAL. logi fama & exiſtimatio, qua audio illum pollere, non apud Jeſuitas modo, verum etiam apud eos omnes qui Theologiæ dant operam; non dubito quin Jeſuitæ, ſi daretur ipſis optio alicujus è ſuo corpore nominādi, quem Societatis Theologum dici vellent, hunc unum cæteris facilè anteferrent. Equidem audivi a multis Scriptorem nullum eſſe, cujus doctrina cenſeri magis poſſit doctrina Jeſuitarum; & quàm frequentius ac lubentius amplectantur.

Ego vero, inquit Eudoxus, ut pateat etiam clarius quo in numero Theologus iſte ſit, præſertim in Hiſpania, unum addam, quod ex amico nuper audivi, qui has terras ſæpe luſtravit. Ajebat ille tantum ibi eſſe nomen *Suaris*, ut pleriſque in Academiis citaretur a diſputantibus, neque fas eſſet reſpondentibus, quibus opponeretur ejus auctoritas, eam repudiare aut refellere, ſed rationem inire cogerentur qua illam cum ſua doctriua conciliarent. Narrabat præterea rem non illepidam: In plurimis Hiſpaniæ Oppidis, pręſertim Perpiniani, cives, etiam infimos, & opifices, binas in factiones veluti eſſe diviſos, Suariſtarum unam, alteram Thomiſtarum; plebem in ludis publicis alterutri parti nomen dare, perſonare pilarum & globulorum ludos nūc Suariſtarum nunc Thomiſtarum clamoribus, pro vario ludi ſucceſſu; idque tanta contentione animorum, ut ire mutua in vulnera, & propoſito capitis fortunarumque periculo, hi præmotionem phyſicam, illi ſcientiam mediam defendere non dubitarent.

Quamvis Timantes, prolatis ab erudito Abbate iſtis trium Jeſuitarum clariſſimorum locis ta-

tacitus ureretur, temperare ſibi tamen haud potuit, quin Hiſpanum hunc morem & ingenium gentis rideret; neque in hoc diverriculo non libenter moratus paulo diutius foret. Sed Abbas eum in viam ſtatim revocans, Cernis, inquit, ex iis quæ Cleander & Eudoxus modo narraverunt, ſi Jeſuitę quempiam è Doctoribus ſuis adoptare vellent, cujus nomine ſe inſignirent, ut Thomiſtæ a Divo Thoma nomen mutuati ſunt, eos Molinæ Suarem facilè prælaturos. Ac ſane pauci Molinam ſequuntur, præ illis qui Suaris, Vaſquii, Bellarmini, principia & ſententias amplexantur: eoque nomine uno Moliniſtæ ſunt, quòd contendant, & merito quidem, Molinæ doctrinam abeſſe procul ab errore. In ea quippe deprehendi nullus poteſt, niſi deformata & compoſito depravata, quod plerique Jeſuitarum adverſarii factitant, ut ipſam commodius vellicent ac refellant. Porro, quandoquidem me Moliniſtam, cum te primùm ſalutarem, vocitaſti, mearum eſſe duco partium hoc tueri nomen, ac tibi oſtendere, ſi Molina quoque meus audiatur, Paſchalem verum non fuiſſe cum affirmavit a Jeſuitis doceri Dei amorem neceſſarium ad ſalutem non eſſe. Brevi locum hunc Molinæ inventum tibi dabo. En illum: quid loquatur auſculta. VII. Dial.

» Mihi perſuadeo nos teneri ſub culpa letali præcepto Caritatis Dei, ſubvenire, ac nos opponere, quando honor & gloria Dei & Chriſti periclitarentur, id efficiendo quod profuturum ad id ſperamus, etiam cum periculo noſtro. Id vero non tollit (inquit altera poſt pagina) quod de Dei caritate ſit peculiare aliquod præceptum, » Tract. 5. de Juſt. diſ. 59. p. 3165. Num. 7.

tan-

VII. DIAL. tanquam de re Deo debita, & tanquam de medio
» ad Deum vitamque ſempiternam neceſſario.

Tom. III. diſp. 2. de Spe & Carit qu. 4. dub. 4. n. 62. Sumpſit etiam Abbas in manus Tannerum, in
» quo hæc verba prælegit. Præceptum de diligen-
» do Deo habet ſe per modum principii omnibus
» noti.

Idem in Valentia quæ ſequuntur oſtendit.
» Cum quærimus quomodo & quando præceptum
» de dilectione Dei obliget, pro certo ponimus il-
» lud extare. Id enim conſtat manifeſtè tum ex
To. III. diſp. 3. quæſt. 19. punct. 1. » Scriptura tum ex ratione. *Et infra*. Dico pri-
» mo obligare iſtud præceptum, ut Deum diliga-
» mus non quomodocumque, ſed tanquam ulti-
» mum finem; atque adeò ſummè appretiativè, ſeu,
» quod idem eſt, ſuper omnia, non autem ſummè
» intensivè.

Tract. III. c. 2. n. 2. Hæc habet Laymannus ſuper hoc argumento:
» Præceptum hoc de diligendo Deo primum ac
» maximum dicitur Matth. c. 22. quia eſt de excel-
» lentiſſimæ virtutis primario actu, eòque in pri-
» mis neceſſario ad ſalutem.

De Sacram. c. 35. q. 6. n. 4. Hæc Becanus docet. Præceptum diligendi
» Deum eſt duplex. 1. Generale, quod in toto
» Decalogo continetur, cujus obligatio eſt ſerva-
» re legem Dei. 2. Particulare, quod poſitivè
» obligat ad actum Caritatis; sive hic actus ſit
» dilectio Dei, sive deteſtatio peccati, ut eſt offen-
» ſa Dei: ex hoc ergo poſteriore oritur ſpecialis
» obligatio contritionis.

In Decal. lib. 2. c. 33. Hunc in modum diſſerit Thomas Sanchez.
» Conſtat extare præceptum de dilectione Dei. Et
» ratio eſt, quia actus dilectionis Dei eſt ad ſalu-
» tem neceſſarius. Joann 3. *Qui non diligit ma-*
» *net in morte*. At de omnibus ad ſalutem neceſ-
» ſariis extat præceptum.

Ibi

Ibi Eudoxus Timantem reſpiciens, Atqui totam, inquit, Bibliothecam tuam Abbas iſte, ni caves, pervertet ac diſturbabit: jam nullus tot voluminibus *in folio* locus in hoc pluteo ſupereſt. Nonne ſunt iſthæc ſatis ut revincatur Paſchalis tui vel falsitas vel temeritas? Falsitas, si Auctores iſtos, id quod profecto debuit, inſpexit; temeritas, si aliena nixus fide ac diligentia pronunciavit, *Jeſuitas docere amorem Dei non eſſe neceſſarium ad ſalutem*. VII. Dial.

Adſunt hic eruditiſſimi & celeberrimi Societatis Theologi; plerique alii aut illorum dumtaxat ſunt imitatores, aut eorum ſcripta in epitomen cogunt. Quid habes ad hæc quæ manibus, quæ oculis tenentur, quod reſpondeas?

Oppono iſtis, ait Timantes anxius æque ac ſtupens, enumerationem eodem loci a Paſchale productam, ex qua celeberrimos Societatis in Gallia Theologos aliud ſentire conſtat. Ieſuitam a Paſchale inductum audi. Hoc pacto no- „ *Epiſt. X.*
ſtri laborioſo illo amandi Dei onere homines „
relevarunt: quod probè ſtabiliri tanti ad publi- „
ca commoda intereſſe putavimus, ut Annatus, „
Pinterellus, Moinius, & ipſe Sirmundus, ſocii „
noſtri, pro illa doctrina, cum oppugnata fuit, „
ſtrenuè decertarint. Opinor, Sirmundus tanti „
eſt, quanti Sanchez, quanti Suarez aut Laymannus, aut alii etiam fortaſſe plurimi in unum collecti.

II.

Quis ſit iſte Sirmundus de quo mentionem epiſtola decima Paſchalis facit.

Riſum Abbas non tenuit, ubi poſtrema hæc Timantis audivit verba. Quid? tu, inquit, hunc Sirmundum eſſe percelebrem illum Sirmundum putas, qui, fremente nequicquam Janſeniſtarum invidia, tantum eruditos inter nomen fa-

VII.Dial. famamque retinuit, non ſolum apud Catholicos, ſed apud cæteros, cujuſcumque demum ſectæ factioniſque ſint? alius ab eo, iſte de quo loquitúr Paſchalis, eſt. Sed ignoſcendus tamen error tuus; hunc Paſchali debes. Etenim cum appellatis Patribus Annato & Moinio, viris non obſcuris, & non una dote claris, ſubjungitur quaſi ad cumulum, creſcente veluti per gradus oratione, *& ipſe Sirmundus:* quis alium a magno illo Sirmundo credat appellari? Unius enim illius nomen pervulgatum eſt, nec tam ſuo nomine quam cognomine dignoſcitur. Cum autem illi, de quo fit hic mentio, additur honoris cauſa pronomen *ipſe*, qua voce plus eidem videtur quàm Annato, quàm Moinio tribui auctoritatis & famæ, quis apparet ambigendi locus, quin de germano & famoſo Sirmundo fiat mentio? Da è ſexcentis qui Provinciales legerint, da, inquam, ſex, qui labem toti Societati & maculam inuſtam eſſe graviſſimam non arbitrentur; cum objectum id criminis audiunt Sirmundo, quem clariſſimum illius eſſe lumen & ornamentum norunt. Id ſcilicet cum cæteris tute credidiſti, atque illum Suari, Sanchi, Laymanno, Molinæ, Cardinalibus Bellarmino & De Lugo oppoſuiſti: ignoſco. Jam rem ipſam accipe.

Is, de quo agit Paſchalis, vix quicquam Sirmundi, præter nomen, habet, homo non magni ponderis, & obſcuræ famæ. Nulla erit in me tamen mora quominus, si quid & ille dixerit, expendamus: ejus enim doctrina pejorem in partem trahitur, nec in eum, qui male ipsi ſubjicitur, ſenſum eſt accipienda. Illud antea videamus, num pro eadem defendenda Pinterellus,

lus,

lus, Annatus, & Moinius ſtrenuè decertarint. Latet enim hic non minor amphibolia, ut hoc leviſſimè dicam, nec minus aſtuta quàm in ipſo Sirmundi nomine. Habes hic Jeſuitarum Apologias contra Theologiam Moralem? inquit Abbas.

VII. DIAL. III.

Pinterellus Antonii Sirmundi opinionem de amore divino nō propugnat, ut Paſchalis docet.

Cui Timantes: Nihil hic eorum deſideratur quæ in utramque partem ſcripta ſunt. In iis tamen quæ pro ſe ſcripſerunt Jeſuitæ, peregrinus aliquantiſper, fateor, hoſpeſque ſum; parum ea legi. Inamœno ſunt exarata ſtylo: juvat me Paſchalis, ac legentem tenet. Huc adde quod lucet in eo neſcio quis veri color, qui ſua ſponte perſuadet, facitque ut reſpuant aures ac faſtidiant farraginem illam locorum quos ad illum refutandum ejus adverſarii coacervarunt.

Nempe sic optimè atque integerrimè judicatur, ait Abbas ridens, cum altera tantum pars litigantium auditur. Vix ea; ſumit librum qui Patri Pinterello vulgo tribuitur, hoc notatum titulo: *Impoſtura & errata libelli qui inſcribitur, Theologia Moralis Jeſuitarum, per Abbatem du Boiſic.* Legit locum a Paſchale laudatum, in quo Auctor aliud nihil agit, nisi propugnat hæc Tridentini Concilii verba: Attritionem quæ ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per ſe ad juſtificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam diſponere. Ibi oſtendit Pinterellus eorum opinionem qui attritionem cum Sacramento ad conferendam gratiam ſufficere cenſent, Theologis ferè omnibus placere, præſertim poſt Concilium Triden-

2. par. p. 52. 53.

» *Seſſ.* 14. *c.* 4.

VII.DIAL. ti num : & quamvis opinionem contrariam iſti Theologi hæreſeos nota minimè afficiant, a pleriſque tamen ut temerariam notari ; adeo diſertis expreſſa verbis Concilii ſuper ea re ſententia videtur eſſe. Hoc amplius. Sorbonæ cenſuram citat anno 1638. editam, qua idem planè affirmatur. In hoc Pinterelli ſcripto ne vox una quidem apparet, quæ amorem Dei ad ſalutem neceſſarium non eſſe ſignificet. Quonam igitur pacto, quas bonæ fidei ſecutus leges Paſchalis hunc Theologum iis annumerare audet, qui opinionem hanc tuentur, cujus auctorem Sirmundum facit, *Amorem Dei non eſſe neceſſarium ad ſalutem ?* Ergone cum Theologis Catholicis Concilii Tridentini de attritione doctrinam propugnare nemo poteſt, quin vocetur in ſuſpicionem opinionis nefariæ bellum divinæ Caritati ſceleratum indicentis ?

Atqui, excepit Timantes, a tuo Jeſuita, quemadmodum ejus voces Paſchalis refert, amoris Dei onus difficile ac moleſtum appellatur.

Nihil in vocibus immutandum, Abbas retulit. En illas, ut ab ipſo Paſchale recitantur. *Æquitati conſentaneum igitur fuit, illud durum & difficile ad obtinendam juſtificationem perfectæ contritionis, id eſt, caritatis actus præceptum reſolvi: æquum, inquam, fuit inſtitui Sacramenta quæ defectum illius ſupplerent, nec tam arduam animi affectionem requirerent.* Si perfectæ contritionis legem gravem ac difficilem eſſe dixit, utique dixit auctoribus ac ducibus Theologis propè innumeris ; ac veriſſimè dixit, quo illud nimirum ſenſu tot eruditiſſimi viri dixere. Perfectæ contritionis actus, divini amoris puriſſimi

actum

actum includens, Chriſtianæ virtutis actus heroicus eſt, illi amori, quo nos propriè ac perperam diligimus, planè oppoſitus, cujus excludit extinguitque motus omnes, etiam eos qui videntur eſſe maximè legitimi. Extrahendus per hunc ſcilicet actum è peccati cœno eſt homo perditus ac nequam; perfringendæ hoc impetu *ejus* catenæ, ac ferrea voluntas illa, ut Auguſtinus loquitur, quâ conſtrictus ſceleri ſuo adhæreſcit. Ad actum hunc opus eſt gratia è potentiſſimis una, quæ in miſericordiæ divinæ theſauris deliteſcāt. Quid plura? Tantum habet actus iſte difficultatis, adeò cum naturæ corruptæ illecebris pugnat, ut paucis illum Theologia Portus-Regii concedat; eaque fuerit cauſa vel potiſſima cur olim ibidem tot homines, qui ad pœnitentiæ remedium confugiebant, a Sacra Menſa repellerentur annos totos, etiam in ipſo Paſchate, quicquid Eccleſiaſtica lex contra præciperet. Tantæ molis eſt actum hunc elicere! VII. Dial.

Quis igitur in dubium vocare poteſt, ſi modo ſtet hoc, nempe attritionem ad redeundum cum Deo in gratiam ſufficere cum Sacramento; quis, inquam, dubitet, quin beneficium ſit Novo Teſtamento præcipuè conceſſum, ac debitum Chriſti Sanguini pro nobis fuſo, & per Pœnitentiæ Sacramentum peccantibus adhibito, privilegium? Siquidem hoc pacto faciliùs cum Deo in gratiam redimus quàm ii qui veteris *jugo* Legis premebantur. Quorſum igitur pertinuit exclamare tam tragicè, ut Paſchalis hic vociferatur: *Ah! mi pater, nulla tanta patientia eſt, quam non exhaurias! nec iſta flagitia audiri ſine horrore poſſunt.* Secundum hæc verba ſequitur be-

VII. Dial. ne longa concio novis impoſturis & calumniis referta; in qua Sacræ Scripturæ loci de divina Caritate ad fraternam & Chriſtianam Caritatem vulnerandam ac diris modis concidendam adhibentur.

Legere perrexerunt, quæ hoc de argumento Pinterellus ſcribit, quicquid item habent Annati & Moinii Apologiæ.

Eò recidunt omnia non ut ſententia Sirmundi, qualis illi tribuitur, propugnetur, ſed ut defendatur ipſe, demonſtreturque mentem ejus aliorſum, atque ſenſerit, ab adverſariis fuiſſe acceptam, nihilque in ejus verbis ineſſe durius, quàm quod in aliis pleriſque Doctoribus Catholicis legitur, quos in jus vocare nemini hactenus in mentem venit.

Timantem urebant iſta & implicabant eò magis quò longius procedebat ſermo. Evagatus ultro citroque, ſed extra chorum, ut ajunt, tandem duriuſculè Abbatem cōpellat; &, Quouſque nos, inquit, anxios tenes? an dubitas hunc mihi ſaltem Sirmundum dedere? Cui Abbas: An tecum poſtea ſim de deditione acturus, & qua lege, videro: ſed illum ipſum quem tibi permitti poſtulas, an retinere poſſim ac tueri, cogito.

Parum hoc intereſt certe noſtra, inquit Cleander: neque id ſcire aut agitare magnopere laboramus. Patimur ego & Eudoxus quietos eſſe hujus optimi Patris manes, ante annos, ut apparet, amplius quinquaginta demortui. Quid quod Jeſuitarum doctrinæ, & famæ, quæ tibi haud paulò plus quàm nobis omnibus videtur eſſe cordi, ſatis conſultum eſt tot Scriptorum Socie-

ta-

tatis, quæ modo eam in rem laudaſti, teſtimoniis. Iſte privatus, ut cum Patre Moinio poeticum in morem loquar, neque Gigas fuit, neque Geryon aliquis tricorpor, cujus libello & auctoritati tantum tribueretur, ut de omnibus idcirco pronunciaretur Jeſuitis: *Eo uſque devenerunt impietatis, ut de interiori Divini Amoris actu conſilium dumtaxat eſſe, non præceptum contenderent.*

VII. Dial. „ *Manifeſte Apologetique pour la doctrine des Jeſuites. Theol. Moral.*

Vera narratis, ſubjecit Abbas: ſed paulò vobis pertinacior eſt hic Timantes: aliis ad ratiocinandum principiis, quàm vos, utitur. Faciam illi modo ſatis.

Imo excepit Timantes, vis argutari; veritatem malis captionibus ac tendiculis implicare tentas.

Ad hæc Abbas: Nequaquam hercle: id ago unum ut lucem aliquam rebus per ſe implicatis & obſcuris afferam. Non ſemel animadverti Paſchalis artificium in eo verſari vel maximè, ut noctem ac tenebras offunderet, ut è minutis dicendo faceret magna: quæ Wendrokio deinde cum tradidiſſet, ille mentis impetum ad rerum imagines producendas, ut perhibent, vivide & prompte ſecutus, fabricabatur ſibi ex iiſdem ſpectra immania, & in ea ſtyli mucronem gladiatorio furore diſtringebat; quo abreptus æſtu in ſolœciſmos interdum offendebat præceps, quibus inquinantur Latinæ locutiones aliquot locis ab eo non malè conſarcinatæ, ob quas apud genuinæ latinitatis ignaros Cicero ſuarum partium habitus eſt.

IV. *Latina Wendrokii interpretatio mendoſa multis in locis.*

Papæ! Solœciſmos tu mihi in Wendrokio? retulit Timantes excandeſcens. iſtæ quidem Je-

VII.Dial. ſuitarum calumniæ ſunt. Plus, mihi crede, latinitatis & elegantiæ eſt in ejus notis ac interpretatione, quàm in Petavio, Sirmundo, Maffejo, cæteriſque ipſorum Scriptoribus in unum liquatis.

Timantem interpellans Eudoxus, Non agitur, ait, de Wendrokii ſolœciſmis: etſi nuper ab erudito Abbate monſtrati mihi ſunt in eo nonnulli qui me fefellerant; qui te, credo, etiam fugerint: ſed hoc aliàs. Nunc id quæritur, Abbas ornatiſſime, ut ſuper ea re quæ venit in controverſiam, Timanti, ſi potes, ſatisfacias.

Ego vero, excepit ille, & lubens. Ad inſtitutum ergo regrediamur, & Provincialis decimæ locum repetamus. Legit eundem ipſe.

„ Sivi ut liberè has omnes ineptias effutiret,
„ quibus humana mens divinam Caritatem tam
„ indignis modis ludificatur. Ille autem, At no-
„ ſter, inquit, Antonius Sirmundus mirum in hoc
„ argumento quàm triumphet, in eximio illo li-
„ bello, quem *Virtutis defenſionem* inſcripsit; ubi
„ Gallis Gallicè loquitur, ut ipſe monet in præfa-
„ tione. Sic diſſerit Tom. 2. ſect. 1. pag. 12. 13. 14.
„ &c. *Diligendi Dei præcepto homines obligari af-*
„ *firmat Sanctus Thomas ſtatim ab uſu rationis.*
„ *Hui! tam cito? Scotus, ſingulis Dominicis: Qua*
„ *ratione fretus? Alii cum urget gravis tentatio:*
„ *Recte, ſi non eſſet alia via effugiendæ tentationis.*
„ *Sotus, poſt acceptum aliquod à Deo beneficium:*
„ *Sanè, ad memorem animum ſignificandum. Qui-*
„ *dam, in mortis articulo: Nimis ſerum eſt. Ne*
„ *illam quidem obligationem urgere putem, quoties*
„ *Sacramentum aliquod uſurpatur: ſufficit enim*
„ *attritio cum confeſſione, ſi commodè fieri poſſit.*

Sua-

Suarez, quandoque nos obligari cenſet : at quando? Tuum, inquit, eſto judicium: ipſe, quodnam tempus definiat, neſcit. Quod autem ille neſcivit, neſcio quis ſciat. Poſtremo ex iis omnibus efficit Sirmundus nemini aliam eſſe obligationem impoſitam, si ſtrictè rem accipiamus, quàm ut cætera impleat præcepta, etsi nullo in Deum affectu figatur, nec voluntatem ſuam ad ipſum convertat; dummodo non oderit. Hoc exequitur toto tractatu 2. Legerat iſthæc Abbas, cum Timantem repentè adortus: Theologus es, opinor, inquit? VII. Dial. » » » » » » » » »

Non ſum, ſubjecit Timantes: nec Theologus Paſchalis erat: nihilo ſegnius tamen, nihilo deterius de iſtis morum controverſiis diſputavit ac ratiocinatus eſt, quas dijudicare quilibet poteſt qui ſenſus communis expers non ſit.

Eſt ubi aliud quidpiam requiratur, inquit Abbas: nec, niſi Theologica quædam delibem, ſatisfacere tibi modo poſſum. Da mihi hanc, oro, veniam: non eſt longum.

Ac primò quidem nemo Theologus negavit unquam extare præceptum aliquod de diligendo Deo, quod implere neceſſarium ad ſalutem foret. Sed quia, ut rem explicarent, varia præceptorum genera diſtinxere Doctores, evenit ut in quibuſdam inter ſe diſſiderent.

V.

Præceptum Caritatis quomodo dicatur a Theologis generale & ſpeciale; affirmativum & negativum, &c.

Præceptum hoc affirmant ſimul generale & ſingulare eſſe. Generalis præcepti rationem habet, quia impleri, quàm latè patet, non poteſt, quin cætera impleantur præcepta; quorum violari vel unum nequit, niſi violata & extincta, quæ nos devincire Deo debet, Caritate. Spectatur ut præceptum ſingulare ſeu ſpeciale, quia propriæ

VII. DIAL. priæ cujuſdam ac privatæ virtutis actus præcipit, nempe amoris; quorum natura diverſa penitus eſt ab actibus aliarum virtutum, quibus alia præcepta obſervantur.

Secundo, præceptum hoc Caritatis negatiuum eſt, & affirmativum, ut loquuntur. Negativum præceptum dicitur, quatenus aliquid vetat; affirmativum, quatenus aliquid fieri jubet. Ita divini amoris præceptum negativum eſt, quà vetat odium ſummi boni: idque non tantum de odio ipſo *formali* eſt intelligēdum, quod nullius ferè nisi Diaboli peccatum eſt; verum etiam de alio quolibet peccato: cùm in quolibet abalienatio & receſſus a Deo includatur. Affirmativum eſt, quà certis in locis ac temporibus elici a nobis actus divini amoris jubet: exempli cauſa, imminente morte, aut illuceſcente primum ratione, cum infantiam ingreſſi nos reſpicere incipimus, ac Deum tanquam ultimum finem, monſtrante ratione, cognoſcere.

Prætereà Theologi docent obligationem oriri ex aliquó præcepto, vel *per ſe*, vel *per accidens*; ipsis eorum verbis utor. Obligat *per ſe*, cum vi ſua, nullo alio præcepto intercedente, ejus, quam reſpicit, virtutis actum præcipit. Ita per ſe obligat præceptum Caritatis, cum nullius alterius præcepti habita ratione, amoris divini actus ut eliciam, imperat. Obligat præceptum *per accidens*, cum obeundum eſt mihi aliquod officium, aut propulſanda tentatio; quorum neutrum fieri poteſt, nisi exercendo actum ab hoc præcepto imperatum. Ita si tempus incidat quo tenear Pœnitentiæ præcepto ad actum perfectæ contritionis producendum; tunc obligat me

præ-

præceptum Caritatis *per accidens*. Cum enim aliud nihil ſit contritio, quàm deteſtatio peccati propter Deum ſummè dilectum, ſatisfacere non poſſum præcepto Pœnitentiæ, niſi actum divini amoris eliciam. VII. Dial.

Paucis omnia complector. Conſtat inter omnes Theologos eſſe præceptum amandi Dei: hoc præceptum eſſe negativum, quia vetat offendi Deum quocumque pacto: eſſe item affirmativum, quia obeũda certa nobis imponit officia. Rurſus præceptum hoc generale eſſe, quia ad alia quoque omnia præcepta implenda pertinet; nec non eſſe ſpeciale, quod obliget ſaltem *per accidens*; verbi gratia, ſi elicienda, ut dixi, contritio ſit; & aliis quibuſdam in locis. De his, inquam, omnibus convenit inter Theologos, neque iis non aſſentitur Sirmundus in toto, de quo nunc agitur, tractatu. Itaque id in eo non reprehenditur, ſed aliud quidpiam: quod quidem illi ſic objicitur, ut ſileatur hæc omnia docuiſſe cum cæteris Theologis quæ ſatis ſuperque forent ad leniendam, qua ipſius doctrina premitur, invidiam. Hoc unum igitur quæri nunc poteſt, quantum attinet ad hunc propriè Theologum; utrum ſcilicet, iis admiſſis ac poſitis de quibus inter omnes convenit, hoc præceptum, ut ſpeciale & affirmativum eſt, obliget nos præterea non tantum *per accidens*, verum etiam *per ſe*, ad actus amoris exercendos; quibus, verbi cauſa, quiſpiam Deum ſic alloquatur: *Amo te, mi Deus, ex animo*.

VI. *Explicatur Sirmundi doctrina de amore divino.*

Reſpondet Sirmundus, præcipi a Deo tum amorem, quem *affectivum* appellat, tum illum quem vocat *effectivum* & in agendo poſitum, qui Pag. 21.

in

VII.Dial. in eo cōſiſtit, ut ejus mandatis ſedulò mos geratur: at præceptum amoris affectivi benignitatis quodammodo præceptum eſſe ac lenitatis, quo teneri nos Deus propoſita ſempiterni exitii pœna nolit. Quis enim pater, inquit, filiis præcipiat in hunc modum: Amate me: ni facitis, vos male perdam? Contra vero effectivi amoris & executionis præceptum, ſeveritatis eſſe: quippe cui nisi pareamus, ſempiterna nos pœna manet.

Pag. 29.

Nonnihil argutum hoc & ſubtile eſt, inquit Eudoxus. Imò nimis ſubtile, ſubjunxit Abbas: ac si hæc noſtra Timanti cenſura ſatisfaceret, brevi deciſam litem & compoſitam haberemus.

Ego vero, exclamat Timantes, cenſeo ridiculum hoc eſſe, abſurdum, exſecrandum: convelli hac propoſitione morum omnem doctrinam, & peſſumdari.

At tu, repoſuit Abbas, mitte hæc verborum portenta: projice hyperbolas iſtas & ampullas. Valent dumtaxat ad perſtringendam eorum aciem, qui nihil reputant ſecum, & introſpiciunt. Res ipſas propius intueamur. Cenſen' Chriſtianorum vulgus vehementer eſſe ſollicitum quo pacto amorem hunc affectivum exerceat, eaque difficultate in via ſalutis retardari? Nullatenus profectò. Hoc opus, hic labor eſt, ut amorem illum exerceant qui a Sirmundo *effectivus* nuncupatur; cujus ope Dei mandatis diligenter obſequuntur. Hic ille amor eſt, cui reluctatur amor noſtri pravus, quo cupiditas invita perdomatur. Contra vero, fac nullum extare de amore *affectivo* præceptum, ſtare vero & vigere præceptum amoris *effectivi*; orbem tibi emen-

emendatum dabo. Nihil relinquetur injuſtitię, invidiæ, pravæ æmulationi, diſſidiis, impudicitię, libidinibus, loci: abſcedent illæ peſtes procul, ac æternum exulabunt. Eodem enim iſthæc recidunt tria; orbem purgari vitiis; amorem effectivum exerceri; & præceptum, quo imperatur is amor, impleri. Eſto igitur, ſit hæc doctrina Sirmundi falſa; ſubtiliter nimis, & abſurdè, ſi lubet, hanc diſtinctionem amoris utriuſque commentus ſit. Falluntur nihilominus, & vana objiciunt hominibus terricula, qui hac doctrina mores corrumpi, ſolvi diſciplinam, & inſtituta ſanctiſsima convelli clamitant. VII. Dial.

Rem ipſam minutatim, quæſo, conſideremus, & exemplum ponamus è Sirmundi principiis ductum. Aliquis Dei mandata ſedulo exequitur, ſive impulſus illo ſalutari, pio, ſupra naturæ vires poſito, metu, de quo Tridentina Synodus meminit, quem Spiritus Sancti donum eſſe, contra Lutherum pronunciat; ſive incitatus ab aliqua alia virtute, quæ ſit a Caritate diverſa. Homo, verbi gratia, Chriſtianus rei divinæ intereſt cum ſingulari pietatis ſenſu diebus Feſtis ac Dominicis; idque ſtudio Religionis cum jubentis coli qui propter infinitam naturæ ſuæ dignitatem & excellentiam, rerum omnium, quãtum eſt uſpiam, obſequia, cultum, & venerationem promeretur. Eandem ob cauſam ad epulum Euchariſticum ſæpe accedit, cùm ipſi perſuaſum ſit ex hoc facto, propter mactatam in ſanctiſsimo Sacrificio victimam, honorem infinitum in Deum redundare. Ejuſdem virtutis ſtudio temperat a contumelioſis in Superos aut homines vocibus; verſatur in ſacris ædibus insigni

VII.DIAL. gni cum modeſtia; honorem parentibus adhibet,quos Dei locum reputat obtinere; Præpoſitis ſuis ſubjicit ſeſe, dictoque audiens in omnibus eſt, obſequi ſe Deo ſic ratus; adducitur miſericordia,ut egentium ſublevet inopiam;odio carnis & cupiditatum,nec non obedientia Eccleſiaſticis legibus debita, ut jejunio corpus maceret; denique modo hac, modo illa piè impulſus cauſa,peccato ſe abſtinet: aut,ſi quid peccat, ad delictum in Sacramento Pœnitentiæ deteſtandum aliqua una earum, de quibus diximus, virtute permovetur, & ad Deum confeſtim redit. Hæc dum præſtat,Caritatis præceptum negativum ac ſimul amoris *effectivi* præceptum implet.

Quæritur, num qui vitam ſic inſtitueret, nec tamen actum ullum expreſſum ac *formalem* divini amoris ederet, is violaret præceptum Caritatis,ac letali ſe culpa obſtringeret? Id Sirmundus unum quærit.

Non id penitus unum, ait Timantes: circumſtãtiam,quæ ad rem una maximè pertinet, omittis, & quam Paſchalis obſervavit: vel potius addis alias quibus exitialis hujus doctrinæ labes occultatur. Nimirum id Sirmundus contendit, ejuſmodi hominem divinis mandatis obtemperare *ſine ullo erga Deum affectu*; atque adeò legem ab eo ſervari, Judæi ritu & more, non Chriſtiani. Auſculta Paſchalem.

„ Ex his omnibus efficit Sirmundus, *Qui nullo in* „ *Deum affectu feratur*, nec voluntatem ſuam ad „ ipſum convertat,dummodo nõ oderit,& cæteris „ mandatis obſequatur,eum legi divinæ ſatisfacere; „ quod ſatis eſt ut culpa vacet. Hoc ſecundo „ Tractatu toto probat. Has voces nota, quæſo,

Qui

Ego vero illas probè notavi, excepit Abbas, ſimulque inſignem in illis impoſturam contineri vidi. En tibi librum: oſtende ubi ſcriptæ in eo ſint. Huc te provoco. Evolve paginas 16. 19. 24. 28. à Paſchale laudatas: in iis hæc verba ſi deprehendis, nihil cauſæ dico, quin mihi nomen impoſtoris, quod illi modò dedi, meritiſſimò tribuas. Sirmundus in hac tota quæſtione, in qua affectivum amorem opponit amori effectivo, nihil excludit ab effectivo amore, præter affectum aut rationem puræ Caritatis, cum hominem alterius virtutis alicujus impulſu moveri vult. Id præcipuè in hoc Tractatu ſpectat, ut examinet, *An liceat metu, ſpe, aut alio quàm puri amoris divini affectu, ad agendum impelli:* quod ipſe in præfatione monet, atque id legenti brevem hunc Tractatum, aut partim, aut omnem, adeò clarè patet, nulla ut dubitatio relinquatur. Sed ipſummet audire juvat.

Recitavit Abbas ejus paginam 22. Qui ſe divino illo ſuccenſum igne non ſentit, & officii tamen ſui numeros omnes aliqua pia ratione permotus ita implet (iſtas viciſſim obſerva, quæſo, voces, *Aliqua pia ratione permotus*) ut nullum habeat in voluntate affectum, cogitationem nullam in mente, nullam in ſeſe facultatem, quam non exequendæ Numinis voluntati devoveat; ubi ejus gratiæ amittendæ periculum imminet; qui rationem ducem ita ſequitur, ut ab ea regula in re quapiam gravioris momenti non diſcedat: is, inquam, primum & maximum illud mandatum ſtrictè ſervat: &, quod neceſſe eſt ſufficitque ad ſalutem, præſtat. ,,

Fal-

VII. Dial. Falsò itaque, perrexit Abbas, aſſeritur Auctorem hunc ſatis habere ſi Chriſtianus Judaico more ſervet legem, & externum, quod præcipitur, opus impleat, nullo voluntatis affectu: ſiquidem pia nos aliqua ratione moveri vult, cujus vis tanta ſit, ut primas Deo ſemper concedamus. Age enim, quæ ſubjungit etiam accipe. Ita ut
„ illi nihil æquiparemus, neque inter ejus ac rei
„ creatæ obſequium fluctuemus, ultro dubitantes
„ incertique utri nos addicamus: multò verò mi-
„ nus ipſi rem anteponamus ullam, & ab ejus vo-
„ luntate nos abduci patiamur.

Ad hæc Timantes: Belliſſimè rem totam, inquit, explicuiſti: atque utinam hæc planè Sirmũdi tui mens fuerit. Ut ut eſt, hanccine doctrinam tueris totam, & ſingula, quæ complectitur, propugnas?

Neutiquam id volui, reſpondit Abbas. Sto ab illa Jeſuitarum turba quos laudavi tibi, & contrà ſentire demonſtravi. Cum illis cenſeo imponi penitus nobis a Caritatis præcepto per ſe ſumpto neceſſitatem eliciendi reipſa identidem divini amoris *formales* actus, ut loquuntur ipſi, diſtinctoſque ab actibus obedientiæ, metus, religionis; & *ejus*, quem Sirmundus narrat, amoris effectivi. Sed licet interdum Auctorem defendere, tametſi doctrinam Auctoris non defendas, uti jam dixi. Hoc etiam addi putem poſſe ad eum purgandum & tutandum.

Primum, id princeps non dixit: complures Theologi antea ſic erant locuti. An penes te hic eſt, inquit Abbas Timantem compellans, liber Doctoris Lovanienſis, cui nomen *Dubois*, Regii Sacræ Scripturæ in Academia illa Profeſ-

ſo-

ſoris, de propoſitionibus ad mores pertinentibus, Alexandri VII. cenſura notatis anno 1665. & 1666. VII. Dial.

Eſt, ait Timantes: nihil exit illic ejus generis, quod mihi non perferatur, Doctorum Theologicæ Facultatis nonnullorum opera, quibus amicis utor. En illum tibi.

Videtur iſte mihi Scriptor homo ſincerus & candidus, inquit Abbas. Quam ego & tu improbamus opinionem, ille ſimiliter averſatur & refellit. Ante tamen quàm eandem refutet, vide quam multos recenſeat, a quibus traditam fuiſſe docet. Bannem ejus defenſorem nominat, insignem illũ Dominicanæ Familiæ Theologum; Cardinalem Cajetanum, ejuſdem Ordinis alumnum; Marchantium; Joannem Sanchez, (quem cave cum Jeſuita ejuſdem nominis confundas) Janſenium Gandavenſem Epiſcopum, Molanum Doctorem Lovanienſem. Erant illi omnes ob eruditionem, dignitatem, gradum, adverſarii longè illuſtriores, & Paſchale digniores, quàm Antonius iſte Sirmundus. Sed hoſtes ille ſibi ex una Societate quærebat.

VII. *Quam iniquè cum Jeſuitis agant adverſarii.*

Nudiuſtertius non nemo ita mecum agebat; quod in mentem Jeſuitis venire ex re ipſorum foret. Vides, inquiebat, ut triumphent Janſeniſtæ, ſeque contra omnes adverſariorum petitiones tutos, adverſus omnia Eccleſiæ fulmina præclare munitos arbitrentur, ſi quem eruere Thomiſtam potuerint, cujus locutiones in Gratiæ negotio ad ipſorum loquendi modum accedant: etſi revera Thomiſticam Scholam planè derideant; cujus doctrinam *ineptam*, cum animi ſui ſenſa inter ſe familiariter aperiunt, dictitare

VII. DIAL. non cunctantur; putátque, auctore Janſenio ſuo, ab Auguſtini mente ac ſyſtemate longo intervallo disjunctam. Cur ergo ad omni liberandum culpa, vel excuſandum ſaltem Jeſuitam, nõ erit ſatis, ſi proferre poſſit, ut in hac Sirmundi cauſa licet, Doctores celeberrimos, Cardinales & Præſules, quos ad hunc honoris gradum nihil præter eximiam probitatem & ſcientiam evexit? Alius neſcio quis Scriptor, mihi non cognitus, qui Florimundi Pleſſæi nomen ſibi adſcivit, pro Sirmundo citat veterum Theologorum clariſſimos, Antoninum, Sylveſtrum, Almainum Parisienſem Doctorem, Toſtatum, Gerſonem, alioſque plurimos, quorum verba Sirmundianis omnino congruunt.

Deinde ad hanc opinionem ideò tantum hìc Jeſuita proclivior eſt viſus, quòd in ea eſſe Divũ Thomam exiſtimaret. Ipſum conſulamus pag. 15. Videtur, inquit, negare Divus Thomas 2.2. q.44. art.6. ad 2. ac ſatis habere, ad vitandam æterni ſupplicii pœnam, ut nihil cæteroqui contra ſacram Caritatis legem faciamus.

Hìc Timantes: Docuit enimvero Wendrokius, quam graviter Sirmundus eſſet hallucinatus, qui doctrinæ hujus auctorem Divum Thomam faceret.

Tum Abbas: Nuſquam Wendrokium alibi magis quàm hoc loco blateronem, & inanes auras diſputatione futili verberantem, perſpexi. Quiſquis probè intellexerit, in quo tota vertatur quæſtio, quid doceant de Caritatis præcepto Theologi, quæ vobis ego expoſui cum cura; is facilè cognoſcet concedi a Sirmundo impunè poſſe quæcumque contra illum fermè Wendrokius

kius è Divo Thoma citat neque ex iis effici Sanctum Thomam in alia quàm Sirmundum fuiſſe ſententia. Sed hoc in præſentia nequaquam indagamus. Mentem Divi Thomæ rectè an ſecus hic auctor acceperit; verè an falsò ratiocinatus ſuper ea re fuerit Wendro*kius*; manet hoc tamen & conſtat ducem extitiſſe Sirmundo Divum Thomam, quem ille, perperam fortaſſe, putaret ſibi præiviſſe. Neque illud verum non eſt, ex eo, quo mentem ſuam Divus Thomas exprimit, modo, datam Sirmundo anſam, cur ita putaret, fuiſſe. Ipſius Divi Thomæ locum, quo nititur, adeamus, ait Cleander: quatenus venia ipſius hallucinationi danda ſit, hinc intelligemus. VII. Dial.

VIII. *D. Thomæ locus de amore Divino.*

Inſpectus illico Divus Thomas, quo illum loco Sirmundus laudat. Quærit ibi Angelicus Doctor, utrum hac in vita impleri præceptum amoris divini poſſit. Præter varias, quas proponit ſibi difficultates, hanc etiam objicit. Quicumque non implet præceptum, peccat mortaliter: ſi ergo hoc præceptum non poteſt in via ſervari, ſequetur quod nullus poſſit eſſe in vita iſta ſine peccato mortali. Poſteaquam explicuit quo ſenſu poſſit hoc præceptum in hac vita impleri, quo non poſſit; objectæ difficultati ſic reſpondet. Dicendum quod ſicut miles qui legitimè pugnat, licet non vincat, non inculpatur, nec pœnam meretur; ita etiam qui in via hoc præceptum non implet, nihil contra divinam dilectionem agens, non peccat mortaliter. Hic locus, inquit Cleander, ſi potuit Sirmundum in fraudem inducere, alium etiam potuit. *2.2.q.44. ar.6.ad 2*

Nihilominus, excepit Abbas, ſic exiſtimo, Sir-

VII. Dial. mundum eò loci ſententiam Divi Thomæ aſſecutum non fuiſſe. Cæterùm vel ipſa, quam ſubjecit huic quæſtioni Pater ille optimus, clauſula veniam eidem exoraret; quamvis primus omnium id docuiſſet, quod tam multi antea
Pag. 29. tradiderunt. Ita hunc articulum claudit. „Noſtrum eſt ejus paterna bonitate non abuti, amo„re adverſus illum duci, nulla commodi noſtri „habita ratione; quo pacto filii patrem colere ſo„lent, ex animo, quantum & quamprimum fas „eſt. Etsi enim, quod animadverti velim, Deus „pro ſua singulari benignitate poſſet nos libera„li & ingenuo illo, qui filios decet, metu ad felici„tatem ſempiternam perducere; cujus metus be„neficio ad percipiendos Sacramentorum fructus „nos compararet; tamen, quemadmodum hæc „agendi ratio minus illi accepta eſt, sic minus eſt „uſitata, minus diuturna, & fraudi etiam atque „errori magis opportuna . . . *Qui habet manda„ta mea & ſervat ea, ille eſt qui diligit me*; inquit „Deus: diligit opere, quantum ſtricta lex poſtulat, „ac citra culpam. Verum addit idem Deus: *Qui „non diligit me, ſermonem meum non ſervat*. Non „ſervat, inquam, profecto diu. Quocirca San„ctus Antonius nullum telis omnibus Tartari „munimen & ſcutum opponi certius poſſe dice„bat, quàm amorem Chriſti. Cætera munimen„ta brevi evertuntur & corruunt.

Quæro jam ego, ſubjunxit Abbas, qui ſic loquatur, an is divinum amorem è Chriſtianorum animis evellere & exterminare dicendus ſit?

Ad me quod attinet, ait Eudoxus, clementiæ partes amplector: itaque cenſeo, si Wendrokii altera editio in lucem prodierit, mutandam eſſe

tertiæ Notæ inſcriptionem : *Antonii Sirmundi adverſus hoc præceptum intolerandi errores proponuntur*. Sufficit hoc appellare hallucinationem, Theologicam argutationem, atque, ut Abbas eruditus nominavit, præpoſteram ſubtilitatem in pietatis opuſculum non ſat prudenter illigatam. Poterat Sirmondus abſque hujus alienæ diſtinctionis præſidio tueri, uti fecit, Tridentini Concilii doctrinam contra illos, qui docere auſi ſunt actionem omnem, quæ propter Deum perfectè dilectum non fiat, peccatum eſſe.

IX.
Quare Jeſuitarum adverſarii litem de caritatis actu moverint.

Quod antea ſum pollicitus, non muto, retulit Abbas. Hanc ſpem vobis oſtenderam fore ut convenirem ultro in deditionis leges, ubi me, arcemque meam aliquandiu tutatus armis eſſem. Videor id mihi non ſegniter præſtitiſſe. Atque adeò mora in me ulla non erit quin addam aliquid : modo Timantes pro ſua parte candorem hunc imitari meum & æquitatem velit.

Videndum prius, inquit Timantes, quas deditionis iſtius proponas leges.

Fatebor, ait Abbas, hanc Sirmundi diſtinctionem, qui præcepto ſtricto & ſeveriori amorem *effectivum* imperari doceat, benigniori autem præcepto amorem *affectivum* juberi, eſſe commentitiam aliquatenus. Qui enim præceptum impoſitum hìc dicit, is dicit aliquid oppoſitum conſilio, ac proinde præceptum ſtrictè ſumptũ. Concedam illud quoque, doctrinam hanc a ſuo contextu avulſam, in quo valdè mitigatur, durum habere nonnihil, & merito rejiciendum: neque Divi Thomæ, qua ſe tuetur, auctoritatem, aut Cajetani, aut Janſenii Gandavenſis, aliorumve, tanti eſſe, ut approbanda idcirco videatur.

VII. DIAL. Dicis aliquid, ait Timantes: at quid viciſſim concedi poſtulas tibi? Hoc unum, reſpondit Abbas, ut quandoquidem Theologi Societatis, quorum tibi principes bene multos produxi, aliter & ſenſerunt & locuti ſunt atque Antonius Sirmundus; deinceps ne dixeris, *Jeſuitas docere amorem Dei non eſſe neceſſarium ad ſalutem*, neve hanc Societatis doctrinam appelles.

Hui! magnum petis, reponit Timantes; neque hoc tibi poſſum annuere, nisi conſultis prius noſtris, qui hoc mordicus tenent; & quorum apud me major eſt auctoritas, quàm ut ab iis velim eorumque uſitata loquendi ratione deſciſcere.

Quoniam igitur, inquit Abbas sine iſtis quidpiam ſtatuere nefas ducis, optimè feceris, cum eoſdem conſules, si illis renunciaveris, nonnihil offendi homines tot locorum depravatione, ac doctrina Paſchalis in hac decima epiſtola; qui cum doctrinam Societatis, vel potius celeberrimorum Theologorum de attritione, oppugnare ſimulet, non modo illam sic proponit, ut nihil in ea Jeſuitæ agnoſcant ſuum; verum etiam ſatis indicat ſe occaſionem inde captare nonnulla, quæ fuerunt a Tridentino definita, labefactandi: duas iſtas propoſitiones, *Attritio ſufficit cum Sacramento, Actus amoris Dei non eſt ad ſalutem neceſſarius*, nullo inter ſe vinculo, ut jactatur, jũctas eſſe: Jeſuitas, qui primam defendant, aſtipulantibus ſexcentis Theologis, utpote conſentaneam doctrinæ Concilii Tridentini, alteram simul repudiare: ex altera nihil deduci debere aut poſſe quod alteri faveat noceatve, ne in certis quidem rebus & materiis, quæ viderentur alicui for-

fortaſſe ſpectandæ ſeparatim & a quæſtione uni- VII. Dial.
verſim conſiderata ſecernendæ: facilẽ rationem ipſis reddi poſſe, illius diverſitatis, quã reperire eſt inter Theologorum ſyſtemata, de tempore quo tenemur ad eliciendum actum interiorem & *formalem* amoris Dei; ſed ea lege ut ſuam viciſsim ipſorum adverſarii proponant hypotheſim, &, quid ſuper eo negotio ſentiant, dilucidè fateantur ; ut ad veræ ſolidæque Theologiæ principia & regulas exigatur. . . .

Provinciam das Timanti arduam & difficilem, interpellat Eudoxus. Mittamus, obſecro, iſthæc omnia perſequi articulatim ; & ad ſanciendum fœdus, ac pacem potius faciendam, ſed veram, perpetuam, integramque, convertamur. Pacis caput hoc eſto, quod vobis mirum videbitur: ſed audite quas conditiones adjiciam. Coeamus, inquam, omnes in eandem factionem & turbam; idem ſtudeamus, idem ſentiamus. Jeſuitarum commodis gloriæque totus adhuc deditus Abbas eruditus fuit: tu, Timantes, in Janſaniſtarum juraſti verba : ego & Cleander medii quodammodo, & neutri addicti fuimus parti. Durum eſt amicos ita diſſociatos eſſe ac divulſos. Quamcumque amplectemur partem, ea ultro nos libenter accipiet .. Apponerent lucrò Jeſuitæ amicum & ſuarum defenſorem partium ſtrenuum, vehementem, confidentem, qualis hic Timantes eſt. Quod ſi Abbas ornatiſſimus Janſeniſtis adjungeret ſeſe, non levem illi profectò ad bonas partes factam eſſe acceſſionem exiſtimarent.

Hoc ſtatuere, quod proponis, non levis momenti & conſilii eſt, interpellat Timantes: opus

VII. Dial. deliberato. Sed, age, conditiones audiamus. Nihil in iis eſt, retulit Eudoxus, nisi juſtum ac legitimum: iis, quæ tua eſt æquitas, ultro aſſentieris; nec eas, ſpero, Abbas clariſſimus aut Cleander improbabit. Non id agitur ut expendatur jure an injuria contendant ambæ partes, & litem adverſariis inferant: non ut singillatim excutiantur varia doctrinæ capita quæ vocantur in controversiam. Deponamus opiniones præceptas animis, quibus utrique cauſam firmari ſuã putant. Adhibeatur a nobis una modo ad judicandum regula, sinceritas & bona fides.

Perplacet, exclamat continuò Timantes: ſcis ea me præ cæteris laude capi. Hac parte, fateor, una facillimè vinci poſſum. Sed hoc latè patet; meque, ut ſum comparatus, nonnisi ægrè ad ſe reducerent ea via Jeſuitæ: multis apologiis ac defensionibus complanandum iter foret.

Atqui viam hanc ipſam, inquit Eudoxus, tibi facilem & expeditam dabo: te per iter notum, & ſæpiſſimè tritum, deducam.

Quodnam autem? rogavit Timantes.

Per ipſas, reſpondit Eudoxus, Provinciales Litteras: eas insiſtam unas. Id peto ut bonam iſtorum, quibus favere te profiteris, fidem oſtendas in quarta, quinta, ſexta, & ſeptima epiſtola ad Provincialem, de quibus injectum tibi jam nonnihil ſuſpicionis eſt. Id si facis, ego & Cleander tui ſumus.

Ad hanc vocem renidens Timantes: Nihil hìc negotii eſt, ait: ſed hoc fœdus, has leges ab ornatiſſimo etiam Abbate ſubſcribi velim.

Fiet, inquit Abbas. Tù id modò vide ut ſtes promiſſis: eamque, ni facis, irrogatam tibi pœ-

nam

nam ſcito, ut adverſarium te Janſeniſtæ deinceps
tam infenſum habeant, quàm hactenus clientem ac fautorem ſtrenuum ſunt experti.

Accipio conditionem, ſubjecit Timantes: non magni periculi ac damni eſſe nobis aleam hanc certo ſcio. Majoris eſt iſtæc vero, quàm reris, excepit Cleander. An unquam citatos a Paſchale locos cum ipsis Societatis Theologorum libris contuliſti? Nunquam, inquit: ſed quin modo, si jubes, conferam, nihil prohibet. Tibi hanc operam libentiſſimè navavero, licet inutilem & ſupervacaneam. Serum eſt, reſpondit Cleander, inchoare: facies per otium, ac ſedulò: mox, cum erit commodum, nos commonebis, ac rationem laboris tui reddes.

Hujus laboris, adjecit Abbas, quem ingratum fore tibi ac injucundum conjecto ex illa indole, quam præ te fers, ignea & vivida, magna pars a me recidetur. Miſſum te faciemus, ubi quatuor aut quinque dumtaxat præſtiteris. Primum ut oſtendas in aſſertionibus aut principiis vel unius Jeſuitæ, omnia aut minimam illorum partem quæ ipsis quarta Provincialis attribuit, quod ſpectat peccata impiorum, ganeonum, & eorum qui ad flagitia occalluere. Alterum, ut demonſtres eoſdem jure accuſari in epiſtola quinta, quasi qui recentibus in imperio Sinensi Chriſtianis, copiam & facultatem dederint cultum falsis Deorum ſimulacris adhibendi; eam ob rem fuiſſe ab illis inductam in mores intentionis Directionem, & Chriſti cultores ita inſtitutos ut docerentur, fas ipsis eſſe fictorum imagines Numinum venerari foris & palàm; modo clam ac tacita mente ſuam adorationem referrent ad la-

ten-

VII. DIAL. tentem ſub veſte Chriſti è Cruce pendentis effigiem. Item, quod ibidem additur, Jeſuitas, qui regiones eaſdem incolunt, in ſuorum neophytorum cœtibus non proponere adorandam Chriſti Crucifixi imaginem; neque de Servatoris nece acerbiſſima, ſed de illius tantum gloria unquam ad eos verba facere. Tertium eſt, ut Paſchalem a mendacii & fallaciæ crimine defendas, cum citat Filliucii locum in jejunii cauſa. Quartum, ut a te oſtendatur in Valentia locus, de Simonia, prolatus a Paſchale in hæc verba: *Si detur temporale pro ſpirituali, hoc eſt, pecunia pro Beneficio, deturque pecunia ut pretium Beneficii, aperta Simonia eſt: SI VERO DETUR, NON TANQUAM PRETIUM BENEFICII, SED TANQUAM MOTIVUM AD RESIGNANDUM, non eſt Simonia.* Quintum, ut doceas quo jure idem Baunii locum mutilaverit, in quo agitur quemadmodum Sacerdos teneatur ad Sacra facienda, quæ ſe facturum fidem dedit ei a quo ſtipendium accepit: qui Baunii locus, si proferatur integer, nihil, ut videtur, habet quod omnibus probari non poſſit ac debeat; nec vero pugnat cum eo quem Paſchalis opponit. Iſta quinque si mihi expedire potes, perrexit Abbas, dedo me tibi, & in tuas partes convolo, uti jam Eudoxus propoſuit ac ſtipulatus eſt.

Præſto ſum, excepit fidenter Timantes: quod petis dabitur.

Ad hæc Abbas: Si effectum hoc dare non potes, ne tum quidem te victum rebor, nec arma cogam prius deponere quàm adducam te ad aſſentiendum mihi de quibuſdam aliis capitibus; idque nisi perficio, victum ipſe me confitebor.

Pri-

VII. DIAL.

Primò niſi tibi demonſtrem, idque clarè ac evidenter, doctrinam probabilitatis non eſſe Jeſuitarum inventum, ipſorum propriam non eſſe, nec ab iis traditam, niſi cum numeroſo Doctorum è Scholis omnibus, Ordinibus, & Nationibus lectiſſimorum grege: talem ab ipſis non doceri qualem iiſdem Paſchalis affingit; ac plenæ fraudis, mendaciorum & fœdiſſimæ in citandis Auctorum locis corruptelæ eſſe quæcumque in ſuis Litteris ſuper ea re confirmat. Secundo niſi Sinenſis Idololatriæ crimen Jeſuitis impoſitum certiſſimis auctoritatibus, teſtimoniis clariſſimis, & firmiſſimis ita diluam, ut tute ipſe, Societatis inimicorum audacia & imprudentia perculſus, obſtupeſcas. Tertio niſi eximam tibi omnem ſcrupulum de integritate atque innocentia Valentiæ, ac Vaſquesii in iis quæ ille de Simonia, hic de Eleemoſyna docet.

X. *Paſchalis bona fides in Litteris Provincialibus.*

Ibi Timantes attonitus, Iſtam tuam, inquit, confidentiam & magnifica promiſſa demiror. Nonne Paſchalis, cum aliquem è Societatis Scriptore locum citat in ſuis prioribus Litteris, indicat nominatim ipſos articulos, paginas ipſas numeroſque librorum? Nonne litteris Italicis notat quicquid ex iiſdem excerpit?

Indicat, fateor, ait Abbas, notat ac deſignat ea quæ dicis omnia in poſterioribus æque, ac prioribus epiſtolis: hinc fidem ſibi apud malè credulos, qui ſcrutari & excutere hominem non laborant, facit: odium iis contrà ſtomachumque movet, qui expendere omnia & inſpicere ſatagunt.

Quid ais? exclamat Timantes. Ut Paſchalis vir optimus, & inter ſuos longè honeſtiſſimus, fal-

VII.DIAL. falsò locum aliquem protulerit? calumniatus adverſarios, Lectores ludificatus fuerit? Hoccine credibile eſt? Cui tandem hoc perſuadebis ſano? Nihil a Paſchale disjunctius, nihil ab ejus indole & moribus, quales fuiſſe ex hominibus ſapientiſſimis, qui probè illum norant, accepi, alienius eſt.

Ille vero, excepit Abbas, honeſtus & honoratus fuerit, quantum voles; nihil moror. Agitur hic de factis, quorum probandorum onus in me recipio. Conſtitues poſtea num, ut ejus honori conſulas, titulis iſtis, veteratoris, impoſtoris, calumniatoris & falſarii ornare illos malis a quibus tela in Jeſuitas torquenda ſumpſit. Partitionem hanc facies ut collibitum erit; nihil mea.

Iſte vero Abbas quod pollicetur tam ſplendidè, inquit Cleander, jam, ne ſis neſcius, coram præſtitit; ipſos a nobis inſpici libros juſſit, Litteraſque tuas Provinciales, & ſingulas paginas pẽſitans, locos in iis citatos, ut occurrebant, continenti ſerie arripuit: atque adeò ſic nobis liquidò conſtat, ſi excipiatur unum alterumve caput levioris momenti, quod meritò a Paſchale reprehenſum fuit, iſtas Litteras è mendaciis, impoſturis, & locis falsò, vitiosè, malignè productis a ſummo ad imum eſſe confutas. Ex quo etiam placet (nec vanum præjudicium eſt) quid de cæteris, quæ non attigit, capitibus ſit ſentiendum: quorum plurima ſi velimus ab ornatiſſimo Abbate cognoſcere, non recuſat quominus nos planè dedoceat.

Adeò abhorret doctrina Jeſuitarum ab ejus larva quam fabricavit Paſchalis, adjecit Abbas,

ut

ut ſine ulla dubitatione proſcriberent ac damnarent pleraſque propoſitionum illarum quæ ab eo vexantur & oppugnantur; modo ita illæ, ut eas refert, accipiantur. At mirum! Poſtquam ex illis plurimæ, quales ipſas expreſſit Paſchalis, ut haberet quod refelleret, Romana cenſura fuerunt meritiſſimò inuſtæ; Jeſuitarum obtrectatores recenti calumnia ubique prædicarunt, Societatis doctrinam hac cenſura fuiſſe confixam. Siluerunt in Gallia Jeſuitæ, & novas adverſariorum machinationes, ut alias veteres non paucas, sibi contemnendas, nec injuria, cenſuerunt. Iniquiſſimam obtrectationem Patres Belgici minus patienter tulerunt, & apertè docuerunt nullam, aut ferè nullam ex iſtis propoſitionibus cenſura notatis fuiſſe ab Doctoribus Jeſuitis traditam: quod si qua deprehendatur in uno alterove Societatis Theologo, ab iis nec ſolis nec primis propugnatam fuiſſe, verum inſtitiſſe veſtigiis aliorum quàm è Societate ſua Thologorum, maximè Thomiſtarum; ac pro uno qui ita ſenſerit Jeſuita, totum univerſæ Societatis Theologorum agmen in diverſam partem ac ſententiam abire. VII. Dial.

Mira narras, interpellat Timantes: vereor ne, quòd accidiſſe Paſchali dictitas, cum falſos ipſi ac depravatos a quibuſdam ſubjectos eſſe locos commentarioſque ſuſpicaris, evenerit hoc ipſum tibi, ac multa tuis Jeſuitis nimis facilè credideris. Ut ut eſt, siquidem contendis, rem totam a te ipſo diligenter jam eſſe cognitam, meum non eſt, antequam eodem perfunctus labore sim, tecum obſtinatius depugnare. Sermonem aliò, niſi moleſtum eſt, convertamus.

Ita

VII. DIAL. Ita tum quidem finis huicce colloquio impoſitus: cujus exitum adeò moderatum fore pacatumq; Eudoxus & Cleander non putabant, rati ferocius diſceſſurum Janſeniſtam ſuum. Sed illum uſque Abbas ſibi conſultò temperans animiſque parcens repreſſit, continuitque intra certos limites, intra quos ferè consiſtere, si quid ejuſmodi quæſtionis incidiſſet, non ſolebat.

DE

DE DISTINCTIONE
PROBABILIS
In Speculativum, & Practicum.

HÆc diſtinctio, quæ Theologis nonnullis inter decidendum familiaris fuit, Paſchalem admodum angebat identidem. Faciebat illa nimirum, ut non rarò &, quæ falſiſſimè dixiſſe ſe crederet, falſa fierent; & quæ inſectatus eſſet vehementiſſimè, prorsùs extra rem, ac perperam damnata viderentur. Affirmare auſim vix aliud fuiſſe diſtinctionis genus, quod ille vehementiùs pertimeſceret.

Statuendum ergo eſt, quis hujuſce diſtinctionis ſit ſenſus: ſolidane ipſa, utilis, imo neceſſaria in moralibus; an merum artificium, quo Jeſuitæ *Religionem quidem apertè violant, rempublicam autem adhuc obſcuriùs;* sic enim loquitur Paſchalis. I. *Proponitur ſtatus quæſtionis.*

In confeſſo eſt apud omnes, plurimum ſemper diſcriminis ſpeculationem inter & praxim, cum in aliis quæſtionibus innumeris, tum præcipuè in moralibus, fuiſſe poſitum. Sed ne rem ſpectemus universè dumtaxat, videamus an habere locum hæc diſtinctio vel in ipſa illa ſpecie poſſit, in qua damnat ipſam atque cavillatur Paſchalis; eò loci videlicet, ubi de homicidio aliiſque per vim illatis injuriis agit, ſeptima ac deci-

ma-

ma tertia epiſtolarum Provincialium.

Quemadmodum Scriptoris hujus ars tota in eo eſt, ut hancce materiam variis implicet ambagibus; ſic tota Jeſuitarum in eo consiſtit purgatio, ut clarè illa nitidèque explicetur. Quod antequàm exequor, ſtatuo propositiones aliquot, quarum veritas controverſiam habet omninò nullam.

1. Cum id quæritur, an certis in occasionibus aut occidere liceat, aut ferire: in eam ſententiam hoc ſemper accipiendum eſt, ut ſalva sit ſua consilio Evangelico reverentia, quo ita monet Chriſtus: *Ego autem dico vobis non reſiſtere*
Matth. 5. 39. *malo: Sed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram; & ei, qui vult tecum* judicio *contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*. Nemo unus eſt ex omni Theologorum moralium numero, quin hanc agendi rationem & ſummis laudibus extollat, & animo prorsùs heroico dignam arbitretur.

2. Sed quàm impium sit aliter ſentire, tàm abſurdum fuerit atque alienum a Theologo & Canonici Juris perito, ad normam horum consiliorum, unam perfectionem ſpectantium, ſtricta & neceſſaria Chriſtiani hominis officia ſeveriùs exigere; eumve æternis idcirco addicere ignibus, quòd aut bona iniquè rapienti litem moveat, aut illius vim vi repellat, qui in ipsius jugulum diſtringat enſem, vel ſublata jam manu colaphum aut fuſtem intentet. Non hìc quid sit perfectius, ſed dumtaxat, quid licitum, quæritur: non quid conſulat Chriſtus, ſed quid præcisè non vetet. Hoc primum conſtitutum volui,

volui, quo clariùs pateat, quàm abſurdè ineptis in antithetis ludat Paſchalis identidem, dum ea captata occaſione, doctrinæ, quam Jeſuitis affingir, conſilia hæc Evangelica opponit.

3. Tametſi vita, honor, pecunia, cæteraque fluxa & caduca bona infinito ſint intervallo ſpiritualibus & internis bonis inferiora; nemo tamen inficias jerit, quin bona ſint; eaque ejuſmodi, quę cuiq;jus ſit contra injuſtum raptorẽ tueri. Nititur porro jus illud tũ lege naturali, tum jure gentium, quod divina lex ſcripta confirmat. Hęc qui negare cum aliquot hæreticis audeat, is profectò & inſtitutum a Deo funditus invertat ordinem, & ſceleratorum insidiis ac furoribus optimum quemque impunè permittat. hoc nimirum fundamento nixi omnes ad unum Theologi, generale illud effatum poſt Divum Thomam pronunciant: *Secundum jura licet vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ*. Hujus vero moderaminis aſſignare terminos caput eſt difficultatis: quæ eo maior eſt quod illos proferre ac tranſgredi innatus cuique amor ſui & cupiditas hortantur. 2.2.q.64.ar.7.

4. Nec minus inter omnes convenit de iis quæ ſequuntur: nefas eſſe in cauſa propria ſibi tum ipſi jus dicere, cum injurię prohiberi auctoritate Superiorum, aut reparari poſſunt: licere, ſaltem vitandæ mortis cauſa, vitam illi adimere qui certo & efficaci cõſilio mortis nobiſmet ipſis inferendæ nos laceſſit: laceſſito jus eſſe, ſaltem in certis circumſtantiis, si alia propulſandæ injuriæ via non ſuppetit, graviore malo laceſſentem afficere, quàm quod ipſe ab eo reformidat. Itaque, quamvis & pecunia & ſupellex lon-

gè ſint ignobiliora bona, quàm vita; nihilominus ex Divi Thomæ ſententia, ipſoque Jure Canonico, Exodi 22. cap. nixis, licitum eſt homini privato furem nocturnum occidere; quem aut fores domus perrumpentem noctu, aut facto foramine aditum molientem deprehenderit: imo & diurnum occidere, ſi ſe telo defenderit, eadem jura permittunt.

Cap. de homicidio.

II. *Statuitur, exempli cauſa, caſus a Reginaldo allatus, & a Paſchale vexatus.*

His præſtructis tanquam certis ac indubitatis, nodi in hac materia ſexcēti, iique graviſſimi occurrunt, Theologis & Juris Canonici peritis ſolvendi. Hic inter alios ad propoſitam quæſtionem pertinet, petitus certo ex caſu, quem Reginaldus Societatis JESU Theologus decidit; & in quo diſtinctionem *Probabilis in Speculativū, & Practicum* uſurpat: ejuſque mentionem Paſchalis in ſeptima Provinciali facit. Hoc ideo exemplum ſelegi, quod & ad exponendam rem, qua de agitur, aptiſſimum viſum eſt; & quæ hic ſtatuam, poterunt nullo negotio ad alia id genus transferri, quæ fusè proſequitur Paſchalis ſeptima & decima tertia epiſtola: ubi incredibile eſt quam multi, quam turpiter ab ipſo depravati ſint loci; atque illi præſertim, quos ex Reginaldo & Leſſio recitat.

Reginaldus, poſtquam explicuit quibus in circumſtantiis injuſtè aggredientem occidere liceat, hæc ſubjicit. „Notandum eſt tertio perinde eſſe in re propoſita, sive quis alium occidere tentet armis, ut enſe vel catapulta; ſive veneno; ſive opere, ut percuſſione; ſive verbis, ut falſo teſtimonio; & ſive per ſe immediatè, ſive per alios, ut per ſicarios. Nihil enim refert, quo ex talibus modis inſidietur quis vitæ alienæ, ad eam efficaciter auferendam.

Ex

Ex hoc principio poſt multas concluſiones hæc poſtrema infertur a Reginaldo, quæ a Paſchale tanquam exemplum execrandæ Jeſuitarum de homicidio doctrinæ proponitur. Hanc ego, non quo Paſchalis modo, ſed quo ipſe tradit Auctor, proferam. Denique ſi eas ad ferendum „
contra me falſum teſtimonium, ex quo acceptu- „
rus ſim mortis ſententiam, nec alia eſt ratio ef- „
fugii; licitum eſt mihi te occidere tanquam „
alioqui occiſurum me: cùm nihil referat in tali „
re, an tuo, vel alieno, puta carnificis gladio, me „
occidas. „

Circumſtantiæ facti, quas attentè admodum penſatas velim, hæ ſunt. 1. Inimicus ille hoc ipſo temporis articulo properat nefarium exequi, quod in me eſt meditatus, conſilium: *Si eas ad ferendum contra me falſum teſtimonium*. 2. Efficax erit conſilium, quod proculdubio, quantum res humanas æſtimare licet, effectus conſequetur: *Ex quo accepturus ſim mortis ſententiam*. 3. *Nec alia eſt ratio effugii*: hoc eſt præcluſos mihi apud Judicem video omnes ad probandam integritatem meam atque innocentiam aditus, nec aut fugere licet, aut latere. Omitto quartam conditionem a Reginaldo primum his verbis appoſitam. Notandum eſt primo non licere „
quidem, quandiu res dubia eſt, occidere eum, a „
quo mortem injuſtam mihi parari ſuſpicor; „
etiamſi vehementia ſint indicia, quod ita res „
habeat. „

Sed non ſatis habet hæc præcaviſſe Reginaldus. Subdit inſuper obſervandum eſſe diligenter quod monet: *Quoad hoc autem*, inquit, & „
alia hujuſmodi, in praxi habenda eſt ratio caute- „

„ *la proponenda in ſequenti numero 63. verſic.* Cæterùm. Ibi autem declarat, hanc concluſionem ex illarum eſſe numero, quæ, tametsi ſpeculativè probabiles, tamen ob incommoda, quæ refert, plurima, eaque ferme prudentum omnium judicio inevitabilia, locum in agendo habere nullum debent. *Quamvis in ſpeculatione pars affirmans non careat omni probabilitate; in praxi tamen non eſt ſequenda.*

Expendamus itaque in hoc exemplo, quid ſit diſcriminis inter Probabile ſpeculativè & Probabile practice. In ejuſmodi exemplo res tota, uti ſupra dixi, clariſſimè patebit. dicitur Reginaldi reſponsio ſpeculativè probabilis: quid ita? quia fundatur illo Juris naturalis principio, de quo omnes conſentiunt; fas eſſe mihi necem vel illius periculo vitare, qui certam mihi ac præſentem intentat.

Præterea ejuſmodi reſponsio colligitur ex affinitate & analogia, quæ illi cum hac alia nemini dubia deciſione intercedit. Ferream aliquis in meum caput fiſtulam letali fartam plumbo dirigit: licet ergo præoccupare, ſi poſſim, & exploſo prius ferali tubo hominem ſternere.

Nemo negaverit, concluſionem Reginaldi, rebus in ſe & generaliter ſpectatis, eſſe & ex eo principio probabiliter ductam, & alteri illi caſui affinem, de quo inter omnes conſtat. Nam, quemadmodum ſupra dixit, nihil planè intereſt, ferro an veneno mihi eripiatur vita; ſuo, an carnificis gladio mihi necem inimicus afferat. Ejuſmodi propoſitio dicitur a Theologis ſpeculativè probabilis, id eſt, probabilitatem habet, cum ex iis ſolùm principiis generalibus, ex quibus illata eſt,

eſt, expenditur; nec aliud in ea quidquam præter has principia, & quam habet cum iis connexionem, ſpectatur.

Sed, quantumvis ſit ſpeculativè probabilis, non continuò probabilis eſt practicè; &, inquit Reginaldus, *in praxi non eſt ſequenda*. Quorſum porro? Quia ſi hæc doctrina in mores & uſum induceretur, gravibus eſſet obnoxia incommodis; quia licentiam ad cædes & homicidia infinitam daret; quia hic tutandæ vitæ modus, quantumlibet fundatus in jure videatur naturæ, ab odio, ultionis aviditate &c. ſejungi vix poteſt. Hæc ſunt rationum momenta, quibus ſententiam ſuam confirmat num. 63. Ex quibus facilè intelligas, quomodo propoſitio aliqua, quamlibet probabilis ſpeculativè, non continuò practicè probabilis exiſtat. Reginaldi propoſitio colligitur ipſa quidem ex principio omnibus probatiſſimo, ſed in praxi maximis incommodis laboraret.

Quæro ergo nunc, an non veræ videantur propoſitiones hæ duæ: altera, ejuſmodi reſponſionem ſpeculativè probabilem eſſe; altera, practicè non eſſe probabilem: an non etiam evidentes illæ appareant. Jam ſi & veræ ſunt & evidentes, quid aut ſcandali metuendum eſt aut periculi, quod ab iis proponendis in libro Theologico, explicandiſque deterreat? An Reginaldus decidere ſeveriùs potuit, quàm *cum in praxi non ſequendam* hanc concluſionem aſſeruit? Ipſe vitæ amor, ipſa ardentis animi commotio, homini mortem ſibi cum dedecore ab inimico paratam intuenti facilè perſuadebit, jus illud, quod habere ſe in ejus vitam putat, non pro-

babile modo, verum & evidens eſſe; idque tametsi Theologorum ratiocinationes ac diſquiſitiones ſuper ea re non legerit. Hoc fretus principio inimicum, quà poterit, non dubitabit prævertere. Quis igitur hunc ſiſtat? Quis impetum effrenatæ cupiditatis comprimat, nisi aut Confeſſarius, aut amicus, qui Reginaldum docentem audiant?

Rebus ita explicatis (quæ tamen explicatio iis dumtaxat neceſſaria fuit, qui ne prima quidem norunt elementa Theologiæ) nonne jure merito Jeſuitæ id cum Paſchale expoſtulant palàm, quod eos propter iſtam diſtinctionem in epiſtola decima tertia inſolenter compellet in hæc verba?

„ Ita ſe proferunt opiniones veſtræ ſub hujus „ diſtinctionis involucro, qua Religio quidem „ apertè violatur, Reſpublica autem adhuc obſcuriùs. Satis iſtud ad ſecuritatem veſtram eſſe „ cenſetis. Nam ne a vobis Eccleſia violatæ veritatis exigat pœnas, ſperatis gratia & auctoritate veſtra perfectum iri: ne Magiſtratus in vos „ concitentur, iſtis providetis cautionibus, quibus „ illius doctrinæ praxim multis in locis prohibetis. Nullum enim proprie Magiſtratibus in caſus conſcientiæ *j*us eſt, ſed in externos tantum „ actus. Ad hunc modum quæ ſententia ſub praxeos nomine plecteretur, ſub theoriæ nomine „ ſecura ſe prodit. Verùm hac basi ſemel ſtabilita, nihil facilius quam illi reliqua ſuperſtruere.

An quidquam poteſt elutius simul & malignius hoc ſermone fingi? Sed nimirum cœptas primo in epiſtola ſeptima calumnias Paſchalis eodem tenore ac ſtylo in hac decima tertia, eodem

dem afflatus ſpiritu, perſequitur. Eas penitus cognoſcere qui voluerit, conferat modo compareteque citatos à Paſchale locos cum ipſis Jeſuitarum complurium, quos ibi nominat, libris. Mihi ſatis eſt ſpecimen aliquod in ipſo illo loco proponere, quo ſum uſus ad explicandam diſtinctionem Probabilitatis ſpeculativæ & practicæ.

En verba ſeptimæ Provincialium. Ex Reginaldo noſtro l. 21. c. 5. num. 57. non modo calumniatorem, ſed & falſos teſtes ab ipſo appoſitos interimi fas eſt. Si hæc ipſa eſt Reginaldi propoſitio, næ horribilis eſt. hæc enim propoſitio ſi ſtatuatur vera, ita generatim ſumpta, & nullis circumſcriptionibus ac temperamentis mitigata, ut hic ponitur; nemo eſt calumniator, nemo falſus teſtis, nemo ad inferendam innocẽti mortem adjutor ac ſocius, qui non poſſit citra culpam interfici: atque ita anathemate merito percellendam eſſe patet.

Sed quæro iterum, hæccine eſt Reginaldi propoſitio? Ubi ſunt illa, quibus tam prudenter ac dilucidè ab hoc Theologo ſepitur, adjuncta imminentis periculi, mortis certæ & inevitabilis, quam declinare vel fugiendo, vel latendo, fas non ſit? In quibus adjunctis alii, qui Societatis alumni non ſunt, Theologi idoneam, etiam in praxi, juſtæ ac legitimę defenſionis occaſionem præberi cenſent. Quid plura? Hæc affingitur Reginaldo propoſitio: *Poſſunt interfici falſi teſtes in nos inſtructi;* & tamen ipſius doctrina, quod ſupra demonſtravimus, eo tota redit ut concludat nefas eſſe mortem ipſis, etiãſi præſentiſſimum urgeat periculum, aut manu aut conſilio moliri. Tetram, Superi, atque immanem calumniam!

Poteſtne in Theologum, qui penſatis diligenter atque examinatis quæſtionis difficultatibus, (ſunt autem in utramque partem ſanè graviſſimæ) poteſtne, inquam, in Theologum qui, ita ut fecit Reginaldus, concluſerit, conferri ſuſpicio quòd faveat hominum cupiditati, quòd auctor ultionis expetendæ ſit? An non Paſchalis quemlibet alium, quàm Jeſuitam, hoc loco putaviſſet partem ſeveriorem amplexatum? Non dabitur ſcilicet hæc venia Theologo Societatis, ut nodos utrique ſententiæ communes proponat? Diſſimulare eorum gravitatem cogetur, aut laxioris doctrinæ crimine damnabitur, tametſi rigidiorem ſequatur ſententiam; quod eam, non ſine dubitatione aliqua, ſit ſecutus? Theologus moralis, materiam aliquam excutiens, ſic ratiocinari non poterit: *Si ſtamus principiis generalibus, ſi ex analogia cum his illiſve quæſtionibus judicamus, ſi in theoria ſola & conſideratione naturæ rerum acquieſcimus, ſententia hæc probabilis eſt: ſin autem attendimus ad incommoda, quæ vix ac ne vix quidem vitari inter agendum poſſunt: ſi ſpectamus, quo ſit modo in tali occaſione affectus hominum animus, jam probabilitate res caret; ideoque locum in praxi habere nullum debet.* Ita diſſerere Theologo non licebit, quamvis id ſæpiſſimè ipſa materia poſtulet, quin ſimul id ipſi detur crimini; quaſi qui permittat quod nec faciendum unquam eſſe nec permittendum apertè concludit?

III. *Quænam deciſiones Morales ſint appellandæ.*

Moralis doctrina in praxi verſatur tota. Hinc quæcumque concluſiones in mera contemplatione ita conſiſtunt, ut ad vitam vivendam nulli eſſe uſui poſſint, non debent eæ propriè inter con-

concluſiones morales recenſeri, neque ullatenus inter deciſiones numerandæ ſunt, nec quidquam moribus proſunt obſuntve: quippe qui ad ipſarum regulam exigendi non ſint. Quod igitur Reginaldo, quod Leſſio in ſeptima & decima tertia Provincialium crimini datur, nequaquam eſt in ipſorum deciſionibus reponendum: idque non ob eam dumtaxat cauſam quod ipſorum verba ibi corruptiſſimè citantur, ſed etiam quod eæ propoſitiones, in quibus ipſorum propriè continetur deciſio, ſententiam habeant planè contrariam illi ſententiæ, quæ ipſis tribuitur.

Attamen operæ pretium eſt, intactum ac ſine reſponſo non omittere quod Societati objicit Paſchalis, ſumptum videlicet ex eo Eſcobarii loco, ubi auctor ille de diſtinctione Probabilis in ſpeculativum & practicum diſputat. Eſcobarius, ait Paſchalis, Tom. I. Theolog. Mor. docet omnem opinionem ſpeculativè probabilem, practicè item probabilem eſſe. Eſto ſanè ab aliis diſſenſerit Eſcobarius. Quid mali? At nonne hæc una eſt ex artibus machiniſque Societatis, ut aliquem è ſuis Theologis initio præmittat, qui affirmet, non omnes ſententias, quæ probabiles ſpeculativè ſint, practicè rurſum eſſe probabiles; mox alium ſubmittat qui affirmet omnem ſpeculativè probabilem eſſe quoque practicè probabilem: quò ſenſim aſſueſcant homines genio cupiditatique ſervire, & conſcientiæ frenos, vel in atrociſſimis ſceleribus, laxare? Scilicet Madritum Lugduno ſcripſerit ad Eſcobarium Reginaldus, ut unà cum illo id artificii componeret; aut ipſorum Generalis tam laudabilibus, tam ſanctis rationibus adductus, has do-

Paſchal. epiſt. 13.

Eſcobarius in præloquio nu. 15.

ctrinæ partes inter utrumque diviſerit. Rem profectò ſubtiliter excogitatam! Hoc illud eſt videlicet arcanum admirabile a Paſchale in quinta Provinciali detectum, quo conſcientiarum moderatores Jeſuitæ ac Theologi cum ſuis Præpoſitis ita conſpirant, ut alii Doctores ac Moderatores ſeveri, alii contra faciles & commodi ſint.

IV. *Locus Eſcobarii expenditur.*

Verùm perincommodè ad rationes cauſamque Paſchalis accidit, ut in eâ ipſa quæſtione cum aliis Eſcobarius conſentiat, a quibus ſi diſſentire vel tantillum videtur, totum de verbo, non de re, diſſidium eſt.

Ac primo quidem in eo libro quem ipſe *Examen Confeſſariorum* inſcripſit, Litteræ autem Provinciales *Excerpta ex 24. Senioribus* nuncupant; de hac quæſtione eodem prorsùs & ſentit & loquitur modo, quo alii ſolent: id quod nec ipſe diffitetur Paſchalis. Jam vero, quòd attinet ad ipſius de *Theologia Morali* librum, ubi, *quod ſpeculativè licet, practicè quoque licere aſſerit*; si paginas aliquot poſt citatum locum legiſſet Paſchalis, ibi mentem hujus Theologi agnoviſſet ac ſententiam, quæ vitio certè vacat, nec aliquid habet in quo vel ipſe ſecum, vel cum Theologis moralibus pugnet. Ejus verba recito ex libro 11. Theolog. Mor. probl. 5. (*Epiſt. 13.*)

Si praviſis omnibus incommodis quæ naſci poſſunt ex praxi, probabiliter adhuc judicamus talem praxim licere, licitè illam exercere poterimus. Fateor tamen, non omnia quæ licent expedire ſemper, ob extrinſecas circumſtantias. Item ſi Princeps ſupremus, vel ejus ſuprema Curia talem ſtylum obſervarit, contrarium omnino prohibens:

bens: tunc opinio tali decreto contraria jam per illud deſineret eſſe probabilis. V. G. poſt Tridentinum opiniones aliquot Angeli, Armillæ, Sylveſtri ac ſimilium ad praxim reduci non poſſunt, cum antea probabiles cenſerentur. Quare eo ipſo quod opiniones hæ aut illæ dicuntur non eſſe practicè probabiles, conſequenter nec eſſe ſpeculativè probabiles aſſeruerim; quia inconvenientia practica earum falſitatem oſtendunt.

Quid aliud ſibi hæc volunt, niſi nolle Eſcobarium illam opinionem ſpeculativè probabilem dici, quæ, licet principiis quibuſdam generalibus nemini non probatis fundatiſſima ſit, tamen, ob intercurrentia inter agendum incommoda, ſuam tũc temporis probabilitatem amittit: cum alii contra Theologi cenſeant, iis incommodis, propter quæ desinit eſſe probabilis practicè, non effici ut ſpeculativè probabilis appellanda non ſit; ubi generalibus principiis, ex quibus probabiliter concluditur, cohærens apparet. Sed in hoc omnes cum Eſcobario conſentiunt, illam in praxi, ob ejuſmodi incommoda, normam agendi eſſe non poſſe.

Ut igitur Eſcobario gratificer, talem opinionem ſpeculativè probabilem non appellabo: ut aliis obſequar, hoc ipsi nomen haud negabo. Sic nemini a me inferetur injuria: nec magis officiet moribus mea hæc facilitas, quam tot varii loquendi modi his Theologis omnibus familiares. Hac poſita Eſcobarii notione, in qua nihil ineſt rationi non conſentaneum, aſſeram eſſe *tutas in praxi ſententias, quæ ſpeculativè probabiles fuerint:* quia ſintne practicè probabiles ante ſtatuam quàm ſpeculativè probabiles appel-

pellem. Aliorum autem notionem ſecutus, *non quæcumque ſpeculativè probabiles fuerint ſententiæ, eas omnes practicè tutas affirmabo*; quia probabilitatis ſpeculativæ ratio non omnia ad probabilitatem practicam neceſſaria includit. Tum demum Paſchalem provocabo ad omniũ Theologorum Tribunal; neque illum, vanis licet captioſiſque declamationibus inſtructum, in hac doctrina quicquam omnino poſſe reprehendere, quovis pignore contendam.

Ut ergo ſub finem ſummatim colligam quæ dixi; si ſpectetur Reginaldi mens & aliorum qui eadem petiti ſunt calumnia, myſterium diſtinctionis, quæ inter Probabile ſpeculativè & Probabile practicè intereſt, univerſum huc devolvitur. Finis ac ſcopus hujus diſtinctionis eſt, ut id primò demonſtretur, non ſufficere in Moralibus quod ex generalibus quibuſdam ratiocinemur principiis, ex quibus multa legitimè ſequi videantur; quæ si ſola in agendo pro regula haberentur, effectus interdum funeſtiſſimos obtinerent. Secundò, res eſſe plurimas, quæ in ſe & ex regulis generalibus æſtimatæ, culpa putentur vacare; tametsi vix ac ne vix quidem a peccato ſejungi poſſint; quia cordis humani depravatio, vis cupiditatum rerum illecebris proritata, motus vehemens quo afficit animos mali aut boni præſentia, rarò admodum eam noſtrę menti tranquillitatem concedunt, ut eos intra fines contineat ſeſe, quos ratio, quos divina lex præſcribit. Si quis igitur aliquam rem ſpeculativè eſſe probabilem dixerit, negaverit practicè eſſe probabilem, imo illicitam affirmaverit eſſe practicè, non permittendam, nec ſuadendam practicè;

ce, an is artificium excogitaſſe dicendus erit, quo Religio Evangeliumque palam evertatur, licet reipublicæ idẽ exitiũ clam & obſcurè afferatur?

Sed ipſi mores, tum Paſchalis, tum ejus gregalium, tam acriter doctrinæ ſeverioris effata contra laxiorem Scholam propugnantium, ſatis vel ſoli docent intereſſe plurimum, ſi univerſè loquamur, ſpeculationem inter & praxim. Vocem ex ambiguo dictam, reſtrictionem mentis, ſuis in libris, in colloquis familiaribus, inter noxas referunt omni ſupplicio digniſſimas: in praxi verò mendacia, librorum depravationes, ſenſus perverſos & malignos, ad quos Religioſorum hominum & peritorum doctrina opinioneſque detorquentur, inter illa numerant quæ longè abſunt ab omni culpa & nulla vetantur omnino lege; modò hæc in ſolos Jeſuitas ipſorumve amicos conferantur.

DE INTENTIONIS DIRECTIONE.

„ Mirabile illud inventum, inquit in epi-
„ ſtola ſeptima Provinciali Jeſuita in-
„ ductus a Paſchale, magna illa *diri-*
„ *genda intentionis* methodo contine-
„ tur; cujus tantum in noſtra morum doctrina
„ momentum eſt, ut eam Probabilitatis doctrinæ
„ ferè æquiparaverim.

Hoc admirabile arcanum ſcrutari placet. Aperiamus quidquid id eſt myſterii, & apertiùs etiam, quàm Paſchalis, oculis omnium ſubjicere conemur.

I. *Quid ſit directio intentionis.* In eo verſatur tota dirigendæ intentionis doctrina, ut doceatur, cum res per ſeſe indifferentes occurrunt, intentioni, prout recta eſt vel prava, bonitatem actionis aut malitiam adſcribendam eſſe: actionem bonam ſua bonitate privari, cum abeſt recta intentio: intentionem denique, si generatim loqui volumus, tantum habere in moribus momenti, ut ſæpiſſimè ex ea una capitale, quod intercedit inter actiones noſtras, diſcrimen oriatur; eaque, ut verbis Theologicis utar, ſuam cuique ſpeciem tribuat.

Poſſem hic Janſeniſtarum more, totas hujuſce ſcriptiunculæ paginas, ipſoſque margines infinitis Sanctorum Patrum de intentione locis refercire. Sed his paucis Divi Auguſtini & Divi Thomæ ſum contentus verbis, quæ propoſitionis meæ ſenſum omnem complectuntur. *Bonum*

opus

opus intentio facit, inquit Auguſtinus in Pſalm. 31. *Morales actus recipiunt ſpeciem ſecundum id quod intenditur*, ait Sanctus Thomas 2.2. qu. 64. art 7. in corp. Quem etiam in ſenſum hæc Chriſti in Evangelio verba Patres interpretantur Matth. 6. *Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit*: hoc eſt si pura fuerit tua intentio, non erit actio tua tenebrarũ opus. Itaque Theologicum illud principium nihil in ſe habet quod non admodum Fidei Catholicæ rationique congruat: nec in eo quidquam eſt tritum magis ac vulgare, magiſque adeo neceſſarium. Illud verò mirificum appellare, in eoque caput artis politicæ Jeſuitarum collocare, perquam abſurdum eſt & ineptum.

At forte eo malè utuntur Jeſuitæ, dum ad certas quæſtiones illud perperam accommodant. Non eſt mihi animus occaſionem hinc arripere diluendi fuſius omnes Paſchalis calumnias: ſatis mihi fuerit earum partem indicare aliquam, idque oſtendere breviter, quando a Jeſuitis ad varias quæſtiones traductum eſt hoc principium, non impiè fuiſſe, non ineptè traductum.

Hanc intentionis directionem ipſis præſertim exprobrant Litteræ Provinciales, cum de ſimonia, de uſura, de illata vi agunt. Contendit Valentia poſſe dari aliquando temporale pro ſpirituali: affirmat Eſcobarius aliquid ſperari commodi ex data mutuò pecunia poſſe: aſſerit Reginaldus licere nonnunquam invadentem & perſequi & cædere. Docent hæc fieri poſſe citra culpam omnia, modo probè dirigatur intentio: quin & Baunius formulam in octava Provinciali citatam, de induſtria confecit, in qua dirigen-

dæ intentionis methodus ad legitimum contractum faciendum adhibita, exempli cauſa proponitur.

II. *Illius uſus variis in rebus oſtenditur.* Omittamus hîc fucum, pigmenta, & cavillationes Paſchalis, de quibus modo non agitur. Nunquamne licet injuſtè aggredientem perſequi, ferire, occidere? Sanè aliquandò; imo & ſemper, quandiu defenſionis juſtæ & moderatæ non excedimus terminos: *cum moderamine inculpatæ tutelæ*. Hos intra fines si ſtetur, nonne qui propulſat injuriam, poteſt aut bona aut mala intentione percutientem repercutere? Nonne poteſt aut ulſciſcendi ſui, aut defendendi tantùm ſtudio induci? Certè poteſt. Igitur eſt intentionis directioni ſuus in hac materia locus.

Nunquamne licet ſpirituale pro temporali dare, aut ex pecunia fructum quærere? Nihil certè licitum magis. Stipendium quotidiè ob rem divinam accipiunt Sacerdotes: contractus ſocietatis, cenſuſque annui fiunt. Si Sacerdoti pecuniam, tanquam Sacri pretium perſolvo, ſimoniacus ſum: si, ut memor gratuſque sim, ut largiar eleemoſynam; si aliqua ejuſmodi cauſa impulſus; ſimoniæ nihil eſt.

Librarum millia viginti alicui ea lege dedi, ut pars capitis viceſima mihi quotannis penderetur. Si poſt annos viginti redimit ille cenſũ, tũc pro viginti millibus ſemel numeratis data mihi fuerint millia quadraginta. Qui hoc poteſt cum conſcientiæ æquitatiſque regulis conciliari, ut dimidio plus accipiam quàm dederim? Si pecuniam ea mente tradidi, ut jus emerem percipiendi quotannis mille libras ex aliquo, verbi cauſa, prædio huic penſioni obligato, nihil iniquè egi: sin

ſin autem plus multo accipere quàm dediſſem, erat animus, fœnerator ſum.

Si mercatori mutuam pecuniam negotiationis cauſa roganti, ea conditione dedero, ut fructum ex mutuo capiam, & quinas ille mihi pro capite mercedes rependat; ejuſdem uſuræ fio reus: ſi veram cum ipſo inire ſocietatem voluero, ab recta conſcientia non diſcedo.

Cum igitur, ut validi aut liciti contractus fiant, ſemper neceſſaria ſit intentio; cumque, ubi de tuenda vita, fama, fortunis agitur, eadem intentio juſtam legitimamque defenſionem imprimis efficiat; quid erit, amabo, cauſæ, quin liceat Theologis Societatis Jeſu, itidem ut cæteris, docere dandam eſſe operam his in rebus diligenter, quò fugiatur peccatum, ut rectæ intentionis norma lexque ſervetur?

Valentia in ſuo de Simonia tractatu eodem planè modo quæſtionem proponit, quo Divus Thomas; eoſdem in medium affert caſus quos Divus Thomas; plurimos ex intentionis directione decidit, ut Divus Thomas. Cur, obſecro, quæ in Divo Thoma eſt ab omni labe vacua intentionis directio, eadem in Valentia politicæ Jeſuitarum aſtutiæ myſterium appellabitur?

Exponit Baunius quæ contractus inſtituendi ſit ratio, ut fructus pecuniæ poſſit legitimus percipi; quam qui rationem neglexerit, imimprobus fœnerator evadat. Quid hìc vitii ſubeſt? Ibi quidem *trium contractuum* doctrinam, ut certam, ſumit: ſed hujus neque auctor ipſe eſt, neque ſolus defenſor: hanc ante ipſum complures, iique & in Theologia & in jure verſa-

ſatiſſimi, quos Societas in ſuis non numerat, Doctores propugnarunt. Cujus tanta cum ſit in facienda mercatura utilitas, tantuſque uſus, nec ibi magis contorta & accerſita per vim intentionis directio, quàm in aliis multis contractibus legitimis videatur; cur ea vitio dabitur huic Theologo, quandiu eandem vetandam neque Eccleſia, neque Eccleſiaſtici Præſides Præpoſitique cenſebunt?

Damnat injuſtæ uſuræ Eſcobarius, ſi quid ex mutuo ſupra ſortem exigatur; at ſi mutuas alicui pecunias, verbi gratia, ut prædium ſibi accommodatum coemat, largiaris, ea re captans ejus benevolentiam, aut beneficii quidpiam, cum res feret, ab eodem præſtitum iri ſperans, mentalem uſuram hanc eſſe negat. Quin realem non fore affirmat, etiamsi poſtea beneficium cōmemorando, gratum ejus animum excitare tentes ad opem tibi laboranti præſtandam. Quid iniquum habet hæc diſtinctio? quid a ratione alienum? An fœnerator habetur is qui, dum alterum prævidet ea brevi auctoritate & gratia valiturum, ut amicis operam navare non inutilem poſſit, in hunc quem dixi modum bene de illo mereri ſtudet? An, ſi quid poſtmodum ab illo beneficii pro re nata accipit, id uſuræ nomine donatur? An aliud quidquam præter ſenſum communem requiritur, ut quos hìc tam nequiter, aut tam inſcitè insimulari cernimus, vacare culpa videamus?

Denique cum docet Reginaldus, ſpeculativè quidem probabile eſſe, at practicè nonniſi perrarò, fas eſſe in certis, quas apponit ipſe, Paſchalis autem ſilet, circumſtantiis; fas, inquam, eſſe cui-

cuipiam, in ipſo dumtaxat, quo ejus fama violatur, temporis articulo, eum, a quo afficitur ignominia, perſequi; ſimul admonet cavendum ne id faciat eo animo, ut malum malo reponat; ſed tãtùm ut neceſſitati ſerviat, neque progrediatur ulteriùs, quàm quantum tutandæ dignitatis ratio præcisè poſtulat. Hæccine aut inutilis eſt reſtrictio, aut Reginaldi reſponſum veneno, ut ita loquar, inficit? An ejuſmodi deciſione tot cancellis munita, tot vallata cautionibus, in fraudem aliquis induci faciliùs poteſt, quàm Davidis facto, qui Salomoni mandavit ut, cum primùm ſe daret occaſio, Joabum & Semei de medio tolleret? Proſcribatur, ut volunt adverſarii, omnis directio intentionis: quid hoc Davidis mandato fiet? Quid cenſendum de illo demùm erit?

Ita eſt profecto: nihil hic novi aut Reginaldus, aut alii de dirigenda intentione protulerunt. Nec nisi poſt Innocentium III. ita ſunt locuti: *Vim vi repellere omnia jura legeſque permittunt, non ad vindictam ſumendam, ſed ad injuriam propulſandam.* Habent Divum Thomam quem ſequantur 2.2.q.72.art.3. *Illatas contumelias nonnunquam repellere homo poteſt propter bonum illius qui contumeliam infert, ad reprimendam illius audaciam, & ad tuendam ſuam dignitatem & auctoritatem.* *Cap. ſignificaſti.*

Quid ergo Theologi Jeſuitæ in hac cauſa præſtiterunt? Rectam intentionem ita eſſe docuerunt his omnibus locis neceſſariã, ut, si abeſſet illa, graviſſimè tum peccaretur. Paſchalis verò quid præſtitit, quas ſibi partes ſumpſit? Rem totam ſcilicet invertit: hoc intelligi voluit, ad- III. *Quid Paſchalis de intentionis directione commentus ſit.*

hiberi a Jeſuitis hanc intentionis directionem, ut atrociſſimis ſceleribus patrocinarentur.

Monuerunt Jeſuitæ videndum ſedulò eſſe, ne quis, vel cum maximè ſuum in defenſione legitima jus ſervat, abripi ſe cupiditatis æſtu & ultionis impotentia patiatur; nullam tunc aliam eſſe mentem oportere, præterquam tutandi ſui. Ipſe contra Paſchalis, adulterando & mutilando Jeſuitarum ſcripta, eos ita deſcripſit, perinde quaſi vim injuſtiſſimè illatam, modo recta foret intentio, ab omni noxa vindicarent.

Docuerunt Jeſuitę, eum qui pro ſpiritali temporale daret (ibi autem non de numeranda pro Beneficio pecunia, ſed de orationibus, de ſacrificiis, de fructibus & proventibus ædi ſacræ attribuendis, de aliis id genus rebus agebatur) non ita eſſe affectum debere, ut temporale vellet tanquam ſpiritalis pretium tradi; ſed aliam hanc requiri intentionem, ut, tanquam memoris & grati animi munus, preces Deo fundi, rem divinam fieri &c. poſtularet. Ipſe verò Paſchalis ſcribere palam non dubitat, artem hanc dirigendæ intentionis a Valentia, a Tannero, ad excuſandam deteſtabilem, quæ nunc fit, Beneficiorum Eccleſiaſticorum nundinationem, feliciter & admirabiliter adhiberi.

Idem Paſchalis, poſtquàm expoſuit, quid afferat Baunius, quo contractus evadat ab omni uſuræ intentione purus ac vacuus; poſtquam illigavit in epiſtolam ſuam fruſtum è Baunio excerptum, pingui & obſoleto ſermone qui riſum moveat; Jeſuitam ſuum ſic loquentem ſeriò inducit. „ Vix quidquam aliud noſtris eſt fœnus illud „ vitioſum, quàm voluntas accipiendæ pecuniæ

tan-

tanquam ex fœnore redeuntis. Quamobrem Eſcobarius noſter ſolertiſſimè tradit, qua ratione hoc crimen molli tantùm intentionis flexu & declinatione vitari poſſit.

Simul profert, ſeu potius citat Eſcobarii locum,quem commemoravi; citat autem tanquam deciſionem ridiculam: quamvis aliter decidi, niſi abſurdè, non poſſit. Huc demum recidit illa de intentionis directione criminatio. Hoc illud eſt *admirabile inventum, cujus tantùm in Morali Jeſuitarum doctrinæ momentum eſſe prædicabatur, ut ferè videretur doctrinæ Probabilitatis æquiparandum.*

Dei eſto judicium, quæ fuerit Paſchalis intentio tum, cum ita inhumaniter, ita injuſtè Jeſuitas eſt inſectatus. Forſitan iiſdem fuit cauſis impulſus quibus ille, quem Sancti & Oraculi ſui loco factio univerſa veneratur, Abbas San-Cygiranus: qui aliquando cum Prierenſi Abbate ſic familiariter eſt locutus: Jeſuitarum Societatem funditus eſſe delendam, utpote Eccleſiæ pernicioſam. Tum ita ſubjiciebat: à Deo ipſo Eccleſiam everti: deſiiſſe jam ædificandi tempus; qui nunc viverent Epiſcopi, Clerici, Religioſi,eos, ut plurimum, ſpiritu Religionis Chriſtianæ, ſpiritu Eccleſiæ gratiæque Chriſti eſſe deſtitutos: Ordinis ſui Religioſos,ſi veros ſe vellent Divi Bernardi filios probare, omnes in perniciem Theologiæ Scholaſticæ operam & conſilia conſociaturos: ipſum Divum Thomam ratiocinatione humana veram germanamque Theologiam devaſtaſſe, &c.

Information du proces de l'Abbè de S. Cyran.

Ut hæc piè ſanctéque ſunt dicta! Quid tandem de illa factione ſentire convenit, cujus princeps ita & loquitur & ſentit, qui in ea nihilo ſecius pro acerrimo Fidei Chriſtinæ vindice ac viro ſancto circumfertur?

DE MENTIS RESTRICTIONE,

Et ambiguarum vocum uſu

DISSERTATIO.

DUcamus iterum initium ab iis vocibus, quibus in epiſtola nona Provincialium ſic loquens Jeſuita inducitur. Nunc „ illa in medium afferenda, quæ ſoler- „ ter excogitavimus, ut facilius peccata, tum in „ quotidiano ſermone, tum in contrahendis re- „ bus, vitentur: in quo nihil difficilius & opero- „ ſius quàm mendacium effugere, præſertim ſi „ quid falſi perſuadere velis. Ad hanc rem miri- „ ficas opportunitates habet noſtra de æquivocis „ doctrina, ex qua licet ambiguis uti verbis, effi- „ ciendo, ut ea audientes alio ſenſu accipiant „ quàm tu ipſe intelligas, ut docet Sanchez *Oper.* „ *Mor. p.2. l.3. c.6. n.13.* Iſthuc quidem jam nove- „ ram, inquio. Tum ille: Sic nos, ait, hoc diſſe- „ minavimus, ut nemini jam ſit incognitum. At „ ubi verba æquivoca non ſuppetunt, ſcin'quid fa- „ cto ſit opus? Neutiquam, dixi. Nec miror, in- „ quit: id enim planè novum. Hoc illud eſt reſtri- „ ctionum mentalium artificium, &c. „

I. *Locus Paſchalis, epiſt. 9.*

Ut plena hæc feſtivitatis ac deliciarum eſt oratio! Nihil, niſi veritas, deeſt. Nam ſi Pa-

ſchalis hoc loco ambiguis verbis aut mentis reſtrictione uſus non eſt, oportet illum ter aut quater, minimum, ut poſtea videbitur, mentitum fuiſſe. Hæc materia digna curioſis & eruditis auribus eſt; ac ferè paucis, ut par eſt, nota. Congeram quidquid afferri in utramque partem validiſſimum poterit: nulli enim me addico ſententiæ.

L. de abuſu reſtrict. ment. c. 12. Non omnium primus Provincialium auctor Jeſuitis hac ſuper re litem movit. Malderus Antuerpiæ Epiſcopus librum Calviniſtæ cujuſdam editum jam ab anno 1609. citat, & refellit, qui ſic inſcribitur: *Aphoriſmi, vel Summarium doctrinæ Jeſuitarum, & aliorum aliquot Eccleſiæ Romanæ Doctorum*. Quo in libro quæ hìc a nobis modo attinguntur obiter, fuſius pertractantur. Quamquam nihil inde in gratiam Societatis præjudicatum velim. Abjecto quippe omni præjudicio, res, ut in ſe ſunt, libet ſolas expendere; idque aperire unum, quantum difficultatis inſit ut verum in hac materia diſpici ac ſecerni a falſo queat.

II. *Quid ſit amphibolia, quid mentis reſtrictio.*

1. Quamvis in præſenti negotio promiſcuè accipiantur ut plurimum & ambiguitas ſermonis & mentis reſtrictio; diſcrepant tamen. Ambigua propoſitio dicitur ea, cui ſubſunt varii ſenſus, & quæ ita effertur, ut prævideas accipiendam eſſe ab eo qui audit, aliter ac ipſe tacitus accipis. Patet exemplum in illo Abrahami ad Ægyptios reſponſo, quo ſororem ſuam Saram edixit: proſpiciebat quippe hanc *Sororis* appellationem alio trahendam atque in animo habebat. Vocatur *Reſtrictio mentis*, cum propoſitio falſa eſt, prout effertur: fieret autem vera, si reſtrin-

ſtringeretur & circumſcriberetur aliquot vocibus adjectis, quas retineo mente & occulto. Puta mutuam petenti a te pecuniam reſpondes: *Non ſuppetit*; falſum dicis. Adderes, *quam tibi mutuam dem*; tunc vera exiſteret propoſitio.

2. Latet proculdubio in his ſive amphiboliis, ſive mentis reſtrictionibus alienum neſcio quid, ſaltem prima fronte, a candore & ſimplicitate ſermonis; imo etiam abſonum & contortum. Ut ut eſt, ii quorum res hac in concertatione agitur, pro jure ſuo id exigere a Lectore poſſunt, ſuum ut judicium ne prius ferat, quàm momenta rationum utrimque perpenderit. Hoc igitur illis concedamus.

3. Mendacium nulla occaſione eſſe licitum conſtat apud Doctores Catholicos omnes, utpote malum per ſeſe; quod nulla proinde ratio vindicare a peccato poſſit.

4. Admiſſo ſemel illo, quod ſartum tectumque haberi debet, principio, ortæ ſunt deinceps in Theologicis rebus difficultates plurimæ, quoad ea quæ vel agenda in certis circumſtantiis forent, vel explicanda occurrerent in Sacris Litteris. Incidunt enim ea ſæpe tempora, in quibus certo quodam modo loqui oporteat, qui modus conciliari cum ſinceritate vix poſſit. Quod ad Scripturam attinet, si Deus in ea loquens inducatur aut Cælites; in iis vel mendacii umbram ſuſpicari piaculum eſt. Quin, eadem Scriptura, dum virorum aliquorum verba refert quos laudat, & velut Dei ſervos pietate præſtantes exhibet, quidquam notare in iis alienum a veritate, durum prorſus eſt Tamen hujus utriuſque generis loci occurrunt in quibus explican-

III. *Vnde nata quæſtio de uſu amphiboliarum & reſtrictionum mentis.*

dis & interpretes & Sancti Patres negotii plurimum habuerunt.

5. Hæc gemina difficultas, si abfuiſſet, nunquam, opinor, quæſitum foret, an ambigui & reſtricti ſermonis uſus licitus ſit: eadem tamen fuit in cauſa, cur plurimi tũ Theologi, tum Scripturæ & Canonum Interpretes cujuslibet regionis & Scholæ, uſum hunc neceſſarium eſſe contenderent: quem tamen longè anguſtioribus terminis circumſcripſere, quàm volunt ii qui per calumniam adverſarios hic inſectantur. Quicumque enim ea fuſiùs diſſeruere Doctores, non omittunt monere & quam proclive ſit iis quæ in eo genere dicuntur, abuti, & ut evitetur error vehementius hortari.

6. Quoniam difficultates, quarum mentionem feci, præcipua ſunt eorum argumenta qui ſtant ab illo uſu; contra vero qui eundem oppugnant, non aliis ad eum labefactandum validioribus utuntur telis, quàm conſecutionibus, quæ ex eo videntur deduci: id modo agimus, ut eas difficultates iſtis conſecutionibus opponamus, & ſuis utraſque momentis expendamus, nulla re diſſimulata, quæ robur & pretium alterutris poſſit arrogare. Expendendum erit deinde, utrum Sanchez Jeſuita, in quem nominatim acerbiùs invehuntur, corruptæ doctrinæ reus ſit, ut jactant: utrumne agant juſtè cum illo ejus accuſatores, an ſecus.

IV.
Argumenta quibus oppugnatur ille uſus.

Ac illi quidem qui omnem uſum amphiboliarum & mentis reſtrictionum condemnant, his præcipuè rationibus nituntur.

Primo, mendacia planè eſſe, quamvis induta tectorio quodam & larva Veritatis. Idque patet,

tet, inquiunt, ſi modo exponatur ipſa vocum ejuſmodi ambiguarum natura, ſive hanc generatim, ſive ſingillatim in certis exemplis ſpectes. Hinc enim omnino planum fit meras eſſe cavillationes & argutias, eam ob rem conſultò inventas, ut in animum inducat quiſpiam ſe minimè mentiri, vel cum maximè contra mentem loquitur.

Deinde nihil his loquendi rationibus effici aliud, quàm ut impellantur in errorem ii quibuſcum colloquimur.

Tolli præterea vitæ civilis ſocietatem. ſi enim qui me alloquitur perſuaſum habet ambiguas voces & mentis reſtrictiones mendacia non eſſe, utrum ſcio ego, an non tunc temporis ea uſurpet, quo tempore videtur loqui ex animo & perquam ſincerè?

Præterea Scripturæ & Patrum locos, quibus lingua menſque duplex ut deteſtabilis & execranda deſcribitur, & virtus huic vitio diverſa collaudatur, pugnare profectò contra iſtas dubię atque ancipitis ſignificationis propoſitiones, quæ audientis in animo ingenerant cogitationem illi omnino abſimilem, quam velle videor ipſi manifeſtam facere. Ut verbo dicam, ignotas penitus antiquis, & novas eſſe captiones iſtas atque ſubtilitates.

V. *Argumenta quibus propugnatur.*

Ea ferè ſunt quæcumquè jactantur vulgo adverſus amphibolias & mentis reſtrictiones. Afferamus jam earum in defenſionem quæ ex altera parte opponuntur.

Ac primo quidem Theologi & Canonum Interpretes quamplurimi, qui, re diu multumque conſiderata, nequeunt adduci, ut ſermonis ambi-

bi-

biguitas omnis omnino prohibeatur, ejuſque uſus planè interdicatur; iidem, inquam, fatentur ultro ſe iſtis rationibus vehementer commoveri. Quin, iis etiam cederent ac manus darent, si cõfingi ratio poſſet aliqua potior, qua vitarentur difficultates & incommoda, quibus si mentis penitus reſtrictiones tollantur, humana vita, ut vivitur, laborabit.

Addunt favere sibi Virorum Sanctorum auctoritatem, qui eas certis in occasionibus uſurparunt, in quibus id neque a Scriptura neque ab Hiſtoria Ecclesiaſtica vitio ipsis vertitur; imo & a viris aliis, itidem ſanctitate insignibus, laudi datur. Ab hoc poſtremo capite & argumento exordiamur.

VI. *Loci Sacræ Scripturæ, petiti ex veteri Teſtamento.*

Cum multa ex veteri Teſtamento exempla ſuppetant, factum Abrahami inpræſentiarum, inſtar reliquorum eſto. Coactus Patriarcha ille ſanctiſſimus, urgente fame, in Ægyptum ſecedere; & veritus ne vel Rex, vel aliquis alter indigena, captus Saræ uxoris ſuæ pulchritudine, sibi moliretur necem; ut imminenti ſe periculo ſubduceret, sic eam eſt allocutus. *Dicturi ſunt*, inquit, *uxor ipſius eſt, & interficient me, & te reſervabunt. Dic ergo, obſecro te, quod ſoror mea ſis.* Res uti animo proſpexerat, ita evenit. Interrogati reſponderunt ambo sicut inter ipſos convenerat; & *Sororis* ambigua vox, quæ duplicem in ea regione ſenſum obtinebat, iis ſaluti fuit. In eaſdem conjectus anguſtias idem Abrahamus Gerari in Palæſtina eodem ſe modo expedivit. *Geneſ. 12.*

Paternum ſecutus exemplum Iſaacus evaſit incolumis, cum eodem in loco Rebeccæ conjugis

gis cauſa in ſimillimum periculum incurriſſet. *Cumque interrogaretur a viris loci illius ſuper uxore ſua, reſpondit: Soror mea eſt. Timuerat enim confiteri quod ſibi eſſet ſociata conjugio, reputans ne forte interficerent eum.* Neuter ob eam rem a Deo vel caſtigatus verbis, vel multatus pœna fuit. Idque tum accidit, cum numeroſam iis Deus progeniem adpromittebat. Quid quod eoſdem ſingulari patrocinio ac tutela fovet; tametsi vitandæ necis cauſa viam hanc ineant, quæ tam iniqua jactatur eſſe: & quæ aliena tantopere fuiſſet a reverentia ſummo vitarum noſtrarum moderatori ac domino debita, tam injuria ejus bonitati & potentiæ, in quibus illi Sanctiſſimi Patriarchæ tantum præſidii poſitum ſibi eſſe non ignorabant? Geneſ. 26.

Adeò non autem viros illos ſanctos Auguſtinus vituperat, ut potius partes eorum adverſus Fauſtum Manichæum, qui ſuæ ſe correctorem & emendatorem ætatis profitebatur, acriter propugnet. Negat Abrahamum ea occaſione mentitum fuiſſe, licet revera ejus, quod ab ipſo quærebatur, dimidiæ tantum parti, nullatenus vero ad mentem interrogantium reſponderit. *Neque enim utrum ejus uxor eſſet interrogatus, non eſſe reſpondit: ſed cum ab eo quæreretur, quid ei eſſet illa mulier, indicavit ſororem, non negavit uxorem. Tacuit aliquid veri, non dixit aliquid falſi.* Lib. 22. contra Fauſtum c. 33.

Paulo infra excuſat Iſaacum, ſicuti & ſuperius Abrahamum. *Quid mirum, inquit, aut quid pravum, ſi imitatus eſt patrem; tum eàdem juſtitia defendatur qua pater ejus de ſimili objecto inculpatus inventus eſt?* Idem Sanctus Doctor Cap. 46.

multis ſcriptorum ſuorum locis pari modo eadem de re diſſerit. Sed proferamus aliqua Sanctorum, qui Chriſtianæ legis tempore floruerunt, exempla.

VII. *Exempla SS. Athanaſii, Felicis, Fulgentii, &c.*

Omitto Sanctum Franciſcum, qui rogatus an hominem, qui ad necem ob homicidium factum quærebatur, prętereuntem vidiſſet, reſpondit, inſerta in manicam manu: *Hac non tranſiit:* quod fortaſſe viri, emunctæ ſcilicet naris, quales ii ſunt quibuſcum congredimur, aniles inter fabulas recenſuerint.

Illuſtre eſt Athanasii exemplum, & notius quàm ut egeat hìc fusius explicari: cum ſcilicet ſecundo Nili alveo delatus, manus eorum effugit, a quibus, Juliani juſſu miſſis, erat comprehendendus.

Hæreo in aliis duobus non tam decantatis. Alterum eſt Sancti Paulini: alterum Sancti Fulgentii, qui ambo doctrinæ Auguſtinianæ miratores & præcones extiterunt: quorum si teſtimonia cum eo conjunxeris, quo Doctor ille Sanctiſſimus Abrahami & Iſaaci agendi rationem in iis, quas deſcripſi ſuperius, circumſtantiis approbat, argumentum ſanè validum conflabitur in gratiam Theologorum, præſertim cum eos oppugnant qui ſe Auguſtini eſſe diſcipulos ubique prædicant.

Natal. 5. Sanctus Paulinus in brevi carmine quod conſcripsit in honorem Sancti Felicis Nolani, narrat eum a Paganis, ob Fidei Chriſtianæ confeſſionem & cauſam, ad necem ipſum depoſcentibus jam jam comprehendendum, oculos eorumdem fefelliſſe; Deo, ne agnoſceretur, efficiente, non sine insigni potentię divinę miraculo. Cumque

que ab iis interrogatus fuiſſet ipſe, ubinam lateret Felix, ubi degeret: Illum, re cognita, & intellecto miraculo, reſpondiſſe: *Quem quaritis, Felicem ignoro*: eoſque sic, omiſſo illo, præteriiſſe.

Perſenſit & ipſe faventis
Conſilium Chriſti, ridenſque rogantibus infit:
Neſcio Felicem, quem quaritis. Ilicet illi
Prætereunt ipſum.

Sanè si Felix mentitus tunc eſſet, male profectò eſſet meritus de Chriſto ita de ſe benemerito. At si mentitus non eſt, quid ſuperat aliud, nisi ut ad ancipitem, quæ in Felicis nomine latet, significationem recurratur, vel, si magis juvat, ad mente conceptam reſtrictionem? aliter enim non videtur mendacio liberari poſſe.

Verum nulla poteſt eſſe pura magis putaque amphibolia, quàm quæ a Sancto Fulgentio eſt uſurpata. Legitur illa in ejus vita per Ferrandum Diaconum ejuſdem diſcipulum ſcripta, & Epiſcopo Feliciano, qui Fulgentio in Epiſcopatu Ruſpensi ſucceſſit, dicata. Teſtatur Ferrandus Sanctum Fulgentium adhuc Monachum, cum in Africa Catholicum nomen dirè vexatum cerneret, id cōsilii cœpiſſe ut adiret Ægypti Solitarios, de quibus mira quædam audierat. Iter habuit per Siciliam, & Syracuſas appulit, qua in Urbe Chriſtianam rem Eulalius Epiſcopus, monaſticum inſtitutum adhuc aliquo pacto retinens, adminiſtrabat. Ille Fulgentium in Monaſterio, sicut cæteros ſolebat advenas, hoſpitio excepit. Uno & altero congreſſu raram hoſpitis ſui virtutem facile deprehendit, cauſaſque ne celaret, propter quas decederet ex Africa, etiam atque etiam rogavit. Ful-

Fulgentius, (ut ait vitæ ejus Scriptor) inanem gloriam veritus, ſi itineris ſui in Ægyptum veram & germanam cauſam proderet, bis ita verbis percunctantem eluſit: *Parentes meos requiro, quos illis in oris vivere peregrinos audivi.* Cũ ſuboluiſſet Epiſcopo latere obſcuri aliquid in tali reſponſo: quin etiam perſentiſcens quid ſibi vox ambigua vellet, reſcivit ab altero Monacho, qui forent illi quos Fulgentius *parentes ſuos* vocaret. Unde cum ſe deprehenſum comperiſſet Fulgentius, fateri quod res erat coactus eſt. At, inquit Hiſtoricus, *parentum nomine donare eos poterat, quorum vellet exempla imitari.*

Sanè vel nulla eſt uſquam, vel hæc mera amphibolia eſt: cum loquendo præ ſe ferret Sanctus Fulgentius, ſe nativa ac genuina ſignificatione vocem hanc, *parentes*, accipere, traducebat illam ad eos qui parentes ipsius in Chriſto futuri eſſent. Neque minus hanc vocem, *peregrinos*, in alienum a vero & proprio ſenſum accipiebat; eà ſignificans homines illos ſolitarios, quaſi qui peregrinarentur in hoc terrarum orbe, & ad cæleſtem patriam tanquam terminum, in dies ſingulos progrederentur.

Auguſtinum igitur videmus Abrahami & Iſaaci facta comprobantem, Paulinum Sancti Felicis. Habemus etiam Athanaſium, Sanctum Felicem ipſum, Fulgentium: quorum omnium manifeſta auctoritate vocum ancipitum uſus, ac mentis reſtrictionum fulcitur. Quo in genere nihil admodum requiri amplius videtur poſſe ad probabilem conflandam opinionem.

Tamen Theologi illi, quorum hic ſententiam propono, validius adhuc quidpiam ad proban-

dum ſuppetere ſibi autumant. Negant uſum ejuſmodi reſtrictionum & ambiguitatum poſſe prudenter damnari, niſi attendatur prius ad certa Evangelii loca, in quibus apertè videntur côtineri. Quid enim eſt, inquiunt, ambiguitas, de qua hic agitur? Nempe verbum anceps, aut propoſitio conſtans vocibus ambiguis; quam qui edit, aliter atque ipſe intelligit, ab audientibus accipiendam prævidet. Porro ejuſmodi propoſitionum exempla duo in Evangelio diſertè leguntur.

VIII. *Loci è novo Teſtamento petiti.*

Joannis cap. 11. ait Chriſtus Diſcipulis: *Lazarus amicus noſter dormit; ſed vado ut a ſomno excitem eum.* Patet hanc propoſitionem ambiguam eſſe. Conſtat etiam ab Apoſtolis nativo ſenſu fuiſſe acceptam. *Dixerunt: Domine, ſi dormit ſalvus erit.* Nec minus liquet prævisſum a Chriſto fuiſſe, eam ab illis hunc in ſenſum acceptum iri. *Dixerat autem Jeſus*, inquit Evangeliſta, *de morte ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione ſomni diceret.* Alterum exemplum habetur capite 2. ejuſdem Evangeliſtæ, in quo Chriſtus Dominus ita Judæos compellat: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Ita de corpore ſuo Chriſtus: Judæi vero, ut ex ipſis verbis proclive erat ſuſpicari, de Solymæ templo dictum exiſtimarunt. Nemo putet id Chriſtum voluiſſe ut Judæos a quibus audiebatur, in malum aut errorem induceret. Sed hoc nihil ad rem. Fatemur enim, inquiunt Theologi, ineſſe peccatum iis vocibus ex ambiguo dictis, è quibus oriri quidpiam in alium detrimenti poſſet; iiſque pariter, quibus eos, qui audiunt, ſtuderet aliquis incautos deducere in errorem.

Quid quod in ipſo Evangelio reſtrictiones mente conceptas deprehendunt, eaſque non ratiocinando erutas, non collectas diſputando, ſed in ipsis positas verbis, ut apparet, & ſponte ſua oblatas.

Capite Joannis 7. *Dixerunt ad Jeſum fratres ejus: Tranſi hinc, & vade in Judæam.* Jeſus reſpondet. *Vos aſcendite ad diem feſtum hunc: Ego autem non aſcendo ad diem feſtum iſtum. Hæc cum dixiſſet*, ſubjungit Evangeliſta, *ipſe manſit in Galilæa. Ut autem aſcenderunt fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.* Propoſitio iſta: *Non aſcendo ad diem feſtum iſtum*, falſa eſt, verba ipſa si ſpectes: at si vocem *manifeſtè*, quam Chriſtus tegebat mente, adjungas, vera efficitur.

Non ſum neſcius quæ fuerit ſuper hoc loco cenſura Criticorum, propter varietatem ſcilicet Græcorum manuſcriptorum. At viciſſim perſpectas habeo rationes firmiſſimas & graviſſimas, quibus planè veram eſſe Vulgatæ noſtræ lectionem evincitur. Addo locos præterea duos, quibus finem probationibus imponam, quas Theologi è Sacris Codicibus ad confirmationem ſententiæ ſuæ hauriunt.

Depromitur alterum ex cap. Marci 13. ubi Chriſtus Dominus deſcripto rerum terrifico apparatu, quæ extremo Judicii die contingent, addit: *De die autem illo vel hora nemo ſcit, neque Angeli in Cælo, neque Filius, niſi Pater.* Fide tamen cõſtat Dei Filium hujus re ipſa diei conſcium fuiſſe. Hinc a primis Eccleſiæ ſæculis Agnoëtæ hæretici habiti ſunt, qui hoc negarent. Quin id nominis a Græcis accepere, ut eorum

error

error in eo,ſaltem magna ex parte, ſitus indicaretur, quòd hanc Dei Filio ignorantiam affingerent. Conati ſunt Ariani quoque hoc adverſus Catholicos Scripturæ verſu abuti. Sed a Patribus omni ſtudio atque animi contentione ſunt refutati.

Sic porrò Theologi ratiocinantur. Propoſitio iſta, *De die Judicii vel hora filius Dei neſcit*, si ſolæ voces attenderentur, falſa eſſet. Pendeat igitur veritas illius neceſſe eſt ab aliquo ſenſu quem his verbis Chriſtus ſubjiciat,& quem ipſa verba non efficiant: hoc eſt, ſubaudiat aliquid & mente ſola complectatur. Atque iſtud eſt, ajunt, quod mentis reſtrictionem appellamus.

Notandum autem eſt Patres, & Auguſtinum maximè, dum locum hunc interpretantur, ejuſmodi reſtrictionis exemplum & formulam afferre illi ſimillimam quæ a Theologis vulgò proponitur. Si Auguſtinum audis, Chriſtus neſciri a ſe diem Judicii profeſſus eſt, non quod illum revera ignoraret, ſed quod non ita ſciebat, ut eum proderet ac doceret. *Ipſi Judici*, inquit, *occultam eſſe dictum eſt, non ad cognoſcendum, ſed ad prodendum*. *Auguſt. in Pſalm. 9.*

Proferamus in medium illud, quo utuntur vulgo Theologi, exemplum, ut explicent, quid illa demum reſtrictio ſit. Patrem meum inimicus ad necem quærit: rogat ubi ſit: ignorare me reſpondeo. Falſa eſt, si ſpectentur ſolæ voces, iſta reſponſio: verum si, non ore, at cogitatione ſubjungamus, *ad prodendum*, veram effecerimus, certè ad eum modum quo veram Chriſti propoſitionem Auguſtinus eſſe docet.

Demùm, pergunt Theologi, explicari nequit verſus Cap. 5. è libro Tobiæ, ſi amphiboliæ & reſtrictiones mentis ad unam omnes proſcribantur. Res legenti locum patebit. Tobias ſenior ab Archangelo Raphaele ſciſcitatur: *Unde te habemus? Ex filiis Iſrael*, Angelus reponit. Tum variis ultro citroque habitis ſermonibus, interrogat rurſum Tobias: *De qua domo & de qua Tribu?* Cui Raphael: *Genus quæris mercenarii, an ipſum mercenarium qui cum filio tuo eat? Sed ne fortè ſolicitum te reddam, ego ſum Azarias Ananiæ magni filius. Et Tobias reſpondit: Ex magno genere es tu.*

Super hoc loco Theologi ſic diſputant. Si nativa vocum ſignificatio & propoſitionum ſēſus ſpectetur, liquet ipſas eſſe falſas: neceſſe igitur eſt iis ineſſe mendacium, aut eaſdem ambiguitate vocum, ac ſenſus duplicis, quorum alter mente retineatur, beneficio defendere. Porro mendacii labem iis inurere impium ſit. Supereſt igitur ut in illis aut reticentiam, aut ſermonem ambiguum agnoſcamus. Atque adeò fateamur, neque amphiboliam, neque mentis reſtrictionem per ſe malam eſſe, ut mendacium: ſed utramvis abſque peccato, certis tamen legibus temperatam, uſurpari poſſe.

Iſtis adducti tum auctoritatibus, tum difficultatibus Theologi judicium ſuum de re, quæ prima ſtatim fronte reprobanda videbatur, ſuſtinuerunt: deinde vero, cum eam verſaſſent omnem in partem, ita demum ſtatuerunt, amphibolias & mentis reſtrictiones neque eſſe mendacia, neque omnino pravas cenſeri oportere: quibuſdam in locis eas vacare omni culpa: eſſe illas de

ge-

genere certarum rerum quæ fermè ſunt malæ propter circumſtantias, licet per ſeſe vitio careant, fiuntque vitioſæ cum citra neceſſitatem ac legitimas cautiones adhibentur.

IX. *Reſponſiones & diſtinctiones adverſariorum ſolvũtur.*

Verum, antequam ad aliud fundamentum progrediar quo nituntur Theologi, operæ pretium erit videre quid contrariæ ſententiæ aſſertores iis, quæ dicta ſunt hactenus, opponant.

Vir perquam eruditus reperit quemadmodum ſcripto laborioſo, in quo magnam doctrinæ vim collegit, infereret Diſſertationem de mentis reſtrictionibus & ancipitum vocum uſu. Hunc titulum Diſſertationi præfixit: *Mendacium omne lege divina vetitum eſt, adeoque & reſtrictiones mentales, quæ ſunt veri nominis mendacia.* Tum de ambiguis vocibus, perinde ac de mentis reſtrictionibus diſſerit. Congerit varia, quibus id, quod propoſuit, efficiat, tum Scripturæ, tum Patrum loca: multa ſibi demum objicit; in iiſque ſunt nonnulla jam ſuperiùs allata, nonnulla etiam a nobis intacta: quæ tamen excutiam hìc, ſed quaſi urgendo, & ſolutiones quas attulit impugnando. Nihil eſt enim quod præſenti diſputationi plus afferre lucis poſſit, ſimulque rei difficultatem magis aperire.

P. Alexand. tom. 9. p. 3. ſect. 4. diſt. 43. pag. 483.

Reſpondet optimè Priſcillianiſtis Pater Alexander, Abrahamum neque in Ægypto, neque apud Regem Abimelech fuiſſe mentitum: atque id reſponſi firmat, tum Divi Hieronymi, tum Auguſtini auctoritate. Verùm ſcire pervelim quo pacto Priſcillianiſtæ cuipiam, si quis adhuc eſſet, reſponderet ita urgenti.

Auctore te reſtrictiones mentis & amphiboliæ mendacia ſunt. Atqui purgari nequit Abra-

hamus de mendacio in eo loco, niſi uſus dicatur fuiſſe aut ambigua voce aut reſtrictione. Ergo ex tuis principiis conſequens eſt omnino Abrahamum fuiſſe mentitum. Ita vero minorem ſyllogiſmi ſui probaret Priſcillianiſta.

Amphibolia appellatur in præſenti quæſtione propoſitio cui ſubeſt ſenſus multiplex; & quam ab audiente proſpicimus accipiendam in eum ſenſum, quem nos illi tacita mente non tribuimus, cum tamen ſenſus hic nativus obviuſque ſit: præſertim ubi eo animo talem inſtituimus propoſitionem, ut veritatem illi occultemus quam percunctando inquirit. Hæ ſunt veluti notæ quibus affecta ſermonis ambiguitas videtur a ſinceritate recedere longiùs, & propiùs ad mendacium accedere. Atqui patet ea omnia convenire huic reſponſo, quod quærentibus a ſe, utrum Sara eſſet ſua uxor, Abrahamus dedit. Dicendum igitur eſt eum amphiboliam adhibuiſſe perfectam, & numeris omnibus abſolutam.

Verum longè adhuc major triumphandi atque inſtandi Priſcillianiſtę daretur occaſio ex ea ratione, qua idem Doctor, Auguſtinum ſecutus, cõtendit Jacobum nihil mentitum eſſe, cùm paratam ab Iſaaco fratri ſuo Eſau benedictionem ſurripuit. Tria quippe dicit ibi Jacob quæ difficilè admodum mendacii culpa liberaveris. 1. Pater captus oculis ab eo ſciſcitatur: *Quis es fili mi?* Reſpondet Jacob: *Ego ſum primogenitus tuus Eſau*. 2. Addit idem: *Feci ſicut præcepiſti mihi*; quamvis mandati a parente nihil omnino accepiſſet. *Comede*, pergit Jacob, *pater mi de venatione mea*. Atqui venatus non erat: ſumptos matris juſſu de grege capreolos tantummodo patri appoſuerat. Ita

Ita porro hæc interpretatur Pater Alexander. Quod ad primum attinet, non mentitus eſt Jacob cum ſe primogenitum aſſeruit. Quid ita? quia natalium prærogativam cum lentium patina olim Eſau ceſſerat; adeoque *primogenitus erat Jacob, ſi jus ſpectetur, non autem perſona*. Ideò ergo non mentitur, arguet Priſcillianiſta quòd ambiguè *primogeniti* nomen uſurpet. Cum verò ait, *Ego ſum Eſau*; quoniam vox iſta *Eſau* perinde atque altera iſta, *primogenitus*, ancipitem & geminum non habet ſenſum, neque indicare poteſt eum qui aut priore loco ſit natus, aut jure præcipuo natalium & prærogativa gaudeat; neceſſe eſt ut hìc mentis reſtrictioni ſit locus: *Eſau ſum non re, ſed privilegio: jure, non perſona*.

Quod ad alteram propoſitionem attinet, *Feci ſicut præcepiſti mihi*, verum eſt, inquit Pater Alexander, ſi ſpectetur primaria intentio Iſaaci: etſi verum non ſit, ſi ſecunda & minus præcipua attendatur. Primariò enim intendebat Iſaacus præceptum illud de quærenda venatione ad primogenitum ſuum dirigere, ut hocce officio ſupremam ac ſolennem benedictionem promereretur. Secundariò autem intendebat præceptum illud ad Eſau dirigere, quem ignarus adhuc myſterii & divinæ ordinationis, primogenitum eſſe exiſtimabat. Unde Jacob primariam dumtaxat patris intentionem ſpectans abſque mendacio dixit: *Feci ſicut præcepiſti mihi*. „

Multa profectò ſunt in tam perplexa & contorta explicatione, quæ Priſcillianiſta jure carperet. Nec ipſe Pater Alexander diffiteri poſſet, eique non concedere, ambagibus illis & circuitionibus, per quas Jacobus circumducitur, ut

falſitatem, quam præfert ejus propoſitio, fugiat, demonſtrari ſaltem, si quid in ea ſit veri, id non eſſe tribuendum obvio, quem præ ſe fert illa, ſenſui; ſed cuipiam alteri quem ipſi tacitus tribuit. Ex quo, quid ad rem noſtram colligatur, apparet.

„ Quoad reliqua autem verba Jacob, pergit Pa-
„ ter Alexander, veriſſimum erat quod dixit: *Co-*
„ *mede de venatione mea*. Hædos enim attulerat
„ Jacob in ſtabulo conquisitos & electos, ac nomi-
„ ne venationis cibum a ſe apprehenſum, a matre
„ paratum, intellexit.

Ut miſſum nunc faciam Priſcillianiſtam, Lector reſponſorum iſtorum judex eſto. Addam unum, bona cum auctoris venia: si id perinde in me, atque ille, recepiſſem, ut in amphibolias & mentis reſtrictiones claſſicum canerem, diſceſſiſſem prorſus ab opinione & explicatione Auguſtini, Theodoreti, & Gregorii. Faſſus eſſem cum aliis abſque tergiverſatione, liberè ac libenter, mendacio non carere verba Jacobi plurima. Aut si Patrum illorum trium ſententiam eſſem amplexus, ambigua verba & ſenſus mente concluſos una cum Theologis aliis bene multis expértes mendacii ultro admisiſſem. Media enim, quam terit ille, via iniri nullatenus poteſt. Et nemo unus non fateatur loqui pugnantia quicumque aſſeruerit eadem cum illo & reſponderit; eòque pacto negari simul & affirmari licitum eſſe ambiguas voces ac duplicem ſenſum adhibere.

Neque feliciùs explananrur ab eo quæ Angelus Raphael Tobiæ dedit reſponſa. *Ex filiis*
„ *Iſrael*. Verè, inquit, quia ex Urbibus filiorum

Iſrael,

Iſrael, utpote fidelium, veniebat, quorum ſibi cura a Deo erat demandata: vel quia *Iſrael* Hebraicè idem eſt ac *dominans Deus* ... Verè etiam dixit Raphael ſe eſſe *Azariam Ananiæ magni filium*, quia aſſumpsit effigiem & formam Azariæ, ejuſque perſonam præferebat. Prætereà Azarias Hebraicè *adjutorium Dei*, Ananias vero idem eſt ac *Gratia Dei*. Adde quod Angeli ſunt Dei filii: cum autem acceſſiſſet Raphael, Deo jubente, ut periclitanti Tobiæ opitularetur, verè illud edicere potuit: *Ego ſum Azarias Ananiæ magni filius*. Ita, inquam, hunc interpretatur locum Pater Alexander. „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „

Illud ſanè non ambigitur, utrum dicta verè fuerint, quæ a Raphaele, utpote Angelo, dicta ſunt. Quod autem vera fuerint illa abſque amphiboliæ aut tacitæ reſtrictionis ope, hoc vero difficile admodum capitur. Cum enim propoſitiones illæ eatenus veræ æſtimentur, quatenus tribuitur iis ſenſus quem præ ſe non ferunt; ſiquidem deceperunt eum a quo ſunt auditæ, neque potuerunt non fallere quemlibet, eas qui audiret; certè cenſendæ non ſunt veritatem cōtinere penes verborum quibus coaluerunt ſonum: ſed aliquid ſubintelligendum aliud, quod illius in mente ſolius inerat a quo fuerunt editæ. Quæ mera, ut jam dixi, amphibolia vel mentis reſtrictio eſt.

Juvat hìc etiam referre explicationem quam alibi affert idem Pater Alexander, ſuper Marci loco, de quo paulò ſuperiùs mentionem feci. Reſpondeo tertio, inquit, Chriſtum neſciviſſe diem Judicii *nobis*, *non ſibi*: ideſt, licet abſolutè ſciverit, neſcivit tamen illum, *ut nobis revelaret*. „ „ „

Tom. 9. diſſert. 39. pag. 275.

His

His nimirum omnibus Theologi, quos iſtæ difficultates ad verba ex ambiguo dicta & reticentiam confugere coegerunt, confirmantur in ſua ſententia; cum adverſarios eodem demum revolvi ac recidere videant. Religioſus vir ex Ordine alio adverſus ambiguæ poteſtatis voces certamen etiam acre ſuſcepit, inductus in ſpeciem, pietatis & veritatis ſtudio (ita enim in eo quem edidit libro prædicat) ſed amariſſimo felle opus infectum quiſquis legit, videt. Is aliam iniit viã, vel potius aliis, atque Pater Alexander, utitur vocibus, ut iiſdem ſe nodis evolvat. In primis ubi locum Marci attigit, ait verè Chriſtum affirmaſſe neſciri à ſe diem judicii: id quippe dixit *in ſenſu præciſo & formali*, *in quantum erat purus homo*.

Ne litem ipſi moveamus ſuper hac locutione planè Neſtoriana, ab eo quæritur. 1. An non hæc propoſitio, quoad voces, falſa ſit: *Filius neſcit diem Judicii?* Secundo an non his verbis vera evadat, quibus ſenſus formalis & præciſus deſignatur: *in quantum purus eſt homo?* 3. An non verba iſta in Chriſti mente ineſſent, dum talem propoſitionem inſtitueret, abeſſent vero ab ipſa propoſitione? Hæc ſi ita ſe habeant, verba ejuſmodi dicta in præciſo ſenſu, quem non exprimunt, puram putamque efficiunt mentis reſtrictionem. Neque enim debet illud animo excidere, reſtrictionis nomine propoſitionem intelligi, quæ, ſi ſecundum voces accipiatur, falſa ſit; neque veri habeat quidquam, niſi propter vocabula quædam alia quæ loquentis in mente aſſervantur. Nihil eorum porro hic deeſt. Quid igitur agit Scriptor ille, niſi ut reſtrictionis nomen

meo in aliud vertat, nempe in *ſenſum formalem & præciſum?* Eodem item ferè modo ratiocinatur de exemplo Jacobi, Raphaelis,& oratione Judithæ ad Holofernem.

Occurrit vero iſtud perlepidum, quod, ſi ſenſum illum *formalem & præciſum* loco *amphiboliæ & reſtrictionis* ponas, idque fatearis illum impunè poſſe adhiberi; omnia inde oriantur incommoda, quibus amphiboliæ reſtrictioneſque laborare dicuntur. Eaſdem quippe conſecutiones indidem, veras an falſas, derivabo. Dicam figmentum illud eſſe novæ morum doctrinæ: ejus formalis ſenſus ac præciſi beneficio futurum ut omnia mendacia prætexantur. Nemo eſt cujus non ſint dotes variæ, vel, ut in Scholis loquuntur, variæ qualitates & formalitates, in quibus ſenſus formalis ac præciſus fundabitur. Ita, cum mercatorem alloquar, neſcio an mihi reſponſurus ſit, ut eſt mercator, an ut Civis Pariſinus; utrum quà pater, an quà homo eſt. Cum enim ad tollendum mendacium non minus valeat ſenſus formalis & præciſus quàm verbum ambiguè poſitum; jure dubitavero, an qui loquitur mecum, eo utatur ſenſu. Sic ruit omne civilis vitæ commercium; ſic duplicitati ac diſſimulationi jus datur; ſic nemo unus reperietur cui credere, in quo cuiquam fiduciæ quidquam eſſe poſſit.

Non is ſum qui Patrem Alexandrum, ſive probitas morum ſpectetur,ſive eruditio, comparem cum altero illo Scriptore qui ſua improbitate iis, adverſus quos debacchatus eſt, honori fuit. Quippe non multo poſt ab Ordine ſuo deſcivit,comprehenſuſque, & alias ſanè ob cauſas,

ſas, quàm quòd reſtrictiones inter loquendum adhibuiſſet, in cuſtodiam datus fuit.

Verum affirmare auſim Patris Alexandri reſponſa nihilo plus habere virium iis quæ iſte profert; pertinere eodem utriuſque principia. Quod ſi abſque peccati labe poteſt quis ſermonem habere qualem habuit Jacobus cum Iſaaco; ſi citra mendacium capreoli duo Seni oculis orbato appoſiti venationis nomine appellari poſſunt; ſi licet aſſerere captos inter venandum eſſe qui ex grege ſumpti fuerint; ſi natu major dici potes, cum ſis minor; ſi ſic aſſeverare: *Ego ſum Eſau, feci quod præcepiſti*; cum tamen neque ſis Eſau, neque juſſus facere quidquam fueris: ſi hęc, inquam, omnia licitè, citra mendacium & peccatum, ſicuti docet Pater Alexander, potuit Jacob præſtare, eo quod inter reſpondendum alias ſignificationes tribueret his vocibus *natu majoris, Eſau, & venationis*, quàm interrogando Iſaacus intelligeret, & intelligunt ii omnes quorum in ore voces illæ ſunt; contendo ego ex hac ſemel admiſſa probatione eadem ſecutura incommoda. quæ ex formali ſenſu & præciſo; & poſito eo principio, parvi admodum referre, utrum quis culpa & mendacio liberetur in gratiam ſenſus formalis ac præciſi, an potius ambiguitatum beneficio & mentis reſtrictionum, aut alterius cujuſvis rei ope ac præſidio; quocumque illam nomine donare libuerit Patri Alexandro ad ſyſtema ſuum ab aliis Theologorum ſyſtematis ſecernendum. Id argumenti non proſequar modò fuſiùs: dabit ſe poſtea ejus retractandi & repetendi locus.

Progrediamur ſanè ad alterum fundamentum,

tum, quo nituntur ii qui certis oblatis occaſionibus licere contendunt uti reticentia & amphibolia. Certi ſunt caſus in quibus ſolvendis Theologi laborant. Satis erit ſi unus & alter à nobis in medium proferatur.

Alterum fundamentum quo nititur doctrina de uſu licito amphibolia & restrictionis.

1. Admiſſus aliquis ad Conſilia Regia, Principis arcanum fidei ſuæ commiſſum habet. Hoc ſi retegat, imminet dira toti Regno vaſtitas, ruina templis, Religioni veræ excidium. Interrogatur ille ab altero, quem partium alienarum emiſſarium, vel patriæ proditorem novit, homine cæteroquin vafro, ſagace & acuto. Ita comparata res eſt, ut ſi tergiverſari tantiſper ac ſubterfugere videatur, niſi rem planè negarit, futurum ſit ut aſſequatur proditor quod celatur. Quò ſe vertet alter? Hinc mentiri non licet, vel ſi orbis clades ac ruina impendeat: urget inde caritas patriæ ac Principi debita fides, vetatque ne illis, arcanum prodendo, certum & immane exitium conſciſcat. Quid capiet igitur conſilii? Sanguinem quidem & vitas, ſi ſuppetant, mille impendat potiùs quàm obſtrictam patriæ Principique fidem fallat. Verùm aliud ab eo res præſens poſtulat.

2. Sceleratus quiſpiam amens ac furioſus, cujus coercere impetum non valeo, patrem meum ad necem, ſororem ad ſtuprum, Principem, quem hoſti tradat, quærit. Iiſdem atque ille, cujus modo memini, cui regni arcanum creditum eſt, premor anguſtiis: niſi audacter pronunciavero, neſcire me; niſi edixero, *Non latet hìc quem quæris*; conclamatum de illis eſt. Quid agam?

3. Aliquis alienum ſcelus, quod erat clam,

aperit. Niſi dictum revocet, aguntur fortunæ, vita & fama illius quem honore ſpoliavit. Adit Sacerdotem: peccatum confitetur. Sacerdos renunciat, non impertiendum priùs abſolutionis beneficium, quam damnum illatum reſarſerit. At enim, inſtat pœnitens, quod dixi, quantumvis occultum, nihilo tamen minùs verum eſt: peccabo rursùs, & mentiar, si orationem retexam. Quid consilii mihi capiendum?

4. Nihil eſt Sacramentalis Confeſſionis Sigillo ſacrum magis; nihil magis inviolabile. Fingamus Confeſſarium positum iiſdem rerum in circumſtantiis, quas ſupra memoravimus. Solers ac verſutus quiſpiam extricarit ab eo, si velis, imprudente nonnihil quod nullius videbatur momenti, at quod ejuſmodi tamen eſt ut ex eo moveri ſuſpicio siniſtra poſſit adverſus pœnitentem. Si Confeſſarius interrogatus hæreat; si pervagatis ac generalibus utatur reſponsis; nisi affirmet declaratum ejuſmodi peccatum sibi non eſſe; facit ut augeatur ſuſpicio, atque ulterius pergendi occasio illi præbeatur, a quo paratæ Sacerdoti fuerint insidiæ. Quid ergo tali in re Confeſſarius conſtituet?

His, inquam, exemplis aliiſque non absimilibus, nec non difficultate nodos iſtos aliter ſolvendi, effectum eſt ut Theologi plerique contenderint, licitum quibuſdam in locis eſſe veritatem obtegere, aut illi faciem alienam inducere, adhibitis vocibus non una significatione præditis; cum aliquis verum extorquere a nobis nulla fretus auctoritate, nullo jure nititur; cum vel noſtra vel proximi refert, ut occulta veritas prematur ac lateat. Componamus jam iſta inter

ſeſe

ſeſe omnia; revocemus citata ſuperiùs loca & exempla Scripturæ, Patrum explicationes, quid Sancti plurimi egerint, quid cenſuerint ſuper ea ipſa re, quemamodum accuſatores Theologorum reſpondeant; qui dum ambiguitatem omnem ac reticentiam inſectantur, ad eam, vel inviti, revolvuntur, &, quod evertere voluerunt, aliis nominibus inductis reſtituunt ac reponūt; & iiſdem ac alii, ſi qua tamen ſunt, incommodis premuntur. Si qua ſunt, inquam. Qui enim ad hæc principia, ob eas quas dixi cauſas, recurrendum ſibi eſſe putaverunt Theologi, iis incommodis mederi ſtuduerunt, varias cautiones prudenter adhibendo. Idque mihi, ut nihil ad rei difficillimæ intelligentiam deſideretur, breviter explicandum reſtat.

SECUNDA PARS DISSERTATIONIS

De ambiguarum vocum uſu, & mentis reſtrictione.

QUæ benevolentia & æquitas fecit, ut Probabilitatis doctrinam Jeſuitis tanquam peculiarem & propriam, ac veluti natam eorum in Scholis adverſarii tribuerent, eadem quoque fuit in cauſa, cur in eos refunderetur si quid ex ambiguis vocibus, ac reſtrictionibus mentis, incommodi naſceretur. Quam autem falsò id accuſationis in ipſos conjiciatur, quandoquidem de facto agitur, æquè facile demonſtrari poteſt ac ſuperius de Probabilitate oſtenſum eſt. Verum ſatis erit, ut arbitror, generatim id polliceri, nihil futurum negotii, nihil moræ, quin omnibus planum fiat, quæcumque ſuper hoc argumento dicta ſunt a Jeſuitis, omnino ab iis, quæ illis affinguntur, diſcrepantia; ea, inquam, non ſolùm niti rationibus auctoritatibuſque hactenùs prolatis, verùm etiam principiis antiquiſſimorum ac celeberrimorum Juris Civilis & Canonici Conſultorum, & cujuslibet Scholæ Theologorum. Legatur modò quod ante Jeſuitarum Theologorum tempora celebris Navarrus ſcripſit; quod clariſſimi Scholæ Thomiſticæ Doctores, puta Antoninus, Sylveſter, Victoria, Medina,

na, atque in primis Dominicus Bannes, docuerunt. Inde apparebit, quam vera prædicem.

I.

Quonam pacto reſtrictio mentis, mendacium non eſſe vulgo doceatur.

At ne longius in hoc facto examinando progrediar, ſciendum in primis eſt Theologos & alios qui voces ambiguæ poteſtatis, & mentis reſtrictiones certis in occaſionibus tanquam licitas admittunt, cum idoneæ ſuppetunt rationes; diſſidere tamen inter ſe, dum diſcrimen mendacii a mentis reſtrictione aſſignant. Exemplum habe in Confeſſione & Confeſſario.

Fatentur omnes Confeſſarium interrogatum, utrum pœnitens commiſerit peccatum aliquod, declararitve inter confitendum (ſi aliter ſartam tectamque arcani fidem ſervare nequeat) abſque noxa poſſe reſpondere: *Ignoro an fecerit*; vel, *Id mihi non aperuit*; licet aperuerit revera: omneſque adeo conſentiunt eum tunc nequaquam mentiri. Quæritur quare ita ſit, cum reſponſum, ſi verba ſpectes, falſum ſit & a dicentis mente alienum.

Contendunt aliqui immunem eſſe mendacii Confeſſarium reticentiæ beneficio, quòd dicat intra ſe tacitus: Hoc non aperuit peccatum, *ita ut poſſim aliis prodere*. Vera eſt hæc propoſitio, inquiunt, nec ei oppoſita quæ exteriùs effertur, & quæ dimidia tantum pars illius eſt: unde mendacii ſubeſt nihil. Mendacium enim in ſola vocis cum mente pugna ſitum eſt.

Alii nimis hoc ſubtile eſſe dictitant: & quamvis ita cogitet ſecum Confeſſarius; tamen, ſi nihil ſit aliud, non vacare mendacio ejus reſponſum. Tolli autem mendacium idcirco, quia is, cui Confeſſarius reſpondet, *Non aperuit mihi tale peccatum*, prudenter poteſt ac debet exiſti-

mare reſponſi illius ſenſum eſſe iſtum: *Non ſic aperuit, ut tibi illud edicam*. Cum ergo propoſitio Sacerdotis accipi hunc in ſenſum debeat, ut prudentia monet, ab interrogante, ſicuti ab eo intelligitur qui enunciat; nihil mendacii tegit. Ex quibus ſequitur utramque explicandi rationem in praxi eandem eſſe, ac eodem pertinere; & quæſtionem inter Thologos iſtos moveri merè ſpeculativam: hanc ſcilicet, quid ſit quo tale reſponſum mendacii culpa liberetur.

Quod de Confeſſario dico, transferas licet ad res alias, ſive de arcano gravi agatur, ſive de Judice, qui juxta juris leges & formulas non interrogaret, vel abſque auctoritate & legitima poteſtate. Eademque ratione de ſexcentis quæſtionibus ad mores ſpectantibus judicandum.

Theologi è Jeſuitis plerique, atque in primis Azor & Laymannus, ſtant ab opinione hac poſtrema, quæ ſimpliciter & rationi magis videtur eſſe conſentanea: ſed quæ morum integritati nihilò minus, quàm altera, obeſt prodeſtve.

Hanc etiam partem amplectitur eruditus Epiſcopus Antuerpiæ Malderus in opuſculo quod eo de argumento ſcripsit.

II. *Opinio P. Condreni.*

P. Condrenus ſapiens ille Oratorianæ Familiæ Generalis, aliud Syſtema proponit ſatis huic affine. Illud legere eſt in Enchiridio, quod de ambiguitate vocum in lucem edidit, rogatu Cardinalis Richelii; dum, ut vero ſimile ſit, diſputatio ea de re vehementius agitari cœpiſſet.

„ Tria ſtatim principia ponit. Primum, inquit,
„ illud ſtatuendum eſt, mendacium peccatum eſſe:
„ alterum, fidem commiſſi nobis arcani ſervan-
„ dam, quam qui fallit, & Deo & hominibus invi-

ſum

ſum eſſe: tertium, quædam exiſtere, vera illa quidem, quorum tamen cognitio ſit aliis, interdum Reipublicæ, imo etiam nobis, nocitura; quæ ne aperiamus, etſi rogati, lex caritatis vetat.

Noſtrum eſt inveſtigare (pergit ille) quonam pacto caritati ſimul & fidelitati ſatisfacere ſic poſſimus, ut mendacium effugiamus: ſiquidem patet nullam unquam peccandi neceſſitatem afferri nobis poſſe, ac divinam voluntatem exquirentibus ſuppetere ſemper certas vitandi peccati rationes, quas rimari diligenter noſtræ ſunt partes.

Prima ratio eſt, ut reſponſum negemus... Hæc ratio maximè omnium eſt ſincera: verùm adhiberi ſemper & universè nequit. Fieri enim poteſt, ut noſtro ſilentio res, quę tacenda eſt, proderetur.

Altera ratio eſt, ut interroganti reſpondeamus callidè quidpiam diverſum ab eo quod petitur. Sic Divus Athanaſius Juliani milites, a quibus quærebatur, eluſit. Verùm iſta ratio, uti ſuperior, valere generatim, & ubique uſurpari non poteſt; quia &c.

Tertia eſt, veritatem aliqua figura occultare: quales vulgò ſunt hyperbolæ, ironiæ, amphibolïæ, antiphraſes, vocabula dubiæ multiplicisque poteſtatis. Hoc enim inter Doctores convenit, figuras immunes peccati eſſe; nimirum ſi, ut par eſt, adhibeantur: hoc enim ita eſt intelligendum.

Prudens ille Rector morum de his omnibus quàm ſapientiſſimè diſſerit. Ex quibus colligit tertium iſtum modum nec univerſalem, nec vitio-

tioſum minus reliquis eſſe, eundem ſæpe inutilem, videri ſimplicitati contrarium, multis in occaſionibus non vacare culpa. Ipſe, repudiatis omnibus iis quæ ad vitandum mendacium fuerunt inventa, litem ſic demum ſecat.

„ Hinc omnis, inquit, oritur difficultas quod „ mendacium cum fictione confundatur, & odio- „ ſo mẽdacii nomine comprehendantur quæcum- „ que veri ſpecies ac ſimilitudines uſurpari jure „ poſſunt, nulla juſtitiæ, caritatis, ſimplicitatis, aut „ alterius virtutis cujuslibet lege violata: & quas „ uſurpare multis in locis omnino debemus, ut ju- „ ſtitiæ ita præcipienti, ut caritati morem gera- „ mus....

„ Plenæ ſunt fictionum ejuſmodi Sacræ Litte- „ ræ, quas religioſa veneratione debemus excipe- „ re, reprehendere non poſſumus. Sed ne quis ra- „ tione illa, tametſi veriſſima & æquiſſima, utatur „ perperam, quædam ſunt obſervandæ regulæ.

„ 1. Non licet fingere, aut ſpeciem ullam ve- „ ritatis præbere ad fraudem alicui objiciendam „ vel errorem; niſi è re illius ſit, aut is qui fingit „ hominem fallere pro ſuo jure poſſit; niſi licitæ „ cujuſpiam & innocentis oblectationis cauſa in- „ tercedat, aut aliqua demum alienæ utilitatis ra- „ tio idonea. Sic Archangelus Raphael è Tribu „ Nephtali ſe finxit eſſe, idque Tobiæ perſuadere „ ſtuduit, nominato patre ſuo Anania quodam; „ quæ vera procul dubio non erant...

„ 2. Cum jus eſt fallendi alterius. Ita Judi- „ tha Holofernem decepit ac interemit: ita Jacob „ fucum patri fecit, ſeque primogenitum ipſius eſ- „ ſe finxit: erat enim jure, etſi non re.

„ 3. Cum id fit oblectandi animi cauſa, in lo-

co

eo tamen. Ut enim juſta ſit oblectatio, conti- ,,
nua nō debet eſſe, ſed accommodata neceſſitati: ,,
tumque fictio innocua eſſe debet. Multa ſimi- ,,
liter alia ſunt quæ fingendi jus præbent: in quo ,,
illud ſemper cavendum, ut ne quid contra ,,
æquitatem, caritatem, aut aliam virtutem pec- ,,
cetur. ,,

Sub hæc Pater Condrenus nonnulla ſibi obji- ,,
cit. Ut omnis, inquit, dubitationi locus præci- ,,
datur, ſatisfaciendum iis eſt, qui contendunt, Fi- ,,
ctionem omnem mendacii labe inquinatam eſ- ,,
ſe. Nituntur duplici fundamento. ,,

Primum eſt, Scripturam Sacram mendacium ,,
planiſſimè condemnare. Reſpondendum, ab ea ,,
fictiones juſtas & rationi conſentaneas, quarum ,,
mentionem fecimus, mendacia non vocari, ne- ,,
que ullo in loco vituperari; ſed eas tantum quæ ,,
legitimæ non ſunt, & quæ vulgo cum juſtitia, ca- ,,
ritate, aut alia quapiam virtute pugnant. ,,

Alterum eſt, veritatis quoddam quaſi vecti- ,,
gal homini ab homine deberi. Quod equidem ,,
non diffiteor, modò juſtitiæ caritatiſque jura ſar- ,,
ta & tecta ſint: item ut eatenus hoc intelliga- ,,
tur, quatenus alicui veritas aperiri vel poteſt, ,,
vel debet; quatenus eadem neque nobis, neque ,,
aliis aliquid damni creat. Aliter enim non ma- ,,
gis alteri veritatem noxiam detegere licet, ,,
quàm enſem furioſo tradere. ,,

Tertium, voces cogitationum ſigna eſſe na- ,,
turalia: itaque peccari contra naturæ legem, ,,
cum voces a mente diſſident. Reſpondendum, ,,
voces ſigna eſſe voluntaria & libera, non tam ,,
cogitationum, quàm voluntatum noſtrarum: ,,
quæ ſic homini data ſunt a natura, ut eadem il- ,,

„ lius arbitrio ſint permiſſa, quibus, prout recta
„ ratio monſtraret, uteretur...

„ Conceſſum eſt homini jus, imo & impoſita
„ lex tutandi ſui,rei & famæ defendendæ,tum ſuę,
„ tum alienæ; idque non manu tantum, ſed etiam
„ voce: quemadmodum vetitum illi eſt nocere
„ verbo non minus, quàm facto &c.

His tota Patris Condreni ſententia de præſenti quæſtione continetur; in quam hæc tria licet animadvertere.

Primum, multa quæ ſunt in quotidianæ vitæ uſu commercioque ſalebroſa & impedita, hoc pacto complanari & expediri. Cum enim ſic diſtinxeris fictionem a mendacio,& ad fictionem licitam propoſitiones omnes,& reſpõſa revocaveris,quæ fiunt,ut jura juſtitiæ,fidei & caritatis defendantur; tunc omnia evadunt prona & proclivia; evaneſcunt difficultates & rationes ob quas ad mentis reſtrictiones & amphibolias confugiendum fuit.

Putà, Confeſſarius de pœnitentis peccato, ſubditus de Principis arcano, filius de patre, qui interficiendus quæratur, interrogati, audacter ſcire ſe negant, aut contra, ac ſciunt, loquuntur. Eorum reſponſum vacabit mendacio,& reducetur ad licitam fictionem. Licita autem aut vetita erit fictio, prout ferent circumſtantiæ in quibus uſurpabitur, & prout quiſque tenebitur, aut pro jure ſuo poterit conſulere juſtitiæ, fidei, & caritati, tum ſua in re, tum in aliena.

Alterum eſt, quòd noſtri illi cenſores parem aut certè non leviorem ex hoc ſyſtemate, quàm ex tradita de vocum ambiguarum uſu & tacitis reſtrictionibus doctrina, anſam arriperent excla-

clamandi, O tempora! ò mores! Favet enim iſta ſententia iis omnibus quibus & reſtrictio mentis & ambiguitas vocum favet; idque sine ulla circuitione & ambagibus. Deinde verò, quemadmodum fictionem licitam efficit, judice Condreno, *jus, quo quiſque gaudet; imo etiam impoſita cuique neceſſitas tuendæ vitæ, honoris, fortunarum, tum ſuarum, tum proximi*: quod si abeſſet, nihil cauſæ dicit quin verum eſſet mendacium: ita fatetur, & quidem verè, defenſores amphiboliarum negare illas temerè & paſſim eſſe „ adhibendas; earum uſum faciliorem & promiſcuum in vitio ab iiſdem poni, ac duplicitatis „ quoddam genus cenſeri probis omnibus, & prudentibus odioſum, intolerabile, alienum a recta „ ratione, & ſæpenumero à juſtitia, quam aliis alii „ præſtare debemus; interdum à caritate, ac ferè „ ſemper a simplicitate Chriſtiana; futurum ut illo „ fides tum publica, tum privata convelleretur, atque adeò ſocietas hominum inter ſeſe & sinceritas; nisi certis legibus licentia iſta frenaretur. „

Verba ipsiſſima Patris Condreni hæc ſunt, quibus Sycophantæ illi & Religioſorum tot virorum, Theologorum eruditiſſimorum calumniatores, nisi frontem perfricuerint, pudore deberent ſuffundi. Ut ut eſt, tamen conſtat, quoad praxim & uſum, paria ſaltem duplici iſto in ſyſtemate futura eſſe omnia.

Tertio denique animadvertendum eſt, quamlibet utilis sit iſta fictionum hypotheſis, nixa viri tam ſapientis ac pii auctoritate, quantumvis conſona rationi videatur, aptaque ad explanationem locorum & factorum quæ in Scriptura leguntur, quaslibet demum habeat illecebras

ob illam quam præfert affinitatem cum rectà ratione & communi prudentum ſenſu; non ſolvi ab ea tamen niſi partem alteram difficultatis; nullo verò pacto ſatisfacere ipſum alteri parti propter quam confugiendum ſibi ad ambiguas voces,& mente conceptas reſtrictiones Theologi putaverunt.

Hæc porro difficultas in eo conſiſtit. Nempe Auguſtino teſte & aliis poſt ipſum Theologis omnibus,mendacii natura in eo ſita eſt,quod loquatur quiſpiam contra mentem ſuam. Quis neget autem aliter,atq;cogitet,eum eſſe locuturum,qui tali utatur fictione,ſi nihil aliud, præter id quod verba ſonant,addat? Sive enim Confeſſarius neget occiſum a pœnitente ſuo hominem; ſive qui Regi eſt a ſecretioribus consiliis, affirmet certam quandam Urbem à Rege non obſidendam; uterque interim aliud ſentit, aliud loquitur. Igitur fictio videtur a mendacio non diſcrepare. Atqui, ut illam Theologi ab hac turpi nota & appellatione vindicarent, adinvenere amphiboliarum ſyſtema & mentis reſtrictionum, freti exemplis, auctoritatibus, & graviſſimis, quæ attulimus, rationum momentis. Neque verò hujus ſyſtematis fines protendunt longiùs quàm Pater Condrenus terminos ſuæ fictionis protulit. Caverunt enim diligenter, ut ſuum ſyſtema (quod ille in ſuo quoque præſtitit) regulis & exceptionibus, quibus præciduntur omnia,quę vitari aliter nequeunt,incommoda, quæcumque demum principia ſtatuantur, quæcumque ineatur via, veluti obvallatum intra juſtos limites coercerent.

Verùm conſtituta ſemel ac demonſtrata ſyſte-

ſtematis vocum ambiguarum, aut cujuſvis alterius, cujus eadem in praxi ratio ſit, neceſſitate, paris videtur eſſe neceſſitatis aſſignare cancellos quos eidem circumdant Theologi, ut & ſententiæ illius auctores purgentur, & architecti Provincialium ſubdola improbitas in apertam lucem proferatur.

III. *DoctrinaTheologorum certis limitibus circumſcripta; quod Paſchalis ſilet.*

Ut vero probem Theologos doctrinam ſuam niſi limitibus ac temperamentis ejuſmodi circumſcriptam non propoſuiſſe, nihil opus eſt ut ſexcenta eorum è ſcriptis excerpam loca, in quo negotii mihi nihil eſſet. Satis erit ad legendi tædium Lectori adimendum, ſi verba Patris Cōdreni aliqua hic repetam, qui Theologos accuratè eo de argumento anteà evolverat, quàm Cardinali Richelio, a quo conſulebatur, peritiſſimo in Theologicis rebus viro, reſponderet. Defenſores, inquit, amphiboliarum fatentur eas non temere ac paſſim uſurpandas eſſe: illarum uſum faciliorem & promiſcuum in vitio ponendum; ac duplicitatis quoddam genus cenſeri probis omnibus, & prudentibus odioſum, atque intolerabile, alienum à recta ratione, ac ſæpenumero à juſtitia quam aliis alii præſtare debemus &c. Ne igitur in hoc facto diutius immoremur, veniamus ad bonam Paſchalis fidem.

Satis, ut opinor, liquet quam inſulſæ ſint Scriptoris illius cavillationes & joci, cum oſtenderim quantæ difficultates in hac quæſtione oriantur, & quanti ipſa ſit momenti, quidve operæ in ea enucleanda Theologi collocaverint. Verum quam ſint eædem cavillationes flagitioſæ, intelligi ex eo modo poteſt quo is doctrinam hanc ſatagit proponere.

IV. Selegit ille nimirum Thomam Sanchem, qui hodieque in quæſtionibus Juris Canonici quas pertractavit, ab Italia, Germania, Hiſpania, Anglia ipſa, tanquam oraculum ſuſpicitur: hunc ſelegit, inquam, ex turba reliqua Theologorum, quem ludos faceret in hac, de vocum ambiguarum & mentis reſtrictionum uſu, diſputatione. Satis habuero si Paſchalis interpretationem cum textu ipſo illius Theologi comparem. Apponam tantum breviores notas abſque operoſiori argumentatione. Sic loquentem inducit Paſchalis ſuum perſonatum Jeſuitam, quicum ineptè jocari & colloqui amat, epiſtola ad Provincialem nona. Nunc illa in medium afferenda, quæ ſolerter excogitavimus, ut facilius peccata tum in quotidiani ſermonis uſu, tum in contrahendis rebus vitarentur.

Thomas Sanchez a Paſchalis calumnia vindicatus.

Si Paſchalem audimus miram amphiboliarum artem Jeſuitis acceptam unis referre Orbis debet. Tamen, ſiquidem Sanchem legerat, deprehendere potuit, nihil novi admodum ab eo proferri, quippe qui ſe, *ex ferè omnium mente* loqui ac docere profiteatur. In eo vero, pergit Jeſuita Provincialium actor, nihil difficile magis ac perplexum quàm mendacium effugere, præſertim cum aliquid falſi perſuadere velis.

Num. 15.

At diſertè ait Sanchez peccaturum eſſe eum qui ambiguis verbis eo conſilio uteretur ut falleret: quando vero iis utendi occaſio datur, id ſpectari unum oportere, ut occultetur veritas quam ſciri non expedit. Ita enim loquitur. Quoties adeſt juſta cauſa his utendi æquivocationibus, animus utentis non debet eſſe ad fallendum proximum, ſed ad occultandam veritatem

quam

quam non expedit revelare. Ita ut ſi quis, dum „ arcanum, verbi gratia, ſibi a Principe commiſſum, aut peccatum aliquod inter audiendam confeſſionem declaratum celat, ſpectet aliud utendo voce ancipiti, & fallere alium meditetur, peccet.

Hanc porro diſtinctionem, & dirigendi animi rationem Auguſtinus Theologos docet, cum in libro quem de mendacio ſcripsit, sic habet. *Culpa mentientis eſt in enunciando animo ſuo fallendi cupiditas. Neque enim* (pergit ille) *hoc eſt occultare veritatem quod eſt proferre mendacium. Quamvis enim omnis qui mentitur, velit celare quod verum eſt; non tamen omnis qui vult celare quod verum eſt, mentitur.* Non contendit itaque Sanchez, fas eſſe uti voce ambiguæ poteſtatis ad fidem falſæ rei faciendam; verum quomodo Auguſtinus intelligit, *ad occultandam veritatem quam non expedit revelare.* hæc enim concepta ipsius verba ſunt. Sed pergat ſanè Paſchalis noſter cum ſuo Jeſuita.

„ *Cap. 2.*
„ *Cap. 103.*

Ad eam rem (nempe ut falſum aliquid perſuadeas) mirabiles opportunitates habet noſtra de æquivocis doctrina; qua, ut Sanchez noſter tradit, licet uti verbis ambiguis, efficiendo ut ea audientes alio accipiant ſenſu, quàm tu ipſe intelligas.

Bona verba, mi Paſchalis: nunquam aſſeruit Sanchez hoc licere: negat tantùm mendacii quidquam in eo eſſe. Quoties, inquit, verba ſunt ſua ſignificatione ambigua, pluresque ſenſus admittentia, nullum eſt mendacium ea proferre in ſenſu quem proferens in illis vult & concipit. Porro juxta Sanchis principia diſcre-

„ *Num. 13.*

pant

pant hæc duo admodum inter ſe; *Nihil in eo eſt mendacii*; &, *Nihil eſt in eo peccati*. inerit enim peccatum, licet mendacium abſit, ſi legitimis abſque rationibus inter loquendum uſurpentur verba illa ambigua & plures ſenſus admittentia. Sic enim loquitur.

„ *Quarta regula ſit*. Nullo modo licet uti
„ verbis ambiguis quibuſcumque, etiamſi ex ſua ſi-
„ gnificatione ambigua ſint, id nulla cauſa peten-
„ te; niſi in eo ſenſu uſurpentur quem communi-
„ ter audientes percipiunt.

Atque hanc de induſtria regulam ſtatuit ut occurrat pravo amphiboliæ uſui. *Hoc enim*, inquit, *victus communis hominum poſtulat*. Confer jam duplicem hunc textum. *Nullum eſt mendacium*, &, *Nullo modo licet uti verbis ambiguis, niſi &c.* cum iſta Paſchalis interpretatione, *Uti licet verbis ambiguis*, *&c.* Hæccine ſinceritas, hæc illa fides bona Paſchalis eſt? Perinde ſe ille gerit, ac ſi Caſuiſta quiſpiam latinè dixiſſet, abſque mendacio retegi proximi crimen poſſe, at licere tantum certis in occaſionibus; Paſchalis vero ſine ulla exceptione dicentem fingeret, licere, & abſque peccato retegi occultum proximi ſcelus poſſe.

Iſtud effatum, *Licet ambiguis uti verbis quæ alio intelligantur, alio intelligenda proponantur ſenſu*, ita generatim prolatum, ſicuti a Sanche efferri falsò Paſchalis affirmat, falſum eſt, & merito condemnandum. Contra verò, ſi exceptionibus, quas mox retuli, temperetur, nihil eſt hac doctrina magis pervagatum apud Theologos; nihil habet illa in praxi, quod bono publico adverſetur, nihil unde emergat in humanam

ſo-

ſocietatem damni quidquam amplius quàm ex aliis ſyſtematis, quæ confingenda ideò fuere, ut quando celanda veritas eſſet, via iniretur variis incommodis occurrendi. Quàm immane diſcrimen igitur eſt inter Sanchis ſententiam & ejuſdem ſententiæ ſpeciem ementitam, quam lectorum ſuorum animis impreſſam Paſchalis relinquit!

Idem Theologus parem cautionem adhibet, cum agit de reſtrictionibus mentis, quam adhibuerat in amphibolia explicanda: Paſchalis verò ejus verba pariter adulterata refert, cum ita fingit loquentem: *Jurejurando poteſt aliquis af- „ firmare, ſe quidpiam non feciſſe, tametſi fecerit; id „ tacita mente intelligendo ſe tali die non feciſſe, „ aut* &c. „

Docet tantùm eò loci Sanchez cum Angelo, Sylveſtro, Navarro, quos citat, aliiſque benè multis minimè Jeſuitis, non quidem abſolutè fas eſſe uti ejuſmodi reſtrictionibus, ſed fas eſſe uti *abſque mendatio*, cum ſuppetunt juſtæ cauſæ; ſimulque probat, ſi illæ deſint, nefas id eſſe, ac peccari.

Quamvis, inquit num. 16., verba ad aliquem „ alienum ſenſum ſignificandum in converſatio- „ ne communi, non ſint mendacium contra nega- „ tivum non mentiendi præceptum; eſt tamen pec- „ catum omiſſionis contra affirmativum virtutis „ veritatis dicendæ præceptum, quod exigente ita „ ratione boni communis & civilitatis, obligat „ quemlibet a proximo interrogatum ad reſpon- „ dendum determinatam veritatem de qua inter- „ rogatur, vel de qua ortus eſt ſermo, niſi ex juſta „ cauſa interrogatus jus habeat ad veritatem in- „ ter-

„ terroganti occultandam. Qua in occaſione celari veritatem poſſe abſque mendacio docet allatis Scripturæ exemplis de quibus mentionem feci, & quæ a Patre Condreno ad ſtabiliendum ſyſtema ſuum de Fictione adhibentur: putà, exemplo Angeli Raphaelis cum Tobia loquentis, Judithæ alloquentis Holofernem, Chriſti Domini fratribus ſuis Hieroſolymam iturum ſe negantis &c. Quibus ſubjungit idem Sanchez, etiamsi cauſa sic agendi ſubsit legitima, si quis tamen id ſpectet ut proximum fallat, *re bene inſpecta eſſe mortale perjurium*.

Ex his paucis, quos è Sanche produxi, locis patet auctoris Provincialium mala fides. Perſpicitur illud etiam aliud, nempe de Jeſuitarum aliorumque complurium Theologorum doctrina ferri judicium non debere ex quibuſdam propoſitionibus deciſis a reliquo orationis corpore, atque ideò ſic defectis, quòd ſeorſum sine ſuis certis limitibus ac temperamentis ſumptæ habeant paradoxo affine nonnihil, quo illi offenduntur qui vel ignorant iſta, vel inquirere & inveſtigare non laborant. Quam multi ambiguarum vocum doctrinam horruerunt, quòd duas simul propoſitiones iſtas permiſcerent, *Mendacii nihil eſt in amphibolia*, &, *Peccati nihil eſt in amphibolia*; præjudicio ducti falſo, nimirum idcirco dumtaxat in amphibolia peccari, quòd mendacium ipſa sit? Tamen ex his propoſitionibus prima ſaltem eſt admodum probabilis, *nihil eſſe mendacii in amphibolia* per ſeſe inſpecta; altera, *nihil eſſe in amphibolia peccati*, modo vera eſt, modo falſa, prout ferunt circumſtantiæ, in quibus illa uſurpatur. Idem ferè dicas de men-

mentis reſtrictione. Si enim quæſtionem merè ſpeculativam a practica, ut feci, diſtinxeris, vix de quo diſputetur ſuperabit.

At quam multi, dum iſthæc minus expendunt ac reputant, ſeverioris ac puræ, vel laxioris ac ſolutæ diſciplinæ nomina temerè impertiuntur iis ſententiis, quas pugnare alteram alteri arbitrantur, licet re ipſa nullatenus differant. Jeſuita veneratus Auguſtini ſententiam omni labe mendacii purgat orationem Jacobi ad Iſaacum, *Ego ſum primogenitus tuus Eſau*, &c. nemini Jeſuita non probatur. At quia negat poſſe aliter excuſari voces iſtas quàm amphiboliæ ope & occultę reſtrictionis, ſatis hoc ſuperque eſt, ut idem diſciplinæ laxioris aſſecla prædicetur.

Contra verò Pater Alexander auſterus atque orthodoxus Theologus habetur. Quid ita? Quia in Diſſertatione ſua ſermonis ambiguitatem, & reticentiam omnem apertè impugnat. At idem quo pacto præſtat immunem Jacob a mendacio? Nempe, inquit, quòd patri reſpondendo ſe eſſe Eſau primogenitum ipſius, non perſona, ſed ſpecie tenus, non naſcendi conditione, ſed jure, primogenitum ſe eſſe intelligebat. Amabo vos, quid diſcriminis ſententiam inter Patris Alexandri & Jeſuitæ intereſt; niſi quod ille res appellat ſuis nominibus: amphibolias dicit quæ puræ & puræ amphiboliæ ſunt; quæ reticentiæ, reticentias vocat: Pater verò Alexander amphibolias illas impugnando & reſtrictiones, eaſdem, quàm fieri poteſt, apertiſſimè propugnat: iiſque tantummodo appellationem demit adverſus quam nunc declamitare mos eſt.

Mirum interim accidit, quod ex quo movetur

tur hæc quæſtio, quæ tãti in moralibus momenti creditur, nemo unus è bene multis, qui mentis ac ſermonis ambiguitates inſectati ſunt, ſcripſerit adhuc quidquam in quo liceat acquieſcere; ubi quæſtionis ſtatum clarè expoſitum liceret cernere; ubi diverſæ hypotheſes evolverentur, vitarentur diſputationes de nomine, ſecerneretur, quod eſt merę theorię ab eo quòd praxim attinet; ubi momenta rationum omnia in bono collocarentur lumine, & earum robora proponerentur, quo librari ſuis ponderibus poſſet quicquid in utramque partem affertur: ubi denique nulla præjudicata opinio valeret, nemo sive odio partium, sive ſtudio inductus, judicaret.

Non auſim has diſſertationi meæ dotes tribuere: verùm anſam fortè peritiori cuipiam alteri dedero aliquid ſcribendi in quod omnes iſtæ confluant. Id quidem certè præſtitiſſe videor, ut rei totius formam ac delineationem ſatis commodè complexus sim, quam ad hæc pauca revocari ſummatim capita poſſe puto.

1. Amphibolia dicitur propoſitio, quæ varios patitur ſenſus, & quam intelligit qui loquitur aliter, atque intelligendam proſpicit ab illo qui audit. Reſtrictio verò mentis vocatur propoſitio, quæ si æſtimatur è vocibus, falſa eſt; nec vera poteſt evadere, quin adjungatur aliud quidpiam, quod propoſitione non expreſſum mente retinetur. Quæritur utrum amphiboliis & mentis reſtrictionibus sic definitis uti sine mendacio peccatoque fas sit.

2. Non agitur utrum paſſim hoc, & quavis data occaſione liceat. Negant enim id unanimi conſenſu omnes; ajuntque non poſſe uſurpari eas

abſque

abſque peccato, ubi religio, juſtitia aut caritas aliquatenus læduntur: quinimo etiamſi hæ virtutes tutæ ab omni prorſus periculo eſſent, non debere tamen adhiberi niſi ob cauſam graviorem aliquam; cum adverſentur Chriſtianæ ſimplicitati, quandiu non præponderantur valentiori aliqua ratione, cujus beneficio ab iſtis ambiguis loquendi modis fraus & dolus amoveatur.

3. Examinandum ſedulò, an exempla Scripturæ, & loca quæ hic proferuntur, magnas & legitimas non moveant difficultates.

4. An non Auguſtinus maximè, ut alios taceam, ambiguorum verborum doctrina & mentis reſtrictionum uſus fuerit in iis Scripturæ locis explicandis: aut certè an ex ea ratione, qua illos explicat, colligi & ſumi tanquam verum poſſit, ipſum ea doctrina uſum eſſe.

5. Videndum, quo exponi & purgari pacto queant dicta factaque Sanctorum Athanaſii, Fulgentii, Felicis Nolani &c.

6. Utrum caſus de Confeſſario, de arcano quod vel publicæ rei commodum, vel ipſa natura ſervari præcipiat, de interrogato item reo ab Judice qui legitima auctoritate non ſit præditus, & alia ejuſmodi, ſolvi poſſint abſque amphibologiarum uſu & reſtrictionum.

7. Utrum, ſi ſemel ponatur tanquam verum, ut videtur conſtare ex iſtorum caſuum deciſione ac rationibus cæteris quibus ambiguorum ſyſtema nititur: ſi ponatur, inquam, nihil in iis ineſſe per ſe mali, quemadmodum contineri in mendacio liquet; utrum, hoc ſemel conceſſo, mihi non liceat iis uti, quando commodum vel proximi vel meum juſtũ ac legitimũ a me po-

ſtulat ut veri aliquid reticeam. Tum utrum tradita a Patre Condreno regula in ſuo illo ſyſtemate de Fictione, traduci ad amphibolias non poſſit.

8. Denique, an non diverſa hoc in genere ſyſtemata eodem, quoad praxim, recidant, sivè quod inventum eſt a Patre Condreno de Fictione, sive quæ ab aliis, de figuris hyperboles & ironiarum, aut *de ſenſu formali ac præciſo*. An non contrà ſyſtema amphiboliarum poſſit iiſdem ac reliqua alia temperari modis & exceptionibus. An nō re ipſa, qui tale ſyſtema propugnant, hanc ineant rationem. Utrum demum varia hæc inter ſe comparata ſyſtemata, præter vocum diverſitatem, habeant quo inter ſe diſcrepent.

Saltem exiſtimo ex hac nuda difficultatum, quas eo in genere recenſui, enumeratione, & anguſtiarum quibus Theologi, quoquo ſe verterint, premuntur, efficiendum eſſe ut æqui rerum æſtimatores quotquot ſunt, perſuaſum habeant bene multos de rebus audacter diſſerere quas neutiquam exploratas habent; eoſque non reperturos facile quid reſponderent, si vel quæſtionis ſtatus ab iis poſtularetur, cum fidentiſſimè pronunciant, aut libertimè jocantur.

Paſchalis hæc non mediocris dexteritas fuit, ut res delibaret tantum, nec proponeret ſpectandas Lectoribus, nisi qua parte ipsis facilius imponerent. Si funditus explicuiſſet omnia, non tam multos riſores habuiſſet.

Verum ars ipſa illa & ratio quæſtiones Theologiæ difficillimas perfunctoriè tractandi, præſertim si accedant aliundè præjudicia bene multa, nonne legitimam Theologis, quos Paſcha-

ſchalis oppugnat, anſam præbent utendi Auguſtini verbis, quibus in occaſione haud abſimili ſic loquitur. *Nihil eſt profectò temeritatis pleniùs quàm... librorum ſententiam requirere ab iis qui conditoribus librorum atque auctoribus acerbum, neſcio qua cogente cauſa, bellum indixerunt.* Auguſt. lib. de utilit. credendi cap. 6.

An non & iſtæc alia pari jure poſſent ſubjungere, quæ idem Sanctus Manichæis ætatis ſuæ occinebat, qui ſententias Catholicis abſurdas ideò affingebant, ut ſarcaſmis eos ſuis & maledictis liberiùs proſcinderent? *Deſinite, inquit, errare... in has enim atque hujuſmodi nugas graviter copioſeque invehi ſoletis. Quare nos invectio veſtra non tangit, ſed aniles quaſdam vel etiam pueriles opiniones, eo ineptiore quo vehementiore oratione, percellitis; quâ quiſquis movetur & ad vos tranſit, non Eccleſiæ noſtræ damnat diſciplinam, ſed eam ſe ignorare demonſtrat.* *Lib. 1. de moribus Eccleſ. Cath. c. 10.*

SPERASTIS IN CALVMNIA ET TVMVLTV, ET INNIXI ESTIS SVPER EO.

Iſaiæ xxx.

San-

SAnctiſs. D. N. Innocentius Papa XI. quum propoſitiones non paucas ad morum doctrinam pertinentes Decreto ſuo die 2. Martii 1679. edito prohibuit ac damnavit, eas prohibere ſe ac damnare profeſſus eſt ſicut jacent, *hoc eſt, acceptas ut earum verba ſonant, nō ut ſunt in authorum, unde excerpta ſunt, libris: ſive ibi probum ex contextu, ſive pravum ſēſum obtineāt. Quamobrem horum auctor Dialogorum officii ſui eſſe duxit Lectorem admonere, ſi quādo ex iis aliquas meliorem in partem interpretatus eſt, ex. g. Vaſquesii de eleemoſyna propoſitionem, non eas à ſe acceptas fuiſſe* ſicut jacent, *ſed ut ſunt in ipſo Theologorum textu, in quo ſatis ſcitè temperantur. Contra verò, quæ eſt ipſius in Sanctam Sedem reverentia, propoſitiones omnes, in quacumque verſentur materia, damnatas,* juxta *Sanctiſs. Pontificis mentem,* ſicut jacent, *à ſe pariter damnari ſanctè profitetur.*

IN-

INDEX.

I. *Argumentum & occaſio Dialogorum. Hiſtoria Litterarum Provincialiũ. pag.* 1.

II. *Examen artis politicæ Ieſuitarum, qualem deſcripſit Paſchalis in quinta Provinciali. pag.* 25.

III. *De doctrina opinionum probabilium. pag.* 64.

IV. *De eodem argumento. pag.* 115.

V. *Examen quartæ Provincialis. p.* 164.

VI. *Examen primæ Provincialis, de concinnitate ſermonis, ſtylo, legibus Dialogorum &c. Examen ſextæ Provincialis. pag.* 222.

VII. *Examen decimæ Provincialis: quã verè Paſchalis Ieſuitas incuſet, quaſi dicerent amorem Dei ad ſalutem neceſſarium non eſſe. pag.* 295.

Expenditur diſtinctio probabilitatis practicæ, & probabilitatis ſpeculativæ, ad ſeptimam & decimam tertiam Provincialem. pag. 335.

Expenditur doctrina de directione intentionis, ad ſeptimam Provincialẽ. p. 350.

Expenditur doctrina æquivocationum, & reſtrictionum quæ mente fiunt, ad nonam Provincialem. pag. 359.

ER-

E R R A T A.

Pagina 20.*ad marg*. De Morè. *lege*. De Merè. *pag*.23.*ad marg*. De Sable. l. De Sablè. p. 60. v. 15. Epiſcopus. l. Archiepiſcopus. p.80.23. atat l. at at. p.82. 15. attingunt. l. affingunt. p. 119. ad marg. Maldenus. l.Malderus.p.145.1.Wendroxius. l.Wendro*k*ius. p.146.19.Apoſtolis. l.Apoſtoli. p 196. 13. Congregatione. l. Congregatio ne. p.198.1. eum. l. cum. p.244.26.proposira.l. proposita. p.255.*ult*.ut.l.eo.p.264.32.*poſt* benigne *adde* adhibeant. p. 267. 2. exereendam. l. exercendam. p.279. 18. principii. l. principiis. p.303.3. diverriculo.l.diverticulo.p.314.31.fieti. l.fieri. p.332.28.placet.l.patet.p 358.4.Chriſtinæ. l.Chriſtianæ. p.360.23. promiſcve. l.promiſcue.

Sunt & alia non pauca, levioris tamen momenti, menda, quæ quidem pro ſua æquitate, ac doctrina condonabit de facili Lector humanus, ac per ſe ipſe reſtituet.

A01 1469723